

Ἡ ΠΡΩΤΙΚῆ ἜΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟΣ 1'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΑΙ—ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ
ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚῆ ἙΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

Ἐπιτροπὴ Ἐπιμελείας ὑλῆς
ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ
ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
ΓΕΩΡΓ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΔΗΜ. Σ. ΣΑΔΑΜΑΓΚΑΣ
ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ
ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤΗΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ :

✱

Ἐσωτερικοῦ : Ἐτησίᾳ Δραχ. 150.—
Νομικῶν προσώπων Δραχ. 200.—
Ἐξάμηνος κ.λ.π. ἀναλόγως
Ἐξωτερικοῦ : Ἐτησίᾳ Δολλ. 10—
ἢ Δίραι Ἀγγλίας 3 1/2
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 12 50

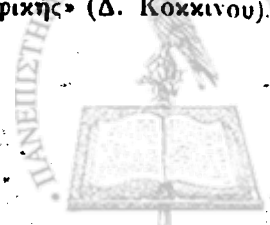
Ἄντεπιστέλλοντα Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς
ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετία)
ΔΕΑΝΔΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθήναι)
ΧΡΥΣΑΝΘ. ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθήναι)
ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ (Ἀθήναι)

Ἐμβάσματα : «ἩΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ἙΣΤΙΑΝ» Ὅδος 28ης Ὀκτωβρίου 60, Ἰωάννινα — Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Τίτσας Χρυσοχοῦδου :	Terracota	Σελ.	1054
Βασ. Κ. Σκαφιδά :	Ἱστορία τοῦ Μετρόδου (ἱστορ. πραγματεία)	»	1055
Στ. Μ. Γκατσοπούλου :	Μαθηαίος Μητροπολίτης Μυρέων (ἱστορ. μονογρ.)	»	1061
Δημ. Στ. Σαλαμάγκα :	Καθὼς χάραιε ἡ Λευτεριά (ἱστορ. χρονικά)	»	1071
Κων. Ἀθ. Διαμάντη :	Ὁ Χριστ. Φιλητᾶς εἰς τὴν Ἑσπερίαν (ἱστορ. πραγμ.)	»	1075
Σπύρου Μουσελίμη :	Λαϊκὸ γλωσσόφρ. (Συνταχολόγιο) (λαογραφία)	»	1080
Δημ. Στ. Σαλαμάγκα :	Τουρκο — Περσο — Ἀραβικὸς λέξεις στὸ Γιαννιώ- τικο γλωσσικὸ ἰδίωμα	»	1088
Πέτρου Β. Ἀδάμ :	Καλικάντζαροι (λαογραφικά)	»	1090
Γιάννη Σαραλή :	Τὸ Ζαγορίσιο Σπίτι (λαογρ. μονογραφία)	»	1095
Ἀρσένη Γεροντικοῦ :	Ὁ Γοδοφρεῖδος Βιλλαρδουίνος καὶ τὸ Χρονικὸ τῆς Ἀγρ. Ἀλωσις	»	1101
Γιώργου Καφτεντζῆ :	«Ὁ ἀγρὸς τοῦ Κεραμέως» (διήγημα)	»	1111
Χρυσάνθης Ζιτσαίας :	Ἡ Κυρὰ Ἀρρώστεια (διήγημα)	»	1117
Ἀλ. Χ. Μαρμπούλου :	Τελευταῖα Χριστούγεννα ἐν Ἡπειρῷ (διήγημα)	»	1119
Κων. Μπράτσου :	Χριστούγεννα (ποιήματα)	»	1123
Edward G. Waterhouse :	(Μετάφρ. Ἡλία Ζιώγα) Ὁ Ἡπειρώτης Μιχαήλ Ἀναγνωστόπουλος (ἄρθρο)	»	1124
Ι. Παπαδημητρίου :	Μνημόσυνο στὴν Παμβώτιδα (ποίημα)	»	1126
Wallace Stevens :	(Μετάφρ. Π. Π. Ναθαναήλ) Γιὰ τὴν μοντέρνα ποίησι (ποίημα)	»	1127
Σαράντου Παυλέα :	Ἐρώτησις—Σπουδὴ—Συνείδησις (ποιήματα)	»	1128
Μαρίας Κέντρου—Ἀγαθοπούλου :	Κιβωτὸς (ποίημα)	»	1129
Κώστα Στάμου :	Ἀποκάλυψη (ποίημα)	»	1130

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ : Σημειώματα : Τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο στὰ Γιάννινα (Συντάξεως)—Τὰ βρα-
βεῖα καὶ τὰ βιβλία (Δ. Κόκκινου)—Ἡ ἐθνικὴ μας φυσιογνωμία (Συντάξεως)—Τὸ Ὁδεῖον Ἰωαννίνων—
Ἡ ὁμιλία τοῦ κ. Μοτσενίου (Α. Γ.)—Μιά πνευματικὴ Ἑστία (Δ. Κόκκινου).—Κριτικὴ τοῦ βι-
βλίου : Διον. Α. Ψαριανοῦ : «Δημοσιογραφικά» (Κύκλος Α')—Στ. Ι. Παπαδάτου : «Αἱ σλαβικαὶ δι-
εισόδους ἐν Ἀγίῳ Ὄρει»—Χριστ. Μηλιώνη : «Παρυφονία»—Γ. Τσαντιλῆ : «Ἀγγελοσ Σικελιταὸς»—
Λευτ. Τζάλλα : «Μολπὲς» (Δ. Κόκκινου)—Νικ. Καρούζου : «Ποιήματα»—Βασ. Βασιλικῆ : «Φύλλα—
Πηγὰδι—Ἀγγέλιασμα» (Π. Ναθαναήλ)—Μιὰ ἐπιστολή : «Πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴ Ἀγορᾶς Βιβλίων
καὶ τὴν Ἐπιθ. Τέχνης» (Λ. Μάλαμα).—Τεχνοκριτικὰ : «Ἐκθέσεις ζωγραφικῆς» (Δ. Κόκκινου).—
Διορθώσεις.—Ἀνακοίνωσις.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1961

Τίπσας Χρυσοχοΐδου : Terracota

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Ι'

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1961

ΤΕΥΧΟΣ 116ον

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΥΡ. ΣΚΑΦΙΔΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ*

3ον

Κατὰ τὸ 1430 ὁ Σουλτᾶνος Μουράτ ὁ Β' κατέλαβε τὴν Θεσσαλονίκην ('Α-πρίλιον) κατεχομένην ὑπὸ τῶν Βενετῶν. Τὸν Ἰούνιον τοῦ ἰδίου ἔτους 1430 ἀπεβίωσεν ἐν Ἰωαννίνοις ὁ δεσπότης τῆς Ἠπείρου Κάρολος, ὅστις μὴ ἔχων γνήσιον υἱόν, ἀλλὰ τρεῖς νόθους τοιοῦτους, τὸν Μέμνονα, τὸν Τύρνον καὶ τὸν Ἐρκούλιον, ἐκληροδόγησεν εἰς αὐτοὺς τὴν Αἰτωλο—'Ακαρνανίαν, τὴν δὲ Ἠπειρον κατέλιπεν εἰς τὸν ἀνεψιόν του Κάρολον, υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ του Λεονάρδου καὶ γυναικάδελφον τοῦ Κων)τίνου Παλαιολόγου, λαβόντος ὡς σύζυγον τὴν Θεοδώραν, μεγαλυτέραν θυγατέρα τοῦ Λεονάρδου. Οἱ τρεῖς νόθοι υἱοὶ τοῦ Δεσπότη Καρόλου μὴ συμφωνοῦντες διὰ τὴν πατρικὴν κληρονομίαν, ἐζήτησαν τὴν μεσολάβησιν τοῦ Σουλτᾶνου Μουράτ Β', μεταβάντες πρὸς τοῦτο εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπου διέμενεν ὁ Σουλτᾶνος. Ἐπωφεληθεὶς τῆς τοιαύτης αἰτήσεως ὁ Μουράτ Β' ἔστειλεν ἐκ Θεσσαλονίκης τὸν στρατηγὸν Σινὰν πασᾶν, ἐπονομασθέντα Σαραψίαν, μετὰ πολλοῦ στρατοῦ πρὸς κατάληψιν τῆς Ἠπείρου. Ὁ Σινὰν πασᾶς εἰσβαλὼν εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἐφθάσεν εἰς τὰ Τρίκκαλα καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῶν διαβάσεων τοῦ Ζυγοῦ τοῦ Μετσόβου εἰσηλθεν εἰς τὴν Ἠπειρον καὶ προχωρήσας ἐπολιόρησε τὰ Ἰωάννινα. Εἰς τὸν Ζυγὸν εὗρε πολλοὺς ἐνόπλους φύλακας Μετσοβίτας, φρουροῦντας τὰς ἐπικινδύνους διαβάσεις. Οἱ ἐν λόγῳ φρουροὶ ἐπροθυμοποιήθησαν νὰ διευκολύνουν τὰ στρατεύματα τοῦ Σινὰν πασᾶ κατὰ τὴν δύσκολον καὶ ἐπικίνδυνον διάβασίν των.

Πληροφορηθεὶς ὁ Μουράτ Β' τὰς ὑπηρεσίας αὐτὰς τῶν Μετσοβιτῶν φρουρῶν τοῦ Ζυγοῦ πρὸς τὰ ὑπὸ τὸν Σινὰν πασᾶν στρατεύματά του, ἀφοῦ τοὺς ἠγαρίστησε, ἐπέτρεψε εἰς αὐτοὺς νὰ ἐξακολουθήσουν φυλάσσοντες τὰ στενὰ καὶ τοιουτοτρόπως τὸ Δερβένι τοῦ Ζυγοῦ τοῦ Μετσόβου εἶναι τὸ πρῶτο ἀρματωλίκι τῆς Ἠπείρου, ποῦ ἀνεγνώρισαν ἐπισήμως οἱ Τοῦρκοι.

Λεπτομερέστερον ὁ Σουλτᾶνος Μουράτ Β' παρεχώρησε τὰ ἀκόλουθα πρόνομια εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ Μετσόβου: α) Ὁ ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς (καπετᾶνος) νὰ ἐπιτηρῇ τὰ στενὰ τοῦ Ζυγοῦ καὶ νὰ προστατεύῃ τοὺς ταξειδιώτας. β) Νὰ δικάζη ὁ ἐν λόγῳ ἀρχηγὸς Δερβέναγας μαζὺ μὲ τὸν ἐφημέριον τοῦ Μετσόβου τὰς ἀναφυομένας μεταξὺ τῶν κατοίκων διαφορὰς καθὼς καὶ ὠρισμένων γύρω περιοχῶν. γ) Νὰ μετέχη τῆς τοπικῆς πολιτικῆς διοικήσεως ὡς εἰς ἕκ τῶν τριῶν κοιζαμπασῆ·

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 965.

δων. Ἀργότερον ὁ ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς ἔλαβε καὶ ἄλλα προνόμια ἀπὸ τὸν Σουλτάνον Μουράτ τὸν Β'. ἦτοι : α) Τὸ δικαίωμα νὰ εἰσπράττη ἓνα ποσοστὸν ἀπὸ τὰς εἰσπράξεις τῶν διοδίων καὶ β) Νὰ ἀπαλλάσσεται τοῦ φόρου τῆς δεκάτης διὰ τὸ δικαίωμα βοσκῆς τῶν ποιμνίων του εἰς τὰ πέριξ λειβάδια. Τὰ ἐκτεθέντα προνόμια τῶν Μετσοβιτῶν, ἑκταθέντα ἀργότερον καὶ εἰς τὰς κωμοπόλεις Συρράκο καὶ Καλαρρυτιές τῆς περιφερείας Μαλακασίου, διτηρήθησαν ἐπὶ πενήκοντα ἔτη ἀπὸ τῆς καταλήψεως τῆς Ἡπείρου ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἦτοι μέχρι τοῦ 1480, ὅποτε οἱ Τούρκοι ἤρχισαν νὰ καταπιέζον τοὺς κατοίκους τῶν ἀνωτέρω τριῶν κωμοπόλεων. Τουρκικὰ στρατεύματα διερχόμενα διὰ Μετσόβου προέβαινον εἰς λεηλασίας καὶ φόνους ἀθῶων ἀνθρώπων, διότι ὑπερησπίζοντο τὰς περιουσίας των. Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν γεγονότων οἱ Μετσοβίται καὶ οἱ κάτοικοι τῶν δύο ἄλλων κωμοπόλεων ἀπεφάσισαν νὰ ὑποταχθοῦν εἰς τοὺς κατακτητὰς ὑπὸ τὸν ὄρον ὅμως νὰ διοικῶνται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς Βασιλομήτορος (Βαλιδὲ Σουλτάν) καὶ διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ κατώρθωσαν νὰ συγκροτήσουν εἰς τὴν χώραν των εἰδὸς τι δημοκρατικῆ πολιτεύματος, ζῶντες ἡσυχιοὶ, ἐνῶ οἱ πέριξ ὁμόθησοί των ἦσαν ἐκτεθειμένοι εἰς πολλὰς δοκιμασίας. Διηρέθη τότε ὅλη ἡ περιοχή Μαλακασίου—ἐκτὸς τῶν Κατσανοχωρίων—εἰς τρία τμήματα, τοῦ Μετσόβου, τοῦ Συρράκου καὶ τῶν Καλαρρυτιῶν, μετὰ τεσσαράκοντα ἐν ὄλῳ κατὰ παράδοσιν περιχώρων αὐτῶν, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἀπετέλει χωριστὴν ὁμοσπονδίαν. Ὡς πρόεδρος ἐκάστης ὁμοσπονδίας ἐθεωρεῖτο ὁ Δημογέρον ἢ Γέρον ἀπλῶς καλούμενος, ἔπειτα ἠκολούθουν ὁ φροντιστὴς τῶν ὑδάτων, ὁ εἰσπράκτωρ τῶν φόρων ἐν γένει, ὁ ἀγορανόμος καὶ ὁ ἐπίτροπος τῶν ἐκκλησιῶν. Οἱ δημοτικοὶ αὐτοὶ ἀρχοντες ἐλευθέρως ἐκλεγόμενοι, ἐφρόντιζον δι' ὅλας τὰς ὑποθέσεις τῆς κωμοπόλεως Μετσόβου καὶ περισσότερον διὰ τὴν εἰσπραξίν των φόρων τῆς, τοὺς ὁποίους ἐπλήρωνον ἐκάστην πρώτην Μαρτίου εἰς εἰδικὸν Χριστιανὸν ὑπάλληλον τῆς Βασιλομήτορος, Βοϊβόνταν ὀνομαζόμενον καὶ διαμένοντα εἰς τὴν κωμόπολιν Πογδόριαν τῆς Θεσσαλίας. Ὅταν ἀργότερον τὸ Μέτσοβον ἐφιλοξένησε καὶ τὰ Γράμματα διὰ τῆς ἰδρύσεως Σχολείου Ἑλληνικοῦ, προσετέθησαν εἰς τοὺς δημοτικούς ἀρχοντας καὶ οἱ Ἐφοροὶ τῶν Σχολείων.

Κατὰ τὸ ἔτος 1534 ἐξεδόθη Σουλτανικὸν Φιρμάνιον διὰ τοῦ ὁποίου ἡ ἀρχικὴ Ἑλλάς διηρέθη εἰς δεκαπέντε ἐπαρχίας, εἰς ἐκάστην τῶν ὁποίων ἀνεγνωρίσθη ὡς τοπικὴ ἀρχὴ εἰς Χριστιανὸς ὄπλαρχηγός, διὰ νὰ περιφρουρῇ καὶ διατηρῇ τὴν ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν τῶν ἐν τῇ περιοχῇ κατοικούντων καὶ διερχομένων ἐκείθεν ἐπίσης καί, τότε, δύο μόνον ἐν Ἡπείρῳ τοιαῦτα ὄπλαρχηγεία ἀνεγνωρίσθησαν, τὸ τῶν Γσουμέρκων καὶ τὸ τοῦ Μαλακασίου, προστεθέντος οὕτω εἰς τὴν σειρὰν τῶν δημοτικῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ ὄπλαρχηγοῦ. Ἡ Χριστιανικὴ αὐτὴ φρουρὰ ὠνομάζετο ἀρματωλίκι, ὁ δὲ ὄπλαρχηγός Καπετάνιος, ἐξ οὗ ὠνομάσθησαν καὶ τὰ ἀρματωλίκια Καπετανᾶτα ἢ Πρωτᾶτα. Ἄν καὶ δὲν διέσωσεν εἰς ἡμᾶς ἡ παράδοσις ἢ ἡ ἱστορία τὰ ὀνόματα τῶν πρώτων καπετάνων τῶν δύο ἀρματωλικίων, εἰς τὸ πρῶτον, τὸ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μουράτ Β' ἀναγνωρισθὲν ἀρματωλίκι Ζυγοῦ, ὁ ὄπλαρχηγός ἦτο ἀσφαλῶς Μετσοβίτης.

Ἡ ὑπὸ τῆς Βασιλομήτορος ὅμως προστασία ἐπὶ τῶν τριῶν τούτων κοινοτήτων δὲν διτηρήθη πέραν τοῦ 1648, διότι ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου οἱ Σουλτάνοι ἤρχισαν νὰ ἀφαιροῦν τὸν πρὸς τὴν Βασιλομήτορα διδόμενον φόρον τῆς δεκάτης καὶ νὰ διαθέτουν αὐτὸν ἐξ ἀνάγκης ὑπὲρ διαφόρων διακεκριμένων πολεμιστῶν αὐτῶν Ὀθωμανῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἐδόθη ὁ τίτλος τοῦ Σπαχῆ. Οὕτω σὺν τῷ χρόνῳ κατηργεῖτο καὶ ἡ ἐξουσία τῆς Βασιλομήτορος καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐξέλιπε βαθμηδὸν καὶ ἡ αὐτονομία καὶ εἰσῆχθη τὸ γενικὸν φορολογικὸν σύστημα τῆς Κυβερνήσεως καὶ εἰς τὸ διαμέρισμα αὐτὸ τῆς Ἡπείρου. Εἰδικοὶ ὡς ἐκ τούτου ὑπάλληλοι τῆς Κυβερνήσεως Ὀθωμανοὶ εἰσῆρχοντο εἰς τὰς Κοινότητας αὐτὰς τῆς περιφερείας Μαλακασίου καὶ εἰσέπραττον διὰ πολλῶν καταπιέσεων, ἐκτὸς τῶν γνωστῶν φόρων

και άλλους αγνώστους μέχρι τότε, ως φόρος επί των γάμων, θερέτρων, μελισσών, οίνου, υδρομύλων κλπ. επεβλήθησαν αργότερον και άλλαι βαρύτεραι εισφοραί εις τὰς αυτονόμους κοινότητας Μαλακασίου και άλλαι αυθαιρεσίαι και καταπιέσεις προστέθησαν, αι οποίαι,μαζὺ μὲ τὸ παιδομάζωμα, συνετέλεσαν εις τὴν διάλυσιν πολλῶν κοινοτήτων και τὴν μετανάστευσιν τῶν κατοίκων αὐτῶν. Ὅσοι δὲ κάτοικοι παρέμειναν εις τὴν πατρίδα των ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσουν τὴν προστασίαν ἰσχυροῦ Ὀθωμανοῦ, ὀνομαζομένου Σούμπαση, ἐπὶ ἑτησίᾳ ἀμοιβῇ. Κατὰ τὴν δύσκολον αὐτὴν ἐποχὴν, περισσότερον ἔδοκιμάσθη τὸ Μέτσοβον, τόσον ἀπὸ τὰ διερχόμενα στρατεύματα διὰ τῶν διαβάσεων τοῦ Ζυγοῦ, ὅσον και ἀπὸ τὰς Ἀλβανικὰς συμμορίας, αἵτινες συχνὰ ἐλεηλάττουσαν τὴν περιφέρειαν ἐκείνην, ἀποδεκατίζουσαι πρὸ πάντων τὴν κτηνοτροφίαν τῶν Μετσοβιτῶν. Διὰ τοὺς σοβαροὺς αὐτοὺς λόγους τὸ Μέτσοβον, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος, διήρχετο μίαν περίοδον μαρασμοῦ και παρακμῆς και οἱ κάτοικοι αὐτοῦ εἶχον περιορισθῆ εἰς ὀλίγους κτηνοτρόφους, οἵτινες ἦσαν ἐγκατεστημένοι εις τὴν περὶ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς συνοικίαν και εις περισσοτέρους ὑλοτόμους, οἵτινες κατοικοῦσαν εις τὴν συνοικίαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Πολλοὶ ἐκ τῶν τελευταίων τούτων Μετσοβιτῶν ἠσχολοῦντο μὲ τὴν συντήρησιν τοῦ δρόμου, ποὺ διήρχετο ἀπὸ τὸν ἀρχένα τοῦ Ζυγοῦ και τὸν ὅποιον τὸν χειμῶνα διήνοιγον ἀπὸ τὰς πολλὰς χιόνας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐκαλύπτετο και καθίστατο ἀδιάβατος. Κατὰ τὸ δεύτερον ὅμως ἡμισυ τοῦ 17ου αἰῶνος, μετεβλήθη ἀπιστεῦτως ἡ τύχη και ἡ ὄψις τοῦ χειμαζομένου Μετσόβου, προικισθέντος δι' ἐξαιρετικῶν προνομίων ὑπὸ τὰς ἀκολούθους περιστάσεις.

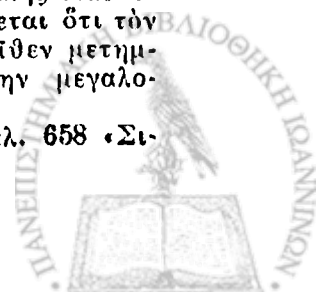
4ον

Κατὰ τὴν λαϊκὴν παράδοσιν, διασωζομένην μέχρι σήμερον ἐν Μετσόβῳ, Βεζύρης τις, περιπεσὼν εις τὴν δυσμένειαν και καταδίωξιν τοῦ Διβανίου και κινδυνεύων νὰ θανατωθῆ, ἐδραπέτευσεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως και μετημφισμένος εις ἐργάτην κατέφυγεν ἀρχικῶς εις Καστοριᾶν και ἐκεῖθεν εις Λάρισαν. (1)

Μεταβαίνων περὶ τὴν ὁδὸν Βεζύρης ἐκ Λαρίσης εις Τρικκάλα πρὸς ἀνεύρεσιν δῆθεν ἐργασίας, συνητητήθη καθ' ὁδὸν μὲ τὸν Μετσοβίτην μεγαλοκτηνοτρόφον Κυριάκον Φλόκαν, ἐπιστρέφοντα ἐκ Λαρίσης εις τὰ ποιμνιοστάσιά του, αἵτινα εὗρισκοντο εις τὴν περιφέρειαν Ζάρκου και Γριζάνου τοῦ Νομοῦ Τρικκάλων. Μετὰ μακρὰν συνοδοιπορίαν και συζήτησιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Φλόκας διεπίστωσεν ὅτι ὁ συνοδοιπόρος του δὲν ἦτο ἐργάτης, ἀλλὰ μορφωμένος Τοῦρκος, ὁ Βεζύρης ἀπεκάλυψε τὴν ταυτότητά του εις τὸν Φλόκαν και ἐζήτησε τὴν προστασίαν του. Ὁ Φλόκας ἐδέχθη εὐχαρίστως και ὠδήγησεν τὸν Βεζύρην εις τὰ καλύβια τῶν χειμερινῶν λειβαδιῶν του και πρὸς μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν ἐνέδυσεν αὐτὸν μὲ ποιμενικὴν ἐνδυμασίαν. Ἡ φιλοξενία αὐτή, τὸν μὲν χειμῶνα εις τὰ χειμερινὰ λειβάδια τῶν Τρικκάλων και τὸ θέρος εις τὰ καλοκαιρινὰ τοῦ Μετσόβου, διήρκεσεν ὀλόκληρον τριετίαν (1656—1659) κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ φιλοξενούμενος Βεζύρης ἐξέμαθε τὴν κουτσοβλαχικὴν διάλεκτον. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Σουλτᾶνος (Μεχμέτ Δ') βεβαιωθεὶς ὅτι ὁ

1. Ὁ ἐν λόγῳ Βεζύρης δὲν ἦτο ἄλλος ἀπὸ τὸν Βεζύρ Ἀζέμην Φαζήλ Ἀχμέτ πασᾶν Κιοπρουλοῦ, υἱὸν τοῦ Μεγάλου Βεζύρου Μεχμέτ Κιοπρουλοῦ, Ἀλβανοῦ ἐξωμότου. Μὴ δυνηθεὶς νὰ προλάβῃ στρατιωτικὸν κίνημα και κινδυνεύων νὰ συλληφθῆ και νὰ τιμωρηθῆ αὐστηρῶς, κατέφυγεν εις τὴν ἐν Κουρούτσεσμε τοῦ Βοσπόρου οἰκίαν τοῦ Μανωλάκη Καστοριανοῦ, ὅστις ἦτο ἀρχιγουνάριος τοῦ Σουλτᾶνου Μεχμέτ Δ'. Ὁ Μανωλάκης Καστοριανὸς (ἐκ Καστορίας) ἀπέκρυψεν αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ του και ἀργότερον εἰκάζεται ὅτι τὸν ἐφυγάδευσεν εις τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα Καστοριᾶν, χάριν ἀσφαλείας, ἐκεῖθεν μετημφισμένος εις ἐργάτην μετέβη εις Λάρισαν, ὅπου ἐγνωρίσθη μὲ τὸν Μετσοβίτην μεγαλοκτηνοτρόφον Κυριάκον Φλόκαν.

Περισσότερας λεπτομερείας ἰδὲ εις «Ἡπειρωτικὴν Ἑστίαν» 1956, σελ. 658 «Συναίτικα» ὑπὸ Θεοφ. Μέντζου, ἀξιόλογον μελέτην.

Βεζύρης του είχε πέσει θύμα συκοφαντίας και διότι ἐπὶ πλέον αἱ ὑποθέσεις τῆς Αὐτοκρατορίας δὲν ἔβαινον καλῶς, ἐξέδωκε φιρμάνιον διὰ τοῦ ὁποίου παρῆεν ἀμνηστίαν εἰς τὸν κρυπτόμενον Βεζύρην καὶ ἐπὶ πλέον ἐκάλει αὐτὸν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Κων)πολιν διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴν Βεζυρεία. Ταχυδρόμοι μὲ κωδωνίσκους εἰς τοὺς πόδας τῶν μεταφέροντες τὴν ἔγγραφον ἀγγελίαν τοῦ ἐν λόγῳ φιρμανίου ἐκ Τρικκάλων εἰς Ἰωάννινα, διενυκτέρευσαν ἐν Μετσόβῳ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀνωτέρῳ κτηνοτρόφου καὶ προύχοντος Κυριάκου Φλόκα, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἀνέφεραν προφορικῶς τὰ τῆς ἀμνηστίας τοῦ κρυπτομένου ἀπὸ τριετίας Βεζύρου καὶ τὴν πρόσκλησιν νὰ ἀναλάβῃ τὴν προτέραν θέσιν του. Ὁ ἀναζητούμενος Βεζύρης παριστάμενος κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ Φλόκα μετὰ τῶν ταχυδρόμων, ἐζήτησε νὰ ἴδῃ τὰ σχετικὰ ἔγγραφα καὶ ὅταν ἐβεβαιώθη περὶ τῆς ἀληθείας ἠγέρθη καὶ ἔφερεν αὐτὰ εἰς τὴν κεφαλὴν του εἰς ἔνδειξιν σεβασμοῦ καὶ εὐθύς ἀμέσως ἀπεκαλύφθη εἰς τοὺς ταχυδρόμους πρὸς μεγάλην χαρὰν καὶ ἐκπληξίν των. Ὁ Φλόκας ἔσπευσε τὴν ἐπομένην νὰ ἐνδύσῃ τὸν φιλοξενούμενον Βεζύρην τοῦ μὲ εὐρωπαϊκὴν ἐνδυμασίαν καὶ νὰ τὸν συνοδεύσῃ μετὰ 2—3 ἡμέρας μέχρι Ἰωαννίνων, ὁπόθεν ὁ Βεζύρης ἀκολουθούμενος ἀπὸ μεγάλην τιμητικὴν συνοδείαν ἐπέστρεψεν εἰς Κων)πολιν, ὅπου καὶ ἀνέλαβεν ἀμέσως τὴν Βεζυρεία. Πρὸ τῆς ἐξ Ἰωαννίνων ἀναχωρήσεώς του ὁ Βεζύρης εὐχαριστήσας θερμότατα τὸν εὐεργέτην καὶ σωτήρα τοῦ Φλόκα, ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς Κων)πολιν διὰ νὰ τῷ ἀνταποδώσῃ τὴν φιλοξενίαν του. Τὸ ὡς ἄνω γεγονὸς ἐλάμβανε χώραν τὸ θέρος τοῦ 1659 καὶ τὸ φθινόπωρον τοῦ ἰδίου ἔτους ὁ Μετσοβίτης κτηνοτρόφος Φλόκας, ἀφοῦ ἐτακτοποίησε τὰ ποιμνία του εἰς τὰ χειμερινὰ λειβάδια του, μετέβη μέσῳ Αἰκατερίνης εἰς Κων)πολιν, ὅπου ζητήσας νὰ ἴδῃ τὸν Μέγαν Βεζύρην ἀπεπέμφθη ὑπὸ τῶν φρουρῶν κατ' ἐπανάληψιν. Τέλος μίαν ἡμέραν τὸν ἀντίκρουσεν ἐκ τῆς ἀμάξης του ὁ Μέγας Βεζύρης, διακρίνας αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἄσπρην μαλλίνην κτηνοτροφικὴν ἐνδυμασίαν, ὁπότε καταβάς ταύτης ἔσπευσε πρὸς τὸν εὐεργέτην του, τοῦ ὁποίου ἠσπάσθη τὴν χεῖρα πρὸς μεγάλην ἐκπληξίν τῶν παρισταμένων ὑπουργῶν καὶ ἀξιωματούχων, πρὸ τὸν συῶδευον, καὶ παρουσίασεν αὐτὸν τότε εἰς αὐτούς. Ὁ Φλόκας μετὰ δίμηνον φιλοξενίαν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Βεζύρου ἐν Κων)πόλει ἐπέστρεψεν εἰς Μέτσοβον κατὰ φορτὸς ἀπὸ πλούσια δῶρα τοῦ Βεζύρου δι' ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του καὶ ἐπὶ πλέον ἐφωδιασμένος μὲ ἓνα Σουλτανικὸν φιρμάνιον, τὸ ὁποῖον μετέβαλεν ἄρδην τὴν κατάστασιν τοῦ Μετσόβου, τὸ ὁποῖον ἐλυμαίνοντο οἱ Ἄλβανοὶ καὶ οἱ Σπαῆδες τῆς Θεσσαλίας. Διὰ τοῦ ἐκδοθέντος τότε Σουλτανικοῦ φιρμανίου ἡ περιοχὴ τοῦ Μετσόβου ἐκηρύσσεται ἄσυλον, αὐτόνομος καὶ αὐτοδιοίκητος ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν Μπουστανιζῆ (1), ἥτοι ὑπαλλήλου Ὀθωμανοῦ, προνοοῦντος καὶ μεριμνῶντος διὰ τὴν διατήρησιν τῶν προνομίων τῆς περιοχῆς ταύτης καὶ προσέχοντος ἰδίᾳ ἵνα μὴ τυχὸν ἐνοχλοῦνται οἱ κάτοικοι ὑπὸ τῶν διερχομένων Ὀθωμανῶν καὶ αὐστηρῶς διατασσομένου νὰ μὴ ἐπεμβαίη οὗτος εἰς τὰ τῆς διοικήσεως, διαδικασίας καὶ ἐκτελέσεως τοῦ Νόμου ἐν τῇ περιοχῇ αὐτῇ. Διὰ τοῦ Σουλτανικοῦ φιρμανίου ὁ Μεχμέτ Δ' ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐκκλησιαστικῶν (Ἐφκάφην Ναζίρη) καὶ τὸν Γενικὸν Διοικητὴν τῆς Ρούμελης ὡς καὶ τοὺς διοικητὰς

1. Εἰς μίαν ἀναφορὰν τῶν Μετσοβιτῶν, γενομένην βραδύτερον πρὸς τὴν Μεγάλην Βεζυρεία, ἐν τῇ ὁποίᾳ κατηγοροῦν πολλοὺς Σπαῆδες τῆς περὶ τὸ Μέτσοβον περιοχῆς ὅτι παρηνόχουν σοβαρῶς τοὺς Μετσοβίτας καὶ καταπατοῦσαν τὰ χορηγηθέντα προνόμια, ὁ μὲν Μπουστανιζῆς ὑπογράφεται Βοεβόνδας οἱ δὲ 427 συνυπογραφόμενοι Μετσοβίται ὑποτελεῖς αὐτοῦ. Μετὰ τὴν ἀνωτέρω ἀναφορὰν ἐξεδόθη τὸ 1794 ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μουσταφᾶ νέου φιρμάνιον διὰ τοὺς κατοίκους τοῦ Μετσόβου, ἀναγράφον λεπτομερῶς τὰ προνόμια καὶ τὴν περιοχὴν τὴν προνομιουζῶν τοῦ Μετσόβου. Ἐν μόνον ἔτος ἴσχυσε τὸ φιρμάνιον αὐτό, διότι τὸ 1795 ὁ περιβόητος Ἄλῃ πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων ὑπήγαγε τὴν περιφέρειαν Μετσόβου εἰς τὴν ἐπικρατείαν του, καταργήσας τὰ προνόμια ἐκτὸς τοῦ ἀφορῶντος τῆν Πατριρχικὴν Ἐξαρχίαν.

Τρίκκης και Ἰωαννίνων και τοὺς ἱεροδικαστὰς αὐτῶν καταργεῖ τὰ ἐν τῇ περι-
 φρεῖα τοῦ Μετσόβου τιμάρια τῶν Σπαχήδων, ἀποζημιῶν αὐτοὺς δι' ἐτέρων ἄλλοθι,
 κηρύττει τὴν γῆν ταύτην ἱερὰν και καθιστᾷ αὐτὴν τιμᾶριον κατ' ἀποκοπὴν τῶν
 ἱερῶν πόλεων Μέκκας και Μεδίνης και οἶονεὶ ἐξάρτημα τῶν τιμαρίων τῶν αὐτῶν
 ἱερῶν πόλεων Λαγκαζᾶ και Ματαράγκα ἐν Θεσσαλίᾳ. Καταγράφει τὰ ὄρια τῆς
 περιοχῆς ταύτης ἀρχόμενα ἐκ τῶν Σαράντα Ραχεων παρὰ τὴν παροικίαν Ματαλᾶ,
 Μεγάλης Πέτρας, Βούργιαννης, Μάνδρας Χότζα, Μοκόσι, Ἁγίας Παρασκευῆς
 (κατὰ τὰ ὄρια τῆς Κουτσούφλιανης τῆς Θεσσαλίας) και Βάλεα ντὶ Κόρνο (κοιλὰς
 Κρανέας) και περιλαμβάνοντα ἐντὸς τούτων τὸ Μέτσοβον, τὸ Ἀνήλιον, τὸ Μαλα
 κάσιον, τὴν μονὴν τῆς Παναγίας Λιμποχόβου, ὅπου ἐκτίσθη ἡ Νέα Κουτσούφλια-
 νη ἀργότερον, τὸ Βουτονόσιον, τὴν Μηλιὰν και τὴν Παλαιὰν Κουτσούφλιανην.
 Ὅριζει ἵνα ἡ δημοκρατία αὐτῆ, πλὴν τοῦ κεφαλικοῦ φόρου και τοῦ προβατονομίου,
 πληρώσῃ ἀντὶ παντὸς ἐτέρου φόρου κατὰ πᾶσαν πρώτην Μαρτίου εἰς μὲν τὸ ἴδιον
 (Χὰς) ἱερὸν ταμεῖον Λαγκαζᾶ και Ματαράγκας τῆς Θεσσαλίας 108.000 ἄσπρων
 ἀργυρῶν, εἰς δὲ τὸν Μποσιαντζῆν 800 ἄσπρα και εἰς Γενιτσάραγαν 585 πήχεις
 ἀστᾶρι μαῦρο. Διατάσσει δὲ ἵνα ὁ μὲν κεφαλικὸς φόρος εἰσπράττειται παρὰ τοῦ
 γενικοῦ τῆς περιοχῆς ταύτης τοῦ Μετσόβου εἰσπρακτορος, μόνον ἐκ τῶν διαμενόν-
 των ἐν Μετσόβῳ κατοίκων και νὰ καταβάλληται εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν ταμεῖον
 Τρικκάλων, τὸ ὁποῖον ὑπεχρεοῦτο νὰ ἐκδίδη και τὰς σχετικὰς ἀποδείξεις δωρεάν,
 τὸ δὲ προβατονόμιον ἐν Θεσσαλίᾳ ἀνευ τινος ὠφελείας τῶν εἰσπρακτόρων. Ἐν
 τέλει ὁ Σουλτᾶνος Μεχμέτ ὁ Δ' κηρύττων τὴν περιοχὴν αὐτὴν αὐτόνομον και αὐτο-
 διοικηττον και ἀπαλλάσσει τοῦ λοιποῦ αὐτὴν δεινοπαθημάτων ἐν γένει ἐκ τῆς
 διαβάσεως στρατοῦ και παντὸς Ὀθωμανοῦ, ἐκ καταλυμάτων ὡς και ἐξ ἐκτάκτων
 και καταθλιπτικῶν φόρων και ἀγγραειῶν, δικαιολογεῖ τέλος κατὰ τὸ Τουρκικὸν σύ-
 στημα τὰ ἐξαιρετικὰ τῆς περιοχῆς ταύτης προνόμια προσθέτων : « Ἐπειδὴ οἱ Με-
 τσοβῖται οἰκοῦσι χώραν δι' ἧς πολλοὶ διέρχονται κατὰ πᾶσαν ὥραν τοῦ ἔτους και
 τὸν χειμῶνα διαπερῶσιν αὐτοὺς κατακλειομένους ὑπὸ πολλῶν χιόνων και κινδυνεύ-
 οντας ν' ἀπωλεσθῶσιν ἐκ τοῦ ψύχους, στρωννύντες ἐπιβλήματα εἰς τοὺς πόδας τῶν
 ἵππων και μεταφέροντες τοὺς ἀνθρώπους ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῶν, τὸ δὲ θέρος ἐκτι-
 θεμένους εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ληστῶν προφυλάττουσι και ἐξασφαλίζουν αὐτοὺς,
 διὰ ταῦτα οὐ μόνον τὰς προνομίας και τὰ δικαιώματα ταῦτα ὑπὲρ αὐτῶν καθιε-
 ρῶνει, ἀλλὰ και διατάσσει, ἵνα ἡ περιοχὴ αὕτη πολιτικῶς μὲν ὑπάγεται εἰς τὸν
 Νομὸν Εὐβοίας, δικαστικῶς δὲ εἰς τὸν Νεχκεμὲν Λεβαδείας και ἐκκλησιαστικῶς νὰ
 κυβερνᾶται ὑπὸ Πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου, ἐκλεγομένου ἐκ τῶν ἱερῶν τοῦ Μετσό-
 βου ὑπὸ τῶν δημογερόντων και ἐπικυρουμένης τῆς ἐκλογῆς ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ
 Πατριαρχεῖου και ταῦτα ἵνα τὰς διαφορὰς και διαδικασίας αὐτῶν φροντίζωσι και
 ἐξομαλύνωσιν ἐν Μετσόβῳ ». Ἐς σημειωθῆ δι μέρει τῆς χορηγήσεως τῶν προ-
 νομιῶν ἡ περιφέρεια Μετσόβου ὑπῆγετο διοικητικῶς εἰς τὰ Τρικκαλα και ἐκκλη-
 σιαστικῶς εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Σταγῶν (Καλαμπάκας).

Ὁ ἀείμνηστος ἱστορικὸς Ἰωάν. Λαμπρίδης ἀναφέρει εἰς τὰ Μαλακασιακά
 του ὅτι ἐν τῷ πρώτῳ Σουλτανικῷ φερμανίῳ, τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Μεχμέτ
 τοῦ Δ' τὸ 1659 και τὸ ὁποῖον δὲν διεσώθη δυστυχῶς, ἀνεφέροντο και τὰ ἀκό-
 λουθα : « Πᾶς Ὀθωμανὸς διερχόμενος τὴν περιοχὴν ταύτην (τοῦ Μετσόβου) και
 τὴν ἱερὰν ταύτην γῆν πατῶν, ὀφείλει ἐξερχόμενος νὰ ἐξαγάγῃ τὰ πέταλα τοῦ ἵπ-
 που αὐτοῦ και νὰ ἀποτινάσσει ταῦτα, ἵνα μὴ τυχὸν συνεπάγῃ ἔστω και μῦριά τινα
 τοῦ χώματος ». (Χρ. Ἠπ. τόμ. Β' σελ. 104).

Ἐπίσης ὅτι Ὀθωμανὸς ἢ Χριστιανὸς ἐξ οἰασδήποτε αἰτίας εἰς τὴν περιο-
 χὴν τοῦ Μετσόβου καταφεύγων δὲν συνελαμβάνετο, οὐδ' ἐτιμωρεῖτο. Ἡ δημοτικὴ
 μάλιστα μοῦσα διέσωσε τὸ ἀκόλουθο δημοτικὸ τραγοῦδι, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς
 τὴν ἀσυλίαν τὴν ὁποῖαν εὗρεν ἐν Μετσόβῳ καταφυγὼν ὁ ἐκ Χαλικίου τοῦ Ἀσπρο-

ποτάμου και προύχων ἐν Τρικκάλοις περιώνυμος Δημάκης :

«Ένας πασσαῦς διαβαίνει κι' ἄλλος ἔρχεται,
 σιὰ Τρίκκαλα πηγαίνουν μέσ' στὸν Χασαπᾶ
 γυρεύουν τοὺς γερόντους τοὺς Τρικκαλινούς,
 γυρεύουν τοὺς παπάδες ἀπ' τὴν Καστανιά,
 γυρεύουν τὸν Δημάκη ἀπ' τ' Ἀσπροπόταμο.
 Αὐτὸς τρέχει καὶ πιάνει τὰ ψηλὰ βουνὰ
 τοῦ Κρίκκη τὰ σαράγια, μέσ' στὸ Μέτσοβο—
 ψητὰ ἔχε στὸ τραπέζι καὶ γλυκὰ κρασιά,
 κι' ὀλίγο τρώει καὶ πίνει καὶ δὲ χαίρεται.
 Κι' ὁ Νικολὸς ὁ γυιὸς του τὸν παρηγοραεῖ
 Γιατί δὲν τρῶς ἀφέντη καὶ δὲ χαίρεσαι ;
 Τὰ σπίτια κι' ἂν μᾶς κάψουν, ἄλλα φκιάνουμε.
 Τὰ πρόβατ' ἂν μᾶς πάρουν, ἄλλα παίρνουμε.
 Ἄς εἶν' καλὰ οἱ Βλάχοι στ' Ἀσπροπόταμο».

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων προνομίων, ἐπὶ πλέον εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ Μετσόβου, ἀνετίθετο καὶ ἡ διαφύλαξις τῶν ἐπικινδύνων διαβάσεων τοῦ Ζυγοῦ, δι' ἐνόπλου φρουρᾶς ἀπὸ κατοίκους τῆς περιφερείας ἀποτελουμένης. Ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ Σουλτανικοῦ φερμανίου, ἀποδεικνύεται ἡ εὐφυΐα, ὁ πατριωτισμὸς καὶ ἡ ὀξυδέρκεια τοῦ Κυριακοῦ Φλόκα, κατ' εἰσήγησιν τοῦ ὁποίου ἀσφαλῶς συνετάχθη τὸ φερμανίον αὐτό. Τῇ ἐνεργείᾳ τῶν ἐν Κων)πόλει Μετσοβιτῶν κατὰ τὸ ἔτος 1730 διὰ φερμανίου, ἐκδοθέντος ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μαχμουτ Χὰν τοῦ Α', κατηγγήθη τὸ προβιτονόμιον τοῦ Μετσόβου, ἡ δεκάτη δηλαδὴ τῶν προβάτων. Καίτοι ὅμως τὸ πρῶτον φερμανίον, τὸ ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μεχμέτ τοῦ Δ' ἐφυλάσσετο εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Μετσόβου καὶ οἱ Μετσοβῖται ἐφρόντιζον νὰ τὸ ἀνανεώσουν, ὡσάκις νέος Σουλτᾶνος ἀνήρχετο εἰς τὸν θρόνον, αἱ ἀπὸ μέρους τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν αὐθαιρέσῃαι δὲν ἔλειπον νὰ προκαλοῦν ἀναταραχὴν καὶ σύγχυσιν εἰς τὴν προνομιοῦχον περιφέρειαν τοῦ Μετσόβου, ὅπως ἐξάγεται ἐκ μεταγενεστέρων φερμανίων. Μερικοὶ ἐκ τῶν Γενικῶν Διοικητῶν τῆς Ρούμελης καὶ τῶν διοικητῶν τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῶν Γρεββενῶν ἀπαιτοῦσαν καὶ μανδύας καθ' ὃν χρόνον οἱ Μετσοβῖται ἀπέστελλον τὸ μάλλινον ἐκεῖνο ὕφασμα εἰς τὸν Γενιτάραγαν, ὁ δὲ Βοεβόδας αὐτῶν μετεβάλλετο ἐνίοτε εἰς ἀληθῆ Σούμπασην καὶ ἀπαιτοῦσε περισσότερα ἀπὸ τὰ καθιερωμένα. Πολλάκις δὲ καὶ εἰσπράκτορες τοῦ κεφαλικοῦ φόρου καὶ τοῦ προβατονομίου—πρὸ τῆς καταργήσεώς του—ἀπαιτοῦσαν δυναμικῶς καὶ ἐλάμβανον ὅ,τι ὑπὸ τοῦ φερμανίου ἐκεῖνου ὑπὲρ αὐτῶν ἀπηγορεύετο. Διαφοραὶ δὲ δικαστικαὶ μετὰ Ντερεμπέηδων τῆς Τρίκκης καὶ τῶν Γρεββενῶν, βοσκόντων ἐνίοτε τὰ ποιμνία των ἐν τῇ περιοχῇ Μετσόβου αὐθαιρέτως καὶ συνεννοουμένων μόνον μετὰ τοῦ Μπουσταντζῆ, ἐδικάζοντο ἐν Λαρίσῃ ζῶντος ἀκόμη τοῦ Φλόκα. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐν τινι κώδικι τοῦ Μετσόβου ἀναγράφεται ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Κοινότητος αὐτοῦ τὸ 1722 μετέβησαν εἰς Λάρισαν πρὸς ἐξομάλυνσιν διαφορᾶς τῆς χώρας μετὰ τινος Ἀγᾶ ἐκ Γρεββενῶν, ὁπότε ἔδαπάνησαν ἄσπρα ἑπτακόσια.

(Συνεχίζεται)

ΣΤΑΥΡΟΥ ΜΑΤΘ. ΓΚΑΤΣΟΠΟΥΛΟΥ
Δημοδιδασκάλου

ΜΑΤΘΑΙΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΜΥΡΕΩΝ*

*Και ἤδη ἀρχίζει ὁ τοσοῦτον συμπαθῆς, συναρπαστικὸς καὶ λίαν συγκινητικὸς
«Θρηνησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως».*

ΘΡΗΝΟΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

* Ἀπὸ τοῦ 2.318 μέχρι καὶ τοῦ 2.765οῦ στίχου.

Ὡσάν τὸ πάθαμεν ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ Ρωμαῖοι
ὁποῦ ἐσκλαβωθήκαμεν καὶ γέροντες καὶ νέοι,
ἀπὸ ταῖς ἀδικίαις μας καὶ τὴν κενοδοξίαν
ἐχάσαμε τὴν δόξαν μας, σκῆπτρα καὶ Βασιλείαν.
Καὶ μᾶς ὀρίζουν οἱ ἐχθροί, τὸ γένος τῶν βαρβάρων
τὸν στέφανόν μας ἔλαβον ἐκ λίθων καὶ μαργάρων
ὅτι ἡμεῖς δὲν εἴμαστε ἄξιοι νὰ τὴν φοροῦμεν,
ἄλλοι ἐπῆραν καὶ φοροῦν κι ἡμεῖς τὴν θεωροῦμεν,
φοροῦν τὴν ὅσοι μυελὰ ἔχουν εἰς τὸ κεφάλι
κι ἡμεῖς τὸ θάρρος ἔχομεν εἰς τοῦ νιελῆ-Μιχάλη (1)
νὰ τὸν ἐβγάλη μὲ σπαθὶ καὶ μᾶς νὰ τὸν ἐδώσῃ.
Ὁυαί ! σὲ μᾶς ἀφέντη μου μὲ τὴν ὀλίγη γνῶσι
ὅπ' ἔχομεν τὸ θάρρος μας μέσα εἰς τὴν Σπανίαν
κι εἰς τὰ χοντρά τὰ κάτεργα ποῦναι ἔστην Βενετίαν
νὰ ἔλθωσι μὲ τὸ σπαθὶ τὸν Τοῦρκο νὰ σκοτώσουν
νὰ πάρουν τὸ βασίλειον καὶ μᾶς νὰ μᾶς τὸ δώσουν.
Ἐλπίζομεν καὶ εἰς ξανθὰ γένη γὰ μᾶς γλυτώσουν
νὰρθοῦν ἀπὸ τὸ Μόσκοβον νὰ μᾶς ἐλευθερώσουν.
Ἐλπίζομεν εἰς τοὺς χρησμοὺς ἔσταῖς ψευδοπροφητείας
καὶ τὸν καιρὸν μας χάνομεν ἔσταῖς ματαιολογίαις.
Εἰς τὸν βορᾶν, τὸν ἄνεμον, ἔχομεν τὴν ἐλπίδα
νὰ πάρουν ἀπὸ πάνω μας τῶν Τούρκων τὴν παγίδα,
καὶ ἔχομεν θεμέλιον τὸ γνέμα τῆς ἀράχνης
τὸ χιόνι καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὸ νερὸν τῆς πάχνης.
Αὐτὸ τὸ θάρρος εἶν' ἄλλο τίποτε δὲν ἀξίζει
ὅποιος τὸ συλλογισθῆ τὸν λόγον του σκοτίζει.
Εὐκαιρα παντεχαίνομεν καὶ κεφαλοπονοῦμεν
ἔστην ἄμμον καὶ εἰς τὸ νερὸν κτίζομεν καὶ θαρροῦμεν.
Ἀπέταξέ μας τὸ πουλὶ ποῦ εἴχαμε στὸ χέρι
ἔφυγε κι ἐξωρίσθηκε καὶ πῆγε σ' ἄλλα μέρη
καὶ ἄλλοι τὸ ἐπίασαν καὶ δυνατὰ κρατοῦσιν
καὶ μᾶς ποῦ τὸ ἐχάσαμεν θρηνοῦσι καὶ γελοῦσιν
Καὶ λέγουσιν· «Ἄν εἴχετε γνῶσιν εἰς τὸ κεφάλι

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 981.

1. Εἶναι ὁ ὕμνηθεις ὑπὸ τοῦ Σταυρινοῦ Μιχαὴλ ὁ Γ' ὁ Ἄνδρειος.

δὲν σᾶς ἀπέτα τὸ πουλί νὰ σᾶς τὸ πάρουν ἄλλοι·
 μὰ ἤθέλετε τὸ βαστᾶ μὲ γνῶσιν καὶ μὲ τάξι
 καὶ μὲ μεγάλην φύλαξιν διὰ νὰ μὴ πετάξῃ·
 Τώρα πού σᾶς ἀπέταξεν καὶ ἀπ' ἐσᾶς ἐβγήκε
 δέρνετε τὸ κεφάλι σας ὅσο καὶ ἠμπορεῖτε
 διότι δὲ μετάρχεται νὰ σᾶς ἐμπῆ στὸ χέρι
 ἐκείνον τῷμορφο πουλί καὶ τὸ καλὸ ξυφτέρι.
 Ἄπέταξεν, ἀπέταξεν πλέον μὴ τὸ ζητᾶτε
 μόν' τὸν καιρὸν σας χάνετε κι' εὐκαιρα τὸν περνᾶτε».

Καὶ ἀκολουθεῖ τὸ ἐξ 168 στίχων τμήμα τοῦ «Θρήνου» τὸ οἰκειοποιηθὲν, κολοβωθὲν, διασκευασθὲν, καὶ ἀνοικτιρομότως κακοποιηθὲν ὑπὸ τοῦ ἱερέως τῶν Σερῶν Συναδινόυ, ὁπερ ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν «Ἐστία» (Τεύχος ΚΒ, σελ. 821.—825) καὶ «Νέον Ἑλληνομνήμονα» (Τόμον Ε' σελίδα 190.—195).

Τοῦτο προσεκτικῶς καὶ ἐπισταμένως ἀντιπαραβληθὲν ὑπὸ τοῦ ὑποφαινομένου μὲ τὸν περιεχόμενον Θρήνον εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ EMILE LEGRAND ἐκδοθεῖσαν Ἐμμετρον Ἰστορίαν τοῦ ἀοιδίμου Μαθαίου, ἐπεβεβαίωσε περιτράνωσ τὴν γενομένην ἀδικίαν. Ἐὰν κανεὶς ἐξαιρέσῃ δύο ἐν τῷ μέρει τούτῳ παραλειφθέντα τμήματα, τὸ μὲν ἐξ εἴκοσι στίχων, τὸ δὲ ἐκ τριάκοντα ἐπὶ τοιούτων, μερικὸν στίχους ἀφαιρεθέντας λόγῳ σκοπιμότητος ἀπὸ τὸν Συναδινόν καὶ ἐλαχίστας λέξεις, ἀντικατασταθείσας διὰ τὸν ἴδιον λόγον, τὸ ἄλλο μέρος μένει αὐτοῦσιον, μὴ ἐπιδεχόμενον οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἀμφιβολίαν, ὅτι εἶναι ἔργον τοῦ Μαθαίου.

Τὰς ἀντικατασταθείσας λέξεις, τοὺς ἀφαιρεθέντας στίχους ὡς καὶ τὰ δύο παραλειφθέντα τμήματα, ἅτινα ἐκολόβωσεν ἀτέχνως τὸ εἰς τὸ μέρος τοῦτο τοῦ Θρήνου κακοποιηθὲν Μνημεῖωδες Ἔργον θέλω σημειώσῃ παρὰ πόδας ἐκάστης σελίδος τοῦ οἰκειοποιηθέντος μέρους ἵνα καὶ ὁ φίλος ἀναγνώστης διαπιστώσῃ τὴν ἀλήθειαν.

Ἄλλοίμονον, ἀλλοίμονον στὸ Γένος τῶν Ρωμαίων
 πῶς ἔγινεν ἄνόσιον καὶ καταφρονημένον
 Ὡ! πῶς ἐκαταστάθηκε τὸ Γένος τῶν Ἑλλήνων
 καὶ ἐπεριπλεχθήκετε μέσον πολλῶν κινδύνων.
 Ἀπὸ τ' ἐσᾶς ἡ φρόνησις καὶ ἡ σοφία ὅλη
 ἐβγήκε καὶ ἐξάπλωσε σ' ὅλη τὴν Οἰκουμένη.
 Καὶ ἄρματα καὶ γράμματα καὶ ἡ Θεολογία
 ἀπὸ τ' ἐσᾶς ἐφάνηκε καὶ ἡ πολλὴ ἀνδρεία.
 Γραμματικὴ, Ρητορικὴ, Ποιητικὴ καὶ ἄλλα,
 ὅσα λεπτὰ μαθήματα καὶ πράγματα μεγάλα.
 Ὅλα ἐσεῖς τὰ βρήκετε καὶ ἐμοιράσατέ τα
 εἰς ὅλα τὰ Βασίλεια ὡσὰν μὲ τὴν τρουμπέτα.
 Ὁ κόσμος σᾶς ἐπαίνεσεν ὅλοι εἰς τὴν σοφίαν
 τώρα, πῶς ἐξεπέσατε εἰς ταύτην (1) τὴν σκλαβίαν;
 Ἄλλοίμονον, ἀλλοίμονον, καλὴ μου Βασιλεία
 καὶ πῶς ἐστερηθήκαμεν καλὴν σου ὁμιλίαν.
 Καὶ σύ, Κωνσταντινούπολις, πῶς ἐκαταφρονέθης,
 καὶ ἀπὸ γένος ἀσεβῶν (2) πῶς ἐκατακυριεύθης.
 Ἐχάθηκεν ἡ Δόξα σου, ἐχάθηκ' ἡ τιμὴ σου
 καὶ σὲ ὀρίζουν ἕτεροι τώρα μὲ τὴν πομπή σου.

1. Ἀντὶ «ταύτην» ὁ Ματθαῖος ἔχει 'στοῦ Τούρκου.
 2. ἀσεβῶν ὁ μαζόν.

Καὶ πάτησαν τὰ Τείχη σου καὶ πῆραν τὴ στολή σου
καὶ στέφος τὸ Βασιλικὸν ἐπῆραν οἱ ἕτεροί σου. (1)
"Ὡ! πῶς καὶ νὰ ἐξύπνησεν (2) ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος
ὁποῖος σὲ ἀνέκτισεν μὲ ὄρεξιν ἐκεῖνος
καὶ νὰ σὲ ἤθελεν ἰδεῖν πῶς εἶσαι σκλαβωμένη
ἄθλια καὶ ταλαίπωρη (3) καὶ καταφρονημένη.
"Ὡ! πῶς ἤθελε βρυχισθῆ, ὡ πῶς ἤθελε κλαύσει.
ὦ πόσα δάκρυα ἤθελε χύσει, νὰ μηδὲν παύσει.
Ἄλλὰ ἐκεῖνος ἔλαβε χάριν τῆς Βασιλείας
ἐκείνης τῆς τῶν Οὐρανῶν τῆς ζωηρᾶς καὶ Θείας.
Καὶ δὲν τὸν (4) πρέπει στεναγμοὶ (5) καὶ δάκρυα νὰ χύσῃ
μόνον νὰ χύσωμεν ἡμεῖς ἄπειρα σὰν τὴν βρύση.
Νὰ κλαύσωμεν τοῦ λόγου μας, νὰ κλαύσωμεν τὴν Πόλι
αὐτὴν ὅπου ἐπαίνεσεν ἡ Οἰκουμένη ὅλη,
καὶ τώρα καταστήθηκε γυμνὴ καὶ σκλαβωμένη
εἰς ὄνειδος καὶ γέλωτα καὶ καταφρονημένη.
"Ὡ! καὶ νὰ εἶχα δάκρυα ἄπειρα σὰν ποτάμι
νὰ κλαίειν ἡ καρδία μου ὥσπου (6) νὰ ἀποκάμῃ,
νὰ ἐκλαυσα, νὰ θρήνησα (7) ἐσέν, χρυσῇ μου Πόλι
νὰ ἔδερνα τὰ στήθη μου μὲ τὴ δύναμί μου (8) ὅλη.
Θρηνώ Σε Πόλι μου λαμπρὰ καὶ κλαίω διὰ σένα,
πῶς ἔπεσες, πῶς ἔκλινες εἰς Χεῖρας τοῦ καθένα ;
Ποῦ εἶν' ἡ δόξα ἡ πολλὰ (9) καὶ ἡ χάρις ἡ μεγάλη
τὸ κάλλος, ἡ εὐπρέπεια, ὁποῦχες ἀναθάλει ;
Ποῦ καὶ τὰ Θεῖα λείψανα πολλῶν σοφῶν ἁγίων
ὁποῦσαν ἐπὶ γῆς ἀγγελικὸν τὸν βίον. (10)
Ποῦ εἶν' τὰ πανηγύρια, ποῦ εἶν' οἱ παρρησίας
ἐκεῖναις, ὅπου ἐγίνονταν μέσα σταῖς Ἐκκλησίαις ;
Ποῦ εἶναι ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ Δοξολογία
καὶ τῶν Συνόδων τῶν ἑπτὰ ἡ πίστις ἡ ἁγία ;
Ἄλλοιμονον Ἐπιτάλοφε, καὶ πῶς ἐκαταστάθης
τόρα σὲ τοῦτον τὸν καιρὸν τόσα κακὰ νὰ πάθῃς ;
Ἐσένα Σε εὐλόγησαν οἱ Ἅγιοι Πατέρες
καὶ τόρα πῶς ἐξέπεσες καὶ ἔχεις κακαῖς ἡμέραις
ἐπαυσαν οἱ Παράκλησες καὶ οἱ Δοξολογίαις. (11)
Ποῦ εἶν' ὁ περιβόητος Ναὸς ὁ τῆς Σοφίας

1. Ἐντὶ οἱ ἕτεροί σου ὁ Ματθαῖος ἔχει οἱ ἐχθροί σου.
2. » ἐξύπνησεν ὁ » ἐξύπναγεν.
3. » ταλαίπωρη ὁ » ταλαίπωρος.
4. » τὸν ὁ » τοῦ.
5. » στεναγμοὶ ὁ » στεναγμός.
6. » «ὥσπου νὰ ἀποκάμῃ» «Ὡστε νὰ ἀποκάμῃ»
7. » «Νὰ θρήνησα» «Νὰ θρήνηζα»
8. » «Μὲ τὴν δύναμίν μου» «Μὲ τὴν ἰσχύν μου»
9. » «ἡ πολλὰ» «Ἡ πολλή»
10. Ὁ Συναδινὸς ἐνταῦθα παρέλειπε ὀλόκληρον στροφὴν, τὴν ἑξῆς :
«Κι ἔλαμψεν ὡς ὁ ἥλιος διὰ κατορθωμάτων
καὶ ἐναρέτων πράξεων καὶ τῶν λαμπρῶν θαυμάτων».
11. Ἐδῶ ὁ Συναδινὸς παρέλειπε ἡμίσειαν στροφὴν, τὴν ἑξῆς :
«Ἐκεῖναις ὅπου γίνονταν μὲ προσευχαῖς ἁγίαις»

ἐκεῖνος ὁ ὑπέρλαμπρος τῆς Θείας εὐλογίας ; (1)
 Ὁ Μέγας Ἰουστινιανὸς ἂν ἤθελε ξυπνήσῃ
 ἤθελε χύσει δάκρυα ἄμετρα ὑπὲρ φύσιν
 νὰ κλαύσῃ καὶ νὰ λυπηθῇ τὸ ἔργον τῶν χειρῶν του
 τὸ πῶς ἐκυριεύθηκεν νῦν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του.
 Ποῦ τῆς Βλαχέρνας ὁ Ναός, ἡ βρύσις τῶν Θαυμάτων
 ἐξ ἧς ἀπολαμβάνομεν πηγὴν τῶν ἰαμάτων (2)
 Ποῦ εἶν' τὰ σπουδαστήρια καὶ ἡ γνῶσις τῶν γραμμάτων
 καὶ τῆς σοφίας ἡ πηγὴ βάθους τῶν νοημάτων ;
 Ποῦ εἶναι οἱ σχολαστικοὶ μὲ τὴν πολλὴν σοφίαν
 αὐτοὶ ὅπου ἐστερέωσαν τὴν Πίστιν τὴν ἀγίαν ;
 ὅπου ἔτρεχαν σὰν ποταμοί, σὰν βροῦσες ἀναβροῦσαν,
 ὅλα τὰ ἄστρα τ' οὐρανοῦ μὲ γνῶσιν ἐμετροῦσαν ;
 Ποῦ εἶν' τὰ τόσα ἀγαθὰ, ποῦ ἦσαν στολισμένη,
 ὡσὰν αὐτὸν τὸν οὐρανὸν ἦσαν ζωγραφισμένη.
 Ὅλα τὰ ἐστερήθηκες ὡσὰν τὴν Βαβυλῶνα
 τὸν πτέφανόν σου ἔχασες καὶ τὴν χρυσὴν κορῶναν.
 Ἐκείνην τὴν βασιλείον δραχμὴν ἀπώλεσές την
 ἄρα νὰ τὴν εὐρῆς ποτὲ ἢ μόνον ἔχασές την ; (3)
 ὦ θάνατε μακάριε, καλὸς εἶσαι γιὰ τόρα
 ἔς ἡμᾶς ὅλους τοὺς Γραικοὺς νάλθῃς τούτην τὴν ὥρα.
 Καλὸν ἦτον νὰ εἶμασταν ὅλοι ἀποθαμμένοι.
 Ψυχὴ μου κλαῦσε, θρήνησε δάκρυσε καὶ λυπήσου
 Πόλιν τὴν Βασιλεύουσαν ἐν τῇ ὑπομονῇ σου
 Θρήνησον, σὰν ἐθρήνησεν ὡς τὸν Ἱερεμίαν
 ποτὲ τὴν Ἱερουσαλὴμ τὴν Πόλιν τὴν Ἁγίαν. (4)
 Χύσατε μάτια δάκρυα, χύσε καρδία πόνους,
 κλαύσατε τὸ Βυζάντιον ἔτουτουνοὺς τοὺς χρόνους,
 Χύσατε ἀναστεναγμούς, χύσατε θρηνωδίας

12. Ἐδῶ ἀφησε ὁλόκληρον στροφὴν, τὴν ἐξῆς :
 « Ἄλλοίμονον ἐγένηκε Ναὸς τοῦ Μωαμέτη
 τοῦ μιανοῦ καὶ ἄπιστου καὶ ἀσεβοῦς καὶ κλέφτη ».
2. Ἐδῶ παρέλειψε δύο στροφάς, τὰς κάτωθι :
 « Ναὸν τοῦ Παντοκράτορος τὸν περιφημισμένον
 τώρα τὸν βλέπω ἔρημον καὶ καταφρονημένον.
 Ποῦ εἶν' τὰ μοναστήρια ποῦ ἦσαν κοντά σου.
 τώρα τὰ βλέπω ἔρημα διὰ τὸ ὄνομά σου.
3. Ἐδῶ παρέλειψε πέντε στροφάς, τὰς ἐξῆς :
 « Ἄρα κανεὶς Χριστιανὸς ἀφέντης νὰ σ' ὀρίσῃ
 καὶ βασιλεὺς Ὁρθόδοξος ἔστων θρόνον νὰ καθίσῃ ;
 ἔστων θρόνον τὸν ὑπέρλαμπρον αὐτὸν τῆς βασιλείας
 νὰ προσκυνήσῃ ἔστων Ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας ;
 Ἄρα νὰ λάμπῃ ἥλιος ὁ τῆς Δικαιοσύνης
 καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ εὐπρέπεια τῆς Χριστιανοσύνης ;
 Ἄρα νὰ ἔβγῃ βασιλεὺς ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν
 μαζί μὲ τοὺς Χριστιανοὺς νὰ κάμῃ Λιτανεῖαν ;
 Ἄρα νὰ φάγῃ Βασιλεὺς μετὰ τοῦ Πατριάρχου
 ὁμοῦ εἰς μίαν τράπεζαν καὶ μίαν πίστιν νάχουν ;
4. Ἐδῶ ὁ Συναδινὸς παρέλειψε μίαν στροφὴν, τὴν ἐξῆς :
 « Ὅποτεν ἐκουρσεύθηκε ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων
 καὶ τὴν ἐκαταπάτησε γένος Βαβυλωνίων ».

κλαύσατε τὴν Ἐπτάλοφον ἐξ ὅλης τῆς καρδίας.
 Κλαύσατε καὶ θρηνήσατε Σοφίαν τὴν Ἀγίαν,
 ὅπου ὁ κόσμος σὰν αὐτὴν ἄλλην δὲν εἶχε μίαν.
 Ναὸν τὸν Σολομώντειον, τίς νὰ ἐγκωμιάσῃ;
 Αὐτὴ εἰς τὴν εὐφρέπειαν τὸν εἶχεν ἀπεράσει.
 Ἐκεῖνος ἦτανε σκιά κι αὐτὴ εἶναι χάρις.
 Ὡ Θεὲ ἄλλου (1) τὴν ἔδωσες καὶ μᾶς νὰ τὴν ἐπάρῃς.
 Θεέ μου Παντοδύναμε, ἂν εἶναι θέλημά Σου
 πάλιν μᾶς δὸς τὸ χάρισμα, διὰ τὸ ὄνομά Σου.
 Δόσε μας τὸ σπιτάκι μας, δόσε μας τὴν Πατρίδα,
 σώνει ἢ ἀγανάκτησις καὶ ἡ πολλὴ πικρίδα.
 Ἐπαίδευσές μας Δέσποτα, διὰ τὸ πταισιμόν μας
 καὶ μᾶς ἐκαταδίκασες εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν μας.
 Πολλὰ καλὰ τὸ ἔκαμες, ὡς νὰ σωφρονισθῶμεν
 ἔσαν τὸ χρυσάφι ἔστην φωτιὰν καὶ νὰ λαγαριασθῶμεν.
 Ἀλλὰ πάλιν λυλήσου μας, ὅτι εἴμαστε δικοὶ σου
 ἄλλον Θεὸν δὲν ἔχομεν, Κύριε, μόνον, πλήν σου.
 Χεῖρας οὐκ ἐκπετάσαμεν ἡμεῖς εἰσὲ κανένα
 ἄλλον Θεὸν ἄλλότριον, πλήν μόνον εἰς ἐσένα.
 Ἐσένα ἐγνωρίσαμεν Κύριον καὶ Θεὸν μας
 Καὶ Σένα ὀνομάζομεν Θεὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.
 Ἐσὺ ἴσαι πάντων ποιητής, προνοητής, προγνώστης,
 καὶ κάθε εἰς ἀπὸ ἡμᾶς εὐρίσκεται χρεώστης,
 νὰ προσκυνῇ, νὰ ἐπαινῇ πάντα νὰ σὲ δοξάζῃ
 τὸ Ἅγιόν Σου ὄνομα καὶ νὰ σὲ ὀνομάζῃ.
 Ἐσὺ, πάλιν προνόησον καὶ παῦσον τὸν θυμόν σου,
 δεῖξον τὴν εὐσπλαχνίαν σου ἐπὶ πιστὸν λαόν σου.
 Τὸ ἔλεός σου δῶσε μας, δεῖξε τοὺς οἰκτιρομύς σου
 εἰς τὴν κληρονομίαν σου καὶ τοῦ πιστοῦ λαοῦ σου.
 Ἴδε, Χριστέ, τὴν κάκωσιν ἐξ ὕψους σου ἁγίου
 καὶ ἀπὸ θρόνου δόξης σου, τοῦ ὑψηλοῦ καὶ Θείου
 σκύψε ἀπὸ τὸν Οὐρανόν, ἰδὲ τὸ ποίμνιόν σου,
 διότι ὅλοι εἴμαστε ποίημα τῶν χειρῶν σου.
 Καί, ἂν μᾶς ἐπαράδοσας εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν σου
 Ἐσὺ πάλιν μᾶς λύτρωσες μὲ θέλημα ἰδικόν σου.
 Πῶς ὑπομένεις, αὐθέντη μου, (2) σκλάβους νὰ μᾶς ἐβλέπῃς
 καὶ δούλους νὰ μᾶς θεωρῇς καὶ τὸν θυμόν δὲν τρέπεις;
 Πῶς ὑπομένεις, Κύριε, νὰ βλέπῃς ρημασμένα
 τὰ Θεῖα μοναστήρια καὶ ἐκθεμελωμένα;
 τοὺς ὠραιότατους ναοὺς, τοὺς ἁγιογραφημένους
 νὰ τοὺς ἐβλέπῃς ἔρημους καὶ καταφρονημένους; (3)

1. Ἐντὶ «ἄλλου» ὁ Ματθαῖος γράφει «Τούρκων».
2. » «αὐθέντη μου» ὁ » » «Δέσποτα».
3. Ἐδῶ ὁ Συναδινὸς παρέλειψε ἕκτῳ στροφῆς, τὰς ἐξῆς:
 «Νὰ ἀκούῃς γλῶσσαν βάρβαρον ἄντι νὰ σὲ τιμῇ
 Τοῦ Μεεμέτη τὴν φωνὴν ὅπου σὲ βλαστημάει.
 Ἀλλαλαγμὸν παμμίυρον βοᾷ σοι καὶ κραυγάζει
 ψυχρόν τε καὶ σφαιροειδῆ Θεὸν σὲ ὀνομάζει.
 Τὸ ἄστρον τὸ Ἐωθινὸν σέβεται λανθασμένως
 ἀρνεῖται τὴν θεότητα ὁ τρισκαταραμένος.
 Προφήτην ὁ κατάρατος σὲ μελετᾷ Θεέ μου

Καὶ πόσοι ἐγινήκασιν υἱοὶ πυρὸς γεέννης.
 Θεέ μου Παντοδύναμε καὶ πῶς τὸ ὑπομένεις.
 Ὅμως, Φιλανθρωπότατε, θαρρῶ, ὅτι κοιμᾶσαι
 καὶ μᾶς ἀπολησμόνησες καὶ δὲν μᾶς ἐνθυμᾶσαι.
 Μᾶς βλέπεις πῶς πνιγόμαστε στὰ βάθη τῆς σκλαβιάς
 καὶ δὲν μᾶς δίνεις ἄνεσιν τὴν τῆς ἐλευθερίας.
 Εὐπνα, σηκώσου, δίωξε κίνδυνον τῆς θαλάσσης,
 σιῶπα καὶ φιμώθητι, εὐθύς νὰ τὴν προστάξης,
 νὰ μᾶς ἐβγάλης τοὺς πτωχοὺς ἐκ τὴν αἰχμαλωσίαν
 ὡσάν τοὺς Ἀποστόλους σου ἐκ τὴν κλειδωνησίαν.
 Εἶπον σοι, «ἀπολλόμεθα, Δέσποτα, ἐπιστάτα».
 καὶ παρευθεὶς τοὺς ἤκουσες, λέγεις καλὰ μαντάτα.
 «Ἐγὼ εἰμί, ἐγέρθητε, τίποτε μὴ φοβεῖσθε,
 μόνον νὰ δοξάζετε καὶ ἔξομολογεῖσθε».
 Ὡ! καὶ νὰ ἤθελες εἰπεῖ σὲ μᾶς τοιοῦτους λόγους
 καὶ νὰ μᾶς ἐλευθέρωνες ὡσάν τοὺς Ἀποστόλους.
 Εἶπες, νὰ εἶσαι μὲ τ' ἐμᾶς, ἕως τῆς συντελείας
 καὶ τόρα μᾶς ἐπάρασες εἰς βάθος ἀπωλείας.
 καὶ μόνον κινδυνεύομεν πότε καὶ νὰ πνιγοῦμεν.
 Ἀλλά, Φιλανθρωπότατε, πρόστατε (1) νὰ ἐβγοῦμεν
 μέσα ἀπὸ τὴν κάμινον αὐτὴν, πὺν μᾶς φλογίζει,
 ὅτι σ' ἐσέν' τὸ Γένος μας θαρρεῖ καὶ ἀκουμπίζει.
 Εἰς Σὲ τὸ θάρρον ἔχομεν, εἰς σὲ καὶ τὴν ἐλπίδα

1. Ἀντὶ «πρόστατε» «Πρόσταξε».

καὶ ταῦτα ὁποῦ σοῦ λαλῶ Θεὲ συμπάθησέ μου.
 Καὶ πάντες οἱ Ἀγαρηνοὶ σὲ βλαστημοῦσι μόνον
 καὶ ὁποῖος σὲ εἶπῃ Θεόν, εὐθύς τὸν θανατώνει.
 Μὲ τὸ σπαθὶ ὁ ἀσεβὴς χωρίζει ἀπὸ κοντὰ σου,
 τοὺς εὐσεβεῖς Χριστιανοὺς διὰ τὸ ὄνομά σου.
 Καὶ φανερά σὲ βλασφημεῖ Θεὸν σ' ὀνομάζει
 κτίσμα Θεοῦ καὶ ποίημα ὁ ἄφρων σὲ δοξάζει.
 Προφήτην μόνον ἅγιον, σάν τοὺς προφήτες ὄλους
 καὶ πῶς βαστάξεις, Κύριε, τὴν γλῶτταν τοῦ πανώλους ;
 Καὶ δὲν τοῦ στέλλεις ἀστραπὴν νὰ τὸν καιαποντίσης
 καὶ Γένος τῶν Χριστιανῶν νὰ τὸ ἐξεδικήσης ;
 Πῶς δύνασαι Μακρόθυμε νὰ 'κούης βλαστημίας
 μέσα 'στὸν περιβόητον Ναὸν τὸν τῆς Σοφίας.
 Τοῦ Μεεμέτη τὴν φωνὴν νὰ ψάλλουν νὰ μιλοῦσιν.
 καὶ πίστιν τὴν Ὁρθόδοξον νὰ τὴν καταπατοῦσιν.
 Τὸ Γένος πὺν σὲ προσκυνεῖ καὶ ὡς Θεὸν λατρεύει
 αὐτὸς ὁ μιαρῶτατος σκλαβώνει καὶ Τουρκεύει.
 Τὴν Οἰκουμένην ὥρισεν εἰς πλάτος καὶ εἰς μῆκος
 ἀριθμητοὺς Χριστιανοὺς ἐφόνευσεν ἀδίκως.
 Ἐπῆρε τὰ παιδιά μας καὶ καταμιάνεν τα
 καὶ ἀσεβεῖς τὰ ἔκαμεν καὶ ἐμαγάρισέν τα.
 Μέσα ἀπ' ταῖς ἀγκάλαις σου ἄρπαξε τὰ παιδιά μας
 τοῦ διαβόλου τᾶδωσε χωρὶς τὸ θέλημά μας.
 Ἀρνήθησαν τὸ βάπτισμα τὸ τῆς Υἱοθεσίας
 καὶ τὸ σεπτὸν Μυστήριον τῆς Θείας Κοινωνίας».

νά πάρης ἀπὸ πάνω μας ἐτούτην (1) τὴν παγίδα.
 Καὶ ὕψωσον, Μακρόθυμε, Χριστιανῶν τὸ κέρας
 καὶ δὸς ἡμῖν τὴν ἀνεσιν καὶ φῶς τὸ τῆς ἡμέρας
 ἔλλη σου τὰ πλούσια, Θεέ μου, χάρισέ μας
 καὶ μέσα ἀπὸ τὰς χεῖρας του, κάμε ἑλευθέρωσέ μας.
 Διότι εἶν' κατὰ πολλὰ βαρὺς καὶ τεθλιμμένος
 τῆς δουλοσύνης ὁ ζυγὸς καὶ παραπονεμένος.
 Ἄν κάμης τοῦτο τὸ καλὸν μὲ τὴν σοφὴν Σου γνῶσιν
 ὅλα τῆς γῆς τὰ πέριχα, Σὲ θέλουν ἐπαινώσιν, (2)

(Συνεχίζεται δέ, ὡς ἔχει, ὁ «Θρήνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως» ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Emile Legrand).

Γένος τὸ μιαιώτατον πολλὰ μᾶς τυραννίζει
 ὁ Ἰσμαὴλ χριστιανούς εἰς τέλος ἀφανίζει.
 Σὺ δὲ Χριστέ μου σύντριψον τὰ βέλη καὶ τὰ τόξα
 τὰ καθ' ἡμῶν κινούμενα, τὴν ἐπηρμένη δόξα.
 Εἰ δὲ καὶ ἔχεις ὄρεξιν νὰ βρισκομέστε σκλάβοι
 νὰ μὴν ἀφήσης τὴν ὀργὴν νὰ μᾶς ἐπεριλάβῃ.
 Μόνον παρακαλοῦμεν σε αὐτούς νὰ ἡμερώσης
 καὶ μᾶς εἰς τόσους πειρασμούς ὑπομονὴν νὰ δώσης.
 Νὰ ἠμποροῦμεν οἱ φτωχοὶ νὰ δίδωμεν τὰ τέλη,
 καὶ τὰ πολλὰ δοσίματα, ὅσα ἐκείνος θέλει,
 διότι εἶν' ἀχόριατος πολλὰ πολλὰ γυρεύει
 καὶ ὅλα μας τὰ τίποτες τὰ τρώγει καὶ χωνεύει.
 Νεῦσον εἰς τὴν καρδίαν τους νὰ μᾶς ἐπιτηροῦσιν
 καὶ νὰ μηδὲν μᾶς δέρνωσι καὶ νὰ μᾶς τυραννοῦσιν.
 Λοιπὸν καὶ τὰ παιδιά μας νὰ μὴ μᾶς τὰ σκλαβεύουν
 καὶ Τούρκους νὰ τὰ κάμωσι καὶ νὰ τὰ σημαδεύουν.
 Καὶ δῶσε μας ὑπομονὴν νὰ μὴ σὲ βλασφημοῦμεν
 μόν(ε) νὰ σὲ δοξάζωμε καὶ νὰ σ' εὐχαριστοῦμεν.
 Χαλνᾷ τὸ αὐτεξούσιον ὁποῦχες μᾶς χαρίσει
 καὶ τώρα δὲν τὸ ἔχομεν μὲ τὴν δική σου κρίσι.
 Δεμένοι ἀπὸ τὰ κέρατα εἴμεστε σὰν τὰ ζῶα
 μόνον τὴν πίστιν φύλαξε νὰ ἀπομείνη σῶα.
 Κι ἡμεῖς σὰν σκλαβωθήκαμεν θέλομεν ὑπομένει
 τὸ θέλημά σου, νὰ γενῆ βουλή νὰ διαμένῃ.
 Ἐσὺ ποὺ μᾶς ἐσκλάβωσες θέλεις μᾶς ἐλευθερώσῃ
 ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ νὰ μὴ μᾶς θανατώσῃ.
 Διότι ὅλα, Κύριε, πρὸς τὸ συμφέρον κάνεις
 καὶ ὅλα τὰ οἰκονομεῖς καὶ προνοᾷς καὶ φθάνεις
 καὶ ἡμεῖς δὲν τὸ γνωρίζομεν, γενναίως νὰ βαστοῦμεν
 ἀμμὴ σὲ παροργίζομεν καὶ σὲ παραβαροῦμεν.
 Καὶ λέγομεν ἀπρόσεχα ὡσὰν μικρὰ παιδιά
 ὅτι θαρροῦμεν εἰς ἐσὲ μὲ καθαρὰν καρδίαν.
 Ἐσένα ἔχομεν Θεόν, ἐσέν' γλυκὺν πατέρα
 καὶ εἰς ἐσέν' προστρέχομεν νύκτα καὶ τὴν ἡμέρα.
 Καὶ ἂν παραπονούμεστεν νὰ μὴ τὸ πάρης βᾶρος

1. Ἐντὶ «Ἐτούτην» «τοῦ Τούρκου».

2. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ λήγει τὸ ἐξ 168 στίχων τμήμα τοῦ «Θρήνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως» τὸ οἰκειοποιηθὲν καὶ κολοβωθὲν ὑπὸ τοῦ Συναδινοῦ.

ὅτι πατέρα σ' ἔχομεν κι ἐρχόμεστε μὲ θάρρος
 καὶ εἴ τι θέλεις εἰς ἡμᾶς εἴ τι κακὸν ὀρίσης
 ὅλα τὰ ὑπομένομεν μόν' μὴν μᾶς χωρίσης
 ἀπὸ τὴν εὐσπλαγχνίαν σου καὶ τὴν ὑποταγὴ σου
 μηδ' ἀπὸ τὴν ἀγάπη σου καὶ ποίμνη τὴν δική σου.
 διότι καὶ ἡμᾶς ποτὲ κανεῖς δὲν μᾶς χωρίζει
 ἀπὸ τὴν σὴν ἀγάπησιν δὲν μᾶς ἀποχωρίζει.
 Δὲν μᾶς χωρίζει κίνδυνος, δὲν μᾶς χωρίζει ξίφος
 δὲν μᾶς χωρίζει θάνατος καὶ πονηρῶν τὸ στίφος
 καὶ φυλακαὶς καὶ βάσανα διὰ τὸ ὄνομά σου
 ὅλα τὰ ὑπομένομεν ὅτι εἴμεστε παιδιὰ σου.
 Μόνον μᾶς δῶσε δύναμιν, δῶσε μας καρτερίαν
 διὰ νὰ ὑπομένωμεν μὲ καθαρὰν καρδίαν,
 καλὰ καὶ ἐγνωρίζομεν, ὃν ἀγαπᾶς παιδεύεις
 ὅτι τὴν σωτηρίαν μας διψᾶς καὶ τὴν γυρεύεις.
 Ἄλλὰ ἄς ἦν ἡ παιδευσίς κατὰ τὴν δύναμίν μας
 διὰ νὰ κυβερνήσωμεν τὴν πρόσκαιρον ζωὴν μας.
 Διότι ἐπερίσσευσε στὸν κόσμον ἡ κακία
 καὶ γέμισαν οἱ ἄνθρωποι δόλον καὶ πονηρίαν.
 Καιρὸν ἐξαγοράζομεν καθὼς μᾶς ἐρμηνεύει
 ὁ Παῦλος ὁ Ἀπόστολος καὶ πάντας εἰρηνεύει.
 Ἄλλὰ τὸ θάρρος ὁλουνῶν ἀπὸ τῆσέν' δὲ λείπει
 ὅτι σὲ σέν' ἐλπίζομεν νὰ μᾶς ἀφήσ' ἡ λύπη
 νὰ μᾶς ἀφήσουν τὰ πικρὰ αὐτὰ πού μᾶς κρατοῦσιν
 ἀπὸ πολλῆς μᾶς ἔτρωγαν ἀμμὴ δὲν ἤμποροῦσι.
 Ὅτι ἐσὺ μᾶς προνοᾶς καὶ μᾶς ἀποκνιτάζεις
 καὶ μέσα ἀπὸ τὰ βάσανα ὡς δυνατὸς ἀρπάζεις.
 Καὶ ἡ σὴ βοήθεια ἔξ ἡμᾶς ἤθελε λείψη
 ἀπὸ τὸ πρόσωρον τῆς γῆς μᾶς ἤθελαν ἔξαιψη.
 Ἄλλὰ ἡ εὐσπλαγχνία σου βλέπει καὶ μᾶς φυλάγει
 κι ἂν βρισκομέστε ζωντανοὶ ἐν γῆ καὶ ἐν πελάγει
 καὶ ὅποιος εἰς ἑσέν' θαρρεῖ καὶ εἰς ἑσέν' ἐλπίζει
 ὅλα τοῦ κόσμου τὰ δεινὰ τίποτες δὲν τὰ χρεῖζει.
 Στερέωσόν μας, Κύριε, τῆς πίστεως ἐν πέτρα
 καὶ τοῖς ἐχθροῖς Χριστιανῶν δικαίως ἀντιμέτρα.
 Διότι ἐτιζὶ ὠρισεσ, ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε
 καὶ ἀντιμετρηθήσεσθε καθὼς ἐπιθυμεῖτε,
 μέτρησον ἀντιμέτρησον αὐτοὺς πού μᾶς πειράζουν
 καὶ ζῶντας μας τὰ τίποτες ἀρπάζουν καὶ μοιράζουν.
 Καὶ στέχομεν ἔλεινοί, βλέπομεν καὶ θωροῦμεν
 νὰ τοὺς εἰποῦμεν τίποτες καὶ δὲν ἀποκοτοῦμεν.
 Διότι ἂν λαλήσωμεν ραβδίζου τὰ πλευρά μας
 καὶ ταῦτα ὑπομένομεν διὰ τὴν σωτηριά μας.
 Ἀκόμη ἄλλα περισσὰ κακὰ καὶ ἐναντία
 παθαίνομεν οἱ ἄθλιοι μὲ τὴν συκοφαντία,
 ὑβρίζουσι τὴν πίστι σου καὶ ἄπιστους μᾶς λέγουν
 καὶ μέσα τὴν καρδίαν μας τὴν καίουν καὶ τὴν φλέγουν.
 Βρίζουν τὴν Ἐκκλησίαν σου καὶ τὰς σεπτὰς εἰκόνας
 καὶ τὸν Σταυρὸν τὸν Τίμιον τὸν βρίζουν κατὰμόνας.
 Τὸ ξύλον τὸ σεβάσμιον πάσης τῆς Οἰκουμένης

αὐτοὶ τὸ ἀτιμάζουσι καὶ πῶς τὸ ὑπομένεις ;
 Καὶ τὰ σεπτὰ μυστήρια ὅλα τὰ ἀνατρέπουν
 λόγια μιῶσι βλάσημα ἐκεῖνα, πού δὲν πρέπουν.
 Τὰς Ἐκκλησίας κτίζομεν μέσα στῆς γῆς τὸ βάθος
 ἀπὸ τὸν φόβον τῶν Τουρκῶν εἰς μῆκος καὶ εἰς πλάτος.
 Καμπάις δὲν σημαίνομεν μηδὲ τὰ σημαντήρια
 τὰ ξύλα κάπου κρούουσι ἔξω εἰς τὰ μοναστήρια
 Σταυρὸν καὶ δὲν δινόμεστε ἄνω στῆς Ἐκκλησίας
 γὰ βαίνομεν γὰ σιέκεται σημεῖον εὐσεβείας
 ὅτι τὸν ἐγκρεμίζουσι μὲ ξύλα μὲ λιθάρια
 γὰ τὸν ἰδοῦν δὲν θέλουνε οἱ ἄθεοι καθάρια.
 Τί τὰ πολλὰ πολυλογῶ καὶ τὰ ἀναθιβάω
 καλὰ τὰ βλέπεις, Κύριε, ἐξ ὕψους ἀπὸ πάνω.
 Ὅλα ἔμπρός σου στέκονται ὅλα ἐσὺ τὰ ποῖκες (τᾶκαμες)
 καὶ ὅλα σὺ τὰ θεωρεῖς καὶ ταῖς δ'καῖς μας πρίκαις.
 Σὺ καὶ τίς οἰκονόμησε μέγα τὸ ὄνομά σου
 πὺ τίποτε δὲν γίνεται χωρὶς τὸ θέλημά σου
 ἀλλὰ παρακαλοῦμεν σε δεῖξον τοὺς οἰκτιρμούς σου
 σύντροφον καὶ ταπεινώσον τοὺς πονηροὺς ἐχθρούς σου.
 Λέγουν : Ἄν ἦτονε καλὴ ἡ πίστις ἡ ἐδικὴ σας
 δὲν σᾶς ἐπεριώριζαν εἰς τέλος οἱ ἐχθροὶ σας,
 καὶ δὲν σᾶς ἐκυρίευαν γὰ ἦστε σκλαβωμένοι
 ἄθλιοι καὶ ταλαίπωροι καὶ τειταπεινωμένοι.
 Διὰ γὰ εἶστε σεῖς κακοὶ κι ἡ πίστις σας ἀντάμα
 ἐχάθη τὸ Βασιλεῖον εὐθύς καὶ ἐν τῷ ἅμα.
 Καὶ ἔς τὸν Θεόν, πὺ ἔχετε πλέον γὰ μὴ θαρροῖτε
 γὰ λάβετε βασιλεῖον καὶ ποῦ γὰ τὸ εὐρῆτε,
 διότι εἶν' ἀδύνατος Θεὸς ὁ ἰδικός σας,
 ἔσεῖς τὸν ἐσταυρώσατε, ἐχάθη ἀπ' ἔμπρός σας.
 Τοιαῦτα λέγουν φανερῶς λέγουν καὶ κατὰ μόνας
 δὲν ξεύρουν ὅτι ζαντανὸς εἶσαι εἰς τοὺς αἰῶνας.
 Ἄν ἔλαβες καὶ θάνατον σαρκὶ καὶ ἐκουσίως
 ἀλλὰ ἀνέστης ὡς Θεὸς εὐθύς αὐτεξουσίως.
 Δὲν ξεύρουν ὅτι δύνασαι καὶ ζῆς καὶ βασιλεύεις
 ἀόρατα καὶ ὄρατὰ ἐσὺ τὰ κυριεύεις.
 Ἐσὺ εἶσαι πάντων Κύριος ἐσ' εἶσαι πάντων Κτίσις
 καὶ παρὰ σοῦ φυλάττεται ἡ ἐδικὴ μας πίστις.
 Ἄς φλυαροῦσιν οἱ ἐχθροί, τὸν λόγον τους πομπεύουν
 ὅλοι γινώσκουσι τὸ πῶς κακὴν ὁδὸν ὀδεύουν,
 διότι εἶναι ἄνομοι καὶ τέκνα ἀπωλείας
 καὶ ὄφελος δὲν ἔχουσιν ἀπὸ τῆς βασιλείας.
 Ἄν βασιλεύουν πρόσκαιρα εἰς τοῦτον τὸν αἰῶνα
 ἡ κόλασις τοὺς καρτερεῖ γὰ λάβουν τὸν κανόνα,
 διὰ τὴν ἀπιστίαν τους καὶ τὴν βεβηλωσύνην
 πάντοτε γὰ κολάζονται χωρὶς ἐλεημοσύνην.
 Ἄλλὰ παρακαλοῦμεν Σε, Δέσποτα Παντοκράτορ,
 τῆς γῆς τε καὶ τοῦ οὐρανοῦ, ἀφέντη Μονοκράτορ,
 δὲς καὶ αὐτοῖς τὴν χάριν σου διὰ γὰ σὲ γνωρίσουν
 μόνον Θεὸν ἀληθινὸν γὰ σὲ ὁμολογήσουν.
 Ἄνοιξε τὰ ὀμμάτια τους ὡς διὰ γὰ ἰδοῦσιν

τὸ φῶς Σὲ τὸ ἀληθινὸν ἐκ σοῦ νὰ φωτισθοῦσιν.
 Νὰ Σὲ δοξάζουν ὡς Θεόν, ὀρθῶς νὰ σὲ λατρεύουν
 ἀπὸ τ' ἔσένα ἔλεον καὶ χάριν νὰ γυρεύουν
 ἵς τὸ χέρι σου εἶναι, Κύριε, καὶ εἰς τὴν δύναμίν σου
 νὰ τοὺς γυρίσης καὶ αὐτοὺς εἰς πίστιν τὴν δικήν σου.
 Νεῦσον εἰς τὴν καρδίαν τοὺς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας
 καὶ ἔπαρε τὸ σύγνεφον αὐτὸ τῆς ἀπιστίας.
 Τὴν δρόσον τοῦ ἔλέους σου πέμψον νὰ τοὺς δροσίση
 καὶ Πνεῦμα Σου τὸ Ἅγιον νὰ τοὺς καθοδηγήση,
 εἰς τὴν ἀληθινὴν ὁδὸν Θεοῦ θελήματός σου
 καὶ κάμε τοὺς Χριστιανοὺς καὶ στήσε τοὺς ἔμπρός σου.
 Ἄξιώσέ τοὺς Δέσπota ἐπὶ τὸ βάπτισμά σου
 νὰ γίνουνε Χριστιανοὶ διὰ τὸ ὄνομά σου.
 Πρὸς τὴν δοξολογίαν σου τοὺς ἀνοιξε τὰ χεῖλη
 ὡς νὰ γινοῦμεν ἀδελφοὶ καὶ νὰ γενοῦμεν φίλοι.
 Ἄν κάμης τοῦτο τὸ καλὸν μὲ τὴν σοφὴν σου γνῶσιν
 ὅλα τῆς γῆς τὰ πέρατα σὲ θέλουν ἐπαινώσιν,
 ἄρρωστοὶ εἶναι καὶ αὐτοὶ ἐλπίζουν σωτηρίαν
 ψυχῶν, σωμάτων ἰατρὲ, δῶσε τοὺς τὴν ὑγίαν
 δόξ τοὺς νὰ ἐγνωρίσωσι τὴν σὴν οἰκονομίαν
 τὸ Θεῖον Εὐαγγέλιον καὶ τὴν Θεογνωσίαν.
 Θεὸν ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον νὰ σὲ ὁμολογήσουν
 ἀπὸ καρδίας καὶ ψυχῆς ὅλοι νὰ σὲ ὑμνήσουν.
 Τὴν μιανὰν καὶ βέβηλον φωνὴν τοῦ Μεεμέτη
 νὰ τὴν ἀποσκορπίσουσι μὴ τὴν κρατοῦσιν ἔτι.
 Νὰ τὴν καταπατήσωσι κάτω χαμαὶ κειμένην
 διότι ἀνακάτωσε ὅλην τὴν Οἰκουμένην.
 Αὐτὴ καὶ ἀνακάτωσεν ἀπάσας τὰς αἰρέσεις,
 Θεέ, αὐτὴν ἀφάνισον καὶ μὴ τὴν καρτερέσης,
 ὅτι αὐτὴ τὸν Ἄρειον εἶχεν ἀνακινήσει
 ἐχθρὸν τὸν Μακεδόνιον τὸν εἶχεν ἐξυπνήσει.
 Σεβῆρον τὸν ἀκέφαλον καὶ τοὺς Αἰρεσιάρχας
 ἀπάνω εἰς τὴν πλάνην τοὺς τοὺς εἶχε ταξιάρχας.
 Καὶ τὴν πολλὴν ἀσέλγειαν Σοδόμων καὶ Γομόρας
 αὐτὸς τὴν ἀνεκαίνισεν σὰν νᾶτρωγεν ὁ πῶρας.
 Καὶ ἀπ' αὐτοὺς κανεῖς γερός δὲν εἶναι ἀπὸ κάτω,
 δὲν τὸ μετροῦσιν εἰς κακὸν σὰν νᾶτρωγαν σφουγγᾶτο.
 Ἄλλ' ὦ! Θεὲ Μακρόθυμε, κάμε ἐλευθέρωσέ τοὺς
 ἀπὸ τοιαῦτα πταίσματα, κακὰ ἐπίστρεψέ τοὺς,
 διότι ἐξεπέσασιν εἰς πάθη ἀτιμίας
 καὶ εἰς ἀδόκιμόν τε νοῦν τῆς ἀρρενομανίας.
 Ἄρρενες ἐν τοῖς ἄρρεσι, αἰσχύνην εἰς τοὺς νέους
 καὶ ὡς ὁ Παῦλος μαρτυρεῖ γράφων πρὸς τοὺς Ρωμαίους.
 Ὡ πάρωσις, ὦ τύφλωσις, ὦ Θεία καταδίκη,
 ἀλλὰ Ἐσὺ Φιλάνθρωπε δός τοὺς νὰ ἔχουν νίκη,
 διὰ νὰ νικήσουν τὸν ἐχθρὸν αὐτόν, ποὺ τοὺς τυφλώνει
 καὶ μέσα εἰς τὸν Τάρταρον πηγαίνει καὶ τοὺς χώνει.
 Πλάσμα σου εἶναι καὶ αὐτοὶ ὡσὰν κι ἔμεῖς οἱ ὅλοι
 μὴ τοὺς ἀφίσης νὰ χαθοῦν καὶ γίνουν διαβόλοι
 Ἄλλ' ἀνοιξε καὶ δῶσε τοὺς τῆς πίστεως τὸ ἄλας

ΚΑΘΩΣ ΧΑΡΑΖΕ Η ΛΕΥΤΕΡΙΑ

Ἀπὸ σπανιότατο, τώρα, ἀντίτυπο, τοῦ πρώτου μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση φύλλου (ἑξασέλιδου) τῆς ἑφημερίδας «Ἡ Πειρος», μεταφέρουμε ἐδῶ ὁλόκληρο σχεδὸν τὸ περιεχόμενό του, ποῦ ἀπὸ κάθε τμῆμα του, μεταδίνεται στὸν ἀναγνώστη ὁ παλμὸς τοῦ συνταρακτικοῦ γιὰ τὴ σκλάβια Ἡπειρο ἐκείνου γεγονότος.

Σχόλια ἀπάνω σὲ παρόμοια κείμενα, θᾶταν—τὸ λιγώτερο—περιττά :

Ἔτος Δ' (Περίοδος Β') ἀριθ. 171

Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 3 Μαρτίου 1913

Η Π Ε Ι Ρ Ο Σ

Ἄρτατον τῶν ἀπανταχοῦ Ἡπειρω ὦν Πολιτικόν, Κοινωνικόν, Φιλολογικόν καὶ τῶν Εἰδήσεων

Ἰδιοκίτης : Δ. ΚΟΥΤΖΙΚΟΣ

Ἐπεύθυνος Διευθυντής : Γ. Δ. ΧΑΤΖΗΣ

Διαχειριστής : Γ. Δ. ΤΖΑΒΕΛΛΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΕΙΣ ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Η ΗΠΕΙΡΟΣ ΒΛΕΥΘΕΡΩΜΕΝΗ

ΕΧΑΜΟΓΕΛΑΣΕΣ !!...

Τὸ Μπιζάνι ἔπεσε ! Καὶ ὁ Ἑλληνικὸς

στρατὸς, τροπαιοφόρος καὶ λεοντόθυμος ἐκπορθητὴς τοῦ ἀπορθητοῦ Μπιζανίου, μετὸν Ὑψηλὸν καὶ μεγαλοφυᾶ Ἀρχηγόν του, τὸν Διάδοχον τοῦ ἀπ' αἰῶνων ὄνειροποληθέντος Μεγάλου Ἑλληνικοῦ Θρόνου, ἀπὸ τῆς Αὐγῆς τῆς ἁγιασμένης παρελθούσης Πέμπτης, 21ης Φεβρουαρίου, σᾶς πατεῖ, σᾶς κατέχει, δορυάλωτα, κτῆμα τοῦ πολέμου, ἔπαθλον ἀλησμονήτου ἀνδρείας, τίμιον λάφυρον ἐπικοῦ ἀγῶνος, σᾶς πατεῖ ἑλληνικὸς στρατὸς, ὦ φίλτατα Γιάννινα !

Πόλις προσφιλὴς καὶ πόλις πικραμένη, πόλις τῶν πενθῶν καὶ τῶν δακρῶν, πόλις τῶν ὀδυρμῶν καὶ τῶν βασάνων, πόλις βασανισμένη σκλάβια τῶν δημίων καὶ τῶν Νερῶνων, ἀγνὴ καὶ μὲ τόσων χιλιάδων διωγμένων καὶ ταξειδεμένων Ἡπειρωτῶν, φίλτατα, χρυσᾶ, ὠραῖα Γιάννινα, ὁ Διάδοχος τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου μετὰ τὰ νικηφόρα χέρια Του, ἀπὸ τῆς 21ης Φεβρουαρίου σᾶς ἀφήρσεν ἀπὸ τὸ αἵματωμένον μέτωπόν σας τὸν ἀκάνθινον σιέφανον μαρτυρίου πεντακοσίων ἐτῶν καὶ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς σπᾶ ἀπὸ προχθὲς τὰς πέδας τῶν βασάνων καὶ τῶν ὀδυρμῶν σας !

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον, σελ. 989.

Ἦ πόλις προσφιλὴς καὶ πολυπικραμέ-

καὶ δέξαι τες καὶ αὐτουνοὺς ἴς τὰς πατρικὰς ἀγκάλας, ὅτι ἀγκάλας πατρικὰς, ἀγκάλας εὐσπλαχνίας, ἔχεις, Θεέ μου Ὑψιστε, γιὰ ταύτας τὰς αἰτίας.
Νὰ δέχεσαι τοὺς πταίσαντας κι ἐκείνους, ποὺ γυρίζουν ἀπὸ τὴν ἀπιστία τους καὶ σέβανε γνωρίζουν μόνον Θεὸν καὶ Κύριον, καὶ μόνον Βασιλέα.
Καὶ μετ' αὐτοὺς καὶ μετ' ἡμᾶς νὰ κάμης ποιμνὴ νέα καὶ σὺ νὰ εἶσαι Εἰς Ποιμὴν καὶ πάντες Ποιμνὴ μία.
Εἰς Βασιλεὺς αἰώνιος καὶ μία Βασιλεία ὁμοῦ νὰ Σὲ δοξάζωμεν καὶ νὰ Σὲ προσκυνοῦμεν.
ἕνα Θεὸν Τρισήλιον νὰ Σὲ ὑμνολογοῦμεν.

Ἐδῶ λήγει ὁ περίφημος Θρησκ. τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ συνεχίζει ὁ Μαιθαῖος τὰς πρὸς Ἰωάννην συμβουλὰς του. (Συνεχίζεται)

νη, ποῖος θὰ διηγηθῆ τὴν χαρὰν καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν σου ἐπάνω εἰς τὰ μνήματα τῶν νεκρῶν πατέρων μας, νὰ ἐξυπνήσουν καὶ αὐτοὶ νὰ χαροῦν τὴν ἀγίαν καὶ ἱερὰν αὐτὴν χαρὰν :

Πεντακόσια ὀλόκληρα χρόνια, πεντακόσια λυπημένα Χριστούγεννα καὶ πεντακόσια θλιβερὰ Πάσχα, Ἡπειρώτης δὲν ἐχάρη τὸ ψωμί πὺν ἔτρωγε καὶ φαρομάκι τοῦ ἐγίνετο τὸ νερὸν εἰς τὰ χεῖλη, ἐφ' ὅσον σὲ ἐννοιωθεν Σένα, ὦ φιλιτάτη καὶ κλαμένη πόλις, φαρμακερὰ νὰ δέησαι εἰς τὸν Ἐσταυρωμένον νὰ Σοῦ λυπηθῆ τέλος πάντων τὴν ἀγωνίαν εἰς τὸν θρόνον! Πεντακόσια ὀλόκληρα χρόνια δὲν ἔκλεισεν εἰρηνικὰ τὰ μάτια του κανένας πρόπαππός μας καὶ κανένας πατέρας μας δὲν ἐχάρη πεντακόσια χρόνια τὰ παιδιὰ του... Τώρα ἐλευθερωμένον καὶ ἀγαπητὸν χῶμα ἐξύπνησε καὶ ἀνάστησε τοὺς ἀποθαμένους γονεῖς μας! Καὶ εἰς ὠραίαν καὶ μεγάλην πομπὴν ὁδήγησε, ὦ πόλις φιλιτάτη, τὰς ψυχὰς τῶν πατέρων μας, μὲ δάκρυα χαρᾶς πλέον εἰς τὰ μάτια, νὰ φιλήσουν τὰ χέρια τοῦ Ὑψηλοῦ Ἐλευθερωτοῦ καὶ νὰ ἐναγκαλισθοῦν τὸν γενναῖον ἑλληνικὸν στρατὸν Σου!

Ἡ κυανόλευκος παίζει ἀπαλὰ καὶ ὑπερήφανος μὲ τὸν θρασκιὰν τῆς Παμβώτιδος ἐπάνω εἰς τὸ κάστρον, ὅπου οἱ Ἀλῆδες καὶ οἱ Βελῆδες σὲ ἐσταύρωσαν 500 ὀλόκληρα χρόνια!

Καὶ ἐγάλασαν τέλος πάντων καὶ τὰ ἰδικά σου χεῖλη, ὦ πόλις ἀγαπητὴ καὶ πολυβασανισμένη!

Ἀπὸ τὴν Αὐγὴν τῆς 21ης Φεβρουαρίου, πόλις σεμνὴ πού ἐκλαιεν ὅλος ὁ ἑλληνισμὸς καὶ ἐθρήνουν οἱ Ἡπειρῶται—Γιάννινα ὠραῖα μὲ τὸ αἱματωμένον μέτωπον καὶ τοὺς μωλωπισμένους κροτάφους, εἰσθε ἐλεύθερα καὶ γελοῦμενα.

Ὁ αἶρας σας χαμογελάει, ὁ οὐρανὸς σας ἀπλοῦται εἰς γαλανὸν αἶνον τὰ σπῖτια κοιμοῦνται πλέον ἡσυχὰ μὲ θύρας ἀνοικτάς καὶ ἡ καρδιά σας γελάει καὶ ὑπερηφανεύεται! Ἐχαμογέλασαν τέλος πάντων καὶ τὰ ἰδικά σας χεῖλη!

Στρατὸς ἑλληνικὸς, νικητὴς καὶ ἡμερος,

λέων εἰς τὴν μάχην καὶ σεμνὴ παρθένος μετ' αὐτὴν, κραδαίνων ἀήττητον χθῆς λόγην εἰς τὸ Μπιζάνι καὶ σήμερα εὐγενῆς καὶ γαντοφορῶν, πολιτισμένος στρατὸς, περιφερόμενος εὐσταλῆς εἰς τοὺς δορυαλώτους δρόμους σας, ἐδίωξε καὶ τὸν τελευταῖον βασιβουζοῦκον καὶ βάνδαλον τοῦρκον ζαπτιέν, τοῦ ὁποίου πέντε αἰῶνας τώρα ἠσοθάνθησαν οἱ πάπποι μας τὴν ἀγριότητα καὶ τοῦ ὁποίου ἐπὶ τέσσαρα ἔτη ἀπὸ τῶν σιηλῶν τούτων ἐδιηγήθημεν εἰς ὅλον τὸν πεπολιτισμένον Κόσμον τὸν βανδαλισμὸν καὶ τὴν ὠμότητα!

Εἶσαι ἐλευθέρα καὶ ὑπερήφανος διὰ τὴν Μητέρα Σου Ἑλλάδα, ὦ κόρη βασανισθεῖσα καὶ προσφιλῆς!

Διότι ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς, σοῦ φέρει δύο μεγάλα τρόπαια ἔλαθλα τῆς ἀλώσεώς Σου—δύο τρόπαια, τῶν ὁποίων ὅλοι οἱ Αἰῶνες θὰ ψάλλουν τὴν Δόξαν:

Τὴν νικηφόρον λόγην καὶ τὸν γαντοφόρον πολιτισμὸν. Εἰς τὸ Μπιζάνι, ἤρωσ ἐδίωξε τὸν Τοῦρκον διὰ λόγης. Εἰς τὰ Ἰωάννινα ἀμνησίκακος, ἱπποτικός, γενναίοψυχος, ὡς ἀξίζει εἰς τοὺς εὐγενεῖς καὶ τοὺς γενναίους, ἐλησμόνησε πᾶν ἄλλο καὶ ὁ ἀκάθεκτος λέων στρατιώτης τοῦ Μπιζανίου, ἡμερος καὶ ἀληθῆς χριστιανὸς καὶ γενναίοκαρδος Ἕλληνας ἐπεδείξατο παραδειγματικὴν εὐγένειαν καὶ συμπάθειαν πρὸς τὰς μυριάδας τῶν παραδοθέντων Τούρκων αἰχμαλώτων!

Καὶ ἡ καρδιά σας γελάει καὶ ὑπερηφανεύεται, ὦ πόλις πολυπαθῆς καὶ φιλιτάτη.

Εἶσαι ἐλευθέρα πλέον!

Ἀναπνέεις, ζῆς, κινεῖσαι, ἠσοθάνεσαι, ἀνέστης καὶ σύ! Ὁ Διάδοχος τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου, δορυάλωτον σὲ κατέχει. Ὁ ἑλληνικὸς Στρατὸς, χαίρεται τοὺς δρόμους Σου!

Καὶ σὺ πόλις προσφιλῆς καὶ φιλιτάτη, ἐλευθερωμένη πλέον ἀπὸ τὰ βασανιστήρια, χαμογελάς εἰς τὴν κυανόλευκον καὶ ἡ ψυχὴ Σου τὰ βράδυνα, ὅταν πλέον κοπάζουν αἱ ζητωκραυγαὶ καὶ οἱ ἐνθουσιασμοὶ τῆς ἀγαλιάσεως, σκύβει εἰς τὰ μνήματα τῶν νεκρῶν πατέρων μας καὶ ψιθυρίζει καίτι, πού εἴμπορεῖ ν' ἀναστήσῃ νεκρὸν Ἡπειρῶτην.

καὶ ἀποδῶση ζωὴν καὶ εἰς πεθαμένον
Γιαννιώτην :

—Ὁ Διάδοχος τῆς Ἑλλάδος εἶνε στὰ
Γιάννινα νικητὴς !..

—Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς εἶνε μέσα στὰ
Γιάννινα τροπαιοφόρος !..

—Τὰ Γιάννινα εἶνε ἐλεύθερα !..

Καὶ οἱ τάφοι σου ζητωκραυγάζουν κι'
αὐτοί :

—Ζήτω ὁ Κωνσταντῖνος !..

—Ζήτω ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς !..

Γ. Χατζῆς

Καὶ νὰ ποὺ «χάραξε πιά τώρα ἡ λευ-
τεριά !..».

«Χτὲς τὸ πρωὶ—γράφει στὶς 20 Φλε-
βάρη στὸ βιβλίον τῆς «Ἡ πολιορκημένη
πόλη» ἡ κυρία Ντουσιὰπ—χτὲς λοιπὸν τὸ
πρωὶ, ἄρχισε ἡ γενικὴ ἐπίθεση. Σήμερα,
ὅλα τελείωσαν λέγεται ὅτι ἡ πόλη παρα-
δίδεται.

» Σήμερα... μὲ τὸ Μπιζάνι πάντα κυρι-
αρχόντας, τρία ἄλλα φρούρια ἐπαιρναν μέ-
ρος στὴ μάχη: Ἡ Καστριτσα, τὸ Ντου-
ροῦτι καὶ ἡ Σαντοβίτσα... Παντοῦ οἱ ὀβι-
δες πέφτουν σὰ χαλάζι φοβεροὶ κερανοὶ
τῶν κανονιοβολισμῶν.

» Πολὺς κόσμος εἶνε στοὺς δρόμους.
Σχετικὴ ἐξέγερση, πυρετὸς ἀναμονῆς.. Τὰ
μάτια τῶν Ἑλλήνων λάμπουν. Οἱ Ὀθω-
μανοὶ εἶνε κατηφεῖς..

» Κατὰ τὶς 2, εἶδαν κῆμα ἀπὸ Τούρ-
κους στρατιῶτες ποὺ κατέβαιναν ἀπὸ τὶς
κορυφὰς τῆς Μανωλιάσσης πρὸς τὸν κάμ-
πο τῶν Γιαννίνων... Μερικὲς ὀβίδες ἔπεσαν
στὴ Ραψίστα.

» Ἡ Ραψίστα !.. Θεέ μου ! μὰ σχεδὸν
βρίσκονται στὰ Γιάννινα !..

» Ὁ ἥλιος ἔδυσε... Ἡ νύχτα ἀρχίζει !..

» Πολλοὶ στρατιῶτες φαίνονται νὰ κα-
τέχουν τὴ Ραψίστα... Τί περιμένουν ἐκεῖ ;..
μήπως ὁμως εἶνε Ἕλληνες ;.. Θὰ ἐπακο-
λουθήσῃ ἡ ἀντίσταση τῶν Τούρκων ;.. Τί
θὰ συμβῇ ;..

» Γυρίζουμε στὴν πόλη.

» Οἱ ἀνήσυχτοι περιπατητές, ἔχουν γυ-
ρίσει κι' αὐτοὶ στὰ σπήτια τους... Στρα-
τιῶτες σὲ ὄμιλους, ἔχουν γεμίσει τὲς περιο-
χὲς ἀπ' τὲς ὁποῖες περνοῦμε τὰ πρόσωπά
τους φαίνονται ἄγρια καὶ ταραγμένα.

» Ὁ Ἐσὸςτ Πασιάς, ἔχει φαίνεται ἐ-
πειγόντως ἐπιστρέψει στὰ Γιάννινα... Ὁ
ἄνεμος τῆς ἀποχώρησης, ἔρριξε ὅλους αὐ-
τοὺς τοὺς στρατιῶτες κουρασμένους κι' ἀπο-
θαρημένους...

» Εἶναι σχεδὸν νύχτα... Στὴν πόλη, ὅ-
λοι εἶναι φοβισμένοι, ἔκφρονες...

» Στρατεύματα περνοῦν, περνοῦν ἀκα-
τάπαυστα. Θόρυβος στὸ δρόμο, βουητὸ βα-
ρύ, ἦχος πένθιμος τῆς ἤττας. Ὅλα τὰ σπή-
τια εἶναι κλεισμένα...

» Ἡ νύχτα, ἔχει κηόλας ἀρχετὰ προ-
χωρήσει, ὅταν μᾶς πληροφοροῦν ὅτι οἱ
Τούρκοι στρατιῶτες, εἰσέορμησαν στὴν ἐμ-
πορικὴ συνοικία, στὸ Παζάρι, καὶ τὸ λεη-
λατοῦν.

» Καὶ πάλι στρατιῶτες, μπροστά μας,
πίσω μας, πλάϊ μας, σκιὲς σκοτεινὲς ὀρ-
θώνονται γύρω μας, γλυστροῦν. Φαίνεται
σὰ νὰ μὴ μᾶς προσέχουν. Ἐν τούτοις, τὸ
σιωπηλὸ τους πέπλο, μᾶς περικλείει ἀπὸ
παντοῦ. Καὶ εἶναι παράδοξο, τρομακτικὸ
τὸ ἄθροισμα αὐτό, τὸ ἄφωνο στοὺς σκο-
τεινοὺς δρόμους...

» Ἡ νύχτα πέρασε γεμάτη ἀγωνία ἦ-
ταν πιθανὸ νὰ πυρπολήσουν τὴν πόλη...
Ὡ πόσο ἄργησε νὰ φανῇ ἡ μέρα !..

» Λίγο-λίγο ὁμως, ἀρχίζει νὰ ὑποφώ-
σκη ἡ αὐγὴ. Εἶναι πιά μέρα ! Ἄ !.. ἡ
γλυκύτητα, τὸ θέλγητρό της ξαναφαίνεται...

» Αὐγὴ καινούργια ἀνάμερα σ' ὅλες,
αὐτὴ ἡ αὐγὴ, αὐγὴ ἱστορικὴ... «καθὼς
χάραξε ἡ λευτεριά !..»

Μὲ τὸ πρωῖνό, ὁ Λειβαδιωτίνος, ὁ

Κωσταντῆς ὁ Λίβανος, καθὼς—ἀνίδεος ἀκόμα—έτοιμαζόταν γιὰ τὸ μαγαζί, βλέπει στὸ σπήτι τοῦ Ἀλκαλαί—πού ἦταν ξένος ὑπήκοος—τῆ Γαλλικῆ σημαία.

Παραξενεύτηκε !..

Ρίχνει τὸ μάτι κατὰ τὸ Κάστρο, τί νὰ ἰδῆ !.. Σειρὰ ἀπὸ ἄσπρες σημαιοῦλες !.. Δὲν τολμοῦσε νὰ πιστέψῃ στὰ μάτια του !.. Βγαίνει στὸ Μῶλο, ὅλος ὁ κόσμος, ἓνα σωρὸ γυναικόπαιδα, εἶχαν μαζευτεῖ στὸ καφενεῖο τοῦ Γιώργη τῆς Σταμάτως, κι' ἀντίκρουζαν κατὰ τὸ δρόμο τοῦ Ἀη-Νικόλα, σὰν κᾶτι νὰ πρόσμεναν, κᾶτι πού δίσταζαν ἀτοί τους νὰ πᾶνε πρὸς αὐτό, ἀπὸ φόβο μὴν ἦταν ψέμμα, ὄνειρο, ἀχνός...

Καὶ νὰ πού ῥοχόταν ἀπ' τὴν ἀγορά, ὁ καυμένος ὁ Βασίλης ὁ Μαϊντάτσης, τρικλίζοντας, σὰ μεθυσμένος !..

—Μπρὲ τί συμβαίνει ;

Ποῦ νὰ μιλήσῃ !.. Ποτάμι, καλοκαιριάτικος χεῖμαρος, ροβολοῦσαν ἄφθονα τὰ δάκρυα στὸ διψασμένο πρόσωπο.

Λυγμοὶ κι' ἀναφυλλητά !.. Κανένας δὲν τολμοῦσε νὰ χαράξῃ τὴν ἐρώτηση πού ἔκαιγε ὄλωνῶν τὰ χεῖλια...

—Ἦρθαν ;..

Ἀνάμεσα ἀπ' τὰ δάκρυα καὶ τοὺς λυγμούς, τὸ κατάφερε στὸ τέλος ὁ καυμένος ὁ κύρ-Βασίλης νὰ μᾶς δώσῃ τὸ ἀνεπάντεχο τὸ μήνυμα :

—Ἦρθαν !..

Γέμισαν δάκρυα τὰ μάτια τοῦ γέρο-Κωσταντῆ στὴν ἀνάμνηση τῆς στιγμῆς ἐκείνης :

—Φιλιά, χαρές, ἀγκαλιόσματα, λυγμοί...

—Χριστὸς Ἀνέστη σωστὸ παραλήρημα !..

—Νταπαντάπ !.. νταπαντάπ... νταπαντάπ !..

—Χακὶ καβαλλαρέοι, ἡλιοκαμένοι, μαλιαροί, κατέβαιναν ἀπὸ τὸ δρόμο τοῦ Κάστρου. Χύθηκε ἀπάνω τους ὁ κόσμος νὰ τοὺς καταπιῇ. Αὐτοὶ γελοῦσαν, φρόντιζαν νὰ μὴν πατήσουν κανένα τ' ἄλογά τους, καὶ μοίραζαν ἄσπρη κουραμάνα.

Ἡλιος καὶ καλοκαίρι. Χαρὰ Θεοῦ !

Ἄνοιξη σις σκλάβες ψυχές, καὶ καμπάνες σις Ἐκκλησιές, καὶ ντουφεκιές καὶ Πλατεῖα κατακόκκινη ἀπὸ τὰ πεταμένα φέσια.

Ποῦ βρέθηκαν μονομιᾶς ὅλα ἐκεῖνα τὰ καπέλλα, σκληρὰ καὶ μιραμπὸ καὶ σκοῦφοι μαγειρικοὶ καὶ ντροῖτσες παιδικές σὲ γέρικα κεφάλια ;

—Δοξασμένος νᾶναι ὁ Μεγαλοδύναμος !..

Μήπως ἦταν μικρὸ πού εἶδε τὴν πατρίδα του ἐλεύθερη ὁ γέρο Κωσταντῆς ; Μιὰ μικρὴ τρεμούλα περνοῦσε σὰ ρίγος στὰ σπυριά τοῦ κομπολογιοῦ του.

—Μὰ ἦταν μικρὸ πρᾶγμα αὐτὸ πού ἀξιώθηκε νὰ ζήσῃ ;..

Νῦν ἀπολύεις τὸν δούλον Σου Δέσποτα !..

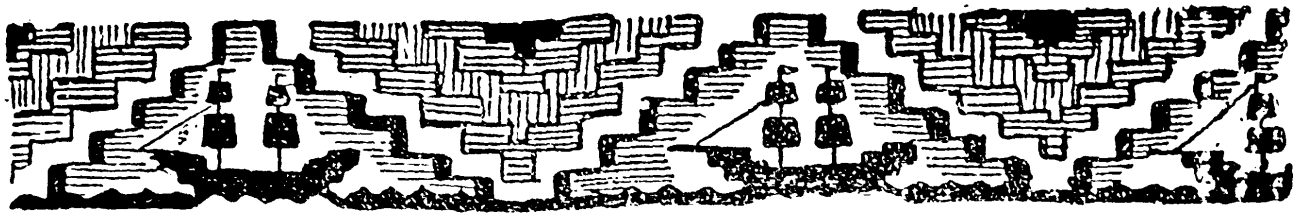
Καὶ θυμήθηκε τὸ μακαρίτη τὸ γαμπρό του, τὸ γιατρὸ τὸ Στέφανο, πού τὸ φώναξε ἀπ' τὰ κατάβαθα τῆς ψυχῆς, πού τοῦ φευγε τὸ πρωῖνὸ ἐκεῖνο, σὰν ἔμαθε πὼς ἔπεσαν τὰ Γιάννινα. Τὴν ἄλλη μέρα, κᾶναν τὴν κηδεῖα του. Κι' ἦταν ὁ πρῶτος νεκρός, πού τοῦ παρουσίεσαν ὄπλα οἱ Ἑλληνικὲς περίπολες, καὶ χαιρέτησαν οἱ Ἕλληνες Ἀξιωματοῖχοι.

—Ὁ καυμένος ὁ γιατρός !.. κι' εἶχε τόσο δουλέψει γιὰ τὴν ὥραία τὴ μοναδικὴ ἐκείνη ὥρα !.. (*)

—Νῦν ἀπολύεις τὸν δούλον Σου, Δέσποτα !.., ξανᾶπε μονολογῶντας ὁ γέρο Κωσταντῆς. Καὶ δὲν ξεκαθάριζε μέσα του καλά, ἂν τώλεγε, τώρα, γιὰ τὸ γαμπρό του, ἢ καὶ γιὰ τὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτό...

(συνεχίζεται)

* Πρόκειται γιὰ τὸ μακαρίτη τὸν πατέρα μου, πού ἡ δράση του κατὰ τὴν προαπελευθερωτικὴ περίοδο σὰν ἰδρυτῆ, πρωτεργάτη, Πρόεδρο τῆς Ἀδελφότητος ἢ «Θεοτόκος», ἰδρυτῆ καὶ συντάκτη τῆς ἐβδομαδιαίας ἐφημερίδας «Θρησκευτικὴ Σάλπιγξ» κ.τ.λ., περιγράφεται σὲ ἄδρες γραμμὲς στὴν ἐργασία μου «Στέφανος Σαλαμάγκας» β' ἐκδ., Γιάννινα 1959.

ΚΩΝΣΤ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

Ο ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΦΙΛΗΤΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΣΠΕΡΙΑΝ*

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Α Ι

16

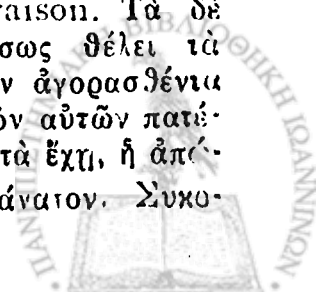
Χριστ. Φιλητᾶς ἐκ Λονδίνου τῆ 22-8-1820 πρὸς Κων. Ἀσώπιον εἰς
Γοττίγγην (Ἐθν. Βιβλ. Ἀρχ. Ἀσωπίου ἀριθ. 249)

Φίλε Ἀσώπιε,

Ἄμα ὅπου ἔλαβα τὸ γράμμα σου, σὲ ἀποκρίνομαι κατὰ τὴν ζήτησίν σου καὶ κατὰ τὴν ἔφεσιν ἀκόμη τὴν ἐδικήν μου διὰ νὰ φυλάξω τὸν λόγον μου καθὼς σὲ τὸν ἔδωκα εἰς τὸ προτελευταῖον γράμμα νὰ σὲ ἀποκρίνωμαι ἀμέσως. Σήμερον ἀκόμη, ἔγραψα καὶ τὸν Τρικούπην, ὅστις διατρίβει πρὸς καιρὸν ἐν Φλωρεντία προσμένων τὴν ἐκεῖθεν δίοδον τοῦ Μιλόρδου, τὸν ἐφανέρωσα δηλοδῆ τὴν πρόωρόν μου μετακίνησιν πρὸς ἐκτέλεσιν τοιοῦτου καθήκοντος ὡς εἶναι ἡ σύστασις τῶν προετοιμαστικῶν Σχολείων. Ἐγὼ ἴσως ἤθελε μείνω ἐδῶ, καὶ αὐτὸν τὸν χρόνον, μόνον ἀπὸ λάθος μιᾶς Γραφῆς τοῦ Σχινᾶ εἰς τὴν ὁποίαν πρὸ πολλοῦ ἐφανέρω-
νεν εἰς τὴν λαμπρότητά του ὅτι τάχα ὁ Φιλητᾶς περὶ τὸν περασμένον Μάρτιον ἦ-
ταν ἔτοιμος καὶ παρὰ ἔτοιμος νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Charter House School, ὁ μιλόρ-
δος ἐκλαβὼν τοῦτο βέβαιον καὶ τετελεσμέ-
νον, ὑπεσχέθη καὶ αἱ ὑποσχέσεις του ἤξεύ-
ρεις πολλὰ καλὰ πόσον εἶναι ἱεραῖ. Τὸ λοι-
πὸν ἐὰν δὲν ἐμποδισθῇ διὰ τὰς κρισολο-
γίας αἵτινες εἰς τὸ παρὸν κατέχουσι τὴν
Ἄνω Βουλῆν, τὸν ἀκολουθῶ εἰς τὰς νή-
σους ὡς σὲ ἔγραψα καὶ εἰς τὴν ἄλλην μου
γραφῆν. Σὲ ἔγραψα πρὸς τούτους ὅτι τὸν
καιρὸν τὸν μεταξὺ ἐν ὧσιν ἐπεκτείνεται ἡ
ἀναχώρησίς μας, εὐρέθη εὐλόγον νὰ τὸν
μεταχειρισθῶ πρὸς σύνταξιν συντόμου τι-
νός, ἀλλὰ ἀρμόδιον διὰ τὴν ἐνστηθησομέ-
νην τῶν σχολῶν μεταρρυθμίσιν, Γραμμα-
τικὴν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, εἶτι δὲ ἂν

περιοσεύῃ καιρὸς, καὶ μικρᾶς ὠφελείας
Χρηστομαθείας Συλλογῆν, ἐπειδὴ μεγαλυ-
τέρας νομίζω τοῦλάχιστον ἐγὼ διτι περιττὸν
εἶναι νὰ λάβῃ τις τὸν κόπον, ἐνῶ εἶναι πο-
λὺ προσφορώτερον πρὸς μάθησιν τῆς Ἑλ-
ληνικῆς γλώσσης νὰ ἀναγνώσθῃ ὅλοι οἱ Ὀ-
μηρος, ἢ ὅλοι οἱ Ἡρόδοτος ἢ ὁ Θουκυδί-
δης ἢ ὁ Ξενοφῶν, παρὰ ἀποσπάσματα καὶ
περικοπαὶ συγγραφέων διαφόρου ὕλης δια-
φόρου χρόνου, καὶ δυσχεροῦς ἔπειτα κατα-
λήψεως πρόσθετες καὶ ἀηδοῦς διὰ τὸ ἀσυν-
άρτητον. Προχθὲς μὲ τὴν ἀδειαν τῆς εὐγε-
νίας του ἀγόρασα «Ἀνέκδοτα Γραμματικά
τοῦ J. Beckers, Ἐρμάννου de Uetima
Emend. Gr. Gram. Ἀπολλωνίου τοῦ Δυ-
σκόλου. Περὶ Συντάξεως καὶ Ἀντονημίας
παρὰ τοῦ αὐτοῦ Βέκκερι καὶ περὶ Ἀναλο-
γίας Ἑλληνικῆς Γλώσσης τοῦ Οὐαλκενήρου
καὶ Λεννέπου. Καὶ ἀκολουθῶν τοῦ Φισχέ-
ρου τὰς σημειώσεις εἰς τὴν Γραμματικὴν
τοῦ Βελλέρου. Θέλω περιλάβει εἰς ἀγορὰν
ἀκόμη, καθὼς σημειώσεις, τὸν Ἰούλιον
τοῦ Ἀλβέρτου, τὸν Σουΐδαν τοῦ Κυστέρου,
καὶ τὸν Πολυδεύκη τοῦ Ἐμστερουσίου,
ἴσως καὶ τὸν Θεσαυρὸν τοῦ Ἐρρίκου τοῦ
Στεφάνου ταλαιᾶς ἐκδόσεως, διὰ τὸ νὰ εἶ-
ναι ἡ νῦν γινομένη καὶ πολλὰ ἀκριβῆ καὶ
ἐν ταύτῳ καὶ χωρὶς μέθοδον ἢ σχέδιον πο-
σῶς κανέν. Σωρὸς διατριβῶν πάντι ξένων
εἰς τὴν ὑπόθεσιν φαίνεται σχεδὸν εἰς πᾶ-
σαν αὐτῆς ἔκφρασιν ἢ L'invaison. Τὰ δὲ
περιηγητικὰ τῶν Ἀγγλων ἴσως θέλει τὰ
ἔχει ἡ Βιβλιοθήκη, ἀλλὰ μὲν ἀγορασθένια
ἤδη καὶ ἄλλα ἴσως δῶρα τῶν αὐτῶν πατέ-
ρων των, πλὴν καὶ ἐὰν δὲν τὰ ἔχῃ, ἡ ἀπό-
λεια αὕτη οὐκ ἔστι πρὸς θάνατον. Συκο-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 975.

φανταί ἐπάνω συκοφαντίας κατὰ τῶν ται-
πῶρων Ἑλλήνων, γενικῶς, καὶ μερικῶς ἔ-
πειτα κατὰ τῆς γλώσσης των, ὀρθοκείας των,
χαρακτῆρός των, ἀντιγράφονται καὶ ἐπανα-
λαμβάνονται κατὰ σειράν ἀπὸ ὅλους μὲ ὀλί-
γην ἑξαίρεσιν. Τὸ δὲ τοῦ Leake δὲν εἶναι πα-
ρὰ ἑλεεινὴ Γραμματικὴ καὶ ἑλεεινότερον ἀκό-
μη γλωσσάριον μὲ ὀλίγας ἀντιγραφείσας ἄλ-
λοθεν σημειώσεις περὶ τῆς προφορᾶς. Τὸ
καλύτερον ἴσως σύγγραμμα ἐπάνω εἰς τὴν
Ἑλλάδα εἶναι τοῦ Walrot τὰ διάφορα ὑ-
πομνήματα, δηλ. διαφόρων περιηγητῶν
συναγμέναι περιγραφαὶ ἀπὸ αὐτόν, καὶ ἕως
τώρα εἶναι δύο τόμοι. Τὰ βιβλία ὅσα ἐτυ-
πώθησαν εἰς τὴν Κανταβριγίαν καὶ Ὁξω-
νίαν τὰ λαμβάνει ἤδη τὸ φροντιστήριον ὡς
δῶρον ἀπὸ τὰς Ἀκαδημίας. Ἐκεῖ μέσα εἶ-
ναι καὶ τοῦ Ἡφαιστιῶνος τὸ περὶ μέτρων
ἀπὸ τὸν Γαισφόρδιο, τὸν διδάσκαλον τῆς
Ἑλληνικῆς γλώσσης apud Oxinienses.
Τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου ὁ Pagnius εἶ-
ναι ὁ ἴδιος R. P. Kaight ὁ ἐκδοτὴς τῶν
Ὀμηρικῶν προλεγόμενων καὶ τώρα νεωστὶ
καὶ τοῦ Ὀμήρου αὐτοῦ μὲ ὄλα του τὰ κο-
λοκύνθια διδάγματα καὶ τὰ ἐξῆς. Ἴσως καὶ
τὸν Φοστέρου καὶ τὸν Πριμάιον καὶ τὸν
Λιρίσιον, καὶ τὸν Μοτφόρδιον τοὺς συγ-
γράψαντας εἴτε περὶ τόνων εἴτε περὶ ἁρμο-
νίας γλωσσῶν θέλει προβάλει διὰ νὰ ἀγο-
ρασθῶσι καὶ αὐτοί, ἀναγκαῖοι διὰ νὰ μᾶς
δείξωσι πόσον δύναται κανεὶς νὰ εἰπῇ εἰς
πράγματα τῶν ὁποίων δὲν ἔλαβε ποτὲ ὀρ-
θὴν ἰδέαν. Ἐκτὸς ὅμως τούτων, ἐγὼ ἐπρό-
βαλα πρό τινων ἡμερῶν : τὴν συλλογὴν ὀ-
λων τῶν ἐκδότων παλαιῶν ἐπιγραφῶν, ὡς
Γρουτιέρου, Φαβρετίου, Μαφφαίου καὶ ἄλ-
λων, μὲ ἐδόθη ὅμως ἀπόκρισις, ὅτι πρὸς
τοῦτο «δεῖ χρημάτων», καὶ μόνον εὐχαρι-
στοῦ μὲ τὰ γραμματικὰ βιβλία. Τὸ δὲ Clas-
sical Jurnal δὲν πιστεύω ἔπειτα νὰ εἶν'
ἀπὸ τὰ ἀξιολογώτεα, τοῦλάχιστον δὲν ἔχει
πολλὴν ὑπόληψιν ἐδῶ, ὅτι ἀληθινὰ δὲν

περιέχει καὶ τίποτε, ὀλίγας εἰκασίας στρα-
βᾶς καὶ διεστραμμένας εἰς διάφορα χωρία
ποιητῶν, μετατυπώσεις τινῶν ἐκδεδομένων
ἤδη διατριβῶν, καὶ μετὰ βίας ἄλλο τι. Αἱ
καλύτεραι ἐφημερίδες τοῦ τόπου εἶναι τὸ
Quarterly Review, καὶ τὸ Edimburg
Review καὶ αὐτὰ βέβαια θέλει τὰ ἔχομε
περιοδικῶς.

Ἀκολουθῶς σὲ στέλλω ὀλίγας ἀκόμη
ἀποσημειώσεις περὶ τοῦ Βησσαρίωνος, ἐν-
θα τὸν λόγον ποιοῦμαι περὶ τὰ τέλη καὶ
περὶ τοῦ Καρδινάλεως καὶ κάμνω τὸν ἐπί-
λογον ὅτι τάχα δὲν πιστεύω...τόσην πολλὴν
ἄγνοιαν εἰς τὸν Ἱεροκλήρουκα ὥστε νὰ ἄγνοῇ
τὰ περὶ...ἐπισήμου ἀνδρὸς καὶ ὅτι ἀμφι-
βάλλω ἂν εἶναι ἀληθινὰ ὅσα ἀνέγνωσα...
τὸν Ἑρμῆν.

Ἐδῶ πλέον καθὼς τὰ στέλλης διὰ νὰ
τυπωθῶν...νεὶς ἐν μικρὸν σχόλιον καὶ δεί-
χνεις τὸν τόπον τοῦ βιβλίου ἐκείνου ὅπου
ἐτόλμησεν ὁ Ἅγιος τόση ἀμάθειαν καὶ μὲ
ἀναιρεῖς καταπειθῶν με ὅτι εἶναι ἀληθινὰ
τὰ σημειωθέντα ὡς ἐν εἶδη ἐπικρίσεως.

Ἴσως σὲ στείλω καὶ τὴν ὑστερινὴν ὀμι-
λίαν τῆς Τεργέστης, ὅχι δι' ἄλλο παρὰ ὅτι
εἶναι κάποια τὰ ὑποῖα καλὰ εἶναι νὰ δια-
βάσουν καὶ οἱ Τεργεστινοὶ καὶ οἱ ἄλλοι.
Δηλ. τοὺς κτυπῶ ὀλίγον εἰς τὸν ἑξισταλι-
σμὸν τῆς οἰκιακῆς των ἀνατροφῆς τόσον
ὅσον καὶ τὴν γλώσσάν των νὰ μὴ κατα-
δέχωνται πλέον νὰ λαλῶσι.

Χαῖρε καὶ γράψε πάλιν εὐθὺς καὶ φα-
νέρωσέ με ἀληθινὰ ποῦ ἡμπορῶ νὰ ἰδῶ τοῦ
Ἁγίου τὴν σύγχυσιν τῶν Βησσαριῶνων,
εἰς τὴν ποιοτικὴν του ἢ εἰς τὴν ρητορικὴν.
Χαιρέτα τὸν φίλον Λιβέριον καὶ θέλει ἀ-
ναφέρω τὸ ὅτι μὲ γράφεις.

Ὁ σὸς X. Φιλητᾶς

Τῆ 22 Αὐγούστου 1820 London
Charter House Square K. 12
(Ἐπὶ τοῦ νότου) A Monsieur M. Con-
stantin Asopius Göttingen Germanie

Χρ. Φιλητᾶς ἐκ Λονδίνου τῆ 22-9-1820 πρὸς Κ. Ἀσώπιον εἰς
Γοτίγγην (Ἐθν. Βιβλ.. Ἀρχ. Ἀσωπίου ἀριθ. 250)

Φίλε Ἀσώπιε χαῖρε.

Τὰ γράμματά σας καὶ τὰ βιβλία ὅσα
ἀπὸ Ἀκυῖσγράνης ἔστειλετε, τὰ ἔλαβεν ὁ
Λόρδος πρὸ πολλοῦ καὶ πλέον ἠσύχασε.

Τὸν ἀνέφερα ὡσαύτως καὶ περὶ τοῦ κυρίου
Λιβέριου μὲ πλάγιον τρόπον ὡς ἠθέλησες
καὶ ἐκατάλαβα εἰς ταύτην τὴν συνομιλίαν,
ὅτε τὸν εἶχε πρὸ πολλοῦ ζητήσῃ διδάσκα-

λον τῆς Ἀστρονομίας διὰ τὴν Ἀκαδημίαν, ὅμως μὲ λύπην του ἐπληροφορήθη ἀπὸ τὸν αὐτὸν ὅτι τοιαύτην ἀστρονομικὴν σπουδὴν οἱ ἱατροὶ τοῦ τὴν ἔχουσιν ἀπηγορευμένην, περὶ δὲ ἄλλης καθέδρας δὲν δύναται κατὰ τὸ παρὸν νὰ τὸν ὑποσχεθῇ. Ἔχει κατὰ νοῦν ὅμως νὰ τὸν στείλῃ ὀλίγα τινά.

Τὸ παρατελευταῖον γράμμα εἶναι τὸ 30 Ἰουλίου ἢ δὲ ἐν ἐκείνῳ εἰς γραμματικῆς σύνταξιν ἀνηξίς μου εἶναι μνημονικὸν παράπτωμα, ἐπειδὴ δὲν βαστῶ ἀντίγραφο ἐπιστολῶν.

Ἡ κρίσις μου περὶ τῶν συγγραμμένων τὰ περὶ τόνων εἶν' ἀκόλουθος ἀναγνώσεως ἐξ αὐτῶν. Ὡσαύτως καὶ ἡ περὶ τοῦ Λεακικοῦ Συγγραμματος, τὸ ὁποῖον ἀκόμη χειρότερα καὶ ἀπ' ἐμὲ τὸ κατέκριναν αὐτοὶ οἱ συμπατριῶται του ἐπιθεωροί. Ἐξαίρεσε τὸν κατάλογον τῶν πεπαιδευμένων νεωτέρων Ἑλλήνων, τὸν ὁποῖον ἀντέγραψε ἀπὸ τὸν Ἐρμῆν τοῦ πρώτου ἔτους. Τεμάχιά τινά καὶ ἀναλύσεις δῆθεν τοῦ Ἐρωτοκρίτου καὶ τῆς Ἐρωφίλης, (86) τὰ λοιπὰ εἶναι: Α' γραμματικὴ τῆς αὐτῆς ἀξίας τῶν Γραικοβουλγαρικῶν γραμματικῶν Πορτίου, Θωμᾶ Παρισίου, Λαγγίου, Τριββεχοβίου κτλ. Β' Γλωσσάριον Ἀλβανικο—Βουλγαρικὸν τῶν Ἱεροκηρύκων Εὐστρατίου καὶ Οἰκονόμου Μοσχοπολίτου, ἢ δὲ τῶν λέξεων τῆς κοινῆς ἔτυμολογίας δείχνουν, πόσον γνωρίζει καὶ τὴν παλαιὰν γλῶσσαν. Ἀξίζουσιν ὅμως ὀπωσοῦν ἢ περὶ Ἀλβανῶν καὶ Βουλγάρων ἱστορικὴ ἐξέτασις καὶ ἡ Γεωγραφικὴ τῆς Ἠπείρου διαίρεσις. Ἀλλὰ εἰς τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος τὴν περιγραφὴν ὑπερηκόντισε καὶ Ἄγγλους καὶ ἄλλους ὁ Πανκεβίλους, (87) τοῦ ὁποῖου τὸ σύγγραμμα ἐντὸς ὀλίγου βλέπει τὸ φῶς εἰς πέντε τόμους. Εἰς τὸν Ἐρμῆν μὲ λέγεις, δὲν ἠξιώθη εἶναι τὸ τεμάχιον τῆς ἐπιστολῆς μου περὶ τοῦ Βησσαρίωνος, καὶ ἐγὼ φοβοῦμαι οὐδὲ εἰς τὸ ἐξῆς θέλει ἀξιωθῆ τῆς εὐνοίας τοῦ Ἀγγέλου. Τὰ λοιπὰ θέλω στείλει ἀφοῦ μάθω ὅτι κατεχωρήθη ἐκεῖνο.

Παράξενον ὁ Ψαλίδας (88) νὰ μὴ προσφέρῃ σῆβας τὸ ὀφειλόμενον εἰς τὸ μόνον καύχημά μας τὸν Κοραῖν, ἀλλὰ παράξενον ὀλίγον μὲ φαίνεται ὅτι καὶ αὐτὸς ἐτοιμάζεσθαι νὰ τὸν πειράξῃς κατάκαρδα ἐνῶ πρώην

(οὐπω πάνυ πρώην) εἶπα εἰς τὸν Λόγιον Ἐρμῆν νὰ τὸν ἐγκωμιάξῃς ἀρκούντως καὶ νὰ τὸν δικαιοῖς ἐν ἐπιστολῇ πρὸς Σταῦρον Ἰωάννου. Τί σημαίνει ἡ ἀντιπερίπτωσης αὕτη; Γεωγραφίαν καὶ Στατικὴν Ἀλβανίας ἔστειλεν εἰς ἄλλον ὅμως ὄχι εἰς τὸν Λόρδον, ὅστις ἴσως θέλει τὴν παραλάβει ἂν εἶναι δι' αὐτὸν κατὰ τὸν λόγον τοῦ Ἀμερικανοῦ.

Πόσον καιρὸν ἀκόμη θέλομεν μείνει εἰς τὴν Εὐρώπην; Ἐγὼ, ἠξεύρεις, ἐπιστρέφω μετὰ τοῦ Λόρδου τοῦτον τὸν χειμῶνα. Τοῦ λόγου σας πιθανὸν νὰ καθίσετε μέχρι τῆς ἀνοίξεως τῆς Ἀκαδημίας, περὶ τῆς ἰδρύσεως τῆς ὁποίας ἀκόμη δὲν ἔλαβεν εἰδήσεις ὁ Κόμης ποῦ ἔχει νὰ λάβει τόπον.

Μὲ φαίνεται σὲ ἐπαρεκάλεσα εἰς ἑνὶ τῶν προτέρων μου γραμμάτων ἀπὸ Λονδίνου, καὶ νομίζω τὸ πρῶτον, νὰ μὲ φανερώσης, τί μάθημα ἦτοι ποῖον μέρος τῆς φιλολογίας ἀπεφάσις νὰ κρατήσης διὰ λόγου σου νὰ τὸ ἐπαγγελθῆς ποτὲ ἀπὸ καθέδρας, διὰ νὰ ἠξεύρω ἔπειτα νὰ προσδιορίσω τὸ ἐδικόν μου, καὶ ἕως τώρα ἀκόμη δὲν ἔχω καμμίαν τοιαύτην ἀπόκρισιν. Κάμε το, ἂν θέλῃς, εἰς τὸ ἐξῆς γράμμα σου, ἐπειδὴ ἔχω καὶ αὐτὸ νὰ στοχασθῶ διὰ τὸ ἐπιβάλλον εἰς ἐμέ.

Τῆς φιλολογικῆς βιβλιοθήκης τὸ σχέδιον ἠμπορεῖ νὰ εἶναι καλόν. Εἰς ἐμὲ ὅμως κατὰ τὸ παρὸν δὲν ἠμπορεῖς νὰ βάλῃς θεμέλιον, ἐπειδὴ καὶ ἂν δὲν μὲ ἔλειπεν ἢ περὶ τὰ τοιαῦτα ἱκανότης, μὲ λείπει ὁ καιρὸς ὁ χρειαζόμενος εἰς τὴν περὶ τοιαῦτα ἀσχολίαν.

Ὁ Βασίλειος ἀπέθανεν ἐνῶ ἀπὸ Λιβουῦρον ἔπλεεν εἰς τὴν Πατρίδα. Προσέτι εὐρίσκεται καὶ ὁ Βαδάκος εἰς ἐλευνοτάτην κατάστασιν φθισικὸς τὸν πνεύμονα ἐν Λιβόρνω, ὡς μὲ ἔγραψεν ἀπὸ Σανσεβέρον ἐκ ἄγχους ὁ κύριος Πρινάρης δὲν ἐλπίζεται, λέγει, νὰ ζήσῃ διὰ πολλοὺς μῆνας.

Ὁ Κόμης εἶναι εἰς τὴν ἐξοχὴν του κατ' αὐτὰς, ὅπου σήμερον ἀνεχώρησεν καὶ ὁ Βογορίδης ἐλθὼν πρὸ τριῶν ἡμερῶν ἐνταῦθα, ὡσαύτως καὶ ὁ Καραντινός, (89) ὁ δὲ Νικόλαος Μανιάκης (90) ὁ Παργηνὸς ἦτον μετὰ τῆς αὐθεντίας του ἀπ' ἀρχῆς ἐκεῖ διωρισμένος νὰ ἀφεθῆ εἰς Κανταβριγιάν χάριν σπουδῆς τῶν νομικῶν. Προσμένεται καὶ ἄλλος νέος Κεφαλληνεὺς Πυλαρινὸς τὸ

ἐπώνυμον γνωστὸν εἰς ἐμὲ ἀπὸ τὸ Μεδιό-
λανον, διωρισμένος καὶ αὐτὸς νὰ ὑπάγῃ εἰς
Ἐδιμβούργον νὰ τελειοποιηθῇ εἰς τὰ Ἰα-
τρικά. Ἴσως μετὰ παρέλευσιν τοῦ μηνὸς
ὑπάγω εἰς Ἐδιμβούργον καὶ ἐγὼ διὰ ἰδῶ
τὴν ἐκεῖ Ἑλληνικὴν σχολὴν διατεθειμένην
κατὰ τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν μέθοδον. Ταῦ-
τα, ἐγὼ δὲ μένω μὲ τὸν φιλικὸν ἀσπασμόν.

Ὁ σὸς Χριστόφ. Φιλητᾶς

Τῆ 22 Σεπτεμβρίου 1820 London

No 12 Charter—House Square

Ἄσπασαι τοὺς φίλους καὶ μάλιστα τὸν
κύρ. Λιβέριον καὶ Ἀναστάσιον Πολυζωί-
δην, ἔλαβεν οὗτος τὴν ἀπ' Ὀξωνίας γρα-
φὴν μου;

(Ἐπὶ τοῦ νότου) A Monsieur M.
Constantin Asopius

Göttingen Germany

86. Κρητικὴ Λογοτεχνία

Ἡ Κρήτη ὑπὸ τοὺς Βενετούς ἔχει νὰ πα-
ρουσιάσῃ ἤδη ἀπὸ τοῦ 13ου αἰ. ἀξιόλογα λογο-
τεχνικά δημιουργήματα. Εἰς αὐτὰ ἀνήκουν ἡ
«Ἐρωφίλη» τοῦ Ρεθυμνίου Γεωργ. Χορτάτη,
τραγωδία δημοσιευθεῖσα τὴ πρώτην τῶ 1637,
καὶ ὁ «Ἐρωτόκριτος» τοῦ Βιτσέντζου Κορνάρου,
ποίημα ἐπικολυρικὸν ἐκ 10 χιλιάδων περίπου
στίχων, γραφὴν μεταξὺ 1646 καὶ 1669.

Βλ. Κ. Θ. Δημητρά, Ἱστορία τῆς Νεοελλη-
νικῆς Λογοτεχνίας, Δεύτερη ἔκδοσις, Ἀθήναι
1956 σελ. 83—84, 83—92 καὶ Παράρτημα Ση-
μειώσεις—Πίνακες σελ. 29—30 (ὁπου ἡ σχετικὴ
βιβλιογραφία).

87 Π ο υ κ ε βί λ Φραγκίσκος (1770—1838).
Γάλλος περιηγητὴς καὶ ἱστοριογράφος, φυσιοδί-
φης καὶ ἰατρός. Τῶ 1815 ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Να-
πολέοντος ὡς πολιτικὸς πράκτωρ τῆς Γαλλίας
παρὰ τῶ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωννίνων ἐνθα ἔμει-
μινεν ἐπὶ δύο ἔτη, μετατεθεὶς μετὰ ταῦτα εἰς
Πάτρας ὡς πρόξενος. Ἐνταῦθα ὑτηρέτησεν ἐπὶ
ἑξαετίαν, ὅπου τὸν διεδέχθη ὁ ἀδελφὸς του Οὐ-
γος. Ἐγραψε «*Voyage en Morée, à Constantinople
et en Albanie*. Τόμοι 3, Paris 1805. Τῶ 1820
ἔξεδωκε «*Voyage en Grèce*», ἐπανεκδόθην τῶ 1828
εἰς 6 τόμους. Ἐξέδωκε ἐπίσης τὴν «*Histoire de*

la régénération de la Grèce» τόμοι 4.

Βλ. Ἐλένης Δ Βουραζέλη, Ὁ βίος τοῦ
Ἑλλην. λαοῦ κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, ἐν Ἀθή-
ναις 1939 σελ. 195—8.—Κώστα Καιροφύλα, Ζέ-
νοι περιηγηταὶ εἰς Ἑλλάδα. Ἑλληνικὴ Βιβλιο-
γραφία ἔτος Γ' (1949) σελ. 91—92.

88. Ψ α λ ί δ α ς Ἀθανάσιος τοῦ Πέτρου
(1767—1829).

Γεννηθεὶς εἰς Ἰωάννινα καὶ μαθὼν τὰ πρῶ-
τα γράμματα μετέβη εἰς Ρωσίαν, εἰς Βιέννην
ὅπου σπουδάζει ἰατρικὴν καὶ προφανῶς φιλοσο-
φίαν καὶ συγγράφει βιβλία. Ἀπὸ τοῦ 1795—1821
διδάσκει εὐδοκίμως ἐν Ἰωαννίνοις. Ἀπὸ τοῦ
1822—1829 ζῆ εἰς Ἐπτάνησον.

Α. 1. Βρανούση. Ἀθανάσιος Ψαλίδας ὁ
Διδάσκαλος τοῦ Γένους (1767—1829), Ἰωάννινα
1952 σελ. 157 (ἔξαιρετος μονογραφία μετὰ λε-
πτομεροῦς βιβλιογραφίας καὶ εὐρετηρίου).

89. Κ α ρ α ν δ η ν ὸ ς Ἰ ω ἄ ν ν η ς (1784
—1834).

Γεννηθεὶς ἐν Κάστρω τῆς Κεφαλληνίας ἐ-
σπούδασε μαθηματικὰ ἐν Κερκύρα καὶ εἶτα ὡς
ὑπότροφος τοῦ Γκίλφορντ ἐν Ἰταλίᾳ, Γαλλίᾳ καὶ
Ἀγγλίᾳ. Ἦτο ὁ ἄμεσος βοηθὸς τοῦ Γκίλφορντ
ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ τῆς ὁποίας ἐ χρημάτισεν
ἐφορος μέχρι τοῦ 1833. Μετεφράσε πολλὰ ξένα
μαθηματικὰ συγγράμματα καὶ συνέγραψε καὶ ὁ
ἴδιος.

Ἡ λ ί α Α. Γ σ ι τ σ έ λ η, Κεφαλληνιακὰ
σύμμικτα. Τόμος Δ', ἐν Ἀθήναις 1904 σελ.
196—199.

90. Μ α ν ι ἄ κ η ς Ν ι κ ὸ λ α ο ς ἐκ Πά-
γας (1789—1854).

Διδασθεὶς τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν Κερ-
κύρα ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Γκίλφορντ εἰς τὸ Πανεπι-
στήμιον τοῦ Κέμπριτζ ἵνα σπουδάσῃ νομικὰ.
Ἀπὸ 1819—1825 εὐρίσκεται εἰς Ἀγγλίαν δρῶν
ὑπὲρ τοῦ φιλελληνισμοῦ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ καὶ
ἀλλαχοῦ. Ἦτο ἡ ψυχὴ τοῦ Φιλελληνικοῦ Κομι-
τάτου καὶ εἶχεν ἀλληλογραφίαν μὲ τὸν Κοραῆν,
Κορδικᾶν, Βαγερίδην, Κλωνάρην, Πολυχρονιά-
δην, Μιχ. Σχινᾶν, τὸν Ἀθ. Ψαλίδαν κ.ά.

Π. Χ ι ὼ τ η. Νικολάου Μανιάκη βίος καὶ
σωζόμενα συγγράμματα. Περιοδ. Παρθενίων Α'
(1871) σ. 416—421 καὶ 445—452, σ. 506—512
καὶ 545—556.—Γερ. Ι. Σαλβάνου, περὶ τῆς Ἰο-
νίου Ἀκαδημίας, Περ Ἑλλήν. Δημοιοργία, τόμ.
Γ' 1911) σ. 780.— Α. Β ρ α ν ο ῦ ς η, Ἀθανά-
σιος Ψαλίδας, Ἰωάννινα 1952 σ. 84—85 καὶ
110, κ. ἀ.

Χρ. Φιλητᾶς ἐκ Φλωρεντίας τῆ 14—12—1820 πρὸς Κων. Ἀσώπιον εἰς
Γοτίγγην (Ἐθν. Βιβλ., Ἀρχ. Ἀσωπ. ἀριθ. 251)

Ἀσώπιε φίλτατε.

Τῆ 14 Δεκεμβρίου 1820 Φλωρεντία

Τὸ ἀπὸ Παρισίων γράμμα μου ἔλαβες
ἤδη, νομίζω, μακρὸν ἴσως καὶ πολυλόγον
καὶ ταυτολόγον πέραν τοῦ δέοντος, ἀλλὰ ἡ
πολυλογία ἔκειν, ἐνῶ ἔδιδεν ἐλευθέραν

ρῶσιν εἰς τὰ αἰσθήματά μου εἰς τὸν κόλ-
πον ἑνὸς φίλου ὡς αὐτὸς, κάποιαν εὐχαρί-
στησιν δι' ὀλίγας στιγμᾶς τοῦλάχιστον ἐλ-
πίζω νὰ μετέδωσαν καὶ εἰς σὲ φανταζόμε-
νον ὅτι ὁμιλεῖς μὲ τὸν Φιλητᾶν σου. Τώρα
σὲ γράφω ἀπὸ τὴν Φλωρεντίαν. Ἀπὸ τὰς

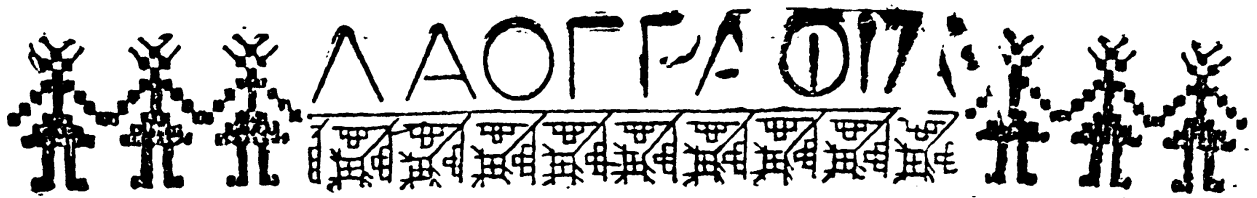
ὄχθας τοῦ Ταμέσεως, ἤθελες εἰπεῖ, μέχρι τῶν Ἰονίων Νήσων, τόσοι τόποι καὶ πόλεις καὶ λαοὶ καὶ διάφορα ἀντικείμενα διαδεχόμενα ἔν τὸ ἄλλο πρέπει νὰ μὲ ἐπροξένησαν κάποιαν ἡδονήν, νὰ μὲ κατέστησαν εὐτυχῆ διὰ ὀλίγας ἑβδομάδας, καὶ νὰ μὲ ἔβαλαν εἰς κατάστασιν νὰ εἰπῶ, ὅτι πολλῶν ἴδον ἄστεα καὶ νόον ἔγνων. Ματαίᾳ δόκησις! Εἰς τὴν ἄμαξαν περιωρισμένος ἢ εἰς ἀνάγνωσιν ἢ εἰς ὕπνον ἢ εἰς κοινῶν ἀπὸ τόπων συνομιλίας, εἰς τὰς πόλεις περιερχόμενος μόνος, τόσον δὲν ἐφантаζόμην ποτὲ ὅτι ἡ μεγαλυτέρα ἀηδία τοῦ ταξιδίου εἶναι ὅταν κανεὶς δὲν ἔχει συνοδοιπόρον τῆς γλώσσης του καὶ τοῦ ἔθνους του ὅμοιον ἑαυτοῦ του! Λογαρίασε ἔπειτα ὅτι ὑπάγω εἰς Κορυφούς κτλ. ! νὰ παιδαγωγῆσω. Τὸ ἐρημητήριον τῆς Ἰθάκης μαυθάνω, ἀκολουθεῖ νὰ σύρῃ τὴν προσοχὴν καὶ νὰ ἐξασκῆ τὸν ζῆλον τῶν Ἰθακησίων, καὶ κεραμίδες, καὶ ἀσβέστης καὶ ξυλικὴ καθ' ἑκάστην συνεπισωρεύονται. Εἶναι νόστιμον, ὁ δούλος τοῦ Μιλόρδου γνωρίζει τὴν Κρανὰ ἢ ν νῆσον, καὶ ὀνάκις τὸν ἀναφέρω γελᾷ καὶ ταράσσει καὶ τὴν κεφαλὴν! Ὡσὰν νὰ ἔλεγε δυστυχησμένοι ἄνθρωποι ποῦ ὑπάγετε νὰ ἐξορισθῆτε μόνοι σας χωρὶς νὰ πιασθῆτε ἀκόμη ἔνοχοι ἐγκλήματος παιδευμένου μὲ τὴν ἐξορίαν. Μὰ ὅσοι εἶναι ἔξω τοῦ χοροῦ αὐτοὶ καὶ ἐπαινοῦν τὸν ζῆλον καὶ ἐγκρίνουν τὴν ἐκλογὴν καὶ συνιστοῦν τὰ καλὰ καὶ τὰς ὠφελείας τῆς Πατρίδος τοῦ Ὀδυσσεῶς. Ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶναι ὅτι εἰς τοιαύτην κτιζομένην πόλιν ὀλίγους ἔξομεν τοὺς ἐνοικήσοντας. Εἶναι καὶ ἄλλη ἀτυχία δι' ἐμὲ προσκαιρινὴ τοῦλάχιστον δι εἶμαι χωρὶς ἔν βιβλίον, ὅλα τὰ ἀφῆκα ὀπίσω διὰ νὰ μὲ σταλθοῦν εἰς Κορυφούς. Πρόσφερε τὰς ἀδελφικὰς μου προσρήσεις πρὸς τὸν κύριον Θεόκλητον τοῦ ὀποίου ἔγραψα ἀπὸ Τωρίνον βαλμένος ἀπὸ τὸν Μιλόρδ διὰ τὰ βιβλία τοῦ Jacobs, τὰ ἐσύστησα ὡς τὰ μόνα χρήσιμα καὶ οὕτως ὁ

μὲν φίλος μου, ἂν ἔχη διὰ πάλυμα, ὠφελῆται, ἐγὼ δὲ εὐγαίνω ἀπὸ σκοτούρας ἀνωφελεῖς. Λαμβάνεις ποτὲ γράμματα ἀπὸ Τεργέστην; Δὲν ἠξεύρω διατὶ ὁ Σαγκτέλλος δὲν θέλει νὰ μ' ἀποκριθῆ γράψαντα ἤδη δὲς μὲ κακοφαίνεται ὅτι δὲν περιίσαμεν ἀπ' ἐκεῖ, διότι ἠθέλα οἰκονομήσει τὰ πράγματά μας μὰ τίς οἶδε; Ἴσως περάσῃς τοῦ λόγου σου. Ποῖος ἐκεῖ διδασκαλεύει; Εἰς Τωρίνον εὔρον τὸν σοφώτερον τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐπέρασα ἐκεῖ κἂν μετ' αὐτοῦ τρεῖς ἡμέρας μὲ εὐχαρίστησιν. Καταγίνεται εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ Ἡροδότου τῆς ὀποιᾶς ἐξεδόθη ὁ πρῶτος τόμος μετὰ σημειώσεων, εἰς Τωρίνον ἦτον προσωρινὸς καὶ ἀπέρχεται πάλιν εἰς Μεδιόλανον. Εἰς Μεδιόλανον δὲν ἀπάντησα κανένα ὁμογενῆ ὡς εὐρισκομένων ἤδη ὄλων ἔν Πανίῳ καὶ ἠλπιζα νὰ σταθῶμεν καμμίαν ἡμέραν εἰς Βονωνίαν ὅπου ἴσως ἠθέλα γνωρίσει τινὰ καὶ ἴσως καὶ τὸν ἡμέτερον Γραμμενιάτην, ἀλλὰ μόνον διενυκτερεύσαμεν ἐκεῖ καὶ τὸ πρῶτ' ἀνεχωρήσαμεν σύνταχα. Εἰς Πίσαν δὲν ὑπάγομεν, λοιπὸν δὲν θέλει τὸν ἰδῶ πούποτε. Ἡξευρα ὅτι ὁ ἦρωσ τῆς Πατρίδος νὰ εὐρίσκετο ἔν Φλωρεντία, μὰ καὶ ἂν εὐρίσκειται ποῦ τὸν εὐρίσκομεν; Εἰς Ρώμην καὶ εἰς Νεάπολιν σταματοῦμεν ὀλίγας ἡμέρας εἰς Ρώμην ἴσως περισσότερον ὡσὰν ὅπου ἡ ἀδελφὴ τοῦ Μιλόρδου ἦτις συνταξιδεῦει μαζί μας θέλει σταθῆ ἐκεῖ καὶ λοιπὸν διὰ χωρὶς ὀδηγίαν καὶ συνοδίαν. Εἰς τὴν θεώρησιν τῶν περιέργων ἴσως σταθῆ καὶ ὁ Μιλόρδος περισσοτέρας ἡμέρας. Γράμμα σου προσμένω ἢ καλύτερα ἐλπίζω νὰ εὔρω εἰς Κορυφούς. Γράψε με πάντα τὰ κατὰ σέ. Ὑγίαινε, φίλε μου, καὶ εὐτύχει καὶ καλὴν ἀνιάμωσιν.

Ὁ σὸς Χρ. Φιλητᾶς

(Ἐπὶ τοῦ νότου) A Monsieur M. Constantin Asopius. Höttingen Royaume d' Hannover Allemagne

ΣΠΥΡΟΥ Γ. ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

ΛΑΪΚΟ ΓΙΑΤΡΟΣΟΦΙ*

(ΣΥΝΤΑΓΟΛΟΓΙΟ)

-49(*)

ΣΙΕΡΠΕΤΙ ΚΙΝΗΤΟΝ

Συναμικτήν δραμ. 5. Βράσ' την με νερόν δραμ. 60 να μείνει δραμ. 40. Στραγγισον και ρίζον τα τσίπορα και όταν το νερόν αυτό είναι κεντό βάλε τη μάνα δραμ. 10 να λειώσει εις το νερόν και άσε την μέσα. Το μέλι όσο χρειάζεται δραμ. 10. Βάλ' το μέσα και ριθέντι κρόνον στυμμιτισμένον δραμ. 1. Βάλ' τα να πάρουν τέσσερον χούγγλους εις την φωτίαν. Στραγγισέ το, ζεστόν πιέ το.

50

ΧΑΠΙΑ ΚΙΝΗΤΙΚΑ ΔΙΑ ΣΠΛΗΝΑ

Τζαλάπα μαγμαντιά από δραμ. 1, συναμικτήν ριθέντι από δραμ. 4, καραβδόματι 2, ρινίσματα από τσιλίτζι δραμ. 30. Κάμια ψιλοπίσσα.

51

ΑΛΟΙΦΗ ΔΡΟΣΙΣΤΙΚΗ ΕΙΣ ΤΑ ΣΠΕΙΡΙΑ ΟΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΚΑΨΕΣ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΑΝΕΜΠΟΡΕΜΑ

Στοιμιτζέι βενέτζο δραμ. 50, χρίζι άσπερον δραμ. 24, γκούλσον δραμ. 100. Αυτά τα τρία σμίξε τα στο τηγάνι εις την φωτίαν και βράσ' τα και ρίξε αυτών άσπραδία 10 ταξέτζια από δύο ήμερες γενομένα από την κόταν και δείρα με το χουλιάρι όσον να σμίξουν, δός τους έναν χούγγλον και κατέβαστα να μείνουν ζεστοίτσιζα. Σμίξον με αυτά κάψοφαν δραμ. 6 και δείσε τα πάνω με το χουλιάρι να σμίξουν καλά και τελιώνει ώραία αλοιφή.

52

ΔΙΑ ΤΟΝ ΤΡΙΗΜΕΡΟΝ ΕΤΛΑΜΗΝΟΝ

Τόν τριήμερον να τον βράσεις με μέλι όσον να κολλήσει και να πίνεις έβγαζει το

νερόν εις τον δρόσσηκα από τήν φλέγμα από κρόνον καθαρίζει το κορμί από κάθε ασθένεια φλέγμα. Η γυναίκα να πάρει το κορμί του τριήμερου να τόχει άπάνω της άποκτάει χωρίς πόνους. Το ίδιον το πίνουν με κρασί. Διά άλλον το φαρμάκι να το βάλεις εις γγοματιάν (δαγκοματιάν;) φιδιού κοπανισμένον ή βρασιμένον με κρασί να το πίνει μελι ό άνθρωπος πολύν και δεν αισθάνεται τον πόνον. Άκόμη το πίνουν με κρασί ή με νερόν ή με μέλι διά την κισσάδα. Άκόμη να βάλεις 3 δραμ. κοπανισμένον τριήμερον να σταθεί σκετισμένος να ιδρώσει έβγαίνει όλη ή κισσάδα και να μην πάρει άέραν.

Το ζουμί από την ρίζαν να τραθήσεις εις την μύτην καθαρίζεις το φλέγμα από το κεφάλι σου. Το ίδιον ζουμί να μουσκεύεις φυτίλια από μαλλιά να βάλεις εις το κάθισμα κινάει τον άνθρωπον. Το ίδιον ζουμί με ξίδι να αλείφεις το κάθισμα όπου έβγαίνει ξξω.

Πώς να βγάλεις το ζουμί. Να κοπανήσεις τριήμερον πολύν και να τον ρίξεις με ψάρον μανδύλιον ή πανί, να βγάλεις το ζουμί να το βράσεις να γένει πικρόν ώσαν μέλι και φάλα το να το έχεις εις καιρόν χρείας. Τόν ίδιον τριήμερον να τον κοπανήσεις να αλείφεις τα σπειριά και τα καθαρίζεις έξιόλογα. Το ίδιον ζουμί με μέλι το βάνουν άπάνω εις λαβοματιά από ό,τι να είναι λαβομένος την κλειεί είμοσφα.

53

ΜΠΛΑΘΡΙ

Μπλάθρι κοπανισμένον να βάλεις άπάνω εις την σπλήναν και στα σπειριά όπου έβγαίνουν από τον ήμιον. Να αλείφεις το ίδιον είναι. Άκόμα να βάλεις άπάνω εις

* Συνέχεια από το προηγούμενο, σελ. 1002.

τὸ κεφάλι ὅπου πέρθουν τὰ μαλλιά ἀπὸ κασίταν ἢ ψῶραν ἐβγαίνει. Τὴν ἴδιαν ρίζαν νὰ πὴν βράσεις μὲ νερὸν νὰ ἀλείφεις τὴν κλείδωσιν ἀπὸ κάθε πόνον. Τὸ ἴδιον διὰ τὴν ποδαγρίαν καὶ οὐλτζάρι ἀπὸ τὸ κεφάλι καὶ τὸ σκάσιμον ἀπὸ τὰ χέρια ὅπου σκάξουν ἀπὸ τὸ κρύον. Νὰ πάρεις μίαν ρίζαν νὰ τὴν τηγανίσεις μὲ λάδι παλαιὸν ἰατρεῖται τὸ ἡλτζάρι.

54

ΜΠΛΑΘΡΙ

Νὰ πάρεις μίαν ρίζαν νὰ τὴν τρωπήσεις στὴν μέσῃν νὰ τὴν γεμίσεις λάδι καὶ ὀλίγον κρεὶ νὰ τὸ βάλεις εἰς τὴν στάσινην νὰ βράσει νὰ γίνῃ ὡσάν ἀλοιφή καὶ νὰ ἀλείφεις τὶς οὐλτζῆρες ὅπου τρώγουν τὸ κρέας ὡσάν φάγουσα εἰς τὸ σκάσιμον ἀπὸ τὰ χέρια. Ἄν γίχῃ καὶ κοπεῖ φλέβα καὶ δὲν στέζει τὸ αἷμα τὸ κλείνει πάραυτα. Τὸ ζοιμί ἀπὸ τὴν ρίζαν μὲ λάδι ἀπὸ χαμόμηλα καὶ εἰς τὰ αὐτιά ὅπου δὲν ἀκούγουν τὸ ἴδιον ζοιμί νὰ πίνεις μὲ κρασί εἶναι καλὸν διὰ τὰ κοιλιὰ καὶ εἰς τοὺς πόνους ἀπὸ τ' ἄντερα. Τὸ ἴδιον ζοιμί νὰ κρατεῖ εἰς τὸ στόμα ἂν ἔχει πόνον εἰς τὴν γλώσσαν καὶ ἀπὸ τοὺς πόνους ὑγιαίνει.

55

ΔΙΑ ΤΟ ΜΑΛΛΑΘΡΑΚΙ

Δράμ. 2 διάργυρον ὀκτὼ δράμ. 2, κυπαρισσομήλα στοιμψισέ τα τὸ κῶδ' ἕνα χωριστά. Τότε ἔπαρε τὸν διάργυρον βάλειτον εἰς ἕνα φλιτζάνι καὶ βάλει νὰ φύσουν ἐννέα ἀνθρώποι σάλιον εἰς τὸ φλιτζάνι, δοῦλεψον δοῦλεψον τὸν διάργυρον μὲ τὸ σάλιον ὅσον νὰ σκορπήσει. Δοῦλεψον μὲ τὰ σάλια τοῦ κῶσιμον νὰ γένῃ σάν γάλα καὶ τότε ρίξε τὴν ὀκτιὸν μὲ τὸ κυπαρισσομήλον καὶ ἀνακάτωσέ τα τὰ τρία τὰ βότανα ἢ ζιμωσέ τα ὅλα μὲ σάλιον νὰ γένῃ σάν προζύμι καὶ μὲ τὰ ἔξι μερίδια τὸ κῶδ' ἕνα νὰ τὰ φτιάσεις στρογγυλά σάν κακαράντζα ἀπὸ λαγὸν νὰ τὰ στεγνώσεις εἰς τὸν ἀέρα νὰ τὸν καπνίσῃς τὸν ἄρρωστον ἡμέρες πρὶν βράδι καὶ ταχὶ νὰ μπιτήσουν (τελειώσουν) ἔξι φορὲς ἀπὸ ἕνα τὴν φορὰν καὶ ὅταν θὰ καπνιστεῖ νὰ βάλει εἰς τὸ στόμα του ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴν γλώσσαν ἕνα φλωρί βενέτικον καὶ τότες νὰ καπνίζεται ὅταν εἶναι χάση τοῦ φεγγαριοῦ

Δευτέρα, Τρίτη καὶ Τετράδι ἀπὸ δύο φορὲς τὴν ἡμέρα, νὰ γίνον φορὲς ἔξι καὶ σὲ δεκάξῃ ἡμέρες παστρεύεται. Νὰ βράσεις μίαν ὀκτὼ ξίδι καὶ μίαν λίπρα δαδί καλὸν νὰ τὰ βράσεις καλὰ ἀντάμα μὲ τὸ δαδί καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ ζοιμί νὰ πύνεις τὸ στόμα σου νὰ μὴν ξεσφίξουν τὰ ὀδόντια ἀπὸ τὸν καπνόν, νὰ τρώγεις ἀνάλατον ἡμέρες 20. Καὶ τὴν ξυνάδα νὰ τὴν φυλάξεις ὅσον ἡμπορεῖς διότι εἶναι ἐνάντια, καὶ ὑγιαίνει. Εἰς τὸ τέλος τοῦ καπνοῦ θὰ τὸν κόψῃ αἷμα ἀπὸ πάνου καὶ ἀπὸ κάτω τότες παστρεύεται ἔως ἡμέρες 16.

Καὶ γίνεται αὐτὴ ἡ ἰατροεῖα ὑπερθαύματα. Νὰ βάλεις δράμ. 3 κίνα βαριά εἰς τὸν καπνόν μὲ τ' ἄλλα τὰ κοιλουράκια 6 φορὲς ἀπὸ μισὸ δράμ.

56

ΔΙΑ ΤΟΝ ΚΑΡΚΑΛΕΤΣΙ

Ὅταν βήχῃ πολὺ δυνατὰ νὰ στουμπήσεις κάμποσον νισιατήρι πολὺ ψιλὸν καὶ νὰ βάλεις καὶ ὀλίγον ρακή ριφενάδα καὶ ξίδι δυνατὸν καὶ πότισον ἄλλα ὀλίγον παλλές φορὲς καὶ ψοφάγουν (ψοφᾶν) τὰ σκολίγια καὶ ὑγιαίνει.

57

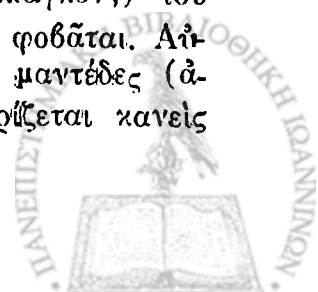
ΔΙΑ ΤΟΝ ΚΑΡΚΑΛΕΤΣΗΝ, ΤΟΝ ΒΑΡΗΝ ΒΗΧΙΑΝ

Νὰ στουμπήσεις σκόρδον ὅπου νὰ ἔχει σκολίδες (τσεκλίδια) πολὺ τρανές ὅσο ἡμπορεῖς πολλὰ ψιλὸν καὶ νὰ βάλεις ξίδι δυνατὸν νὰ τὸ δοιλέψῃς πολὺν ὄρον. Ἐπειτα νὰ τὸ στραγγίσῃς μὲ ψιλὸν πανὶ καὶ βάλει ἀπὸ μισὸν χουλιάρι, πότισον τὰ βράδια καὶ στέκα πεοίεργος ἂν πάχῃ ὀλίγον ὁ βήχας, μετὰ δῶσε του περισσότερον κατὰ τὴν χρῆσιν.

58

ΦΥΛΑΚΤΗΡΙΟΝ ΔΙΑ ΤΑ ΜΙΚΡΑ ΠΑΙΔΙΑ

Τὸν καιρὸν ὅπου ἔρχονται τὰ κελέκια, τὸ πρόῃτο ὅτι προποφαίνεται νὰ τὸ σκοτώσεις καὶ ψάξε μέσα εἰς τὴν κοιλίαν του καὶ θέλεις εἶρει πέτραν πολιτίμον καὶ πάρε καὶ τὸν κριπιλάκον (κριλιάγκον;) του νὰ τὸν βάλεις καὶ πλέον δὲν φοβάται. Αὐτὸ εἶναι καλὸν καὶ σ' ἄλλους μαντέδες (ἀτυχίες). Καὶ νὰ τὸ μεταχειρίζεται κανεὶς ὅτι εἶναι πολὺ καλὸν.

59

ΔΙΑ ΣΤΕΝΟΧΩΡΙΑΝ ΤΟΥ
ΣΤΟΜΑΧΟΥ

Διαλεγμένη συναμική τὰ φύλλα της ἀπὸ τὰ τσάννα τῆς συναμικῆς δραμ. 20, πολυπόδι δραμ. 10, μαστίχη δραμ. 4, ριβέντι δραμ. 4, γαρούφαλα δραμ. κανέλλα δραμ. 4, ζάντιον ζάχαρον δραμ. 30, μέλι δραμ. 30. Νὰ τὰ φτιάσεις μαντζούνι νὰ τρώγει ἀπὸ ἕνα δραμὶ καὶ μισὸ βραδί ταχὶ ὅσο νὰ τὸ σώνει καὶ ὑγιαίνει.

60

ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΤΕΚΝΙΑΝ

Ἐφαρε σπόρον τοῦ πηγάνου καὶ ρίζαν πικρονίας καὶ κοιμισιὰ ἀπὸ ἄγρια τριαντάφυλλα, νὰ τὰ βρασεῖς εἰς ἀφόρητον τσουκάλι τὰ μεσάνυχτα καὶ δώσε τῆς γυναίκας νὰ πίνει καὶ ἐγκαστροῦνεται.

61

ΠΕΡΙ ΕἰΣ ΘΑΝΑΤΙΚΟΝ

Νὰ γράφεις εἰς τὸ κατώφλιον τοῦ παρθουρίου μετὰ τὴν ἀγίαν λόγγην: Χς (ἀπ' ἐπάνω ἔχει ὀριζόντιο γραμμὴ) ὁ Θεὸς μετ' ἡμῶν = 8 (ἐδῶ ὑπάρχουν διὰ γραμματα, ἕνα ἑνάποδο ἑννέα (9) καὶ ἕνα ἐνομιμένο σι) εκροθορο παιδί νὰ μὴν πᾶ ἀπὸ τῶν ἱερέων ἡμῶν, ὁ ἴδς Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος αὐτὸς κτίζει τὰ πάντα.

62

ΔΙΑ ΤΑ ΒΥΖΙΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Διὰ νὰ κάμει γάλα πολὺ ἄς τρώγει ἡ γυναίκα ἑπτὰ μαρούλια ὅταν ἔχουν τὸ γάλα καὶ ὅταν δὲν εὐρίσκονται μαρούλια ἄς τρώγει καὶ ἄς πίνει τὸν σπόρον τοῦ μαρούλιοῦ ἢ κάψον τὴν γλώσσαν τῆς ἀγγελάδας, κάμει τὴν σκόνην νὰ τὴν πίνει μετὰ νερόν. Εἰ δὲ καὶ φράξουν τὰ βιζιά της καὶ δὲν ἐβγαίνει τὸ γάλα, εἰ δὲ καὶ τρέχει τὸ γάλα πολὺ χοῖσον μετὰ λάσπην δυνατοῦ ξιδιοῦ νὰ σταμοτήσῃ, εἰ δὲ καὶ εἶναι προσιμένα βράσε καριδάρι καὶ τσουκνίδα μετὰ νερόν κάμει τὸ ἔμπλαστρο καὶ βάλει τὸ ἀπάνον. Ἡλιόσπορον καὶ ξίγγι τῆς γίδας κοπάνησον ἀντάμα καὶ βάνει τὰ ἀπάνον ἐκεῖ ὅπου πονάγουν (πονοῦν) τὰ βιζιά. Κοπάνησον ροδακινάφυλλα πέτρα μετὰ πέτρα καλά, ἔπειτα ἔχε βοῦτυρον καὶ βράσε το καὶ ἀνοσκάτωσέ το μετὰ τὰ ἄνωθεν φύλ-

λα. Κάμει τὸ ἔμπλαστρο.

63

ὍΤΑΝ ΚΡΑΤΗΘΟΥΝ ΤΑ ΣΤΗΝΗΘΙΑ

Ἐπὶ κρατηθῶν τῶν γυναικῶν τὰ στήθηθια βράσε ρεβίδια κόκκινα μετὰ νερόν ὅσο νὰ λειώσουν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ζουμόν κανέλα διαβή καὶ κάμποσον κρόκον νὰ πίνει.

64

ΔΙΑ ΤΟ ΛΙΒΙΘΟΧΟΡΤΙ ἢ ΟΡΓΙΟΝ
ὍΤΑΝ ΚΡΑΤΗΘΟΥΝ ΤΑ ΣΤΗΝΗΘΙΑ
ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Τὸ λιβιδοχόρτι γίνεται σὰν κλώνες μετὰ ξί. Βράσε μίαν χεριὰν ἀλίφακον καὶ διπλὸν ὄργιον δηλαδὴ λιβιδοχόρτι ἀπὸ αὐτὸ αὐτὸ ὅπου γίνεται σὰν ῥάμματα. Κατέβασε τὸ γάλαγμα ὅπου τὸ ἔχεις καὶ βάλει τα εἰς μίαν γάστραν νὰ καθήσῃ ἡ γυναίκα ἀπάνου νὰ δέχεται τὸν ἀχνόν ὡς μπάνια καὶ τὴν ἰατροῦει παράτα.

65

ὍΤΑΝ ΒΓΑΙΝΕΙ Η ΜΗΤΡΑ
ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ

Ἐπὶ βγαίνει ἡ μήτρα τῆς γυναικὸς ἔξω κάμει γλώρα φλοῖδια τοῦ καρδιοῦ καὶ παλαιόν πάτον ἀπὸ παποῖτσια καὶ ἄς δέχεται τὸν καπνὸν ἀπὸ κάτου εἰς τὴν μήτραν. Δέσε εἰς τὸν λαμόν της ἕνα κεφάλι μύσγον ν' ἰσχυρίζεται εἰς τὸ στήθος της καὶ ἂν ἔχει πληγὴν τινα εἰς τὴν μήτραν της πλίνε τὴν ποῦπον μετὰ κρασί ἔπειτα βάλει ἀπὸ τὴν στάκτιν ἀπὸ τὰ ἄνωθεν καριδόταιφλα καὶ τοῦ παλιοπάπουτσου.

66

ΕἰΣ ΠΛΑΣΑΝ ΑἰΣΘΗΝΕΙΑΝ
ΤΗΣ ΜΗΤΡΑΣ

Βράσε μπιτόνικα μετὰ γάλα γίδινον καὶ ξίγγι γουροινήσιον καὶ δώσε εἰς τὴν γυναίκα νὰ τὰ φάγει. Εἰ δὲ καὶ τρέχει αἷμα ἀπὸ τὴν μήτραν καὶ θέλεις τὴν κάμει νὰ σταματήσῃ κάμει βαθροάκους ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶναι ψηλά εἰς τὰ δένδρα τοὺς προσινούς, ψησε τοὺς, κάμει τοὺς σκόνην καὶ δέσε τὴν σκόνην εἰς ἀφόρητον πανὶ νὰ τὴν φορεῖ ἡ γυναίκα ὀπάνου της. Ἄν δὲν τὸ πιστεῖεις δέσε εἰς λαμόν της κότας τρία μερονύχτια καὶ σπράξε τὴν νὰ ἴδεις πῶς δὲν σταλάζει αἷμα ὀλότελα.

67

ΔΙΑ ΤΟ ΚΑΘΙΣΜΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Εάν έβγαίνει τὸ κάθισμα τοῦ ἀνθρώπου ἢ τοῦ παιδιοῦ τρίψε ἄλας ψιλὸν καὶ ἀλέθρι καὶ βάλε το ψιλὰ πεντέξη φορές καὶ ὑγιαίνει

68

ΔΙΑ ΤΗΝ ΚΕΦΑΛΑΡΓΙΑΝ

Εἶναι καλὸν τὸ ἀκριόλαδον ἀπὸ ἄγριες ἐλιές, παίει τὸν πόνον τῆς κεφαλῆς. Εἶναι καλὸν καὶ διὰ τὴν πετηρόθηρα καὶ εἰς τὴν ψώραν, νὰ ἀλείφεις καὶ νὰ μὴν πέφτουν οἱ τρίχες.

69

ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΩΣΙΝ ΟΠΟΥ ΧΥΤΠΑΔΕΙ ΤΟ ΣΤΗΘΟΣ ΚΑΙ ΤΑΡΑΖΕΙ ΤΟ ΣΩΜΑ

Ἐταρε ἓνα χορτάρι ὅπου τὸ λέγουν χαμίδιο, πάρε δυὸ γεμερόβολα χόρτον τοῦ χαμιδίου καὶ μίαν ὀκτὰ κροσὶ, βράσ' τα ἀντάμα νὰ φρεάνε τὸ μισὸ καὶ νὰ τὸν ποτίσεις τὸν ἀσθενῆ ὑγιαίνει.

70

ΟΤΑΝ ΔΕΝ ΖΟΥΝ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Ὅποιας γυναίκας δὲν τῆς ζοῦν τὰ παιδιά ἔταρε ἓναν σκορπιὸ ζωντανὸν καὶ νὰ τὸν δώσεις νὰ τὸν λειτουργήσει 40 ἡμέρες λειτουργίας καὶ νὰ τὸν βαστάγει ἢ γυναίκα ἄπάνω τῆς ὅταν εἶναι φροτισμένη καὶ ὅταν ἀποκτήσει νὰ τὸ βάλει ἔπάνω εἰς τὸ παιδί. Δὲν παθαίνει κακόν. Εἶναι καλὸν νὰ ἔχει δυὸ ἀπὸ αὐτὰ καὶ νὰ κρατήσει τὸ ἓνα ἢ γυναίκα καὶ τὸ ἄλλο τὸ παιδί διότι τὸ ἥσκιωμα τὸ ἔχει ἢ μάνα καὶ πλανάει τὸ παιδί καὶ ἀποθαίνει.

71

ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΑΡΑΤΖΙΑΝ

Διὰ τὴν σαρατζιὸν ὅπου νὰ κάνει τρίπες πολλὰ καὶ χρόνια νὰ δουλεύει. Πάρε ἓναν τσιόπικρον καὶ στοιμψέ τον ὡς μυαλὸν νὰ γένη ἀλοικῆ καὶ ποισπάτα ὀλίγον ζάχαρον καὶ πλάκωνε τοὺς γερόδες ἀπάνου νὰ ὑγιαίνει ἕως ἡμέρας 24, ὑπερδαίμαστα.

72

ΔΙΑ ΝΑ ΠΗΓΑΙΝΕΙΣ ΠΟΛΛΕΣ ΦΟΡΕΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΥΝΑΙΚΑ

Πρῶτον ἔταρε καρδαμύσπορον καὶ στοιμψέ τον καὶ βάλε καὶ μέλι νὰ γένη

μαντζούνι καὶ τρώγε ὅταν πέσεις μετὰ τὴν γυναίκα σου καὶ θέλεις καταλάβει. Ἔτερον νὰ τρώγεις σαλάτα χορτάρι ὅπου λέγεται βίρσαμος. Εἰς τὴν πορνείαν εἶναι θαυμασιότερον.

73

ΝΑ ΦΟΝΕΤΣΕΙΣ ΤΑ ΣΚΟΤΛΙΚΙΑ ΟΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑΝ (ΚΟΙΛΙΑΝ) ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Στοιμψέ τον ἠδύασμον, δός τον νὰ πῆι νὰ βγοῦν ὅλοι οἱ σκώληκες τῆς κοιλίας. Ἔτερον ἔταρε τὴν ἔξωθεν φλοῦδα τοῦ νερατζίου, ἀκρελάγει εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς καρδιάς (κοιλιάς) καὶ χάνει τοὺς σκώληκας. Κάμει τὴν στάκην καὶ πῆνε τὴν μετὰ τὸ κροσὶ, ὄχι καμμένη ἀλλὰ στοιμψημένη.

74

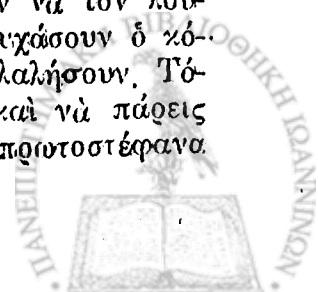
ΔΙΑ ΤΗΝ ΜΑΛΑΘΡΑΝΤΖΑΝ ΦΥΣΙΚΗ ΣΤ' ΑΦΥΣΙΚΑ

Δράμι, 13 σαμπαρίνα, δράμι, 13 ἀιτουλασίτι, δράμι, 13 τζιοπτζίνι, δράμι, 50 ζάχαρον. Αὐτὰ νὰ τὰ στοιμψήσεις τὸ καθ' ἓνα χωρία, καὶ νὰ τὰ περάσεις εἰς ψιλὴν σίταν καὶ ἀνακατέωσέ τα ὅλα ἀντάμα καθὼς εἶναι σκόνη ἀπὸ μίαν μαχαιριάν, μετὰ τὴν μίτην τοῦ μαχαιριοῦ, ἡμέρες 20, καὶ νὰ τρώγεις ἡμέρη ἀνάλατον καὶ νὰ φυλάγεται ἀπὸ κάθε ἐνάντιον πράγμα. Καὶ εἰς τὴν 40 ἡμέρες σὰν περάσουν δώσε του νὰ φάγει γέλι καρλῆσιον (τῆς λίμνης Κάρλας) τὸ ὅλον ἐναντιότερον, καὶ θέλεις καταλάβει τὴν ἐνέογειαν. Καὶ ἂν τοῦ ἀπομείνει στὴ μίτη ὀλίγον νὰ σφάξεις μίαν χηλὸνα τῆς γῆς, ὄχι τοῦ νεροῦ, νὰ μάσεις τὸ αἷμα τῆς καὶ νὰ γδάρεις τὸ κεφάλι τῆς νὰ τῆς πάρεις τὸ δέσμα ἀπὸ τὸ κεφάλι τῆς, νὰ τὸ βουτήξεις εἰς τὸ αἷμα καὶ νὰ τὸ βιάσεις εἰς τὴν μίτην ἐκεῖ ὅπου ἔχει τὸν πόνον, νὰ τὸ φυλάξει ὀκτὼ ἡμεροῦνχα καὶ ὑγιαίνει ὑπερδαίμαστα.

75

ΔΙΑ ΤΑ ΚΑΜΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΝΑ ΤΑ ΧΑΛΑΣΕΙΣ

Νὰ πάρεις 40 χορτάρια τῆς γῆς καὶ ἓνα βύγιον (δάφνη) νὰ γένουν ὅλα 41. Νὰ τὰ βράσεις μετὰ νερὸν ἄκροτον νὰ τὸν λούσεις τὴν νύκτα ὄντας νὰ ἡσυχάσουν ὁ κόσμος καὶ τὰ ὄρνιθα νὰ μὴ λαλήσουν. Τότες νὰ βάλεις τὴν κοπάνα καὶ νὰ πάρεις καὶ ἀγκίδες ἀπὸ στεφάνια προτιοστήφανα.

και χῶμα ἀπὸ τὰ κατώφλια, ἀπὸ τις πόρτες, και ἐννέα (9) σπειριά σιτάρι και 1 σπόρον ἀπὸ βαμπάκι και λιβάνι στάλαγμα και μαῦρο θυμίαμα ἀντάμια νὰ τὰ βάλεις εἰς τὴν κεραμίδα νὰ τὸν καπνίσεις ἔξω ἀπὸ τὴν κοπάνα, νὰ τὸν ἀλλάξεις πρῶτα και ἔπειτα νὰ τὸν καπνίσεις αὐτὰ ὅπου εἶναι εἰς τὴν κεραμίδα. Νὰ τὸν βάλεις νὰ γυρίσει ἐκεῖ σὲ τόπον ἔξω ἀπὸ τὴν κοπάνα, νὰ τὸν γυρίσεις στὴν φτέρναν ζερβιά μεριάν, νὰ γυρίσει τρεῖς φορές και νὰ λέγει: «Πῶς γυρίζει τὸ φεγγάρι και χάνεται ἔτσι νὰ σκορπίσει και τὸ κακὸν ἀπὸ τὸν (δεῖνα), νὰ σκορπίσει ἀπὸ τὰ νεῦρα του, νὰ σκορπίσει ἀπὸ τὸ κορμί του και ἀπὸ τις κλειδώσεις του και ἀπὸ τὰ νύχια του, νὰ σκορπίσει τὸ κάμωμά του». Ἐπειτα νὰ πηγαίνεις εἰς ἕναν βάτον ἢ σὲ μόρα ἢ γομόρα ἀφήνω τοῦ βάτου μετὰ διὸ δέσεις και μισή. «ἀφήνω τὸ κακὸ ἀπὸ τὸ κορμί μου. Πῶς ἀρνεῖται ὁ ἔθραϊος τὸ σαββάτο ἔτσι ν' ἀρνηθεῖ και τὸ κακὸ ἀπὸ τὸ κορμί μου, πῶς ἐρνεῖται ὁ διάβολος τὴν ἐκκλησίαν ἔτσι ν' ἀρνηθεῖ και τὸ κακὸ ἀπὸ τ' ἐμένα. Ὅποιος νὰ ἰδεῖ τὸν ἥλιον ἀλιὸ μπροστά νὰ πάρει και τὸ κακὸ ἀπὸ ἐμένα (τὸν δεῖνα)».

76

ΠΩΣ ΝΑ ΟΝΟΜΑΤΙΣΕΙΣ ΑΝΘΡΩΠΟΝ ΝΑ ΤΟΥ ΚΑΜΕΙΣ ΚΑΚΟΝ

Νὰ πάρεις ἕνα αἰγὸν κλοῦβιον και νὰ πάρεις τὴν πατριμασιά του (πατρισιά) ἐκεῖ ὅπου νὰ κἀθεται ὁ ἄνθρωπος. Ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ποδάρι τοῦ θὰ προτοσηκώσει νὰ πάρεις τὴν πατριμασιά του και μαλλὶ ἀπὸ τὸ κροτάλι του και κομμάτι τραχηλιά ἀπὸ τὸ ποκάμισό του νὰ τὰ βάλεις μέσα εἰς τὸ αἰγὸν και τρία βελόνια νὰ τὰ τσακίσεις, νὰ τὰ βάλεις εἰς τὸ αἰγὸν, νὰ τὰ βουλώσεις με λωμπροζέρι και νὰ τὰ βάλεις εἰς τὴν κοπιάν. Πῶς βρομᾷ τὸ αἰγὸν ἔτσι νὰ βρομᾷσει και ὁ (δεῖνα) και ὄντας νὰ ἐρῶ ἐγὼ νὰ τὰ βγάλω ἀπ' ἐδῶ τότες νὰ ἰδεῖ αὐτὸς τὴν υἰεία του και ὅπως κἀθεται ὁ ἔθραϊος τὸ Σάββατο ἔτσι νὰ κἀθεται και αὐτὸς με τὰ χέρια σταυρωμένα. Και ὅταν θέλεις νὰ τὰ πάρεις νὰ πᾶς στὸ σταυροδρόμι νὰ τὰ οἴξεις και νὰ εἰπῆς: ὅπως σκορπᾷ τὸ αἰγὸν στὸ σταυροδρόμι ἔτσι νὰ σκορπίσει και ἡ ἀνάγκη ἀπὸ (τὸν δεῖνα).

77

ΕΠΕΡΟΝ ΔΙΑ ΝΑ ΧΑΛΑΣΕΙΣ ΤΑ ΚΑΜΩΜΑΤΑ

Ὅταν τὸν ἐβγάξεις ἀπὸ τὴν κοπάνα νὰ τὸν ἀλλάξεις και νὰ τοῦ βάλεις ἕνα ποκάμισον γαλάζιον και νὰ πάρεις ξίδι ἀπὸ δοῦμι. 700 οὔτε παραπάνω οὔτε παρακάτω, νὰ εἶναι δοῦμι. 700 και νὰ πάρεις ἐννέα (9) αἰγὰ ἀπὸ μαῦρη κότα νὰ τὰ σμίξεις με τὸ ξίδι νὰ γίνουν ἕνα και νὰ μωυζέμεις τὸ γαλάζιον ποκάμισον και νὰ τὸ βάλεις ἐπάνω του και νὰ τὸ φορέσει βρομένον με τὰ αἰγὰ και με τὸ ξίδι ὄρες 24 και νὰ τὸν φιλάξεις καλά νὰ μὴν τὸν ἀφήσεις μονάχον τελείως, και τότες νὰ τὰ βγάλεις και νὰ τὸν πλύνεις. Εἶναι καλὸν αὐτό. Βγάνει τὸ κακὸν ἀπὸ τὸν καμωμέ-

78

νον και υἰγαίνει.

ΔΙΑ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΟΠΟΥ ΔΕΝ ΒΛΕΠΟΥΝ

Ἐταρε ἑπτὰ οἴζες καπινὸν και πλίνετες καλά και στοιμψήσε τε. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ ζουμι στάξον εἰς τὰ μάτια, εἶναι πολλὰ ὠφέλιμον, και ἂν ἔχουν ἀθέλαν (θολούραν;) πάρε κόπρον ἀπὸ πρωτόφιμο κοριτσι εἰς τεσσαράων μηνῶν και ὅσον κόπρον θὰ πάρεις βάλε ἄλλο τόσον ζάχαρον κἀπιο και στοιμψήσε τα ἀντάμια πολὺ ψλόν, βάλε και μέλι και ἀνακάτωσέ το με τὴν ζάχαρον νὰ τὴν καθαρίσεις εἰς φωτίαν, νὰ τὴν ξαφροῖσεις και οἴξε εἰς τὰ πονεμένα ὀμμάτια και καθαρίζουν ἀπὸ αὐτό. Και τὴν ἄλλην φορὰν νὰ στοιμψήσεις ζουμπιτσια και γιὰρι ὀνακατωμένο και καθαρίζουν τὰ ὀμμάτια νὰ βάλεις και μέλι χωρὶς ἄρογπα.

79

ΕΙΣ ΘΕΡΜΑΣΙΑΣ ΜΑΝΤΖΟΤΝΙ

Δράμια 4 κίνα και παπαροῖνα δοῦμι. 1. δοῦμια 3 καραφύλια, δοῦμι. 2 κοιμόρι και μέλι ὅσον ἀρκεῖ. Κάμε τα μαντζοῖνη και τρώγε.

80

ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗΝ

Νὰ τσακώσεις χέλι ζωντανόν, νὰ τὸ σφάξεις με φλοῦροι βενέτικον και ὅταν τὸ σφάξεις νὰ ὀνοματίσεις: Καθὼς τρέμει τὸ χέλι ἔτσι νὰ τρέμει και νὰ λαχταροῖ ἡ καρδιά τῆς (δεῖνα) διὰ τ' ἐμένα. Νὰ εἰ-

πεις αυτά τα λόγια τρεις φορές και τότες να σφάξεις το χέλι. Να πάρεις το αίμα και να κοσκινήσεις και όλιγον άλεθρι στο πλαστήρι και να βάλεις ένα κορίτσι να είναι ως όκτώ χρονών να κάτσει όλιγον στ' άλεθρι καθώς είναι στο πλαστήρι. Και τότες να το πάρεις το άλεθρι να το ζυμώσεις με τα χέρια πίσω και να ανακατώσεις και το αίμα από το χέλι. Να το κάμει το κορίτσι κοιλουρόπουλα και να δίνεις όπου θέλεις να σε διαγαπάει με κρασί ή με νερόν ή σε φαγητόν, όμως θέλει να είναι κούον πό φαγητόν, να μη το ζυματήσεις.

81

ΕΤΕΡΟΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗΝ

Να πάρεις σπειριά κοιθάρι έχει όπου βούξει το άτι το βαρβάτο από μέσα από τη κοποιά του, και να πάρεις και από τρεις κοιθαροτουρβάδες σπειριά κοιθάρι από το κείνο που άπουμένει εις τον τουρβάν όντας τους ξεκρεμάγουν από τ' άλογα και να βάλεις και πιτέρι ήμερον να τα στυμπήσεις όλα όντάμα και να τα όνουαπίσεις: Όπως τοέμει και λαγαρίζει το άτι δια την ταγήν δια το κοιθάρι έτσι να τοέμει και ό (δείνα) δια τ' έμένα και όπως το πιτέρι καίγει να καίγεται και ή καρδιά του δια τ' έμένα. Και ρίξε τα σε φαγι να τα φάγει και θέλεις θαιμάσει.

82

ΔΙΑ ΤΟ ΠΡΟΪΣΜΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Να πάρεις μισή όκα καναβούρι, στούμπα το καλά, κάμε το κουρκούτι, βάλε το εις το προΐσμα άπάνου διώ τρεις φορές και υγιαίνει.

83

ΔΙΑ ΤΟ ΜΟΑΣΙΑΙ ΟΠΟΥ ΝΑ ΤΟΝ ΚΟΒΕΙ ΑΙΜΑ

Πάρε κάμποσα πικράγγουρα και φίλλα άγριας σικιάς και στέγνωσέ τα στον ήλιο και στούμπα τα καλά, κάμε τα μαντζούνι με το μέλι και θέλεις ιδεί την υγείαν σου.

84

ΔΙΑ ΤΗΝ ΚΙΤΕΡΝΑΔΑΝ

Δράμ. 30 ρίζαν μαράθου, δράμ. 30 ρίζαν σελίνου, δράμ. 30 ρίζαν πλατυμαντίλας και βράσε τα με νερόν και πίνε εις χάσιν φεγγαριού μέρες τέσσερες υγιαίνεις.

85

ΔΙΑ ΚΟΒΕΤΙ ΜΑΝΤΖΟΥΝΙ ΚΑΛΟΝ

Δράμ. 10 γλυκανισόσπορον, δράμ. 2 ριβέντι, δράμ. 5 ρίζες από ίτζια, δράμ. 2 καραφύλια και μέλι όσον χρειάζεται και κάμε τα μαντζούνι και τρώγε ως λεπτοκάρουον.

86

ΕΙΣ ΠΟΝΟΝ ΚΑΡΔΙΑΣ (ΚΟΙΛΙΑΣ)

Πάρε τρία σίκα και σκίσε τα και βάλε τους γκιούλσον και ψήσε τα εις τα κάρβουνα και δώσ' του να φάγει και υγιαίνει.

87

ΚΙΝΗΤΙΚΟΝ ΕΛΑΦΡΟΝ ΔΙΧΩΣ ΣΙΚΛΕΤΙ

Δράμ. 10 γλυκανισόσπορον καλόν, δράμ. 10 συναμική, δράμ. 3 μαστίχη, δράμ. 2 κοιθοτότανον και γίνονται όλα δράμ. 25. Και άλλα 25 ζάχασην. Στούμπα τα βότανα πολν ψιλά και τότες βάλε την ζάχασην και ανακάτωσέ τα να γίνουν όλα ένα. Καλ το διόρισμά του: Να παίονεις δράμ. 4—5 και να δίνεις εις τον άρρωστον και αν δεν ήμπορέσει να τα φάγει βάλε και όλιγον μέλι και κάμε τα ως μαντζούνι να τρώγει και θα έβγει πέντε χέρια κατά την δύνομιν όπου να έχει ό άνθρωπος.

88

ΠΕΡΙ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΟΠΟΥ ΔΕΝ ΚΑΝΕΙ ΠΑΙΔΙ

Γράμμον τους χαρακτήρας, δεύτερον κοέμασον αυτά τα γραμμιατα εις το δεξιόν της βραχίονα.

Χαρακτήρες 10 (έδώ υπάρχει έλικώδικη κατακόρυφη γραμμή μήκος δύο πόντων) τήσε οή (όμοια έλικώδικη κατακόρυφη γραμμή) δος έγάδες (έδώ υπάρχουν ένωμένα στ και από κοντά ζ).

89

ΕΤΕΡΟΝ

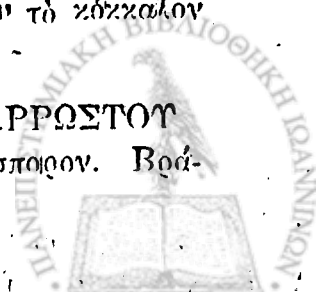
ΑΠΟ ΑΤΤΟ ΑΠΟΚΤΑΕΙ ΟΛΟ ΑΡΣΕΦΝΙΚΑ

Τού άλαφιού το ξύλον να το δέσει ή γυναίκα στα μαλλιά της, εκείνο όπου έχει το άλας εις την καρδιάν του το κόκκαλον και κάμει άρσενικά.

90

ΝΑ ΚΟΒΕΙΣ ΛΥΓΙΑΝ ΑΡΡΩΣΤΟΥ

Γλυκόριζα και μαροουλόσπορον. Βρά-

σον να πίνει νησικός πάθει ή δίμα.

91

ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΠΛΗΝΑΝ

Άγροάμπελη και συνάπι ως και σκόρδα στούμπησον και θέσ' άπάνου εις τον στόμαχον και εις τον πόνον. Θέσον και πλείσον πολλές φορές από αυτά.

Έτερον. Της λυγαριάς τον σπόρον κοπάνησον και άλειψον την σπλήναν.

Έτερον. Φλοιόταν πλατάνου από μέσα από την γήν, ξύσε το έσω, κοπάνησον και βράσον με δυνατόν κρασί έως να μείνει το τρίτον. Πίνε νησιτικός ώφελει.

92

ΔΙΑ ΠΡΟΪΣΜΑ

Στούμπησον μουρτσάνι, ένωσον λάδι και ξίδι να τα κάμεις αλουρή. Άλειψε το προΐσμα ξεπροΐζεται.

93

ΔΙΑ ΝΑ ΑΣΠΡΙΣΟΥΝ ΜΑΤΡΑ ΔΟΝΤΙΑ

Καΐσον ελαφοκέρατον να κοκκινίσει, τρίψον κάμει αλέβοι και νησιτικός τρίβε τα δόντια τα μαύρα και γίνομαι καθαρά.

94

ΕΙΣ ΓΥΝΑΙΚΑ ΟΠΟΥ ΕΧΕΙ ΦΑΓΟΤΡΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΦΥΣΗΝ ΤΗΣ

Έταρε άλας, στήνην από 1 δραμί, μια κοίπα θελόσταχη ένα φιτζάνι, λιώσε τα εις γαβάνι και κατασταλάζοντας άς βρέχει σφοιγγάρι να βάνει εις την φύσην της και όπου έχει φαγούραν.

95

ΜΑΝΤΖΟΥΝΙ ΣΤΟΜΑΧΙΚΟΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΦΩΝΗΝ

Κρόκον και σεληνόσπορον από δραμί. 3. γλυκόρριζα ξιποίν. χυτή από δραμί. 4. πιπέρι μαύρο σπειριά 5, μέλι όσο χρειάζεταιται.

96

ΟΤΑΝ ΒΡΩΜΑ ΤΟ ΣΤΟΜΑ

Δύρνης φύλλα ξηρά 7 και σεληνόσπορον ένωσον με μέλι και άς τρώγει. Και με ροΐδα ξηρά ή ροΐδοφλοιδες τρίβε, κάμει σζόνην και τρίβε τα δόντια διώχνεις τη βρώμα και κάμει το πολλές φορές. Όμοίως και όταν πονεί το στόμα και οι δόντες καρπές ροΐδοφλοιδες ή άκέριας κάμει σζόνην και τρίβε τους δόντας.

97

ΟΤΑΝ ΕΧΕΙ ΤΟ ΣΤΟΜΑ ΘΕΡΜΗ Ή ΚΑΥΗ ΚΑΙ Η ΓΛΩΣΣΑ ΠΛΑΧΙΑ ΚΑΙ ΧΟΝΔΡΗ ΚΑΙ ΔΕΝ ΜΙΛΕΙ

Κοπάνησον ήδέοσμον και τον ζαμόν του να κρατείς εις το στόμα και να καταπίνεις ύγραινει.

98

ΟΤΑΝ ΠΟΝΕΙ ΤΟ ΤΣΑΓΟΥΤΑΙ

Τρίψον κοκκίδι (κικίδι;) το έσω και τρίβε το τσιγαούλι.

10 φύλλα μυρίνης και λάσπην πάτου κρασιού κάμει έμπλαστρον και πλάκωσε και άπερνάει. Και σπόρον λιαριάς (Λυγαριάς;) κοπάνησον με βούτυρον. Θεσ' άπάνου όμοίως.

99

ΕΙΣ ΠΟΝΟΝ ΚΑΡΔΙΑΣ (ΟΧΙ ΚΟΙΛΙΑΣ)

Φάβα αλέβοι πινόμενον με κρασί ώφελει.

Βατόμουρα κοπάνησον, βάλε έμπλαστρον από κάτου εις το ζεοβι βιζι όπου είναι ή καρδιά ώφελαν. Και νεραντζόφλοιδα ξηρά να φάγει, όμοίως και κομιένα με μέλι κοπανισμένο και βρασμένα με νερόν ζεστόν να πίνεις. Όμοίως ώφελει και μαλλι μαύρον άπλωτο με πολν σαργιά και καπνισμένο με πολν θυμίαμα και ζεστά βάνει άπερνάει. Και μουσιαμά να βάλεις άπάνου πολλές μέρες και αν δεν άπεράσει κάμει άγλυστήρι ήγον τζιφεσάλι.

100

ΟΤΑΝ ΤΡΕΧΕΙ ΑΙΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΥΤΗ

Κατοκοπιτά με ξίδι δυνατόν ένωσον. Δόξ πιει (από τη μίτη;) σταματάει.

101

ΕΙΣ ΠΟΝΟΝ ΝΕΦΡΩΝ

Βράσον ξίδι με μέλι να πίνει νησιτικός τρεις ταχινές (πρωίνες) ύγραινει. Και εις βήχαν φύλλα πήγανου και πήλινου, άψηθος πύλινος, έχει τρεις όνομασίες, βράσον με κρασί να πίνει και ώφελει.

102

ΕΙΣ ΠΟΝΟΝ ΟΔΟΝΤΩΝ

Κρόκον ξηρόν κοπάνησον κάμει αλέβοι ένωσον με μέλι, άλειψε. Έάν είναι ότι έφαγεν ο γουλοράγος τα δόντια ή τις ρίζες να βάλεις καμμάτι τσελίχι εις την φωτιάν

και γυαλί κρύσταλλο και να κοκκινίσουν καλά και να έχεις εις άγγειον ξίδι άψι, να τα σίγγεις και να τα σβηκεις, και να το κάμεις ως δυο φορές. Και βάλε τρεις φορές εις το γουλοφάγο, πουρνό μεσημέρι και βράδι και ιατρείεται. Τρίψε κικκίδι όπου βάνουν εις μελάνι και μοσχοδιψιάμα κάμε τα σζόνην και βάλε εις τα τσαγούλια και τρέφονται.

103

ΔΙΑ ΖΟΧΑΔΕΣ

Σπόρον από γομαράγκαθα, αυτός είναι όπου γυαλίζει, δοσμ. 5. παλιουρόσπορον δοσμ. 10 κανέλα δοσμ. 1 μέλι καθαρισμένον δοσμ. 50 και φάγε βράδι ταχι από δοσμ. 3 και ώφελεΐται.

104

ΕΙΣ ΑΝΟΙΧΤΗΝ ΠΛΗΓΗΝ ΚΑΙ ΠΑΘΟΣ ΠΑΛΑΙΟΝ

Έτασε βαμβακόσπορον και λινόσπορον, κοπάνησον καλά, ένωσον με άσπραδι αΐγου και θέσ' άπάνου υγαιίνει.

105

ΠΕΡΙ ΛΕΙΧΗΝΑΣ, ΨΩΡΑΣ, ΛΕΠΡΑΣ

Καρδαμόσπορον κοπανισμένον και ένωσιμένον με μέλι άλειψε λειχήνες. Και άλλον: Άκαθαρόσιας και ακοΐδα τρίψον, άλειψε. Και δάκρυον έλαίας και δάκρυον κλίματος και φλοΐδα μηλιώς κάψον τρίψον ένωσον μετά όξους, άλειψε. Όμοΐως και με καρτή ψίγα ψωμίον βοΐζινου, θημίαια άσποσ ψηλοτοιμημένον και όλίγην σιάντην στοιμψησον με το λιβάνι και το πουρνό με τα σάλια σου και τη νηστικάδα σου και πύσε μέσα εις ένα χοιλιόσι ξίδι να είναι όλα δυοΐ τα τέσσερα, θημίαια, σάκκη, ξίδι και σάλια, άλευρον τις λειχήνες και ιατρείονται. Και με άμπέλου δάκρυον και λάπατου την ρίζαν πλύνον καλά ξεοαινονται. Στοιμψησον, κάμε σζόνην και βάλε εις ξίδι δυνατόν και υγαιίνων με αυτό.

106

ΠΕΡΙ ΧΕΙΛΩΝΙΩΝ

Έτασε κολοκυνθίου ρίζαν και κοπάνησον και στήψε την, έτασε το ζουμί της και μέλι και κοασί ένωσον και πότισον νησιζόν εις γάσην φεγγαριοΐ 8 δοσμ. πέντε

φορές υγαιίνει.

107

ΝΑ ΚΟΨΕΙΣ ΔΙΨΑΝ ΑΡΡΩΣΤΟΥ

Ζοΐμι από κολοκίθι με ζάχαρην ή γλυκόρουζαν και μαρολόσπορον βρούσον να πίνει νησιζός. Και ένα άπλόχερον σοΐμπρο από βαμβακόσπορον στοιμψησον και πίνε όμοΐως.

108

ΌΤΑΝ ΧΑΛΑΣΕΙ Ο ΣΤΑΦΥΛΙΤΗΣ

Βατόμουρα να τρώγεις ώφελεΐσαι και βατόφυλλα να μασās τας κορυφάς όταν δεν είναι μοΐρες και να τα φρικεις έξω από το στόμα ώφελεΐσαι.

109

ΌΤΑΝ ΠΕΣΕΙ Ο ΣΤΑΦΥΛΙΤΗΣ

Όταν πέσει ο σταφυλίτης πάρε 1 δοσμ. ζαραμπογιά, τζεοβετζουλέν δοσμ. 1. νισιατήρι και όλίγον πιπέρι μαΐσον, τρίψον, κάμε σζόνην, φύσησον με καλάμι και δεν μεταπέφτει ο σταφυλίτης.

110

ΌΤΑΝ ΣΕ ΣΦΑΖΕΙ ΤΟ ΧΕΡΙ Ή ΤΟ ΠΟΔΙ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ

Κόμφορα δοσμ. 5. άφιόνι κρόκον 1, ραζή σπίστο δοσμ. 100. Βρέγε τρεις φορές την ύδραν και ώφελεΐσαι.

111

ΓΑΥΚΑΛΟΙΦΗ ΩΦΕΛΙΜΗ

Λιάδι δοσμ. 10, κερΐ δοσμ. 3 και περισσότερον, ανάμισον εις φωτίαν και χύνε εις κρόνον νερόν πλαινόντας 4 φορές και ύστερα παίρνεις έναν κρόκον αυγοΐ και 1 δοσμ. κρόκον και γίνεται γλυκαλοική και είναι εις όλες τις πληγές καλή και ώφέλιμη.

112

ΌΤΑΝ ΤΡΕΧΕΙ ΑΙΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΥΤΤΗΝ

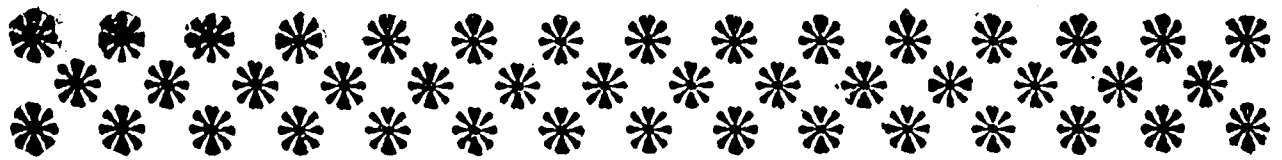
Αυγό κλούθιον, κάμε το τσέρλι, τρίψον όσαν ταμπάκον και τράβα εις την μύτην, στέζει το αίμα.

ΤΕΛΟΣ

Από παλιό χειρόγραφο που βρήκα στο χωριό Σινοΐκο της Ντουσαράς το 1935.

ΣΠΥΡΟΣ ΜΟΥΣΦΕΛΙΜΗΣ

ΔΗΜ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

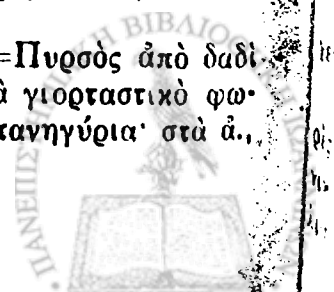
ΤΟΥΡΚΟ - ΠΕΡΣΟ - ΑΡΑΒΙΚΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΣΤΟ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ*

Μ'.

μαβής (ού) = στα τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.
 μαγαζι (του) = στα τ., μαγαζιά,
 ἄ. μαχζέγ, ἴδ. σ.
 μαγγάλι (του) = στα τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.
 μαγιά (ἡ) = στα π., ἴδ. λ., ἴδ. σ.
 μαγιόσκος (ού - σκου) = γλυκό-
 ξυνα' στα π., μαϊχός, ἴδ. σ.
 μαζγκάλι (του - ἄλ!) (:) = στα τ., ἴδ.
 λ., ἀγκώνας, γωνία (embrasure).
 μαζή (του) = κυπαρισσόμορφο δια-
 κοσμητικὸ δέντρο' στα τ., ἴδ. λ., καὶ μα-
 ζού, κηκίδα (noix de galle).
 μαϊμού (ἡ) = στα τ., μαϊμούν,
 ἴδ. σ.
 μαϊντανός (ού) = στα τ. (λ. ξ.),
 (μαγνητανός ἴδ. σ.
 μαϊτάπι (του - ἄπ) = φωτοβολίδα,
 πυροτέχνημα' στα π., μαχτάπ αἴγλη,
 σεληνόφως καὶ ἴδ. σ.
 μακκαράς (ού) = ξύλινος τροχὸς σὲ
 βαρούλκα πλοίων, ἀργαλειοὺς κτλ. στα τ.,
 ἴδ. λ. τροχίλος.
 μακκάτι (του) = στα ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.
 μακμπούλι (του) = παραδοχὴ, ἄ-
 ποδοχὴ' στα ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.
 μακσοῦλι (του) = εἰσόδημα ἀπὸ γε-
 ωργικὴ ἢ κτηνοτροφικὴ ἐκμετάλλευση' στα
 ἄ., ἴδ. λ., προϊόν, καρπός, συγκομιδὴ.
 μάλ! (του) = βιός, περιουσία' στα ἄ.,
 ἴδ. λ., ἴδ. σ.
 μαλλιοῦμ! = βέβαια!, σωστά! στα
 ἄ., ἴδ. λ. γνωστό, δοσμένο.
 μαλλιοῦματ (του) = ἐμπειρία, τρό-
 πος ἐπιτήδειος, μέσο κατάλληλο' στα ἄ.,
 ἐκπαιδευτήριο, γνώση, εἶδηση.

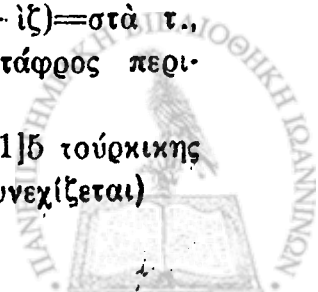
μαμούρης (ού - οὐρς) (:) = στα ἄ.,
 ἴδ. λ., πλούσιος, εὐτυχής.
 μανάβης (ού - βς) = στα τ., μα-
 νάβ ἴδ. σ.
 μανές (ού) = αμανές' στα τ., μανέ,
 ἄσμα, τραγοῦδι.
 μανιτάρι (του - μαντάρ) = στα τ.,
 μαντάρ, ἴδ. σ.
 μάνταμ = μιά καί, μιά πού' στα ἄ.,
 μάνταμα, ἴδ. σ.
 μαντέμι (του - ἐμ) = ὄρυκτὸ καὶ ὀ-
 ρυχεῖο (στά Γιάννινα καὶ τὰ λιθορυχεῖα)
 στα ἄ., μαντέν, ἴδ. σ.
 μαντές (ού) = σοβαρὸ ζήτημα, καὶ
 τὸ ἀνήσυχα ἀξιοπρόσεχτο' στα ἄ., ὑπόθε-
 ση, ζήτημα.
 μαντζαλούδα (ἡ) = ;
 μαντζιοῦνι (του) = ;
 μαξοῦμι (του - οῦμ) = μωρό, μικρὸ
 παιδί, νήπιον' στα ἄ., διαιρεμένος, κατα-
 τμημένος (:)
 μαξοῦς = ἐπίτηδες, εἰδικὰ γιὰ τὸ σκο-
 πό, τὴν περίστασιν' στα ἄ., μαχσοῦς,
 εἰδικές, ἰδιαίτερες, προσδιορισμένες.
 μαούνα (ἡ) = στα τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.
 μαράζι (του - ἄζ) = στα ἄ., ἴδ. λ.,
 ἴδ. σ.
 μαραφέτι - ια (του - ἐτ) = δῆς μου.
 μαρδας (ού) = νοθεῖα, μίγμα' στα
 τ., ἴδ. λ., ὅ,τι ὁ ἔμπορος ζητάει περισσό-
 τερο ἀπὸ τὴν πραγματικὴ ἀξία.
 μαρκοῦτσι (του - οῦτς) = στα π.,
 μαρπίτς, ἴδ. σ.
 μασλαλλά! = μπράβο, εὐγε' στ. τ.,
 ἴδ. λ., ἴδ. σ.
 μασλαλλάς (ού) = Πυρσὸς ἀπὸ δαδι-
 ἢ ἄλλη εὐφλεκτὴ ὕλη γιὰ γιορταστικὸ φω-
 τισμὸ σὲ ἔθν. γιορτές, πανηγύρια' στα ἄ.,
 ἴδ. λ., ἴδ. σ.

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο, σελ. 1009.

μασιᾶς (οὐ) = στα π., ἴδ. λ., ἴδ. σ.,
 μασκαραλίκια (τὰ) = κατάληξη—
 ικί, τούρκικη.
 μασοῦρι (τοῦ—οῦρ) = στα π., ἴδ. λ.,
 ἴδ. σ.
 μάσσα (ἦ) = τὸ μᾶσημα, τὸ φαί· στα
 τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.
 μάτα· πάλι (καὶ πάλι· μάτα) = ξανά,
 πάλι· στα ἄ., μάντα ἐπὶ πλέον.
 ματαρᾶς (οὐ) = ἄσκι ὕδροφόρο, φο-
 ρητό, παγοῦρι· στα π., μεταρὲ ἴδ. σ.
 μάτσι· μούτσι = τὰ φιλιά, τὸ φί-
 λημα· στα π., μάτσι, ἴδ. σ.
 μαχαλαῶς (οὐ) = στα ἄ., μεχαλὲ
 ἴδ. σ.
 μαχμούρης (οὐ—οῦρ) = στα ἄ.,
 ἴδ. λ., ἴδ. σ.
 μαχμουρλῆς (οὐ) = δὲς μαχ-
 μούρης.
 μαχμουρλῆκι (τοῦ—ικί) = ἡ κα-
 τάσταση τοῦ μαχμουρλῆ (δὲς λ.).
 μαχραμᾶς (οὐ) = στα ἄ., μηκρε-
 μά, μαντήλι τζέπης.
 μαχτοῦ (:) = στα ἄ., κομμένος ὀριστι-
 κός.
 μεᾶσι (τοῦ) = μισθός, ἀμοιβὴ ἐργα-
 σίας· στα ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.
 μεβλούτια (τὰ μι—) = γιορτὲς γε-
 νέθλιων τοῦ Μωάμεθ· στα ἄ., μεβλι-
 ούτ, γενέθλιο, γέννεση.
 μέγγενη (ἦ—ην) = στα τ., βίδα,
 πιεστήριο, συσφιγκτήρας.
 μεζάτι (τοῦ—ἄτ) = δημοπρασία, δι-
 καστ. ἐκτέλεση γιὰ πληρωμὴ χρέους, πλειο-
 δοσία· στα ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.
 μεζελίκι (τοῦ μιζιλίκι) = δὲς μεζές.
 μεζές (οὐ μι—) = στα π., ἴδ. λ.,
 προσφάι καὶ ἴδ. σ.
 μεῖμουργιέτι (τοῦ μι—ἐτ) = ὑ-
 πούργημα, ἀξίωμα· στα ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.
 μεῖμουρης (οὐ μι—οῦρ) = δημό-
 σιος λειτουργός· στα ἄ., μεῖμούρ, ἴδ. σ.
 μεῖντάνι (τοῦ μῖντάν) = πλατεία,
 καὶ (σιὰ) φόρα· στα ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.
 μελέτι (τοῦ μιλιέτ) = ἔθνος, γένος,
 γεννιά· στα ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.
 μελλαχᾶς (οὐ μι—) = εὐκαιρία, χω-
 ρὶς ἀντάλλαγμα φαγητοῦ, πλουτισμοῦ, γε-
 νικὰ ὠφέλειας· στα ἄ., μιλακά, χου-
 λιάρα (ἔτσι λέγαν τοὺς ἐκμεταλλευόμενους

κοινοτικά καὶ φιλανθρωπικά χρήματα).
 μελτέμι (τοῦ μιλτέμ) = στα τ., ἴδ.
 λ., Β.Δ. ἄνεμος.
 μέμι (τοῦ) = ὁ μαστός, στή γλῶσσα
 τῶν παιδιῶν· στα τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.
 μεμλεκέτ (τοῦ) = ἡ ἐπικράτεια· στα
 ἄ., ἴδ. λ., ἐπαρχία.
 μεντέτ! = ἀλλοίμονο! στα ἄ., ἀντί-
 ληψη, βοήθεια.
 μεντρεσές (οὐ μιντρι—) = τούρκι-
 κο ἱεροσπουδαστήριον· στα ἄ., ἴδ. λ., ἴδ.
 σ. (πρβλ. ἔβρ. μιντράς, σχολεῖο).
 μεράκι (τοῦ μι—άκι) = στα ἄ., ἴδ.
 λ., ἴδ. σ.
 μερακλῆς (οὐ μι—) = δὲς μεράκι.
 μερεμέτια (τὰ μιρι—) = στα ἄ.,
 ἴδ. λ., ἴδ. σ.
 μερκές κομαντάν (οὐ μι—)
 (στρατηγεῖο;) στα ἄ., ἔδρα διοίκησης,
 σταθμός, κέντρο, στρατηγεῖο.
 μερτεπές (οὐ) = εἰδικὸς κατάλληλος
 γιὰ ἐνέργεια, πράξη, τρόπος· στα ἄ., ἴδ.
 λ., βαθμός, τάξη, γράδο.
 μερτζιάνι (τοῦ μι—άν) = στα ἄ.,
 ἴδ. λ., ἴδ. σ.
 μερχαμέτι (τοῦ μι—ἐτ) = ἐλεημο-
 σύνη, φιλανθρωπία, ἔλεος· στα ἄ., ἴδ. λ.,
 ἴδ. σ.
 μερχαμετλῆς (οὐ μιρ) = δὲς μερ-
 χαμέτι.
 μεραμπᾶ = καλημέρα· στα ἄ., μερ-
 χαμπᾶ ὡς εὔπαρέστης.
 μερχούμης (οὐ μι—οῦμς) = ἀεί-
 μνητος, μακαρίτης, ὁ «καλὸ·νάχη»· στα
 ἄ., προαναφερμένος, προειρημένος.
 μεσανταράς (οὐ μσ—) = στα τ.,
 μουςαντερά, προστέγιο, κᾶτι ποῦ προστα-
 τεύει τοῖχο ἀπὸ βροχὴ, καρφί γενικά.
 μεσελές (οὐ μισι—) = ἀφήγημα εὐ-
 χάριστο, με παραβολὲς καὶ εἰκόνες· στα ἄ.,
 μεσιέλ, μύθος καὶ ἴδ. σ.
 μέστια (τὰ) = μαλακὴ ὑπόδηση ἐσω-
 τερικοῦ, ἢ μέσα ἀπὸ τὰ παπούτσια γιὰ τὸ
 προσκύνημα· τερλίκια, λαποῦδες· στα τ.,
 μέστ εἶδος παντούφλας.
 μετερίζι (τοῦ μιτι—ίς) = στα τ.,
 μετερίς, προμαχώνας, τάφος περι-
 χαρακώματος, στρατόπεδο.
 μετζιτ (τοῦ μιντζιτ) = 1]5 τούρκικης
 λίρας.
 (συνεχίζεται)

ΠΕΤΡΟΥ Β. ΑΔΑΜ

ΚΑΛΙΚΑΝΤΖΑΡΟΙ

Οἱ καλικάντζαροι, μένα ἢ μὲ δύο λάμ-
δα, ἔχουν ἀπασχολήσει, ἐδῶ κ' ἐνάμισυ σχε-
δὸν αἰῶνα, καὶ τοὺς δικούς μας φιλολό-
γους καὶ λαογράφους ἀλλὰ καὶ ξένους, ὅ-
πως ὁ Βάχμουθ, ὁ Μπόλλ, ὁ Λῶσον κ.ἄ.

Ἄν ὅλοι τους δὲ συμφωνοῦν γιὰ τὴ
φύση τῶν ιδιόρρυθμων αὐτῶν δαιμόνιων
τοῦ Δωδεκάμερου, ἀλληλοσυμπληρώνοντας
κάποτε τίς πληροφορίες καὶ παραδόσεις
ποὺ ἐσυνάχτηκαν, ὅμως οἱ γινώμες των, κα-
θὼς τὸ σημειώνει ὁ Φ. Κουκουλῆς «δι-
ίστανται ὡς πρὸς τὴν ἔτυμολογίαν καὶ τὴν
προέλευσιν» τῆς λέξης ΚΑΛΙΚΑΝΤΖΑ-
ΡΟΣ. Μολονότι δὲ παροισιάζεται στίς ντο-
πιολαλιές μας μὲ ποικίλες μορφές, ἔγινε
γενικὰ δεκτὸν ὅτι πρόκειται γιὰ λέξη κοι-
νὴ καὶ ὄχι ιδιωματοική.

Οἱ ἐρευνητὲς ἀναζήτησαν τὴν ἔτυμολο-
γία τῆς σὲ δύο πηγές: ἀπ' τὴ μιὰ σὲ πι-
θανὴ ξενικὴ προέλευση καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη
στὴν πηγὴ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, ἀρχαίας
καὶ μὴ, χρησιμοποιώντας τὸν εὐφημισμὸ,
τὴν παραφθορὰ κ.λ.π.

Συνοψίζουμε τίς κυριώτερες ἔτυμολο-
γίες ποὺ ἐπροτάθησαν:

α) ΛΥΚΟΣ+ΚΑΝΘΑΡΟΣ (Ν. Γ. Πολίτης, ὅταν πρωτοεξετάσε τὸ θέμα).

ΛΥΚΟΣ+ΑΝΤΖΑΡΟΣ (Γ. Λοικᾶς, σημειώνοντας ὅτι στὴν Πάφο «άντζαρος» ἐσήμαινε ἄνδρας).

Κ' οἱ δύο αὐτὲς ἔτυμολογίες ὅμως ἀ-
ναφέρονται εἰδικώτερα στοὺς λυκανθρώ-
πους, ποῦναι χωριστὴ μυθικὴ κατηγορία
σὲ πολλοὺς λαούς, διαφορετικὴ ἀπὸ τοὺς
καλικάντζαρους, ὅπως θὰ ἰδοῦμε περὶ πέρα.

β) ΚΑΛΛΙ+ΓΑΝΤΖΑΡΟΣ (Ι. Σβο-
ρῶνος, βλ. «Ἀθηνᾶ» ΔΒ' σ. 202, μὲ πε-
ριεργὴ ἀναφορὰ στὴν Τρίαινα τοῦ Ποσει-
δῶνα, ποὺ ὑποθέτει πῶς ἔδωσε τὴν ἰδέα
στὸ λαὸ μας).

ΚΩΛΟ+ΓΑΝΤΖΑΡΟΣ (Ι. Καμπού-

ρογλους, βλ. «Ἔθνος» 24 Δεκ. 1917).

ΚΑΛΟΣ+ΚΕΝΤΑΥΡΟΣ (Τζ. Λῶσον
«Νεοελληνικὴ Λαογραφία καὶ Ἀρχαία Ἑλ-
ληνικὴ Θρησκεία»—ἀγγλικά—σελ. 190—
255).

Τίς ἔτυμολογίες τῆς ομάδος αὐτῆς, γε-
νικὰ δὲν φαίνεται νὰ τίς ἔχουν ἀποδεχτεῖ
οἱ ἐπιστήμονές μας.

γ) ΚΑΛΟΣ+ΚΑΝΘΑΡΟΣ (Ἄδαμ.
Κοραῆς: «Ἄτακτα» 4, σ. 221).

ΚΑΛΟΣ+ΓΖΑΓΓΙ (Ν. Γ. Πολίτης:
«Παραδόσεις Ἑλ. Λαοῦ» τομ. Β' σελ.
1240—1345).

Ὁ Πολίτης θεωρεῖ ὅτι μὲ τίς δύο αὐ-
τὲς ἔτυμολογίες ἐξηγοῦνται ὅλοι οἱ τύποι
τῆς λέξης, τὸ «καλλιτοῦάγαρος» ὄντας μιὰ
παραλλαγὴ κατὰ παρετυμολογία τοῦ καλι-
κάντζαρος.

Χώρια ἀπ' τίς παραπάνω βρίσκουμε
πολλές ἄλλες παραλλαγές καὶ στὰ λεξικά (λ.
χ. Δημητράκου Μεγ. Λεξ. Ἑλλ. Γλώσσης,
λέξη: Καλικάντζαρος) καὶ σὲ μελέτες ὅ-
πως τοῦ Φ. Κουκουλῆ (βλ. Δημ. Λαογραφ.
Ἑτ., τόμ. Ζ' (1923) σ. 315—328, τοῦ κ.
Κ. Α. Ρωμαίου (Μετὰ Μελετήματα, Θεσ-
νίκη 1955 σ. 264—303) κ.ἄ.

Ὅσο γιὰ τὴν ὑπόθεση ξενικῆς προ-
έλευσης ἐπροτάθησαν:

α) ἢ Γ ο ῥ ο κ ι κ η ἀπὸ τὸ ΚΑΡΑ-
ΚΟΝΤΖΟΛΟΣ (B. Schmidt, «Das Volk-
kleben des Neugrichisch» σ. 144—145).

β) ἢ Ἀ λ β α ν ι κ ῆ ἀπὸ τὸ ΚΑΛΛΙ
ΚΑΤΣ' ποὺ σημαίνει «ἵππασσι». (C. Wal-
chsmuth, gotting. Gelehrte Anzeig
(1872) σ. 242).

Καὶ τίς δύο αὐτὲς ἔτυμολογίες ἀπορρί-
πτει ὁ Ν. Γ. Πολίτης, πολὺ σωστά, νο-
μίζουμε.

Τὸ πρόβλημα, λοιπόν, ἀπ' ὅσα προτω-
πικὰ γνωρίζουμε, παρουσιάζεται σήμερα
ἔτσι: Ἀπ' τὴ μιὰ, ἐπικρατεῖ ἡ ἔτυμολο-

γία Καλὸς + κ ἄ ν θ α ρ ο ς παρ' ὅλες τὶς ξενολογικῆς δυσκολίας πού ἐσημείωσεν ὁ Ἀθ. Μπούτουρας (βλ. Δ.Ε.Λ.Ε., Ζ' (1923) σ. 61—64) ὅπως εἶναι ἡ τροπὴ τοῦ Θ. σὲ ΤΣ ἢ ΤΖ, ποῦναι φαινόμενο ἰδιωματικό, ἐνῶ πρόκειται γιὰ λέξη κ ο ι ν ἦ. Τὸ ἴδιο μὲ τὸ διπλὸ λάμδα, τοῦ καλλικάντζαρος, πού θεωρεῖ ὁ Πολίτης ἀβάσιμο μιὰ πού πρόκειται γιὰ ἔννοια ὀπωσδήποτε νέα καὶ πού, γιὰ αὐτό, θᾶπρεπε νὰ διαμορφωθῆ σύμφωνα μὲ κανόνες τῆς νεοελληνικῆς καὶ ὄχι τῆς ἀρχαίας.

Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ πάλι, εἶδαμε ὅτι ἡ ξενικὴ προέλευση ἀποκλείστηκε. Μολονότι ὅμως ἡ τελευταία αὐτὴ ἀποψη ἐπρωτάθη ἀπὸ σοφοὺς σὰν τὸν Πολίτη καὶ τὸν Φ. Κουκουλέ, γιὰ νὰναφέρουμε μόνον ἐκείνους πού δὲν ζοῦνε σήμερα, μᾶς ἐφάνηκε ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ θεωρηθῆ τελειωτικῆ.

Τῶντι, σὰν ξένες γλώσσες ἐξετάσθηκαν ἡ τούρκικη μόνον καὶ ἡ ἀλβανικὴ, πού πολὺ ὀρθὰ ἀπορρίχθηκαν.

Μεθοδολογικὰ ὅμως, ἔχουμε τὴ γνώμη, ὅτι ἡ ἔρευνα δὲν ἔγινε σ' ὀλόκληρο τὸν κύκλο πού κλείνει μέσα του τὸ πρόβλημα· δὲν ἐξάντησε δηλαδὴ ὅλα τὰ δυνατὰ στοιχεῖα του.

Καὶ πραγματικὰ μέσα στὸν Ἑλληνικὸ χῶρο, ἢ καλλίτερα στὸ Βυζαντινὸ, ἢ γλώσσα μας ἐβρέθηκε σ' ἐπαφή, ἄρα καὶ σὲ κατάσταση ἀλληλεπίδρασης, ὄχι μόνον μὲ τὶς δυὸ παραπάνω γλώσσες, ἀλλὰ καὶ μὲ πολλὰς ἄλλες.

Ἱστορικά, ξαίρουμε ὅτι ἀπ' τὶς ἀρχὲς τοῦ Μεσαίωνα κιόλας, μέσα στὰ ὅρια τοῦ βυζαντινοῦ κράτους καὶ τοῦ διαδόχου του ὀθωμανικοῦ, ἔζησαν συμβιωτικὰ διάφορες «ἐθνίες», πού ἀκόμη κι' ὅταν ἀπόκτησαν ἀνεξαρτησία καὶ ἐσημάτισαν νέα κράτη, ἀφησαν πάντοτε σφηνομένες στὴ βυζαντινὴ γῆς, σημαντικὲς ομάδες των (κάτι ἀνάλογο μὲ τὶς «ἐθνικὲς μειονότητες» τοῦ σύγχρονου διεθνικοῦ Δίκαιου). Λογικὸ λοιπὸν ἦταν, ἐσκεπτικῆκαμε, νὰ ἐξεταζόταν ἢ πιθανότητα ποῦχε ἡ γλῶσσα τῆς καθεμιᾶς ἀπ' αὐτὲς τὶς ἐθνίες νὰ μᾶς ἔχει δώσει τὴ λέξη πού μελετοῦμε.

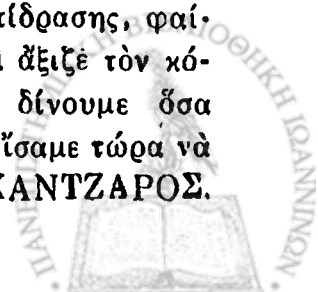
Ὅπως οἱ δυὸ πρῶτες, τὸ ἴδιο καὶ οἱ σλαβικὲς (Βουλγάρων καὶ Σέρβων) εἶτε οἱ

λατινικὲς (ρουμάνικα, βενετοϊάνικα, ἰσπανοεβρεϊκά) καθὼς κι' ἡ ἀρμένικη γλῶσσα, φάνηκαν ὅτι ἔπρεπε ν' ἀποκλειστοῦν.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ εἶχαμε σχηματίσει τὴ γνώμη ὅτι τὸ μεθοδολογικὸ κενὸ τῶν πρώτων ἐρευνῶν εἶχε πάψει νὰ ὑφίσταται, ὅταν μελετώντας τὸ φαινόμενο τοῦ νομαδισμοῦ, ἐπροσέξαμε ὅτι στὸν ἑλληνικὸ χῶρο ἐκυκλοφοροῦσαν—ἴσως ἀπ' τὶς ἀρχὲς τοῦ ΙΒ' αἰῶνα μ.Χ.—οἱ φυλὲς τῆς ἀλλόκοιτης αὐτῆς ἐθνίας τῶν Τσιγγάνων.

Ἐνας γεωργιανὸς καλόγερος τοῦ Ἀθωνά λ.χ. σιὰ 1100, ἀναφέρει γιὰ κάποιους «κλέπτες καὶ γόητες Ἀ τ σ ί ν κ α ν ο υ ς». Τὸ 1322 λατίνοι προσκυνητὲς τῶν Ἀγίων Τόπων, περαστικοὶ ἀπ' τὴν Κρήτη, σημειῶνουν τὴν ἐκεῖ παρουσία των καὶ τὸ 1346 ἀναφέρεται ἡ παρουσία των στὴν Κέρκυρα. (βλ. Μ. BLOCK Ἡθῆ καὶ ἔθιμα τῶν Τσιγγάνων. γαλλ. μεταφρ. Ζὰκ Μαρτύ, Παρίσι 1936 σελ. 48). Τὸ 1378 ὑπάρχει στὴ Μεθώνη καταυλισμὸς 300 τσιγγάνων καί, κοντολογίς, οἱ τσιγγανολόγοι συμφωνοῦν ὅτι πρὶν τὸ μεγάλο ξεκίνημα γιὰ τὴ Δυτικὴ Εὐρώπη, οἱ τσιγγάνικες φυλὲς εἶχανε κατοικήσει πολὺν καιρὸ στὴν Ἑλληνικὴ Χερσόνησο, ἀπ' ὅπου ἔχουν πάρει γύρω ἀπ' τὶς ἑκατὸ ἑλληνικὲς λέξεις στὴ γλῶσσα των, πού πολλὰς διατηροῦνται ἀκόμα, ὅπως λ. χ. στοὺς Τσιγγάνους τῆς Σκωτίας καὶ τῆς Οὐαλλίας. Ἄς προσθέσουμε ὅτι στὴν Ἰσπανία ὀνόμαζαν «γκρέκους» δηλ. Ἕλληνες, τοὺς τσιγγάνους μερικῶν φυλῶν πού μπῆκαν ἀπ' τὰ βόρεια σύνορά της. Φίλη μου, κατελανὴ ἐθνολόγος, ἡ Δνὶς Κονίλ μ' ἐπληροφόρησε ὅτι σὲ χωρὶδὸ 100 χλμ. ἀπὸ τὴ Βαρκελώνη, ὅπου ἐζητοῦσε ν' ἀγοράσει καλάθια, τῆς ὑπόδειξαν ὅτι ἔπρεπε νὰ πάει στοῦ «γκρέκου» τάδε, πού πράγματι πουλοῦσε ὅλη τὴ γνωστὴ μαςπραμάτεια τῶν γύφτων· κόκκινα, καλάθια κλπ. Ὡ; πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἔχουμ' ἐπίσης τὶς τοπωνυμίες «Γυφτόκαστρο» κλπ. πού θᾶταν ἐνδιαφέρον νὰ μελετηθοῦνε.

Μιὰ δυνατότητα ἀλληλεπίδρασης, φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὑπῆρξε, καὶ ἀξίζει τὸν κόπο νὰ ἐρευνηθῆ. Παρακάτω δίνουμε ὅσα σχετικὰ στοιχεῖα μπορέσαμε ἴσαμε τώρα νὰ βροῦμε γύρω ἀπὸ τὸ ΚΑΛΙΚΑΝΤΖΑΡΟΣ.

Τὸ πρῶτό του συνθετικό, ΚΑΛΙ ἢ «Καλο» βρίσκεται σιὰ τσιγγάνικα καὶ σημαίνει μαῦρος, σκοτεινός, ἄραλης (νέγκρος) καὶ προέρχεται ἀπὸ τὴ σανσκριτικὴ ρίζα $\kappa \alpha \lambda \alpha$, ποῦχει τὴν ἔννοια «βαθὺ κυανὸ» καὶ συγγέται μὲ τὸ μαῦρο χρῶμα· ἔτσι, στὴ Χίντικη γλῶσσα δίνει τὸνομα τῆς θεᾶς Κάλι, ποῦναι ἡ μαύρη γυναῖκα τοῦ Σίβα. Παράλληλα, οἱ ἴδιοι οἱ Τσιγγάνοι, σιὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνα διακρίνουν ἀδιαμεταξὺ των φυλῆς μαυριδερῆς τὶς «κάλι-ροῦι» (μαῦροι τσιγγάνοι. Βλ. Α. Πασπάτη, Μελέτη ἐπὶ τῶν Τσιγγανιῶν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας (Étude sur les Tsiganiés de l'Empire Ottoman) Κων/πολις 1870 σελ. 259). Ἔχουμε ἐπίσης τὸ ρῆμα $\kappa \alpha \lambda \iota - \alpha \rho \acute{\alpha} \beta \alpha$ = μαυρίζω καὶ τὸ ἀφηρημένο οὐσιαστικὸ $\kappa \alpha \lambda \iota - \mu \acute{\epsilon}$ = μινρίλα. Ἄπ' ἐκεῖ πῆρε τὸνομά τῆς καὶ ἡ ἠρωίδα τῆς «Τρικυμίας» τοῦ Σαΐκιστηρ, Κάλιμπαν!

Γιὰ τὸ δεύτερο συνθετικό: κάτζαρος ἢ κάτζαρος, βρίσκουμε τὴ λέξη gadgo, $\gamma \kappa \alpha \tau \zeta \acute{o}$ = ξένος ἄνθρωπος, ἐξωτικός, ἀλλόφυλος, καθὼς καὶ τοὺς τύπους $\gamma \kappa \alpha \tau \zeta \iota \acute{\alpha}$ = οἱ ξένες γυναῖκες κλπ. καὶ $\gamma \kappa \alpha \tau \zeta \omicron \rho \acute{o}$ (θηλ. -οῦ) = τὸ ὑποκριτικὸ ἄνθρωπάκος (βλ. Πασπάτη σελ. 235).

Δίπλα σ' αὐτά, ὁ ἐτίμιμος καθηγητῆς τοῦ Κολλέγ νιέ Φράνς Jules BLOCH, σχεδὸν ὁμώνυμος μὲ τὸ γερμανὸ ποῦ ἀναφέραμε παρὰ πάνω, στὸ βιβλιαράκι του «La Tsiganes» Παρίσι 1953, σελ. 94-95, δίνει τὴν πληροφορία ὅτι σὲ διάφορες χώρες, λ.χ. στὴ Γερμανία, Φιλανδία, Βοημία (σημερινὴ Τσεχοσλοβακία) κ.ἄ. οἱ Τσιγγάνοι αὐτονομαζότανε ἐπίσης καὶ «κᾶλε» = οἱ μαῦροι. Ἐπαιρναν δηλαδὴ παλληκαριστικὰ τὸ περ. φωνητικὸ παροτσούκι ποῦ τοὺς ἔδιναν οἱ βόρειοι...

Ἀκόμη περὶ ἐνδιαφέρουσα ὁμως μᾶς φαίνεται ἡ παρατήρηση τοῦ Ζὺλ Μπλόκ ὅτι τὸ ΓΚΑΤΖΟ, ποῦ στὴν ἀρχὴ ἐσήμαινε ἀπλᾶ ἄνθρωπος, συννικάρχει μὲ τὴ λέξη ΜΑΝΟΥΣΣ (manoush) ὁδλους τοὺς τσιγγάνους τῆς Εὐρώπης, ἐξ ὧν στὴ Νορβηγία καὶ τὸ Μανού'ς ἔχει σὴν σανσκριτικὴ ρίζα ποῦ σημαίνει ἄνθρωπος, ἐπίσης. Οἱ δὺ λέξεις συννικάρχουν ἐπίσης καὶ στὴ Συρία· ἀλλ' ἐκεῖ ἡ «γκατζό» ἔχει τὴν ὄψη «καν-

τζα». Ἡ ἀσιατικὴ αὐτὴ μορφή συμπύπτει μᾶκρῖβεια μὲ τὶς λέξεις ποῦ χρησιμοποιοῦν οἱ φυλῆς τῶν τομάδων τῆς Βόρειας Ἰντίας, καὶ εἰδικώτερα μὲ τὴ λέξη ΚΑΤΖΑΡΟ ἢ ΚΑΝΤΖΑΡΟ, σις φυλῆς Κανζάρ, ποῦ ζοῦνε στὸ λεκανοπέδιο τοῦ Μέσου Γάγγη.

Πιθανώτατα δὲ τὸνομα τῆς φυλῆς αὐτῆς, ὅπως συμβαίνει μὲ πάμπλλες ἄλλες «πρωτόγονες», νὰ σημαίνει ἀπλᾶ: οἱ ἄνθρωποι, σ' ἀντίθετη μ' ὄλους τοὺς ἔξω ἄπ' τὴ φυλῆ.

Τώρα, πῶς τὰρχικὸ Κ ἐτράπηκε σὲ ΓΚ τοῦ γκατζό, ὁ Ζ. Μπλόκ τὸ ἀποδίδει σὲ παραφθορά, ποῦ ἐγινε κατὰ τὴ διαβίωση ἀνάμεσα σι τοὺς Ἕλληνας, συνηθισμένο φαινόμενο στὴ γλῶσσα μας ὅταν ἡ λέξη πᾶρχίζει μὲ κάπα μπαίνει στὴν αἰτιατικὴ (τὴν καμήλα—ἢ γκαμήλα κλπ.).

Σαυτά, ἥς μᾶς ἐπιτραπεῖ ἡ παρατήρηση ὅτι γραφιά, ἀποκροσταλλωμένα δηλαδὴ δείγματα τῆς τσιγγάνικης γλῶσσας, δὲν ἔχουμε πλιότερα ἀπὸ δὺ αἰῶνων, ἐνῶ ξαίρουμε ὅτι οἱ φυλῆς αὐτῆς ἐκκυκλοφοροῦσαν σιὰ μέρη μας πρὶν ὀχτακόσια χρόνια.

Μιὰ λοιπὸν ποῦ ἡ Ἐπιστήμη παραδέχεται σήμερα ὅτι οἱ Τσιγγάνοι προέρχονται ἀπὸ τὶς Ἰντίες, μποροῦμε νι ὑποθεσοῦμε ὅτι, ὅταν πρωτοέφτασαν στὴν Ἑλλ. Χερσόνησο, μιλούσανε μὲ τρόπο κοντινώτερο στὴ γλῶσσα τῆς μητρόπολῆς των καὶ ὅτι μερικῆς μορτῆς τῆς τοινηῆς γλῶσσᾶς των ποῦ ἔδανεῖστηκαν ἄπ' αὐτοὺς ἄλλοι λαοί, ὅπως οἱ βυζαντινοὶ λ. χ., εἶναι δυνατὸ νὰ διατηρήθηκαν καθαρώτερες σι τοὺς τελευταίους, ἐνῶ ἔχουν παραφθαρεῖ στὴν ὁμάδα ποῦ τὶς εἶχε ἀρχικὰ καὶ τὶς ἔδωτε. Ἀνάλογα φαινόμενα βλέπουμε λ.χ. μὲ τὰ γαλλικὰ στὴ νῆσο Μαρτινίκα, ὅπου οἱ μιγάδες χρησιμοποιοῦν λέξεις καὶ ἐκφράσεις ποῦ ἐπαψιν νὰ χρησιμοποιοῦν στὴ Γαλλία ἀπὸ πολλὰ χρόνια.

Καί, περὶ κοντὰ μας, ἔχουμε τὸ πρῶτο δείγμα τῶν ἰδιωματικῶν τῶν Ἑλλήνων προσφύγων, ὅπως οἱ Πόντιοι, ποῦ κρατοῦν ἀρχαίους τύπους ποῦ ἐμεῖς δὲν ἔχουμε πειά.

Συνοψίζοντας, καταλήγουμε ὅτι οἱ συνδασμοὶ $\kappa \alpha \lambda \iota - \gamma \kappa \alpha \tau \zeta \alpha \rho \acute{o}$ ἢ $\kappa \alpha \lambda \iota - \kappa \acute{\alpha} \nu \tau \zeta \alpha \rho \acute{o}$ θὰ μποροῦσαν νᾶναι ἡ ἐτυμολογία ποῦ ζητοῦμε, μὲ τὴ σημασία, γιὰ

μὲν τὴν πρώτη «μαῦρος (ἢ μαύρη) ξένος, ξωτικός, ἀλλόφυλος ἢ καὶ μαῦρος ἀνθρωπάκος» (πρὸς τοὺς gnomes j nickels τῆς γαλλογερμανικῆς μυθολογίας) γιὰ τὴ δεύτερη δέ: «μαῦρος ἀνθρώπος», πὺν κί οἱ δυὸ ἐφαρμόζουσι καλὰ τὴν ἔννοια τοῦ ΚΑΛΙΚΑΝΤΖΑΡΟΥ τῆς ἑλληνικῆς λαογραφίας.

Πράγματι, ἀπὸ τὸ μεγάλο μας Πολίτη ἴσαμε τοὺς σύγχρονους μας λαογράφους, ἢ ἔννοια τοῦ καλικάντζαρου συνδέεται πάντα μὲ τὴν ἔννοια τοῦ μαύρου (νύχτα, καπνοδόχη, ὑπόγεια κατοικία ἢ σπηλιές) ἢ φόβου τοῦ ἀντίθετου: μέρα, φωτιά, φῶς! Οἱ δωδεκαμερίτικοί μας δαίμονες παρασταίνονται μὲντελῶς δικά των χαρακτηριστικά: φοβίζουσι, πειράζουσι μὲν, ἀλλὰ χωρὶς αἰμοβορία, ὅπως συμβαίνει μὲ τοὺς ἀνθρώπους πὺν πίνουσι τὸ αἷμα τῶν ἀνθρώπων: «ἀπλῶς ἐνοχλοῦσι, δὲν κακοποιοῦσι τοὺς ἀνθρώπους» ὅπως γράφει ὁ κ. Γ. Μέγας (βλ. ἰδίου Ἑλληνικαὶ Ἑορταί, Ἀθήναι 1957 σελ. 38).

Οἱ καλικάντζαροι ἔχουσι μορφή πὺν πλησιάζει τὴν ἀνθρώπινη, ἀφοῦ ὅπως βλέπομε στίς λαϊκὰς διηγήσεις, συχνότατα δὲν τοὺς ἀναγνωρίζουσι μὲ τὸ πρῶτον· πρέπει νὰ προσέξουσι κάποια λεπτομέρεια ἀλλόκοτη, τὰ νύχια... τὸ ὅτι τὰ πόδια ἀρχίζουσι ξαφνικὰ καὶ μακραίνουσι... κλπ. Κί ἀκόμη πειότερο, παρουσιάζονταν σὲ μιὰ συμβιωτικὴ κατάστασι μὲ τοὺς ἀνθρώπους: ἔτσι λ. χ. ὀρέγονται τὴ νόστιμη κόρη ἑνὸς μυλωνᾶ καὶ τῆς κάνουσι χίλια θελήματα, πὺν σοφίζεται αὐτὴ γιὰ νὰ κερδίσει καιρό, μὲ τὴν ἐλπίδα πὺν σὺ τέλος ἢ μυλωνοῦ θὰ δεχθεῖ νὰ γίνεσι ἢ νυφούλα τους. Ἐνας ἄλλος καλικάντζαρος...σκυριανὸς αὐτός, πάει μὲ τὸ μουλάρι νὰ πάρει τὴ μαιμὴ τοῦ χωριοῦ γιὰ νὰ ξεγεννήσει τὴν καλικαντζαρίνα· κί ὅταν ἀποτραβιέται ἔξω ἀπὸ τὴ σπηλιά του ἀφήνοντις τὴ λεχῶνα στὰ χέρια τῆς μαιμῆς, ἀπειλεῖ αὐτὴ τὴν τελευταία, ἂν τυχὸν καὶ δὲ βγάλεσι παιδί ἀρσενικό! Διαγωγή ὅχι μόνον ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ εἰδικώτερα τῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων πὺν ὁ καθένας μας ἔχει συναντήσει γύρω του. (βλ. τὸ ἐνδιαφέρον βιβλίον τῆς Κας Νίκης Περδίκας «Σκύρος» τόμ. Β' εἰδικὰ σελ. 138—141).

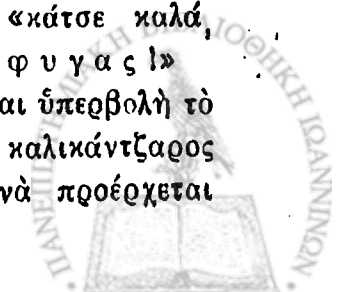
Βρώμικοι, κουρελῆδες, τριχωτοί, σὰν

ἀραπάδες, συχνὰ σακάτηδες· ἄμυαλοι, κουτοί, γυρνᾶνε πάντα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, πηδῶντας καὶ χορεύοντας, μὲ κέφι καὶ ζαβουλιές. Τοὺς ἀρέσουσι οἱ λιχουδιῆς καὶ κλέβουσι καὶ μαγαρίζουσι ὅτι μὲν πορρέουσι. Γι' ἀποτροπιασμὸ των, δίπλα ἀπὸ τὰ Χριστιανικὰ σύμβολα καὶ τὸ κλασικὸ μαυρομάνικο, χρησιμοποιεῖται καὶ τὸ κόσκινο, μὲ τὴν ἐξήγησι ὅτι κουτοί, ὅπως εἶναι, καταπιάνονται νὰ μετρήσουσι τὶς τρύπες του καὶ ἔτσι τοὺς παίρνει ἢ ἀυγὴ ἀπρακτοῦς.. Μὰ ὅλα αὐτὰ, δὲν ἀποτελοῦσι ἀραγες τὴν εἰκόνα τοῦ τσιγγάνου, ὅπως καὶ τῶρα ἀκόμη τοὺς συναντᾶμε κάποτε στίς στρατες εἴτε ὀπωσθήτε τὸν περιγράφουσι ἐδῶ καὶ τέσσερις αἰῶνες σχεδὸν οἱ εὐρωπαῖοι συγγραφεῖς; Κουρελῆς, βρώμικος, πειναλέος πάντοτε, ἀραπάχτης, ζητιάνος ἐνοχλητικὸς κλπ. ἀλλὰ καὶ τεχνίτης (ποιοὺς ἐφκειανε καὶ πουλοῦσε τὰ κόσκινα στὴν Ἑλλάδα, ἂν ὅχι οἱ γύφτοι;) καὶ χορευτῆς κί ὀργανοπαίχτης.

Ἄς σημειώσουσι ἐδῶ ὅτι τὴ λέξι καλικάντζαρος χρησιμοποιεῖ γιὰ πρώτη φορά (βλ. ἄρθρο Φ. Κουκουλέ Δελ. Λαογρ.) ὁ Λέων ὁ Ἀλλάτιος (1586—1669) δηλαδὴ πᾶμπολλα χρόνια μετὰ τὸν ἐρχομὸ των Τσιγγάνων στὰ μέρη μας.

Ἄν λοιπὸν ἢ δοξασία, πὺν πορεῖ νὰ προῦπῆρχε καὶ νᾶχει πιθανώτατα τὶς ρίζες τῆς στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ δαιμονολογία, μιὰ φορά ἢ προσαρμογὴ τῆς καὶ ἀπεικόνισή τῆς, ἢ ἀποκρυστάλλωσι στὴ μορφή των τσιγγάνων, των μαύρων ἀνθρώπων μὲ τὰ παράξενα ἔθιμα καὶ τὸ μυστήριον πὺν τοὺς περιτριγυρίζει, νομίζουσι, ὅτι εἶναι πιθανή. Τὸ ἴδιο δὲ καὶ τὸ δάνεισμα τῆς λέξης λ.χ. ἀπὸ τὶς μοιραϊζοῦδες, πὺν ὅπως γιὰ τὰ «τρία τέρμινα» πορεῖ νὰ μιλοῦσαν καὶ γιὰ «μαῦρο—ἀνθρώπο» ἀόριστον καὶ αὐτὸν ἀλλὰ φοβερόν! Ἐπίσης δὲ πορεῖ νὰ ὑποθέσουσι ὅτι ἢ παρουσία των «ἀγριανθρώπων» αὐτῶν νὰ ἐχρησίμευσε γιὰ φόβισμα στὰ παιδιὰ ὅπως ἢ λάμια, ἢ μορμὸ ἀρχαιότερα καὶ πλησιέστερά μας γύρω στὰ 1925, ὅπως τᾶκουσε στὸ Βόλο, φίλος μου ἀπ' τὸ Σκοπὸ τῆς Θεράκης, «κάτσε καλά, γιὰτι θὰ σὲ φάει ὁ Π ρ ὀ σ φ υ γ α ς!»

Ἴσως λοιπὸν νὰ μὴν εἶναι ὑπερβολὴ τὸ νὰ θεωρήσουσι ὅτι ὁ μὲν καλικάντζαρος ἔχει τὴ λογικὴ πιθανότητα νὰ πορέχεται

ἀπὸ τὰ τσιγγάνικα, ἀφοῦ ἀναφαίνεται πολὺ μετὰ τὸν ἐρχομὸ τῶν Τσιγγάνων στὴν Ἑλλάδα. Ἀντίθετα πάλι, ἐὰν καὶ ὁ «κάνθαρος» καὶ ὁ «καλὸς» ὑπῆρχαν στὴν ἄρχαία ἐλ'ηνικὴ μὲ δαιμονολογικὲς σημασίες κάπως ἀνάλογες, ὡς τὸ παραδεχτοῦμε, πάντως πρὶν ἀναφανεῖ ὁ τύπος τοῦ Ἀλλατίου, δηλαδὴ ὁ καλικάντζαρος, οὐδέποτε εἶχε χρησιμοποιηθεῖ ἢ λέξη καλικάνθαρος, πού θάχε σὰν παραφθορὰ τὴν ἄλλη. Καὶ μιὰ πού δὲν ὑπάρχει τὸ πρόσωπο, φαίνεται σὰν μὴ λογικὸ τὸ νὰ μιλάμε γιὰ παραφθορὰ ἰνύπαρκτης λέξης.

Ἀπὸ μιὰν ἄλλη πλευρὰ, ἔχουμε τὴ γνώμη, ὅτι ἡ ἀποψὴ μας συμπληρώνει μᾶλλον παρὰ ἀντικρούει ἢ ἀποκλείει τὶς ἐρμηνεῖες τοῦ Πολίτη καὶ τοῦ κ. Κ. Ρωμαίου (βλ. Byz. Neugriech. Jahrbüch, τομ. 19ος (1947) σελ. 49—78). Κατὰ τὸν πρῶτο οἱ καλικάντζαροι εἶναι «πλάσματα τῆς νεοελλ. μυθολογίας, εἰς τὰ ὅποια ἔδωκαν ἀφορμὴν αἱ μεταμορφώσεις αἱ γινόμεναι κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Δωδεκαημέρου, ἐπειδὴ οἱ μεταμορφιζόμενοι πολλαχῶς ἠνώχλουν καὶ ἐφόβιζον τοὺς ἀνθρώπους» (βλ. Γ. Μέγας «Ἐλ. Ἑορτ.» σελ. 38 πού παραπέμπει στὸν Πολίτη Β' σ. 1275). Ἡ ἄλλη ἐκδοχὴ πού ἀναφέρει ἐπίσης καὶ συμμερίζεται ὁ κ. Γ. Μέγας εἶναι ἡ τοῦ κ. Ρωμαίου, πού γι' αὐτὸν τὰ δωδεκαμερίτικα δαιμόνια εἶναι οἱ ΚΗΡΕΣ τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων, οἱ νεκροὶ πού ἀνάλογα μὲ τ' Ἀνθεστήρια, τότε, βγαίνουνε στὸ Δωδεκάμερο. Ὁ συσχετισμὸς ἔχει ἀναμφισβήτητα πολὺ ἐνδιαφέρον.

Ἀλλὰ σιὴ μικρὴν αὐτὴ συμβολὴ μας δὲν ἐξετάζουμε τὴ δοξασία ἀλλὰ κυρίως τὴν ἔτυμολογία καὶ προέλευση τοῦ ὄρου πού τὴν ἐκφράζει. Γι' αὐτό, ὁμολογοῦμε, ὅτι μᾶς παραμένει ἡ ἀπορία, πῶς οἱ κ ἦ ρ ε ς, γλωσσολογικά, κατάφεραν νὰ γίνουν «καλικάντζαροι», ἔστω καὶ περνώντας ἀπὸ τὸ ἀπίθανο, καλικάνθαρος;

Βέβαια ἀνέκαθεν βρισκουμε στὴν ἑλληνικὴ παράδοση δεισιδαιμονίες γιὰ τὰ ἔξω-

τικά. Ἀπ' αὐτὲς σὰν καὶ παντοῦ, στὴν οἰκουμένη, ἄλλες εἶναι ἐποχιακὲς καὶ ἐκφράζονται σὲ ὠρισμένες μέρες ἢ περιόδους πού σημειώνουνε κάποιον σταθμὸν στὸ ρυθμὸ τοῦ Κόσμου ἢ τῆς ζωῆς· οἱ τέτιου εἶδους δεισιδαιμονίες περιέχουν πάντοτε καὶ μιὰ φάση ἀναρχίας καὶ γενικῆς ἀναποδιάς πού χαρακτηρίζει τὸ διάστημα ἀναμεισὶς τὸ τέλος τῆς παλαιᾶς περιόδου καὶ τὴν ἀρχὴ τῆς καινούργιας, ὅπως τ'ἀνθεστήρια, τὰ σατουρνάλια κλπ. πού κατάλοιπά τῶν ἔχουμε ἴσαμε σήμερα τὰ καρναβάλια, τὰ μπουμπουσαρία τῆς Μακεδονίας κλπ. Ἄλλο εἶδος δεισιδαιμονίας εἶναι οἱ μόνιμες, τῆς καθημερινῆς ζωῆς, θὰ λέγαμε, πού ἐκφράζονται ἀνεξάρτητα ἀπὸ χρόνον, ὅποτε παρουσιαστεῖ ἢ εἰδικὴ περίπτωση. Τέτιες λ.χ. εἶναι ἡ ἀχαία Μορμώ, καὶ τὰ μορμολύκεια, ἢ Λάμια καὶ ὁ μπαμπούλας, πού, ὅπως εἶδαμε, μποροῦν νὰ πάρουν στὸ μυαλὸ συγχρόνων μας νοικοκυράδων ὡς καὶ τὴ μορφὴ τοῦ Πρόσφυγα τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς, πού ἔγινε μπαμπούλας γιὰ τὰ παιδιὰ!

Θὰ μπορούσαμε νὰ καταλήξουμε στὴ γνώμη ὅτι μὲ τὸν ἴδιον τρόπο καὶ τ'ἀρχαιότατα δαιμόνια τοῦ δωδεκαημέρου, πού ἀπ' τὸν 17ον αἰῶνα ὁ Ἀλλάτιος ξαίρει πῶς τὰ λένε κ α λ ι κ α ν τ ζ α ρ ο υ ς, θὰ ἔδανείστηκαν τὸ νέο τους αὐτὸ ὄνομα ἀπὸ τὴ γλῶσσα τῶν Τσιγγάνων πού τόσα κοινὰ χαρακτηριστικὰ τοὺς ἀποδίδει ὁ λαὸς μας μὲ τὰ παλιὰ ἔξωτικά, εἰδικὰ στὰ γύρω τῶν γιορτῶν καὶ πανηγυριῶν, πού τοὺς δίνουν ἐξαιρετικὸ πεδίο γιὰ δράση.

Κοντολογίς λοιπὸν μποροῦμε νὰ υποθέσουμε, ὅτι ὁ Κ α λ ι κ ἄ ν τ ζ α ρ ο ς, εἶναι ὁ ἔξωτικὸς «μ α ὕ ρ ο ς—ἄ ν θ ρ ω π ο ς» τῆς ἀλλόκοτης φυλῆς πού παρουσιάστηκε ξαφνικὰ στὴν Ἑλληνικὴ Χερσόνησο καὶ ἐξακολουθεῖ ἴσαμε σήμερα—ἄδικα κατὰ τὴ γνώμη μας—νὰ ἐμπνέει πάντα κάποιον φόβον καὶ ἀνησυχία.

Παρίσι, Ὀκτώβρης 1961

ΓΙΑΝΝΗ ΣΑΡΑΛΗ

Τ Ο Ζ Α Γ Ο Ρ Ι Σ Ι Ο Σ Π Ι Τ Ι *

ΤΟ ΑΡΜΑΤΩΜΑ ΤΟΥ ΓΑΜΠΡΟΥ

Γ' ἀρμάτωμα τοῦ γαμπροῦ γίνεται τὸ πρῶτ' ἢ κοντὰ τὸ μεσημέρι τῆς ἴδιας ἡμέρας τοῦ γάμου, καὶ δὲν εἶναι μικρὴ ὑπόθεσις. Πρέπει νὰ προηγηθοῦν καὶ νὰ τηρηθοῦν ὠρισμένες ἄλλες ἀπαραίτητες διατυπώσεις.

Καὶ πρῶτα-πρῶτα, ἓνα κορίτσι θὰ πάη νὰ πάρη ἀπὸ τῆ βρύση νερό, γιὰ νὰ λουσιτῆ ὁ γαμπρός. Τὸ κορίτσι αὐτὸ πού θὰ φέρη τὸ νερό, πρέπει νὰ μὴν εἶναι ὄρφανό. Πρέπει νὰ ἔχη καὶ τοὺς δύο γονεῖς του.

Ἄφου ρθεῖ τὸ νερό, ἀρχίζει τὸ ξύρισμα τοῦ γαμπροῦ πού γίνεται συνήθως ἀπὸ κάποιον ἄλλο καὶ ὄχι τὸν ἴδιο. Ἡ δουλιὰ αὐτῆ παρακολουθεῖται ἀπὸ ὅλους τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους πού βρίσκονται στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τὰ κορίτσια καὶ τίς γυναῖκες πού τραγουδοῦν :

A

Ἄη μπαρμπέρη μου, καλὲ μπαρμπέρη,
γιὰ μπαρμπέρισε καλὰ τὸ νειό μας,
νὰ τὸν δῆ ἢ νύφ' νὰ τῆς ἀρέσει
τὰ πεθερικά νὰ τὸν παινέψουν.

B

Ἄργυρό ξουράφι
καὶ μαλαματένιο
σέρον' ἀγάλι ἀγάλι
σὲ γαμπροῦ κεφάλι.
Τρίχα μὴν ἀφίσεις
καὶ τὸν ἀσκημίσεις
εἰς τὸ πεθερό του
καὶ στὴν πεθερά του. (1)

Ἔστερ' ἀπὸ τὸ ξύρισμα καὶ τὸ λούσιμο, ὁ γαμπρός θὰ ντυθῆ φυσικὰ μὲ τὴ φροντίδα τῶν συγγενῶν, πού προσπαθοῦν μὲ κάθε τρόπο νὰ τὸν ντύσουν καὶ νὰ τὸν στολίσουν ὅπως ταιριάζει στὴν περίστασις. Καθένας, καὶ ἰδίως οἱ κοπέλλες, σπεύδουν νὰ δώσουν στὸ γαμπρὸ κάτι γιὰ νὰ φορέσῃ, τὸν βοηθοῦν καὶ τὸν συγυρίζουν μὲ προθυμία καὶ ἐπιδοκιμασίες, γέλοια καὶ χάχανα, ἐνῶ τὰ κορίτσια ἀναταράζουν τὸ σπίτι μὲ τὰ τραγούδια πού ἀναφέρονται στὶς ἀρμάτες πού θὰ φορέσῃ.

Γ

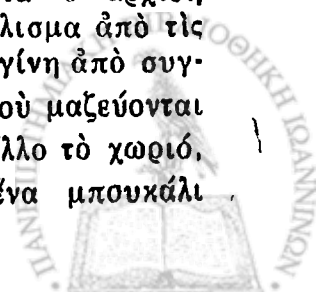
Φέρτε τοῦ γαμπροῦ καλὲς ἀρμάτες,
ἃη σγουρόγνιστες, σγουροῦραμένες,
κι ἀπ' τὴ Βενετιά προβοδημένες.
Χρυσᾶ εἶν' τὰ ροῦχα τοῦ γαμπροῦ,
χρυσὸ εἶν' τὸ παλληκάρι,
χρυσῆ κ' ἢ πιλιστέρα,
πού θέλει νὰ τὸν πάρει.
Χρυσᾶ παπούτσια τοῦ γαμπροῦ,
χρυσὸ τὸ παλληκάρι,
χρυσῆ κ' ἢ πιλιστέρα
πού θ' ἄρθῃ νὰ σὲ πάρη.

Ἐνῶ γίνονται ὅλα αὐτὰ στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ καὶ τοιμάζονται γιὰ νὰ πᾶνε νὰ πάρουν τὴ νύφη, στὸ σπίτι τῆς νύφης γίνονται τὰ ἴδια καὶ μὲ περισσότερες φροντίδες, γιὰ τὸ ντύσιμο καὶ τὸ στολισμὰ της.

Κι ἐδῶ, ὅπως καὶ στὸ γαμπρό, ἓνα παιδάκι πού θάχει τοὺς γονεῖς του, θὰ πάη νὰ πάρη νερό ἀπὸ τῆ βρύση γιὰ τὸ λούσιμο καὶ τὸ ἴδιο κατόπι θὰ φορέσῃ τὸ πουνκάμισο τῆς νύφης καὶ μετὰ θ' ἀρχίσῃ τὸ ὑπόλοιπο ντύσιμο καὶ στολισμὰ ἀπὸ τίς στολίστριες. Τὸ στολισμὰ θὰ γίνῃ ἀπὸ συγγενικὰ ἢ φιλικὰ κορίτσια, πού μαζεύονται ὅλα ἀπ' τὴ γειτονιά καὶ τ' ἄλλο τὸ χωριό, κρατώντας τὸ καθένα κάτι, ἓνα μπουκάλι

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου. σελ. 912.

1. Στὸ τραγούδι αὐτό, μεγάλη φροντίδα γίνεται νὰ παρουσιαστῆ ὁ γαμπρός ὁμορφος στὸν πεθερό καὶ στὴν πεθερά. Ἡ νύφη τώρα δὲ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν. Ἐνδεικτικὸ καὶ τοῦτο, πόση σημασία εἶχε ἡ γνώμη τῶν γονιῶν στὴν ἐκλογή τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης γιὰ τὴν ἔνωσις δύο γένων.

ἄρωμα, λουλούδια, καὶ ὅτι ἄλλο τέτοιο χρήσιμο γιὰ τὴν περίστασι. Πολλὲς φορές τὸ στόλισμα τῆς νύφης τὸ κάνει καὶ κάποια γυναῖκα ἢ κοπέλλα ἐντελῶς ξένη πρὸς τὴν νύφη, ἂν τύχη νὰ εἶναι ξακουστὴ στολίτρια.

Ὅταν τοιμαστῇ ὁ γαμπρός, ξεκινοῦν ὄλοι μαζί γιὰ τὸ σπίτι τῆς νύφης νὰ παρουν τὰ προικιά. Παλιότερα ὁ πρωτοσυμπέθερος δὲν πήγαινε πεζὸς καθὼς προηγείτο, ἀλλὰ καβάλα σὲ ἄλογο καὶ τὸν λέγανε σαχαράρη. Τὸ ψίκι καθὼς προχωρεῖ τραγουδάει :

Χίλιοι ν' ἀρχόντοι κίνησαν,
 μὲ μόσχο μὲ μόσχο,
 νύφη νὰ πᾶν νὰ φέρουν,
 μὲ φούντα καργιοφύλι.
 Κι ὁ σαχαράρης ὀμπροστὰ
 μὲ μόσχο, μὲ μόσχο,
 σαχαρίκια γιὰ νὰ πάρει,
 μὲ φούντα καργιοφύλι.
 Τὰ συχαρίκια πεθερὰ
 μὲ μόσχο, μὲ μόσχο,
 σοῦ φέρουμε τὴ νύφη,
 μὲ φούντα καργιοφύλι.
 Ἄπὸ τὰ χτέσ τὸ δειλινὸ
 κι ὡς σήμερα τὸ γιόμα,
 ἢ μάνα τοῦ νιόγαμπρου
 κ' ἢ πεθερὰ τῆς νύφης,
 τοὺς δρόμους καθαρίζει,
 καὶ ροῖδια τοὺς γιομίζει,
 γιὰ νὰ διαβῇ ὁ γυιὸς της,
 γιὰ νὰ περάσ' ἢ νύφη.

Ὅλη ἡ συνοδεία τοῦ γαμπροῦ καθὼς διασχίζει τὸ χωριὸ τραγουδώντας καὶ κοντεύουν σιτὸ σπίτι τῆς νύφης, πὺ περιμένει πιά στολισμένη τὸ γαμπρό, ἀκούονται ἀπὸ μέσα τὰ χαρούμενα τραγούδια, πὺ ξευμνοῦν τὴν ὁμορφιά της.

Οἱ στολιστρίες τῆς νύφης καὶ ὄλοι οἱ ἄλλοι πὺ εἶναι ἐκεῖ, σὰν ἀκοῦν τὸ ψίκι νὰ πλησιάζει σιτὸ σπίτι τραγουδοῦν :

A

Γιὰ δέστε μπῶϊ κι ὁμορφιά
 καὶ στάσιμο μὲ νάζι,
 γιὰ δέστε ἀγγελικὸ κορμί,

Ἐνα βασίλειο ἀξίζει !

Σιτὸ κάθισμα, πὺ κάθεται,
 ξηρὰ εἶναι τὰ ξύλα
 κι ἀπὸ τὴν ὁμορφιά της,
 ἀνθοῦν καὶ βγάξουν φύλλα.

B

Ἔχεις μαλλιά τετράξανθα
 σιτὶς πλάτες σου ριγμένα,
 πὺ τὰ χενίζουν ἄγγελοι
 μὲ τὰ χρυσὰ τὰ χτένια.

Γ

Ὅταν σ' ἐγέννα ἢ μάνα σου,
 ὁ ἥλιος ἐκατέβη
 καὶ σοῦβαλε τὴν ὁμορφιά
 καὶ πάλι ματανέβη.
 Ὅταν σ' ἐγέννα ἢ μάνα σου,
 ὄλα τὰ δέντρα ἀνθοῦσαν
 καὶ τὰ πουλάκια σιτὶς φωλιές
 καὶ κείνα κελαῖδοῦσαν.

Παρ' ὄλα ὁμως τὰ τραγούδια, μὲ τ' ἀληθινὰ ὁμορφα λόγια τους, πὺ ξευμνοῦν τὴν ὁμορφιά τῆς νύφης, τὸ σπίτι πὺ τὴν τοιμάζει τὴ στιγμή αὐτὴ βρίσκεται σὲ κάποια νευρικότητα καὶ θλίψη ὀλοφάνερη καὶ πρὸ πάντων, αὐτὴ ἢ ἴδια ἢ νύφη, πὺ καρτερεῖ στολισμένη γιὰ νὰ ξεκινήσῃ σὲ λίγο γιὰ τὴ στέψη. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ εἶναι ἀπ' τὰ σημαντικώτερα σιτὴ ζωὴ της. Ἀφίνει σὲ λίγο τοὺς δικούς της, τὸ σπιτικό της, πὺ ἔζησε μιὰ ὀλόκληρη ζωὴ. Ἄν μάλιστα πρόκειται νὰ φύγῃ γιὰ ξένο χωριό, τότε ἡ συγκίνησή της εἶναι πιδὸ μεγάλη. Θὰ βρεθῇ σ' ἕνα ἐντελῶς νέο περιβάλλον, σὲ νέους ἀνθρώπους, σὲ νέες συνήθειες. Σβήνει μιὰ ζωὴ κι ἀνατέλλει μιὰ ἄλλη, ἀγνωστὴ πολλὲς φορές. Γι' αὐτὸ τὰ τραγούδια αὐτὰ προκαλοῦν τὸ κλάμα τῖς περισσότερες φορές τῆς μελλόνυφης κι οἱ στολιστρίες σταματοῦν τότε τὸ στόλισμα καὶ προσπαθοῦν νὰ τὴν παρηγορήσουν. Μὰ τὰ τραγούδια πρέπει νὰ ἐξακολουθήσουν. Ὁ ἀντίλαλος ἀπὸ τὸ ψίκι τοῦ γαμπροῦ ὄλο καὶ πλησιάζει. Ἡ νύφη δὲν πρέπει νὰ εἶναι «κλάμενη». Καὶ τὰ τραγούδια συνεχίζονται :

Βρυσούλα πεντοκάνουλη,

νερό μου χαϊδεμένο,
 ἄγγελικό μου πρόσωπο,
 τί στέκεις μαραμένο :

Οἱ δυὸ πρῶτοι στίχοι ἀναφέρονται στὴ βρουσούλα καὶ στὸ νερό της, πού λυποῦνται γιὰ τὴν βλέπει τὴ νύφη νὰ φεύγει. Διερμηνεύουν δηλ. τὴν ψυχικὴ κατάστασιν τῆς κοπέλλας. Ὁ τρίτος καὶ ὁ τέταρτος στίχος παρεμβάλλεται σὰν ἐρώτησιν ἀπὸ μέρος τῶν ἄλλων πού τὴ ρωτοῦν γιὰ τὴν εἶναι λυπημένη. Οἱ δυὸ πρῶτοι στίχοι εἶναι λόγια νοερά, πού λέγονται ἀπ' τὴν νύφη καὶ σὰν συνέχεια ἔρχονται οἱ δυὸ τελευταῖοι γιὰ νὰ ὁλοκληρωθῇ τὸ νόημα.

Καὶ ἡ στιχομυθία αὐτὴ συνεχίζεται :

- Μηλιά μου, παρακόκκινη,
 τί στέκεις, ποῖόν προσμένεις ;
- Προσμένω τὸν πατέρα μου
 νὰ ρθῇ νὰ μὲ κινήσῃ.

Ἄλλη παραλλαγὴ τοῦ τετράστιχου εἶναι καὶ ἡ παρακάτω :

Μηλιά μου, παρακόκκινη,
 τί στέκεις μαραμένη ;
 Μὲ μάραν' ὁ πατέρας μου
 καὶ στέκω μαραμένη.

Τὸ μάραμα τῆς νύφης ἐδῶ πρέπει νὰ νοηθῇ σὰν ἀντανάκλασιν τῆς στενοχώριας τοῦ πατέρα της. Στενοχωρεῖται δηλ. ἡ νύφη γιὰ τὴν βλέπει τὸν πατέρα της λυπημένο ἢ κατ' ἄλλη ἐρμηνεία τὸ τραγούδι αὐτὸ προῆλθε ἀπὸ περιπτώσεις, πού ὁ πατέρας λείπει στὸ ταξίδι καὶ δὲν παρευρίσκεται στὸ γάμο καὶ συνεπῶς δὲν εἶναι ποῖος νὰ τὴν «κινήσῃ». Αὐτὸ φαίνεται πολὺ πιὸ σωστὸ ἂν τὸ συνδέσουμε μὲ τοὺς ἀμέσως ἐπόμενους στίχους :

Γιὰ ἔβγα (τὸ ὄνομα τῆς νύφης),
 στὶς πέρα τὶς κρεββάτες,
 νὰ ἰδῆς χιονίζουν τὰ βουνα
 νὰ ἰδῆς οἱ κάμποι βρέχουν,
 μὴν ἔρχεται ὁ πατέρας σου
 νὰ σὲ καλοκινήσῃ ;

Οἱ καλεσμένοι σὰν βλέπουν νὰ πλησιά-

ζῆ στὸ σπίτι τῆς νύφης τὸ ψίκι τοῦ γαμπροῦ, μπαίνουν σὲ πυρετώδη κίνηση. Τὰ τραγούδια σταματοῦν, καὶ περιμένουν τὸ ψίκι νὰ μπῆ στὴν αὐλόπορτα, ὅποτε τραγουδοῦν τὸ παρακάτω τραγούδι :

Καλῶς τὸν ἥλιο πῶρχεται,
 καλῶς καὶ τὸ φεγγάρι,
 καλῶς τὸν τὸν ἀνγερινό,
 ποῦρχεται νὰ σὲ πάρῃ.

Ἄπὸ τὸ ψίκι τοῦ γαμπροῦ ἀπαντοῦνε:

Ἥλιε ἀνήβαινε
 περικατήβα
 κάτσε στὸ θρονί.
 Δός μας τὴ νύφη.
 Ὅλοι δίνονται, νὰ μᾶς τὴ δώσουν
 ὁ πατέρας της δὲν μᾶς τὴ δίνει,
 ἡ μάνα της δὲν μᾶς τὴ δίνει
 ὁ ἀδελφός της δὲν μᾶς τὴ δίνει.

κ.λ.π., συνεχίζεται δηλ. ἀναλόγως τῆς οἰκογενειακῆς καταστάσεως τῆς νύφης καὶ γίνεται ἀπαρίθμηση τῶν ἀγαπημένων της προσώπων, ἀδελφῶν κλπ.

Ἄπὸ τὴν νύφη, στὸ τραγούδι ἀπαντοῦν:

Τὰ στολιστικά κῦρ γαμπρέ,
 τὴ νύφη δὲ στὴ δίνουμι,
 τὴν ἔχει ἡ μάνα τς μοναχὴ
 καὶ ἀφέντης της ἀκριβώτερη.
 Παρακαλῶ σε κῦρ γαμπρέ,
 τὴν κόρη, πού σοῦ δίνουμι
 μὴ τὴ μαλώσης τίπουτι.
 Τὴ στείλαμαν στὸ κέντημα
 καὶ κέντημα δὲν ἔμαθε,
 τὴ στείλαμαν στὸ ράψιμο,
 καὶ ράψιμο δὲν ἔμαθε
 τὴ στείλαμαν στὰ γράμματα
 καὶ γράμματα δὲν ἔμαθε.

Οἱ τελευταῖοι στίχοι, φαίνονται κάπως περιεργοὶ καὶ δὲν ἔχουν κανένα ἄλλο νόημα, παρὰ ν' ἀμβλύνουν κάπως τὴ συγκίνηση καὶ τὴν ὄλη μελαγχολικὴ ψυχικὴ διάθεσιν μὲ τὸ σκωπτικὸν τοὺς περιεχόμενον.

Οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ καλεσμένοι τῆς νύφης συνεχίζουν :

Ἐβγα μάνα, ἰδὲ τὸν ἥλιο,

ἂν εἶν' ὥρα γιὰ νὰ φύγω
κι ἂν ἐνύχτωσε νὰ μείνω.
Ἔβγα ἰδὲ καὶ τὸ φεγγάρι,
ἔρθ' ὁ νιὸς γιὰ νὰ μὲ πάρῃ.

Ἔβγα θύγουμ' ἔβγα,
ἔβγα ἄχ τις αὐλές σου,
σύρε στίς δικές σου,
στίς ἀρχοντικές σου.
Γιὰ πὺ βγαίνω μάνα
μὴ μὲ παραπέρνεις
καὶ μ' ἀποσουρώνεις.

Ἄϊ χρυσό μου ταῖρι
γιὰ κοντοκαρτέρει
ν' ἀνηβῶ σὲ πέτρα
νὰ πατήσω σέλλα
ν' ἀποχαιρετήσω
μάνα καὶ πατέρα.

Οἱ παραπάνω στίχοι εἶναι ἕνας διάλογος κόρης καὶ μάνας. Ἡ κόρη παρουσιάζεται κάπως ἀνυπόμονη καὶ ζητάει ἀπὸ τὴ μητέρα της νὰ τὴν πληροφορήσῃ ἂν ἦρθε ἡ ὥρα γιὰ νὰ ξεκινήσῃ. Κάποια ὁμοίως βαθύτερη ἐρμηνεία τῶν στίχων αὐτῶν θὰ μᾶς πείσῃ πὺς ἡ ἀνυπομονησία αὐτῆ, δὲν εἶναι παρὰ κάποια ἀγωνία τῆς νύφης πὺς πρέπει κάποτε νὰ τελειώσῃ, ὅσο κι ἂν λυπᾶται, πὺς ἀφίνει τὸ πατρικὸ της σπίτι. Ἡ μητέρα, προσπαθεῖ νὰ τὴν ἐνθαρρύνει λέγοντας, πὺς θὰ φύγῃ γιὰ τὸ δικό της πιά σπιτικό μὲ τις ἀρχοντικές αὐλές, πράγμα πὺς κακοκαρδίζει κάπως τὴν κόρη, καθὼς ἀπαντᾷ μὲ τοὺς στίχους. «Γιὰ πὺς βγαίνω μάνα». Τὸ «για» ἔχει τὴν ἔννοια, ἔλα, ἐπὶ τέλους. Ὅσο γιὰ τὸ μὲ «παραπέρνεις» ἔχει κάποια ὑπερβολὴ καθὼς καὶ τὸ «ἀποσουρώνεις» πὺς ἡ λέξη, στὴν προκειμένη περίπτωσι θὰ πρέπει νὰ ἔχει κάποια ἀνάλογη σημασία καὶ δὲν τὴν ἔχῃ ξανακούσει.

Οἱ τελευταῖοι ἔξι στίχοι ἀπευθύνονται στὸ γαμπρὸ ἀπὸ μέρους τῆς νύφης πὺς τὸν παρακαλεῖ νὰ τὴν περιμένῃ, προκειμένου ν' ἀνέβῃ στὸ ἄλογο, καὶ λέγεται, στὴν περίπτωσι πὺς νύφη παντρεύεται σὲ ξενόχωρο.

Παράξενη εἶναι ἡ προσφώνησι τῆς μάνας μὲ τὴν συγκεκομμένη λέξη θυγατέρα, «θύγουμ», πὺς κι αὐτῆ στὸν τόπο αὐτὸ

πρῶτη φορὰ τὴ συναντῶ.

Τώρα πιά εἶναι ἔτοιμη νὰ ξεκινήσῃ :
Οἱ φυλάχτριες λένε τὸ ἔξις τραγούδι γιὰ
λογαριασμὸ τῆς νύφης :

Ἄϊ συντρόφισσες καὶ μοκλικές μου,
τοῦτον τὸν καιρὸ χωρίζομεσι
καὶ τὸν ἄλλο πάλι ἀνταμωνομέσι.

Ἄπ' τὸ τραγούδι αὐτὸ φαίνεται πὺς λείπουν καὶ ἄλλοι στίχοι καὶ ἔχει κάποια ἀνωμαλία στὸ ρυθμὸ ἀκόμη καὶ στὸ νόημα. Ὑπάρχει κάποια ἀντίφασι μεταξὺ τοῦ πρῶτου καὶ τοῦ τρίτου στίχου. Προφανῶς θέλει νὰ πῆ, πὺς τώρα, προσωρινὰ χωρίζομαστε καὶ ἔπειτα μετὰ τὸ γάμο, θὰ ἐξακολουθοῦμε νὰ εἴμεθα μαζί, φίλες, ὅπως καὶ πρὶν.

Ὑστερ' ἀπὸ τὸ τραγούδι αὐτὸ ξεκινοῦν γιὰ τὴν ἐκκλησία. Ἡ νύφη πάει μπροστὰ καὶ τὴν κρατοῦν ἑ πατέρας ἢ κανέναν θεῖο ἢ καὶ ξάδερφος, ὅταν δὲν ὑπάρχουν αὐτοί, κάποιος δηλ. στενὸς συγγενής. Ἔτσι ὄλο τὸ ψῆκι ξεσηκώνεται τώρα καὶ τραβάει γιὰ τὴν ἐκκλησία ἀκολουθώντας τὴ νύφη πὺς προπορεύεται. Ἡ στέψη συνήθως γίνεται στὴν κεντρικὴ ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ, ἐκτὸς ἂν πρόκειται γιὰ δευτεροπαντρεμένη, πὺς γίνεται σὲ κάποιο ἐξωκκλησι ἢ καὶ σὲ κάποιο σπίτι ἀκόμη, ὅποτε λείπουν ὄλα τοῦτα τὰ τραγούδια καὶ οἱ πολλὲς διαδικασίες πὺς ἀναφέραμε.

Ὅλοι οἱ δρόμοι τοῦ χωριοῦ πὺς θὰ περάσῃ ἡ νύφη εἶναι γεμάτοι ἀπὸ κόσμο, πὺς καρτερεῖ νὰ δεῖ τὴ νύφη στολισμένη. Τὰ κορίτσια τρέχουν νὰ πιάσουν κάποια καλὴ θέσι γιὰ νὰ δοῦν καλύτερα τὰ νιογάμπρια ἢ νιογάμπρα καθὼς λένε, σὲ τρόπο μάλιστα, πὺς νὰ μὴν εἶναι καὶ πολὺ θεατὰ ἀπὸ τοὺς παρισταμένους τυχὸν ἠλικιωμένους.

Τὸ ψῆκι καθὼς προχωρεῖ τραγουδεῖ :

Γιὰ ἰδέσι τον τὸ σταυραῖτὸ
μὲ τὴν τρυγόνα στὸ πλευρό.
Γιὰ ἰδέσι τον πὺς περπατεῖ
σάν ἄγγελος μὲ τὸ σπαθί.
Γιὰ ἰδέστε τον πὺς περπατεῖ,
τρέμουν τὰ γκαλτερίμνια
κι ἀπὸ τὴν ὁμορφάδα του.

τρέμουν τὰ καριοφύλια.
Γιὰ ιδέστε τον πῶς περπατεῖ,
λεβέντικα κι ἀρχοντικά.

Στὸ παραπάνω τραγούδι ὁ γαμπρὸς παρουσιάζεται σὰν αἰτός, πολὺ συνηθισμένο στὰ δημοτικά μας τραγούδια. Ἐκείνο ὅμως ποὺ φαίνεται κάπως παράξενο, τοῦλάχιστο στὴν περίστασι, εἶναι ποὺ ἡ νύφη παρομοιάζεται μὲ τρυγόνα. Αὐτὸ ἔγινε κατὰ τὴ γνώμη μου, ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τοῦ στίχου, ἀπὸ μετρικὴ δηλ. Οἰκονομία. Ἐδῶ θὰ περιμενε κανεὶς μπῆ ἢ πέρδικα ἀντὶ τῆς τρυγόνας. Κάθε φορὰ ποὺ θέλει ὁ τραγουδιστῆς νὰ ξεάρη τὴν ὁμορφιά, τὴν πέρδικα τὴ γραμμένη θυμάται. Γιατὶ πραγματικά τέτοια εἶναι. Γραμμῆν καὶ πλουμισμένη. Ποιὸς εἶδε πέρδικα καὶ δὲ τὴ θαύμασε! Ἐκείνο τὸ μάτι τῆς μὲ τις μαῦρες γραμμὲς ἐπάνω στὸ κεκριμπαρὶ χρῶμα, τὰ ζωγραφιστὰ φρύδια καὶ μὲ τὴν κατακόκκινη μύτη, ὅλ' αὐτὰ κάνουν ἕνα ὠραιότατο κεφάλι τόσο ἀρμονικὸ σὲ χρῶμα, χωρὶς φανταχτεροὺς τόνους. Ἀφίνω τὸ στήθος τῆς, τὸ τόσο ἀπαλὸ σὲ γραμμὴ καὶ τόνους χρωματικὸν καὶ τὸ ἄφθαστο περπάτημα. Εἶναι λοιπὸν ἡ πέρδικα πραγματικά, σύμβολο ὁμορφιάς. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς, ποὺ ἔχει τόση δύναμη νὰ παρατηρῆ, τὴν ἐκμεταλλεύτηκε τόσο πολὺ τὴν ὁμορφιά αὐτῆ καὶ τὴν πολυτραγουδῆσε τὴν πέρδικα. Ἐδῶ ὅμως δὲν τὴν προτίμησε. Πῆρε τὴ θέση τῆς ἢ τρυγόνα. Ἀπὸ ἀδυναμία μετρικὴ καθῶς εἶπα παραπάνω; Τί ἄλλο νὰ ὑποθέσῃ κανεὶς. Ἡ τρυγόνα, μπαίνει πολλὰς φορὲς στὰ δημοτικά μας τραγούδια, ὅχι ὅμως σὲ ἀνάλογο μὲ τὸ παραπάνω. Τὴν τρυγόνα ὁ λαὸς μας τὴ θεωρεῖ ὄχι χαρούμενο πουλί. Ἡ ζωὴ τῆς τρυγόνας δημιούργησε τὴν ἰδέα αὐτῆ. Εἶναι ἕνα πουλί ἀμίλητο. Ζεῖ παράμερα καὶ μεμονωμένη. Σπάνια θ' ἀκούσῃ κανεὶς τὴ φωνὴ τῆς. Καὶ ἡ φωνή; Ἄμα χάσει τὸ ταῖρι τῆς, πεθαίνει μόνη χωρὶς νὰ ζευγαρωθῆ ξανά. Μήπως ἐδῶ ὑπάρχει κάποιος συμβολισμὸς; Παρομοιάζοντας δηλ. τὴν κοπέλλα μὲ τὴν τρυγόνα, δεῖγμα παντοτεινῆς ἀφοσίωσης; Γιατὶ ὄχι. Καὶ συνεχίζει τὸ ψῆκι τὰ τραγούδια καθῶς προχωρεῖ γιὰ τὴν ἐκκλησιά :

Πῶς πρέπει ἡ φούντα ἢ κόκκινη
στὰ πράσινα λειβάδια,
ἔτσι ἔπρεπε κι ὁ νιόγαμπρος
στὴ μέσ' στὰ παλληκάρια.
Ἐτσι ἔπρεπε κ' ἡ νιόνυφη
στὴ μέσ' στὶς νιόνυφίδες.

Καὶ σὰν μπαίνουν στὴν ἐκκλησιά οἱ
νιόνυφοι, τὸ ψῆκι ἀπ' ἔξω τραγουδεῖ :

Ἐκκλησιά μου κουκλουτή,
κουκλουτή καμαρωτή,
ὅπως δέκτηκες τὰ κηριὰ
τὴ μεγάλ' τὴν Πασκαλιά,
δέξου καὶ τὸ νιόγαμπρο,
δέξου καὶ τὴ νιόνυφη.
Βλόησέ τα, χάρισέ τα
γιὰ ν' ἀιθίσουν νὰ καρπίσουν
πέντε γιουὺς νὰ ἀποχτήσουν.

Ἀφοῦ τραγουδήσουν τὸ παραπάνω τραγούδι μπαίνουν στὴν ἐκκλησιά γιὰ τὴ στέψη καὶ γίνεται ὅπως συνήθως τὸ μυστήριον, μέσα σὲ πειράγματα ἀπὸ τοὺς φίλους τοῦ γαμπροῦ, ὅταν κυρίως ὁ κουμπάρος σπέρνει τὸ ρύζι καὶ τὰ κουφέτα, ποὺ τὸν ἀκολουθοῦν ὅλοι σχεδὸν οἱ παριστάμενοι. Τὸ περίεργον στὴν τέλεση τοῦ μυστηρίου εἶναι, ὅτι ὁ παπᾶς ἀντὶ νὰ μεταλάβῃ τοὺς νιόνυφους μὲ κρασί, τοὺς μεταλαμβάνει μὲ μέλι. Δὲν ξέρω πῶς συμβιβάζεται αὐτὸ μὲ τις διατάξεις τῆς ἐκκλησίας μας.

Κατὰ τὴν τελετὴ, ἕνα παιδάκι θὰ περᾶσῃ ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς δυὸ νιόνυμφοὺς καθῶς στέκονται ἐνωμένοι καὶ θὰ τοὺς χωρίσει, λέγοντας : «Πέντε γιουὺς καὶ μιὰ μηλιά». Αὐτὸ θὰ γίνῃ τρεῖς φορὲς.

Μετὰ τὴ στέψη ὅλοι οἱ προσκεκλημένοι ξεκινοῦνε γιὰ τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Ὁ γαμπρὸς προπορεύεται κρατώντας τὴ νύφη, ἐνῶ οἱ ἄλλοι τραγουδοῦν :

Τὸ ἄκουσες κυρὰ νύφη
τί λέγει τὸ βαγγέλιο,
τί μολογάει τὸ γράμμα ;
Τίμα τὸν πεθερό σου,
γιὰ νᾶσαι τιμημένη
στὸν κόσμον ξακουσμένη.
Τίμα τὴν πεθερά σου
γιὰ νᾶσαι τιμημένη
στὸν κόσμον ξακουσμένη.

Τὸ παραπάνω τραγούδι δὲν τ' ἀκούει εὐκόλα κανεὶς σήμερα, ὅπως καὶ πολλὰ ἄλλα τραγούδια π' ἀναφέρω. Μονάχα ὅταν ὁ γάμος γίνεται «παλιοκαιρίσιος», καθὼς τὸν λένε, καὶ ὑπάρχουν καὶ μερικὲς γυναῖκες ἡλικιωμένες ποὺ τὰ θυμοῦνται ὅλα αὐτὰ μεταξὺ τῶν προσκεκλημένων, τότε μονάχα ξαναζωντανεύουν τὰ ὠραῖα αὐτὰ ἔθιμα ποὺ χάνονται μέρα μὲ τὴν ἡμέρα. Τὰ ἰσοπέδωσε κι αὐτὰ ὁ ἴλιγγος τῆς ταχύτητας τῆς ἐποχῆς μας.

Καὶ ἔξακολουθοῦν τὰ τραγούδια, ὅταν φυσικὰ ἢ ἀπόσταση ἀπὸ τὴν ἐκκλησία στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ τὸ ἐπιτρέπει.

Τρέχουν νὰ νερά, τρέχουν οἱ βρύσες,
τρέχουν οἱ ἄρχοντες νὰ ἴδουν τὴ νύφη,
τ' ἄρχοντόπουλα νὰ τὴν παινέψουν.

* Αἱ νυφούλα μου καμαρωμένη
ἥλιος φεγγά' μούρ' πεύκου μου,
ἥλιος φεγγάρι νὰ φανῆς.

Καὶ ἐνῶ πλησιάζουν στὸ σπίτι, τὸ ψί-
κι παραγγέλλει τῆς νύφης νὰ ξεπεζέψη καὶ
νὰ μπῆ μέσα (προκειμένου φυσικὰ ν' ἄρχε-
ται καβάλλα ἀπὸ ἄλλο χωριό) :

Πέζε' νύφη, δὲν πεζεύω,
θέλω τάγμα νὰ πεζέψω
τάγμα ἀπὸ τὸν πεθερό μου,
τάγμα ἀπὸ τὴ πεθερά μου.
Τάξε πεθερὲ τσαπράκια,
τάξε πεθερὰ σαΐκια.

* Ἡ νύφη γιὰ νὰ ξεπεζέψη ζητάει ὡς
ἀντάλλαγμα δῶρα ἀπὸ τὸν πεθερό καὶ τὴν
πεθερά. Κι ἐνῶ ὅλοι μπαίνουν στὴν ἐξώ-
πορτα τραγουδοῦν εὐθυμα :

* Ἐβγα πεθερὰ στὴ σκάλα
μὲ τὸ μέλι μὲ τὸ γάλα,
μὲ τὴ ζάχαρι στὰ χέρια.
Κυραμὰνα πεθερά,
ἔβγα νὰ ἰδῆς τὴ νύφη σου,
νὰ ἰδῆς πῶς τ' φέραμαν
σὰν κλωνὶ βασιλικό,
σὰν τὸ μόσκο στὸ χαρτί.

* Ἐνῶ προχωροῦν μέσα στὴν αὐλόπορτα,
ποὺ συνήθως στὸ Ζαγόρι εἶναι μεγάλη ἀρ-
κετά, πλακοστρωμένη πάντα, κ' ἡ πεθερὰ
περιμένει στὴν κυρία εἴσοδο τοῦ σπιτιοῦ,
τραγουδοῦν :

Μὲς ἰδῶ, σὲ τούτ' τὴν πόρτα,
μιὰ μηλιὰ θέλ' ἀφυτρώση

κι ἂν ἀνθίσση καὶ καρπίση
πέντε γιουὺς θέλ' ἀποχτήση.
Σπείρε ρύζι νὰ ριζώση
καὶ κριθάρι νὰ φυτρώση.

Σὰν τελειώσει τὸ παραπάνω τραγούδι,
τότε βγαίνει ἡ πεθερὰ κρατώντας στὰ χέ-
ρια τῆς δαδιά ἀναμμένα καὶ ἓνα λιένη μὲ
κρασί καὶ δίνει στὴ νύφη νὰ πιῆ, καὶ νὰ
σπάση τὰ διαδιά. Ἐπειτα παίρνει τὸ κομ-
μάτι τὸ ψωμί ποὺ ἔχει ἡ πεθερὰ στὴν πο-
διά τῆς, καὶ τὸ ὁποῖο μέσα ἔχει τρεῖς ἢ
πέντε δεκάρες, καὶ τὸ πετάει ἔπάνω στὴ
στέγη τοῦ σπιτιοῦ, ἢ ἂν εἶναι ψηλὸ τὸ
σπίτι, ὅπως συνήθως, ἀπάνω στὴ μαρκίζα
τῆς εἰσόδου καὶ σύγχρονα σπέρνει ρύζι, ἐνῶ
τὸ ψίκι τραγουδάει τὸ παραπάνω τραγού-
δι ἀπὸ τὸ στίχο,

Σπείρε ρύζι νὰ ριζώση
καὶ κριθάρι νὰ φυτρώση.

Καθὼς τραγουδοῦν, ἡ νύφη μπαίνει
μέσα στὸ σπίτι, ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι τὴν ἀ-
κολουθοῦν. Θὰ περάσουν ὅλοι στὸν ὄντά,
στὶς κρεββάτες κι ὅπου ἄλλοῦ βολευτοῦν,
γιατὶ οἱ προσκεκλημένοι εἶναι πάρα πολλοὶ
(100 πολλὲς φορές) ἀνάλογα μὲ τὴ συγγέ-
νεια βέβαια. Οἱ πιὸ ἐπίσημοι φυσικὰ θὰ
καθίσουν στὸν ὄντά, ὅπου θὰ κεραστοῦν ὅ-
λοι τὸ συνηθισμένο γλυκὸ κ.ἄ. ἀπὸ τὴ νύ-
φη, ἐνῶ ἀντολλάσσονται εὐχές.

Σὰν τελειώση τὸ κέρασμα, οἱ συγγε-
νεῖς τῆς νύφης καὶ οἱ προσκεκλημένοι, φεύ-
γουν γιὰ νὰ ξαναγυρίσουν τὸ βράδυ στὸ
δειπνο, ἐνῶ οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ καλεσμέ-
νοι τοῦ γαμπροῦ τραγουδοῦν μὲ κάποια
εἰρωνεῖα :

* Ἐρθαν ἔξη, φεύγουν πέντε
καὶ τὸν κάλιο (1) τὸν κρατοῦνε,
γιὰ νὰ στρώνη νὰ ξεστρώνη,
νὰ τιμᾷ τὸν πεθερό τῆς,
νὰ τιμᾷ τὴν πεθερά τῆς.

Φυλαχτάδες, κουρσεφτάδες,
εἰς ἐπήραμε τὴ νύφη
σᾶς χαλάσαμε τὸ σπίτι.
Φεύγει ἡ μανούλα μου
κλαίει ἡ καρδούλα μου
φεύγουν τ' ἀδέρφια μου
κλαῖνε τὰ μάτια μου.

(Συνεχίζεται)

1. Τὸν καλύτερο (τὴν νύφη δηλ.).

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Α. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ

Ο ΓΟΔΟΦΡΕΙΔΟΣ ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΪΝΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ Α^{ης} ΑΛΩΣΗΣ

«Τώρα μάθετε πώς πολύ κοίταζαν τὴν Κωνσταντινούπολη ἔσοι δὲν τὴν εἶχαν ξαναἰδεῖ: γιατί δὲν μπορούσαν νὰ φανταστοῦν πὼς πολιτεία τόσο πλούσια βρισκόταν σ' ἄλλη τὴ γῆ, ἔταν ἀντίκρυσαν τὰ τείχη τῆς τὰ ψηλά καὶ αὐτοὺς τοὺς πλούσιους πύργους, πὺ τὴν ἐκλείναν γύρω-γύρω, καὶ τὰ πλούσια παλάτια καὶ τίς θωύρατες ἐκκλησιές, πὺ ἦταν τόσο τὸ πλῆθος τους, πὺ δύσκολα θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ τὸ πιστέψη, ἂν μὲ τὰ μάτια του δὲν τίς εἶχε ἰδῆ, καὶ τὸ μάκρος τῆς καὶ τὸ πλάτος τῆς πολιτείας αὐτῆς, πὺ ὄλωνων τῶν ἄλλων ἦταν βασιλίτσα. Καὶ νὰ ξέρετε πὼς δὲ βρέθηκε κανεὶς, ἔσο ψυχωμένος καὶ νάταν, πὺ δὲν ἀνατρίχιασε βλέποντάς τὴν· γιατί τόσο δύσκολο ἔργο δὲν ἀνάλαβον οἱ ἄνθρωποι ποτέ, ἀπὸ τὴν ἡμέρα πὺ ὁ κόσμος ἔχει χτιστῆ».

Μὲ τέτοιο θαυμασμὸ ἀντίκρυσαν τὴν 23ῃ Ἰουνίου τοῦ 1203, τὰ μάτια τοῦ Κοντόσταυλου τῆς Καμπανίας Γοδοφρείδου Βιλλαρδουΐνου, τὴν Βασιλεύουσα. Καὶ ἐν τούτοις τὸ Βυζάντιο ζούσε τότε τὴν οἰκτρὴ ἐποχὴ τῶν Ἀγγέλων καὶ ἔφθινε καὶ ἀσφυκτιοῦσε μέσα σὴν παρακμῇ, τὴν ταπείνωση, καὶ τὴν ραδιουργία. Καὶ ὁ Βιλλαρδουΐνος δὲν ἦταν κανέναις τυχαῖος ἄνθρωπος—γι' αὐτὸ μαρτυρεῖ τὸ ἔργο του—, οὔτε κανέναις βάρβαρος, ἀφοῦ ξεκίνησε ἀπ' τὴ Γαλλία τὴν ἐποχὴ πὺ κτίζονταν ἐκεῖ ἡ μητρόπολις τῆς Σάρτρ, ὁ Παρθενῶνας τῆς Δύσης.

Λογιῶν-λογιῶν ἄνθρωποι ἦταν μαζί του, ἂν καὶ ὅλους τοὺς παρουσιάζει μὲ τὸ κοινὸ ὄνομα Peregrins, προσκυνητές. Ἦταν ἐκεῖνοι πὺ διψοῦσαν γιὰ περιπέτεια, γιὰ πλοῦτη ἢ γιὰ πόλεμο, τυχοδιῶντες ἀδίστακτοι μὰ γενναῖοι. Ἦταν οἱ Βενετσᾶνοι, πὺ ζούσαν τότε τὸ μεγάλο ἔπος τοῦ ἐμπορίου. Ἦταν καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀληθινῶν πιστῶν πὺχαν κινήσει, διψῶντας γιὰ ἔξαγνισμό, γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἁγίας Πόλης.

Ὁ ψηλὸς ψυχικὸς τόνος τῶν τελευταίων αὐτῶν καὶ ἡ ἀδάμαστη πίστις τους παρουσιάζεται σὲ πολλὰ κείμενα τῆς ἐποχῆς: «ποῖς ἔχει ποτέ παρόμοιο πρᾶμα ἰδῆ ἢ ἀκούσει—γράφει ὁ Ἀββᾶς Αἰμὼν—ἀρχοντες δυνατοὶ καὶ πρίγκηπες αὐτοῦ τοῦ κόσμου, γεμάτοι τιμὲς καὶ πλοῦτη, ἀκόμη καὶ ἀρχόντισσες ἀπὸ εὐγενικὴ γενιά, νὰ σκύβουν τὴν περήφανη κεφαλὴ, καὶ σὰν ζῶα νὰ ζέβονται στὰ βαρὶὰ ἀμάξια, πὺ κουβαλοῦσαν κρασί, σιτάρι, λάδι, ἀσβέστη, πέτρες καὶ ξύλα σ' ἐκείνους πὺ ἔχτιζαν μιὰν ἐκκλησιὰ: Καὶ ἄς ἦταν χίλιοι μαζί: μέσ' σὴν βαθεῖᾷ σιωπῇ δὲν ἀκουγες οὔτε μιὰ φωνή, οὔτε ἕναν ψίθυρο. Ὅταν τραβοῦσαν μὲ τὰ τύμπανα, σκυφοὶ κάτω ἀπὸ τὰ ἱερὰ λάβαρα, τίποτα δὲν μπορούσε νὰ τοὺς κρατήσῃ, οὔτε ποτάμι, οὔτε βουνό· πιστευες πὼς βλέπεις τοὺς παληοὺς Ἑβραῖους νὰ περγοῦν τὸν Ἰορδάνη ποταμό».

Τέτοιοι πιστοὶ, μαζί μὲ τοὺς διψασμένους γιὰ κέρδος ἐμπόρους, καὶ τοὺς σκληροὺς ἀρχοντες μὲ τοὺς ἀτρόμητους ὑποταχικοὺς, ἀντίκρυσαν τὴν Κωνσταντινούπολι τοῦ Ἰσαακίου Ἀγγέλου, πὺ, τυφλός, τοὺς περίμενε γιὰ νὰ τοῦ ξαναδώσουν τὸν θρόνο. Πιὸ ὕστερα θὰ ἰδοῦμε ποιοὶ βρισκόνταν ἀπέναντί τους, ποιοὶ ἄντρες θὰ τοὺς ἀντιμετώπιζαν.

Ὁ Πάππας Ἰννοκέντιος Γ' εἶχε ξεσηκώσει τὴ Δύση γιὰ τὴν Δ' Σταυροφορία. Ὁ Δόγης Δάνδαλος, ποὺ ὁ στόλος του ἦταν ἀπαραίτητος γιὰ τὴν μεταφορὰ τῶν Προσκυνητῶν, εἶδε μιὰ θαυμαστὴ εὐκαιρία γιὰ νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτὴ τὴν φοβερὴ δύναμη κρούσης, γιὰ νὰ ἐδραιώσῃ τὴν οἰκονομικὴ ὑπεροχὴ τῆς Βενετιᾶς στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο. Ὁ Πάππας δὲν ἐκίνησε τοὺς πιστοὺς μὲ τὸν κρυφὸ σκοπὸ νὰ καταλύσῃ τὴν αὐτοκρατορία. Χίλια πράγματα τὸ ἀποδεικνύουν αὐτό, καὶ ἱστορικοί, σὰν τὸν Βασιλίεφ, ποὺ ἐξάντλησε σχεδὸν τὶς σχετικὲς πηγές, τὸ τεκμηριώνουν ἀπόλυτα. Ὁ δικός μας δ' Ἀμαντος, ἄνθρωπος ποὺ δὲν θυσίαζε τὴν ἀλήθεια σὲ καμιὰ σκοπιμότητα, γράφει στὴν Ἱστορία τοῦ βυζαντινοῦ Κράτους: «Οὗτος (δηλ. ὁ Ἰννοκέντιος) κατηύθυνε τὴν Σταυροφορίαν πρὸς τοὺς Ἁγίους Τόπους, ἀλλὰ ὅταν κατελήφθη ἡ Κωνσταντινούπολις ἔστειλε λατῖνον Πατριάρχην καὶ ὠργάνωσε τὸν Καθολικισμόν». Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι μετὰ τὴν ἄλωση, ποὺ τόσο εἶχε προσπαθήσῃ νὰ ἀποτρέψῃ, ὁ Πάππας μὲ κάποια κρυφὴ ἱκανοποίησις ἀναγκάστηκε νὰ ἀναγνωρίσῃ μιὰ κατάστασις de facto, ποὺ ἱκανοποιούσε τὸν προαιώνιο πάθο τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας γιὰ πνευματικὴ ὑποταγὴ τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ ἱστορικὴ ὅμως ἀντικειμενικότητα ἐπιβάλλει νὰ ἀναγνωρίσουμε—γιατὶ εἶναι πράξις ἀνόητη ἢ ἐπίθεσις, ὅταν εἶναι φανερὸ ὅτι εὐκόλα μπορεῖ νὰ ἀποκρουσθῇ—, ὅτι ἔκαμε ὅ,τι μποροῦσε γιὰ νὰ ματαιώσῃ τὶς βενετσιάνικες δολοπλοκίαις ποὺ ἀποσκοπούσαν στὸ νὰ παρασύρουν τοὺς Σταυροφόρους στὴν ἀνίερη περιπέτεια. Εἶναι παντοῦ φανερὸ ὅτι καθε σχετικὴ ἐνέργεια τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἢ προσπάθεια γιὰ πνευματικὴ ὑποδούλωσις τῶν σχισματικῶν, κατὰ τοὺς Λατίνους, κατοίκων τῆς ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας. Στὸ Χρονικὸ τοῦ Φραντζῆ ὑπάρχει ἓνα γράμμα τοῦ Καρδινάλιου Βησσαρίωνα στὸν δυστυχημένον ἱστορικὸ, ποὺ ἦταν κηδεμόνας τῶν παιδιῶν τοῦ Δεσπότη Θωμᾶ, ὅπου ὁ ἀποστάτης Ἐπίσκοπος Νικαίας ἀραδιάζει μὲ λεπτομέρεια ὅλες τὶς ταπεινωτικὰς καὶ ἐξευτελιστικὰς ὑποκλίσεις καὶ γονυκλίσεις, ποὺ θάπρεπε νὰ κάμουν οἱ νέοι πρίγκιπες ὅταν θὰ ἀντίκρουζαν τὸν Πάπα. Αὐτὸ ὅμως τὸ πάθος γιὰ γόητρο, ποὺ καταντούσε συχνὰ στείρα ματαιοδοξία, δὲν ἐκίνησε, ἀσφαλῶς, τὸν Ἰννοκέντιο στὴν περίπτωσι τῆς Δ' Σταυροφορίας. Ὁ Πάππας μὲ καχυποψία εἶδε τὴ συνθήκη μεταξὺ Βενετσιάνων καὶ Προσκυνητῶν. Φοβόνταν ὅτι ἡ κακὴ πίστη καὶ ἡ ἀχορταγία τῆς Βενετιᾶς θὰ ὠδηγοῦσε σὲ κατάχρησι τῆς συνθήκης αὐτῆς καὶ ζήτησε ρητὰ νὰ μὴ στραφῇ ποτὲ ἢ ἐπιχείρησις ἐναντίον Χριστιανῶν, παρὰ μόνον στὴν περίπτωσι ἀπρόκλητης ἐπίθεσης. Μπροστὰ στὴ Ζάρα, μέσα στὸ στρατόπεδο ποὺ εἶχε στηθῆ γύρω ἀπὸ τὴν Χριστιανικὴ αὐτὴ πόλη, ὁ ἀνόητος γιὸς τοῦ Ἰσαακίου Ἀγγέλου ποὺ εἶχε δραπετεύσει ἀπὸ τὴ φυλακὴ, ὁ Ἀλέξιος, ὑποσχόνταν στοὺς Σταυροφόρους «θάλασσαν χρημάτων», κατὰ τὸν Νικήτα Χωνιάτη, ἂν ἔλθουν νὰ βοηθήσουν τὸν τυφλὸ Ἰσαάκιο νὰ καταλάβῃ ξανά τὸ θρόνον του. Τὴν ἴδια ὅμως ὥρα, ὁ παρατηρητὴς τοῦ Ἰννοκεντίου στὸ στρατόπεδο τῆς Ζάρας, ὁ Ἀββᾶς τοῦ Ντεβῶ, ἔλεγε στοὺς πολιορκητὰς: «Ἄρχοντες, σᾶς ἀπαγορεύω,—εἶναι ἐντολὴ τοῦ Πάπα—, νὰ προσβάλετε αὐτὴν τὴν πόλιν: ἀνήκει σὲ Χριστιανούς· καὶ σεῖς εἰστε Χριστιανοί». Καὶ τοὺς διάβασε τὸ παπικὸ γράμμα. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτό, ὁ Ἰννοκέντιος ἀφώρισε τοὺς Σταυροφόρους ὅταν ἔβαλαν πλῶρη γιὰ τὸν Κωνσταντινούπολη, κάτου ἀπὸ τὴν πίεσι τῆς Βενετιᾶς, ποὺ τοὺς ζητοῦσε ἀμειβῆ γιὰ τὴ θάλασσι μεταφορὰ, καὶ δελεασμένοι ἀπὸ τὴν «θάλασσαν χρημάτων» τοῦ Ἀλεξίου Ἀγγέλου. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἄλωση, τὴν φοβερὴ σφαγὴ καὶ τὶς πρωτόφαντες αὐθαιρεσίαι τῶν στρατιωτῶν τοῦ Χριστοῦ, ὁ Πάππας τοὺς κατηγορεῖ, σὲ δυὸ γράμματα στὸν Βαλδουῖνο, γιὰ παρέκκλισι ἀπὸ τὸν ὄρκον τους, καὶ τοὺς ἐλέγχει γιατί δὲ σεβάστηκαν οὔτε ἐκκλησία, οὔτε ἡλικία, οὔτε φῦλον «ἂν καὶ εὐχαριστούμαστε, λέει, γιατί ἡ Κωνσταντινούπολις ξαναγύρισε στὴ μητέρα της, τὴν Ἁγία καθολικὴ Ἐκκλησία». Εὐθῦνες λοιπὸν ὑπάρχουν ἀπὸ παντοῦ. Ἄν ὅμως ἀξιολογήσουμε τὶς εὐθῦνες αὐτές, θὰ ἴδοῦμε πὸς ἐκείνες τῶν ἰδίων Βυζαντινῶν δὲν εἶναι ἀσφα-

λως οί ελαφρότερες. Μια δυναστεία ανενδοίαστων, έγωπαθών και άνίκανων τυραννών, ή δυναστεία των Άγγέλων, κυβερνούσε την έξαντλημένη αυτοκρατορία με όπλα την ραδιουργία, τή βία και τόν φόνο. Στους άνθρώπους αυτούς δέν βρισκόνταν ίχνος πατριωτισμού ή συναισθήματος ευθύνης. Καί μολονότι ό Άλέξιος ό Γ' στάθηκε ένα άπό τά οίκτροτέρα καθάρματα τής ιστορίας, δέν βρίσκονταν πολλή πίσω άπ' αυτόν και οί άλλοι βλαστοί του φοβερού αυτού σπιτιού, είτε βασιλεψαν, είτε όχι. Ο Ίσαάκιος έστειλε τόν γιό του νά φέρη τούς Σταυροφόρους στην Κωνσταντινούπολη, για νά εκδικηθής τόν Άλέξιο τόν Γ', τόν άδελφό του. Μα και ό συγγενής τους, ό Δρουγγάριος των πλωϊμων Μιχ. Στρυφνός, ενώ έπλεαν οί δυτικοί προς την Βασιλεύουσα, έπλούτιζε πουλώντας τά εξαρτήματα των πλοίων. Καί ό λαός; ποιός ήταν ό λαός και ποιά ήταν ή στάση του στον έσχατο εκείνο κίνδυνο; Ο Βιλλαρδουίνος μάς λέει πολλά γι' αυτόν και ιδιαίτερα γιό τόν ψυχικό του τόνο και την προθυμία του νά πολεμήση για βωμούς και έστίες. Καί τά διαστάζαμε νά παραδεχτούμε αυτά που γράφει ένας Φραγκος έχτρος, άν δέν είχαμε τή μαρτυρία ενός τίμιου και ευαίσθητου άνθρώπου, που έζησε τή μεγάλη περιπέτεια, και που είναι πολύ αυστηρότερος άπό τόν ξένο χρονικογράφο: του ιστορικού Νικήτα Χωνιάτη. Ένώ στις επάλξεις πολεμοῦσαν με συνείδηση οί Άγγλοι και Δανοί μισθοφόροι, για τόν αγωνιστικό πνεῦμα των έντοπίων, ό Βιλλαρδουίνος έχει μιá χαρακτηριστική φράση, που επαναλαμβάνεται σαν έπωδός σε όλη σχεδόν τήν αφήγηση των λεπτομερειών τής πολιορκίας: *li grien lor tornerent les dos*, οί Γραικοί τούς έδειξαν τήν πλάτη. Η φυγή, λοιπόν, ήταν σχεδόν κατά κανόνα, ό τρόπος, που μ' αυτόν πάσκιζαν νά αντιμετώπισουν τόν έχτρο. Έτσι βλέπει, τόσο περιφρονητικά κρίνει τόν αντίπαλο ό Φραγκος ιστορικός. Μα μήπως ό Χωνιάτης έχει αντίθετη γνώμη; «Ρωμαῖοι μὲν δέει ξυνέχονται και συντόνου φυγής έχονται». «Άγαθόν του σώζεσθαι φάρμακον τήν έθάδα φυγήν υπειλήφασιν». «Όσπερ εις μιαν συντακέντες άγεννή ψυχήν κατὰ χιλίους υφ' ένός έδιώκοντο». Δέν είναι όμως άισχρή ή διαγωγή τους μονάχα στή μάχη. Αντάξιά της είναι ή έπιπολαιότητα και δουλοφροσύνη τους. Όταν ό Άλέξιος ό Γ', ό άναντρος τύραννος, έφυγε κρυφά άπό τήν πόλη, οί πολίτες σαν νά ήταν ώρες για παιγνίδια: «νεανίσκον τινά λαβόντες Καναθόν τήν επίκλησιν, εις Βασιλέα χρίουσιν άκοντα». Ο γιός του τυφλού Ίσαακίου τόν μαθαίνει και «μετάκλητος τίθεται υπ' αυτού ό Βονιφάτιος... και δειν έγνωσαν δυνάμεις λατινικάς εισενεχθῆναι τοις παλατιοις». Οί Δυτικοί μπαίνουν στην πόλη και βρίσκουν: «εὔδοα τά έν ποσί, εύκολα τά έν χειρά, τά έν στενωποῖς ευδιάβατα, τά έν τριόδοις άπρόσκοπτα, άπό πολέμων ασφάλειαν, άπό πολεμίων άφέλειαν». Καί τούς υποδέχονται: «μετά σταυρικών σημείων και σεπτών εκτύπων Χριστού, ως έν πανηγύρεσιν εῖθισται και πομπαῖς». Αυτά γράφει ό Νικήτας Άκομινάτος Χωνιάτης, που γι' αυτόν ό Βασίλειος προαθέτει τή γνώμη του Ουσπένσκη: «Οί γνώμες του, λέει, για τούς Σταυροφόρους τής Δύσης και τίς σχέσεις μεταξύ Άνατολικών και Δυτικών, διακρίνονται άπό μιá βαθειά αντικειμενικότητα και μιá έξυπνη ιστορική διορατικότητα, που δέν τήν βρισκουμε στα καλύτερα έργα τής μεσαιωνικής φιλολογίας των καθολικών λαών». Κπὶ παραθέτουμε τίς γνώμες του Χωνιάτη για νά μη ξενοιστῆ ό άναγνώστης διαβάζοντας με πῶσο ξερή περιφρόνηση, με ποιά εκ των πραγμάτων ειρωνεία, μιλάει ό Γοδοφρείδος Βιλλαρδουίνος για τήν αγωνιστική διάθεση των Βυζαντινών. Δέν είναι λοιπόν λογικό νά γίνη ιερά ήμίονος ό Πάπας Ίννοκέντιος, για νά του φορτώνονται όλα τά βάρη, όταν ή οικογένεια των Άγγέλων, για νά ικανοποιήση τή μίσση, τήν άπληστία και τή φιλοδοξία της, έσαγήνεψε, με τήν άντάγεια του χρυσουφιού, τούς λιμασμένους Δυτικούς και τούς έφερε μπροστά στα τείχη τής Βασιλεύουσας, όπου ή ταπεινή ιδιοτέλεια των Δυνατών και ή χούνωση του πλήθους, ή ψυχική άποσύνθεση και ή υλική σήψη είχαν τόσο προχωρήσει, ώστε όταν, ύστερα

ἀπὸ τὸ κίνημα τοῦ Δούκα Μούρτζουφλου, οἱ ὀρδές τῶν ἀπατημένων στὶς προσδοκίες τους πολεμιστῶν χύθησαν γεμάτες ἀπληστία καὶ θρησκευτικὸ μῖσος στὴν κυριευμένη πόλη καὶ «τὰ ξίφη σπῶσι καθ' ἡλικίας πάσης καὶ γένους παντός», δὲν βρῆκαν ἀπέναντί τους τὴν ἄγρια ἀποφασιστικότητα τῆς ἀπελπισίας, μὰ τὴν μαζοχιστικὴ ταπείνωση καὶ τὴν πρόθυμη ὑποταγή.

Ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολης ἀπὸ τοὺς Δυτικοὺς στάθηκε μιὰ φοβερὴ δοκιμασία γιὰ τὸν Ἑλληνισμό, καὶ δὲν ἦταν ἡ μόνη· μιὰ δοκιμασία ἴσως πιὸ ἐπικίνδυνη ἀπὸ τὴν τουρκικὴ κατάκτηση. Γιατί, ἂν δὲν ἦταν παροδικὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς, ὁ πνευματικὸς ἔξανδραποδισμὸς πού θὰ ἐπέβαλε, θὰ ἦταν, πιθανόν, μοιραῖος γιὰ τὴν ὑπαρξή μας ὡς Ἕθνος, ἐνῶ ὁ ὕλικὸς ἔξανδραποδισμὸς πού, γιὰ πολλοὺς αἰῶνες, ἐπέβαλε ἡ ὠμὴ βία τῶν Ὀσμανλήδων, στάθηκε ἴσως ἓνα ἱστορικὰ ἀναγκαῖο μαρτύριο γιὰ τὸ λαὸ μας, μιὰ ἐποχὴ ἔξαγνισμού γιὰ τὶς τόσες νόθες ψυχές καὶ τὸ τόσο εὐνουχισμένο φρόνημα τῶν τελευταίων αἰῶνων τοῦ Βυζαντίου, καὶ τοῦ πρόσφερε τὸν ἀπαιτούμενο χρονικὸ χῶρο, γιὰ νὰ προχωρήσῃ στὶς κοινωνικὲς ἀνακατατάξεις του, γιὰ νὰ κάμῃ πιὸ ρωμαλέο τὸ χέρι του, πιὸ ἀνθεκτικὴ τὴ θέλησή του, τὴν πίστη του πιὸ ταπεινὴ καὶ πιὸ ἀγνή. Ὁχι λοιπὸν ἀπογοήτευση, μὰ αἰσιοδοξία πρέπει νὰ μᾶς γεμίζουν τὰ κείμενα τοῦ καλοῦ Κοντόσταυλου τῆς Καμπανίας καὶ τοῦ δικοῦ μας Νικήτα Χωνιάτη. Λαοὶ πού ἀπὸ τὰ περίορα τῆς γενοκτονίας καὶ τῆς ἠθικῆς σήψης κατορθώνουν νὰ κατακοῦν ξανά τὴν ἠθικὴ ρώμη, καὶ νὰ ἀντιμετωπίζουν μὲ ἐλπίδα τὴ ζωὴ, καὶ νὰ κυλοῦν ἐπὶ χιλιάδες χρόνια μαζί μὲ τὴν ἱστορία χωρὶς νὰ ἐξαφανίζονται, ὑπερηφάνεια καὶ ὀρμὴ πρέπει νὰ ἀντλοῦν ἀπὸ τὰ φαινομενικὰ ταπεινωτικὰ αὐτὰ κείμενα, γιατί εἶναι τρανὸ τεκμήριο τῆς ἀντοχῆς καὶ τῆς σκληρότητας τοῦ μετάλλου τους.

Καὶ τώρα λίγα γιὰ τὸν Συγγραφέα.

Ὁ Γοδοφρεΐδος Βιλλαρδουίνος ἔζησε μεταξὺ τοῦ 1150 καὶ τοῦ 1213, δηλαδή σὲ μιὰ ἐποχὴ, ὅπου ἦταν ἀκόμη ζωντανὴ ἡ ἐπικὴ παράδοση τοῦ Ρολάνδου, ὅπου ἦταν διάχυτο στὸν ἄερα τὸ πνεῦμα τοῦ ἱπποτικοῦ μυστικισμοῦ καὶ ὅπου ἡ πίστη ἦταν φλογερὴ καὶ ἀνιδιοτελής. Ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ στοιχεῖα κάτι κράτησε ἡ παράξενη καὶ γραφικὴ αὐτὴ προσωπικότητα, μετουσιώνοντας ὅμως αὐτὸ τὸ κάτι γιὰ νὰ χωρέσῃ στὰ δικά της μέτρα: Ἀπὸ τὴν ἐπικὴ παράδοση διατήρησε τὸ ἀτρόμητο ἦθος, πού τὸ κυβερνάει ὅμως ἡ λογικὴ καὶ ἡ φρόνηση. Ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ ἱπποτικοῦ μυστικισμοῦ, διατήρησε κάποια ἐκδηλῆ ἀγύπνη γιὰ τὴν περιπέτεια, ἓνα παιδικὸ θαυμασμὸ γιὰ τὸ πρωτόφαντο καὶ τὸ σπάνιο. Τέλος ἀπὸ τὴν πίστη τοῦ αἰῶνα, διατήρησε μιὰν εὐσέβεια πραγματικὴ, πού δὲν τὴν ἄφηνε ὅμως νὰ γίνῃ διαιτητὴς προκειμένου γιὰ ζητήματα πού εἶχαν σχέση μὲ τὸ συμφέρον του. Ψυχὴ, λοιπὸν, πολυσύνθετη ὁ καλὸς Κοντόσταυλος τῆς Καμπανίας καὶ Ρωμανίας, ὁ θεῖος τοῦ περίφημου ἐκείνου Βιλλαρδουίνου, πού ἴδρυσε τὸ φραγκικὸ κράτος τῆς Πελοποννήσου: ἄνθρωπος τοῦ Μέσου Αἰῶνα ἀπὸ τὶς καταβολές του, μέλος ταπεινὸ τῆς μεγάλης θρησκευτικῆς κοινότητος πού ἀπλώνονταν στὴ δυτικὴ Εὐρώπη, εἶναι ἀπὸ ἄλλη ἄποψη ἄνθρωπος τῆς νέας κοινωνίας, φύση ὑπολογιστικὴ, ἓνας ἀτομικιστὴς πού δὲν δέχεται συμβιβασμοὺς ὅταν διακυβεύεται τὸ συμφέρον του. Αὐτὴ ἡ δυσπρόστατη φύση εἶδε καὶ ἔζησε τὸ δράμα τῆς κατάλυσης τῆς Βυζαντινῆς αυτοκρατορίας, ἔπαιξε σημαντικὸ ρόλο σ' αὐτό, καὶ ὑπαγόρευσε τὶς ἀναμνήσεις του στὸ περίφημο Χρονικόν.

Ὁ Βιλλαρδουίνος εἶναι πλασμένος ἀπὸ στόφα πραγματικοῦ ἱστορικοῦ, ἱστορικοῦ γεμάτου ὀξυδέρκεια. Εἶναι στοχαστικὸς καὶ σκληρὸς ἀνατόμος τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς· μὴν περιμένετε ὅμως ἀπ' αὐτὸν νὰ ἀσκήσῃ τὰ μεγάλα προσόντα του ὅταν πρόκειται γιὰ τὸν ἑαυτὸ του ἢ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους πού μ' αὐτοὺς τὸν συνδέει ὁ περίπλοκος καὶ πολυσήμαντος ἐκεῖνος δεσμός, πού ὁ μεσαιωνικὸς ἄνθρωπος τὸν ἔλεγε: Τιμὴ. Ξαίρει νὰ ξεφεύγῃ σὰν χέλι ὁ πονηρὸς Κοντόσταυλος ὅταν θὰ

πρέπει να ἐλέγξη πράξεις δικές του, ἢ τῶν συντρόφων του, καὶ θάλεγε κανεὶς πῶς τότε τὸν ἐγκαταλείπει ἢ γνώριμή του δευδέρχεια γιὰ νὰ δώσῃ τῇ θέσῃ της στὴ συφιστεία. Κοντολογίς, μυαλό γεμάτο νεῦρο, ἄνθρωπος ποὺ στὶς κρίσιμες στιγμὲς διατηροῦσε καθαρὸ τὸν περίφημο φακὸ τοῦ νοῦ, ποὺ τόσο ὑμνεῖ ὁ Κλαούζεβιτς, μὰ μέτρια ἠθικὴ προσωπικότητα, παρὰ τὴν φαινομενικὴ του ἀφέλεια, ποὺ θυμίζει μικρὸ παιδί, καὶ τὴν σαγηνευτικὴν τὴν ἀπλότητα, ποὺ θυμίζει μιὰν ἀδῶα καρδιά. Ἀκόμη καὶ ἡ εὐλάβειά του, ἢ τόσο πραγματικὴ δὲν ἦταν τελείως καθαρὴ ἀπὸ ὑποκρισία καὶ ἰδιοτέλεια. Μὲ τέτοιο κράμα ἀρετῶν καὶ ἐλαττωμάτων, ὁ μικρὸς καὶ φτωχὸς Καμπανὸς εὐγενῆς κατώρθωσε νὰ γίνῃ μιὰ σημαντικὴ προσωπικότητα τῆς ἐποχῆς, ἓνα εἶδος Μέντορα τῆς σταυροφορικῆς Ὀδύσειας, ἔμπιστος τῶν Βενετσάνων, ἔμπιστος τῶν Φράγκων, τοῦ Βαλδουίνου καὶ τοῦ Βονιφάτιου, σεβαστός, μὰ καὶ ἀγαπητὸς σὲ ὅλους. Αὐτὸν στέλνουν οἱ Φράγκοι ἐπὶ κεφαλῆς τῆς πρεσβείας ποὺ πάει στὴ Βενετία γιὰ νὰ προτείνει τὴν περίφημη καὶ μοιραία γιὰ τὸ Βυζάντιο συμμαχία. Αὐτὸς ὀργανώνει τὴν δραματικὴν τῆς ἐμφάνισιν προστὰ τὸ κοινὸ τῆς Δημοκρατίας, ὅπου θὰ μιλοῦσε ὁ ἴδιος, γιὰτὶ, ὅπως ὁ Νέστορας, ἦταν ἡ γερὴ γλῶσσα τοῦ στρατοῦ. Οἱ Βενετσᾶνοι εἶχαν συγκεντρωθῆ στὴν Πλατεία τοῦ Ἁγίου Μάρκου: «Ἀρχὴ τῆς πόλης αὐτῆς, δοξασμένοι καὶ κοσμοᾶκουστοὶ πολῖτες, εἶπε ὁ Κοντόσταυλος, βλέπετε προστὰ σας τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν δυνατώτερων πριγκίπων τοῦ Βασιλείου τῆς Γαλλίας, ἀφιερωμένους στὸν Χριστό, γιὰ νὰ ἀφαιρέσουν ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ἀπίστων τὸν Ἅγιό του Ἰάφο καὶ τὴν Ἁγία Πόλη». Τότε οἱ καλοὶ ἄρχοντες, ποὺ συνώδευαν τὸν Βιλλαρδουῖνο στὴν Πρεσβεία, γονάτισαν ὅλοι μαζί, καθὼς θὰ εἶχε ὁ ἴδιος σκηνοθετήσῃ, καὶ ἀπλώνοντας ἱκετικὰ τὰ χέρια, φώναξαν στὸ πλῆθος: «δὲν θὰ σηκωθοῦμε ἀποδῶ, ἀν δὲν ἀκούτετε τὴν παράκλησή μας». Αὐτὴ ἦταν ἡ ἀρχὴ τῶν δεσμῶν, ποὺ ἔνωσαν ἀπὸ τότε ἀδιατάρακτα τὴν ἰσχυρὴ ἀδριατικὴ πολιτεία μὲ τὸν καμπανὸ ἄρχοντα, γιὰτὶ καὶ οἱ δύο συμβαλλόμενοι ἦταν πλασμένοι ἀπὸ τὴν ἴδια ὕλη: ψυχροί, ἀνευδοῖαστοι, ὀξυδερεκεῖς, ὑπολογιστικοί, πνευματικὰ ἀνώτεροι τῆς ἐποχῆς τους, ἂν καὶ ψυχικὰ κατώτεροί της.

Ὁ Γοδοφρείδος Βιλλαρδουῖνος, ὁ ἀλλόκοτος αὐτὸς πολεμιστῆς μὲ τὴν πενιχρὴ μόρφωση, μὰ καὶ τὸ διεισδυτικὸ μυαλό, στάθηκε ὁ γνησιώτερος μεσαιωνικὸς ἱστορικὸς τῆς Δύσης. Εἶναι ὅμως συγχρόνως καὶ καλλιτέχνης. Ἡ ὁμορφιὰ τοῦ ὕφους του βρῖσκεται στὴ θελκτικὴ του λιτότητα, ποὺ θυμίζει τοὺς πίνακες τοῦ Φράνσις Αντζέλικο. Δὲν εἶναι καθόλου ρήτορας. Δὲν ξαίρει τί θὰ πῆ στόμφορ. Μὰ ἡ λέξη, σ' αὐτόν, ἢ μοναδική, ντύνει μὲ τέτοια ἐπιτυχία τὴν ἄμεση ἐντύπωση, ὥστε τὸ περίγραμμα καὶ τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ψυχικοῦ τοπίου ποὺ δίνει, ἀρκεῖ γιὰ νὰ στήσῃ προστὰ μας, μὲ τὶς προεκτάσεις ποὺ ὑποβάλλει, ζωντανούς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ζωντανὴ τὴ φύση. Οὔτε ἐνθουσιασμοὺς γνωρίζει ὁ καλὸς Βιλλαρδουῖνος· ὅταν ὅμως τὸ μάτι του ἀντικρῶσῃ κάτι ποὺ γεμίζει ἀγαλλίαση τὴν πολυσύνθετη ψυχὴ του, μὲ θαυμαστὴ ἐνάργεια τὸ δίνει σὲ λίγες γραμμές, χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ κρύψῃ τὴν εὐφορία ποὺ τὸν κυριεύει. Ἔτσι ὅταν ἀντικρῶσῃ τὴν Γάζα, ὅταν μαγεύεται ἀπὸ τὸ θέαμα τοῦ στόλου τῶν Σταυροφόρων, ποὺ σαλπάρει ἓνα πρῶτ' ἀπὸ τὴν Κέρκυρα: «Καὶ ἡμέρα στάθηκε λαγαρὴ καὶ ὁμορφὴ· κι' ὁ ἄνεμος γλυκὸς καὶ καλός. Καὶ σήκωσαν πανιά στὸν ἀγέρα». Ἔτσι κι' ὅταν εἶδε γιὰ πρῶτη φορὰ τὴν Κωνσταντινούπολη. Εἶναι ἡ περικοπή, ποὺ μ' αὐτὴν ἀρχίσαμε αὐτὸ τὸ σημεῖωμα.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ

«Ὦρισαν τὴν ἡμέρα ποὺ θὰ συναθροίζονταν στὰ καράβια, γιὰ νὰ πατήσουν μὲ τὴν βλα τὴ στεριά, πολυμῶντας γιὰ ζωὴ ἢ γιὰ θάνατο. Καὶ πιστεῦτε, πῶς αὐτὸ στάθηκε ἔργο ἀπὸ τὰ πιὸ δύσκολα ποὺ γίνηκαν ποτέ. Γιαυτό, Δεσποτάδες καὶ Πα-

πάδες έκαναν κινήματα στο πλήθος και τούδιναν να καταλάβει, πώς έ καθήκει, χρωστούσε να ξερολογηθή, τις ήμαρτίες του, γιατί δέν μπορούτε κανείς να ζήσει, πότε έ Θεός ήά τον καλέσει, κοντά του. Αυτό και έγινε μέσα σ' έλάχιστες τή σφρά- τευμα με μεγάλη προθυμία και ευλάβεια.

Έτσι έγινε ή ώρα πουχε έρυστή και οι ήπαύτες, πήχαν στις γαλιείσες, με τή πολεμική τους ήπια, ήπ' τή κεφάλι: ής τή νόγια ήρματωμένοι, με θηλυκω- μένα τή κρίση, με πιστωμένα και σελλωμένα τ' ήλογα. Και οι ήλλα, που μικρό- τερο ήταν τή μέρος τους στή μάχη, παράμεναν στις μεγάλες ήάδες: οι γαλιείσες ήρα- τώθηκαν και τή τούρα τους ήταν έτοιμα.

Ήταν ένα έρωρο προηό, ήγο όστερα ήπ' τή ήπαύτη. 'Ο ήπικρότερος 'Αλέξιος περίμενε τούς Σπαρτωόρους στην ήλλα, ήχθη, με ήπικέρ: μεγάλο και πλοή- σια ήροδιασμένο. 'Αχολόγησαν τή βούλκα. Δέθηκε ή κάθε γαλιείσ' ήνα ήπικτα- γωγή, για ήπια: τή πέρκωμα πού εύκολο. Και δέν γοιόστηκε κανείς να ρωήση, πούδ ήάδγαίνε μπροστά: ής προλάβη, ήπικας τή όύνηται. Οι ήπαύτες ήγνηκαν ήπ' τή καρήεια, ήόησαν ής τή μέση, στή γερή, ήρματωμένοι κήως ήταν, με κλει- σμένο κρίνος, και με τή κοντάρι στή γήρη. Οι καλοί σφράντες, οι καλοί όδοφά- ται, οι καλοί ήπαυκότεροι, ήζήθησαν, έ καθήνας στή μπαίρική του, στή μέρος, ήπου ήχαν ήπικαι σφράν. Και οι Γραικοί κηρώθηκαν πώς γερή ήά πολεμήσουν με όταν τή κοντάρια χαμήλωσαν γήρησιν τή πλάτη, ήδειήντας τή ήπικταλικά. Και να ήπικετε πώς πούδ ήπικαι με τήσ, παλλήκαρκα δέν κηρωήθη.

Και τότε ήάδθηκαν τή τούρα να ήπικησιν τών γαλιείσ' τις μπουκαπότες και να ήπικησιν ήπ' τις γήρησες: ήπικησιν ήπ' όλογα: οι ήπαύτες καθήλλικησαν και τή κάθε ήλλα: μπήκε στή μέση, πού ήπ' πούδ τούδ ήπικαι ήπικαι.

Είνησε έ Βαλδουίνος, έ κήρης τής Φλάνδρας και τού Αιόθ, πούτος, γιατί έρυστηκε για προφυλακή, και τή ήλλα ήπικησιν ήπικησθησαν, με τή σφρά, πού για τή καθήνα ήπικαι κηρωήστη. Προχώρησαν ής τή ήπικη, ήπου έ ήπικρότερος 'Αλέ- ξιος ήπικαι στήσιν τή σφραπώπεδο: με οι Γραικοί ήπικαι τήσ, τραβήντας κήως τή Πόλη, και ήπικησιν: ήπικησιν σφραπώ τις μεγάλες σφραπές και τή τούρα. Και οι ήπικαι μας ήπικησαν ήπικησιν γερή πλάτιστικα.

Οι Βαρών: μας πούδ ήπικησαν να σταθώσιν στή ήπικη, μπροστά ήπ' τών πούγος τού Γαλατά, ήπου ήταν σφραπώμενη ή ήπικησιν πού ήπικησθησιν ήπ' τή Πόλη. Και να ήπικησιν, πώς ήπικησιν ήπικησιν να μπή, στή ήπικη τής Πόλης, χρωστούσε να παρήσιν τή ήπικησιν ήπικησιν. Οι βάρων: μας ήπικησιν καλή, πώς ήπικησιν δέν κηρωήσιν τών Πούγος και δέν ήπικησιν τών ήπικησιν, ήπικησιν ήπικησιν. Πήραν ήπικησιν μπροστά στή πούγος τή νόγια, στή σφραπώ τών 'Εβραίων, πού τή, ήπικησιν 'Εστανός, και πού ήπικησιν: με ήπικησιν και πούδ ήπικησιν πλάτη.

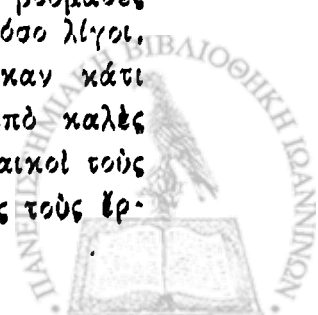
Τή νόγια ήπικησιν γερή ήπικησιν τή ήπικησιν πούδ ήπικησιν, οι Γραικοί τούς χούπησαν ήπ' τών Πούγος τού Γαλατά, και με: με ήπικησιν και ήπικησιν, πού ήπικησιν ήπικησιν ήπικησιν με ήπικησιν για να ήπικησιν. 'Αδραήσιν οι ήπικησιν τ' ήπικησιν. Και έ πούδ πούδ μπήκε στή μάχη ήπικησιν έ Ζήκ ήπικησιν 'Αδής, με τή πε- ζούρα του. Και να ήπικησιν πούδ ήπικησιν ήπικησιν ήπικησιν και πούδ ήπικησιν με ήπικησιν, και κηρωήσιν να χηρή. Με ήπικησιν ήπικησιν ήπικησιν τού έ Νικέλα, με Ζηλάν, καθήλλικησιν τή ήπικησιν τή πολεμική, ήπικησιν γηρωήσιν τών ήπικησιν του και στήθησε ήπικησιν ήπικησιν. Έτσι κηρωήσιν ήπικησιν καλό.

Φωνή σφραπώσιν στή σφραπώπεδο: ήπικησιν ήπικησιν ήπικησιν οι ήπικησιν μας και ήπικησιν ήπικησιν τούς Γραικούς, με τήσ πούδ ήπικησιν πούδ ήπικησιν ήπικησιν ήπικησιν να ήπικησιν στή πούγος, με ήπικησιν στή πούδ ήπικησιν πούδ ήπικησιν ήπικησιν ήπικησιν. Έπικησιν ήπικησιν οι ήπικησιν και γήρωήσιν μερικοί. Και ήπικησιν πούδ ήπικησιν ήπικησιν τών πούγος, σφραπώσιν τήσ ήπικησιν ήπικησιν τούς ήπικησιν μας, πού δέν ήπικησιν να κηρωήσιν τή πούλη, και ήπικησιν ήπικησιν έπικησιν έπικησιν, ήπικησιν.

πατήθηκε ὁ γουλάς μὲ τὴ βία, καὶ πιάστηκαν ζωντανοὶ ἄνθρωποι εἶχαν τρέξει ἐκεί-
 μέσα. Μὰ καὶ πλῆθος πολὺ σκοτώθηκε. Ἔτσι, μὲ τὴ δύναμη τῶν ἀρμάτων, ὁ πύρ-
 γος τοῦ Γαλατᾶ καὶ τὸ λιμάνι τῆς πόλης πατήθηκαν. Πολὺ ἐγκαρδιώθηκαν ἀπ'
 αὐτὸ οἱ δικοὶ μας, καὶ πολὺ δοξολόγησαν τὸν Ἀφέντη Θεό, καὶ ἄλλο τόσο ἐκείνοι
 τῆς πολιτείας ἔχασαν θάρρος καὶ ἐλπίδες. Καὶ τὸ ἄλλο πρωτὶ, ἔσυρε ὁ στρατὸς μας
 μέσα στὸ λιμάνι τὶς νάβες, τὰ βαριά πλοῖα, τὶς γαλέρες καὶ τὶς γαλεάσσης. Ἔστε-
 ρα μαζεύτηκαν αὐτοὶ τοῦ στρατοῦ σὲ συμβούλιο, γιὰ ν' ἀποφασίσουν τί θὰ ἦταν
 σωστὸ νὰ πράξουν: ἂν θὰ πρεπε, δηλαδὴ, νὰ χτυπήσουν τὴν πολιτεία ἀπὸ τὴ στε-
 ριὰ ἢ ἀπὸ τὸ πέλαγος. Ὅλοι, μὲ μιὰ φωνή, εἶπαν οἱ Βενετσάνοι, πῶς ἦταν πιὸ
 βολικὸ νὰ στήσουν τὶς σκάλες στὰ πλοῖα καὶ νὰ κáμουν γιουρούσι ἀπὸ τὴ μεριά
 τῆς θάλασσας. Οἱ Φράγχοι ἔλεγαν, πῶς δὲν τὰ κατáφερναν τόσο καλὰ στὸ πέλα-
 γος, μαθημένοι νὰ πολεμοῦν στὴ στεριά, καὶ πῶς, ἔχοντας τ' ἄλογα καὶ τ' ἀρμα-
 τὰ τους, θὰ τάβγαζαν πολὺ καλύτερα πέρα ἀπ' τὴ μεριά τῆς στεριᾶς. Ἰαυτὸ ἀπο-
 φάσισαν ὁ καθένας νὰ χτυπήσῃ καθὼς καλύτερα τὸν βόλευε: οἱ Βενετσάνοι ἀπὸ
 τὸ πέλαγος καὶ οἱ βιρόνοι ἀπὸ τὴ ξηρὰ. Ἐκεῖ παράμειναν τέσσερις μέρες. Ἦν
 πέμπτη μέρα, ὀλόκληρο τὸ στράτευμα ἐτοιμάστηκε: τὰ ἀλλάγια τῶν καθαλλάρη-
 δων, ὅπως ἀπὸ πρὶν εἶχε κανονιστῆ, ἀκρῆ-ἀκρῆ τὸ λιμάνι, προχώρησαν ὡς τὸ πα-
 λάτι τῶν Βλαχερνῶν τὰ καράβια, πλέοντας παράλληλα μὲ τὸν στρατὸ τῆς γῆς,
 ἔφθασαν σχεδὸν στὸ βάθος τοῦ λιμανιοῦ. Ἐκεῖ ἓνα ποτάμι χύνεται στὴ θάλασσα,
 τέτοιο, ποῦ δὲν μπορεῖς νὰ τὸ περάσῃς χωρὶς γεφύρι. Μὰ οἱ Γραικοὶ τὴν πέτρινη
 γέφυρα τὴν εἶχαν κόψει, καὶ οἱ βιρόνοι ἔβαλαν τὸ φουστᾶτο νὰ δουλέψῃ ἕλλην τὴν
 ἡμέρα καὶ ἕλλην τὴ νύχτα, γιὰ νὰ τὴν ξαναστήσουν. Καὶ ξαναστήθηκε ἡ γέφυρα,
 τὰ ἀλλάγια ἀρματώθηκαν πρωτ-πρωτ, καὶ προχώρησαν σύμφωνα μὲ τὴν διαταγμένη
 τάξη. Ἐφτάσαν στὴν πολιτεία μπροστὰ, μὰ κανένας δὲ βγήκε γιὰ νὰ τοὺς χτυπή-
 σῃ. Καὶ αὐτὸ τοὺς ἔκαμε νὰ ἀπορέσουν, γιὰτὶ ἤξαιραν πῶς γιὰ καθένα δικὸ τους
 βρίσκονταν διακόσιοι κλεισμένοι μέσα στὴν πολιτεία.

Καὶ τῶν βιρόνων ἕλων ἡ σύναξη πογάζισε, πῶς θὰ στρατοπέδευαν ἀνάμεσα
 στῶν Βλαχερνῶν τὸ παλάτι καὶ τὸ καστέλι τοῦ Βοεμιούνδου, ποῦ ἦταν τότε μονα-
 στήρι γερὰ μαντρωμένο. Καὶ στήθηκαν οἱ κωνικὲς σκηνὲς καὶ τὰ τσαντέρια καὶ
 ἦταν ν' ἀπορῆ κανεὶς καὶ νὰ θαυμάξῃ γιὰτὶ ἀπὸ ἕλλη τὴν Πόλη, ποῦ σὲ τρεῖς
 λευγὲς πλάτος ὀρθώνονταν τὸ μέτωπό τῆς πρὸς τὴν ξηρὰ, τὸ ἀσκέρι μας ἐλάκερο
 μιὰ μονάχα πύλη μπόρεσε νὰ ζῶσῃ. Καὶ οἱ Βενετσάνοι βρέθηκαν στὴ θάλασσα μὲ
 τὶς νάβες τους καὶ τὰ ἄλλα καράβια· καὶ ἔστησαν τὶς σκάλες ὀρθὲς καὶ τὰ σαγιττο-
 δόλα καὶ τὰ πετροδόλα, καὶ κανόνισαν πολὺ ὁμορφα τὸ γιουρούσι τους. Ἦδ ἴδιο
 καὶ οἱ βιρόνοι, ἀπὸ τὸ μέρος τῆς στεριᾶς, μὲ πετροδόλα καὶ σαγιττοδόλα.

Καὶ νὰ ξαίρετε πῶς δὲν ἡσύχαζαν καθόλου· μὰ σὲ κάθε ὥρα τῆς ἡμέρας καὶ
 τῆς νυχτός, ἓνα ἀπὸ τ' ἀλλάγια ἦταν στὸ ποδάρι μπροστὰ στὴν πύλη, γιὰ νὰ προ-
 στατεῦν τὶς πολεμικὲς μηχανὲς καὶ νὰ ἀντισκόψῃ κάθε ξαφνικὴ ἐξοδο. Ὅλα αὐτὰ
 δὲν ἐμπόδιζαν αὐτοὺς τῆς Πόλης νὰ χτυποῦν συχνὰ καὶ ἀπὸ τὴν πύλη αὐτὴ καὶ
 ἀπὸ τὶς ἄλλες, καὶ νὰ μας σφίγγουν τόσο ἀπὸ κοντὰ, ποῦ ἦταν ἀνάγκη, πεντῆξη
 φορές τὴν ἡμέρα, ἕλοι νὰ ἀρματωθῶμε. Καὶ οὔτε μπορούσαμε νὰ κáμε πιὸ μα-
 κρὰ ἀπ' ἕσο φτάνει τέσσερις φορές ἡ σαγιττα τῆς τζάγρας, γιὰ νὰ βροῦμε τροφή.
 Καὶ εἶχε ὁ στρατὸς προμήθειες λιγιστὲς, ἐχτὸς ἀπὸ ἀλεύρι καὶ καπνιστὸ χοιρινό.
 Τὸ ἄλατι ἦταν λίγο· νοῦπὸ κρέας δὲν ἦταν ἄλλο, ἀπὸ κείνο ποῦ ἔδιναν τ' ἄλογα ποῦ
 μας σκότωναν· καὶ γενικὰ, ὁ στρατὸς δὲν εἶχε γιὰ περισσότερο ἀπὸ τρεῖς βδομάδες
 τροφὲς. Βρισκόμαστε σὲ κίντυνο βάρυ· γιὰτὶ γιὰ πρώτη φορὰ ἄνθρωποι τόσο λίγοι,
 μέσα σὲ μιὰ πολιτεία εἶχαν κλείσει τόσοσους πολλούς. Ἦτε μηχανεύτηκαν κάτι
 ἄλλο πολὺ σοφὸ. Περιφράξαν ἕλο τὸ στρατόπεδο μὲ φράχτες γερούς, ἀπὸ καλὲς
 γρεντὲς καὶ χοντρά δοκάρια· ἔτσι θυνάμωσαν καὶ σιγουρεύτηκαν. Οἱ Γραικοὶ τοὺς
 ρίχνονταν βέβαια συχνὰ, καὶ δὲν τοὺς ἄφηναν σὲ ἡσυχία· μὰ οἱ δικοὶ μας τοὺς ἔρ-

ριχναν παλληκαρίσα πρὸς τὰ πίσω καὶ τοὺς νικούσαν κάθε φορά πού ἔκαναν ἔξοδο.

Μιά μέρα ποῦχαν τὴ βάρδια ἢ Βουργουνδοί, ἔκαμαν οἱ Γραικοὶ γιουρούσι, βγαίνοντας ἔξω μὲ σώματα ἐκλεκτὰ τοῦ στρατοῦ τους. Μὰ οἱ δικοὶ μας τοὺς ρίχτηκαν εὐθύς, μὲ ὀρμὴ πολλή τοὺς ἀνατρέψαν καὶ τοὺς ἔφτασαν κυνηγώντας τόσο κοντὰ στὴν πύλη, πού ἀπὸ ψηλά τοὺς ἔρχονταν βροχὴ πέτρες χοντρές καὶ λιθάρια. Ἐκεῖ πιάστηκε ἓνα ἀπὸ τὰ κεφάλια τῆς Πολιτείας, ὁ Κωσταντῖνος Δάσκαρις. Τὸν ἔπιασε καβάλα στάλογό του, ὁ Γκωτιέ ντε Νεγύ. Ἐκεῖ ἐπίσης ἔσπασε μιὰ πέτρα τὸ μπράτσο τοῦ Γουλιέλμου ντε Σαμπλίτ· καὶ ἦταν κρῖμα μεγάλο, γιατί ἦταν αὐτὸς ἄντρας πολὺ ψυχωμένος.

Ὅλα τὰ γενναῖα ἔργα νὰ σὰς ἱστορήσω δὲ μπορῶ, οὔτε δλους τοὺς σκοτωμένους καὶ τοὺς λαβωμένους νὰ σὰς ὀνοματίσω. Λίγο πρὶν τελειώσῃ ὁ ἀγῶνας, κάποιος ἱππότης, λίζιος τοῦ σπιτικοῦ τοῦ Ἑρρίκου, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Βαλδουίνου, δούκα τῆς Φλάντρας καὶ τοῦ Αἰνώ, ὁ Εὐστάθιος ντὺ Μαρτέ, ρίχτηκε στὴν ἀμάχη, ἀρματωμένος μονάχα μὲ τὸν σελτέ, πού φορούσαν κάτω ἀπὸ τὴν σιδερένια πλεχτὴ ποκαμίσα, μὲ τὸ σιδερένιο κράνος τῶν πεζικάρων καὶ μὲ σκουτάρι κρεμασμένο στὸ λαιμό, κι' ἔλαμψε ἀνάμεσα σ' ἄλλους τοὺς ἄλλους πού κράτησαν τὸν ἐχτρὸ, καὶ μεγάλη γι' αὐτὸ κέρδισε δόξα. Λίγες ἦταν οἱ μέρες πού δὲν μὰς χτύπησαν, μὰ δὲν μπορῶ γιὰ κάθε τους ἔξοδο νὰ σὰς μιλήσω. Οἱ Γραικοὶ ἀπὸ τόσο κοντὰ ἔσφιγγαν τοὺς δικούς μας, πού ἀναγκάζονταν αὐτοὶ νὰ φάνε, νὰ ξαποστάσουν, νὰ κοιμηθοῦν ἀρματωμένοι.

Ἄλλη ἔξοδο ἔκαμαν οἱ Γραικοὶ ἀπὸ μιὰ ἄλλη πύλη ψηλότερα, μὰ ἔπαθαν μεγάλες ζημιές. Ἐκεῖ ὁμοῦ χάθηκε ἓνας ἱππότης πού τὸν ἔλεγαν Γουλιέλμο ντὺ Ζί· καὶ ἐκεῖ ὁ Ματθαῖος ντε Βαλενκούρ στάθηκε ἄντρας γενναῖος πολὺ, καὶ τὸ ἄλογό του σκοτώθηκε ἀκριβῶς ἐπάνω στὴν κινητὴ γέφυρα τῆς πύλης· μὰ καὶ ἄλλοι πολλοί, πού πήραν μέρος στὴ συμπλοκὴ αὐτῇ, ἀναδείχτηκαν γεροὶ πολεμιστές. Στὴν πύλη αὐτῇ, παραπάνω ἀπὸ τὸ παλάτι τῶν Βλαχερινῶν, ἀπὸ δπου τὸ πιδ συχνὰ ἔκαναν γιουρούσι οἱ Γραικοὶ, πιδ πολὺ ἀκούστηκε ὁ Πέτρος ντε Μπρασέ γιατί, μιὰ καὶ ἡ θέση του ἦταν πιδ κοντὰ στὸ τεῖχος, ἀπ' τὸν ἐχτρὸ πιδ συχνὰ χτυπήθηκε.

Αὐτὰ τὰ κίντυνα καὶ τέτοιοι κόποι βᾶσταξαν μέρες δέκα, ὥσπου μιὰ Πέμπτη πρωτ', ἡ ἐπίθεση εἶχε ἐτοιμαστῆ, οἱ σκάλες στὴ θέση τους καὶ οἱ Βενετοῖνοι, ἀπὸ τὴ δική τους μεριά, ἦταν ἐτοιμοὶ καθὼς τὰ εἶχαν μιλημένα. Ἡ ἐπίθεση κανονίστηκε ἔτσι: τρία ἀπὸ τ' ἀλλάγια θὰ παράμεναν γιὰ φύλαξη στὸ στρατόπεδο καὶ τὰ ἄλλα τέσσερα θᾶκναν τὸ γιουρούσι. Ὁ μαρκήσιος Βονιφάτιος ντε Μοντφερρά, τὸ σῶμα τῶν Βουργουνδῶν καὶ τὸ σῶμα τῶν Καμπανέζων, πού εἶχαν γιὰ κεφαλὴ τὸν Ματθαῖο ντε Μονμορανσύ, φύλαξαν ἀπ' τὴ μεριά τῆς ἔξοχης τὸ στρατόπεδο. Ὁ Βαλδουίνος, κόμης τῆς Φλάντρας καὶ τοῦ Αἰνώ, μὲ τοὺς ἀνθρώπους του, θᾶκναν τὴν ἔφοδο· μαζί του, ὁ Ἑρρίκος, ὁ ἀδελφός του, καὶ ὁ κόμης Λουδοβίκος τοῦ Μπλουά καὶ ὁ κόμης ντε Σαιν Πὼλ καθὼς καὶ οἱ δικοὶ τους ἄλλοι.

Καὶ σήκωσαν δυὸ σκάλες κατὰ μιὰ πολεμίστρα κοντὰ στὴ θάλασσα. Δανέζοι καὶ Ἄγγλοι φρουρούσαν γερὰ τὴν καταχύστρα, γιὰ τὸ ἡ ἐπίθεση ἦταν δύσκολη καὶ σκληρὴ. Ἱππότες πολλοὶ καὶ δύο σιργέντες ἀνέβηκαν τίς σκάλες μὲ τὴ βία καὶ πάτησαν τὸ τεῖχος· ἀπὸ τοὺς δικούς μας, δεκαπέντε, τὸ λιγώτερο, σκαρφάλωσαν ὡς ἐπάνω, κι' ἐκεῖ ἀρπάχτηκαν σῶμα μὲ σῶμα καὶ χτυπήθηκαν μὲ πελέκια καὶ σπαθιά. Μὰ οἱ πολιορκημένοι ζορίστηκαν, ἔδωκαν τὰ δυνατὰ τους καὶ πέταξαν ἔξω τοὺς δικούς μας πολὺ ἄγρια, πιάνοντας δυὸ ἀπ' αὐτούς ζωντανούς. Τοὺς ἔφεραν μπροστὰ στὸν Ἀλέξιο τὸν αὐτοκράτορα, πού χάρηκε γι' αὐτὸ δσο δὲν παίρνει. Ἔτσι πῆρε τέλος τὸ γιουρούσι τῶν Γάλλων. Μερικοὶ λαβώθηκαν, ἄλλοι ἔγιναν σκατάτηδες, πρᾶμα πού στάθηκε γιὰ τοὺς βρόνους θλίψη μεγάλη.

Καὶ ὁ δόγης τῆς Βενετίας δὲν ἔμεινε μὲ σταυρωμένα χέρια, μὰ ἔταξε, σὲ μιὰ σειρά, γαλεάσους καὶ πολεμικὰ πλοῖα, σ' ἓνα μέτωπο, ποῦχε μᾶκρος δσο τρεῖς

ριξίες του σταυρότοξου· και άρχισαν να πλησιάζουν το γιαλό, μπροστά στο τείχος και στους πύργους. "Ε! να βλέπατε τότε τα σαγιττοβόλα ν' άμολουν τα βλήματά τους πάνω από τις νάβες και τις γαλέες, τις σαγιττες των τζαγρατόρων να πετουν, με γρηγοράδα να ρίχνουν τα δοξάρια, και τους πολιορκημένους να αντιστέκονται σκληρά ψηλά στους πύργους και τα μουράγια, και των ναβών τις σκάλες νάρχονται τόσο κοντά, πού να χτυπιούνται πολιορκημένοι και πολιορκητές με σπαθιά και κοντάρια. Κι' ήταν τόσο δυνατή ή βουή, πού θάλεγε πώς έσμιγαν ουρανός και πέλαγος. Και μάθετε πώς οι γαλέες δεν κοτούσαν· να πλησιάζουν τη στεριά.

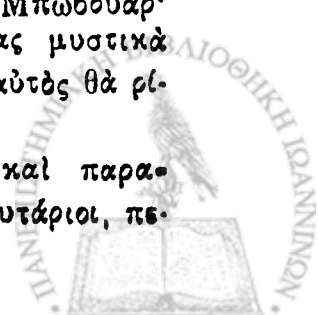
Και τώρα θ' άκούσετε ένα κατόρθωμα πρωτόφαντο: ο δόγης της Βενετιάς, γέρος βαθύς και τυφλός, στεκόνταν, πατόκορφα άρματωμένος, κεφκλή της γαλέρας του, με το φλάμπουρο του 'Αγίου Μάρκου μπροστά του· και φώναξε στους δικούς του, να τον κατεβάσουν στη στεργιά, άλλιώς θα το πλήρωναν με το αίμα τους. "Ετσι και έκαμαν. Και ή γαλέρα άγγιξε γη· και βγήκαν έξω με τον δόγη μαζί και μπροστά του 'Αγίου Μάρκου το φλάμπουρο. Και οι Βενετσάνοι, βλέποντάς το, καθώς και τη γαλέρα του άρχοντά τους άραγμένη, το θεώρησαν ντροπή τους μεγάλη, και ρίχνονται στη στεριά δλοι μαζί· εκείνοι πού βρίσκονται στις γαλεάσες σαλτάρουν έξω και πατούν γη, ο καθένας όπως του ήταν βολετό. Και θα βλέπατε γιουρούσι τρανό και θαυμαστό. Και μάθετε από τον Γοδοφρείδο τον Βιλλαρδουίνο, κοντόσταυλο της Καμπανίας, πού ήταν εκεί και έγραψε αυτό το βιβλίο, πώς περισσότεροι από σαράντα μάρτυρες του βεβαίωσαν πώς είδαν το φλάμπουρο του 'Αγίου Μάρκου της Βενετιάς στημένο άπάνω σ' έναν πύργο και καθόλου δεν έμαθαν ποιός το ανέδασε εκεί. Παράξενο θάμα, στάλήθεια!

Και αυτοί από μέσα το βάζουν στα πόδια και άδειάζουν το τείχος. Οι Βενετσάνοι ρίχνονται, κάνοντας δλοι το κατά δύναμη, πατούν γερά είκοσιπέντε πύργους και τους κρατούν με δική τους φρουρά. "Υστερα ο δόγης στέλνει μ' ένα από τα καράδια μαντάτο στους βαρόνους του φουσατού μας, μαθαίνοντάς τους πώς έγινε κύριος των πύργων αυτών και πώς δεν είναι τρόπος να τους ξαναχάση. Και οι βαρόνοι χάρηκαν τόσο πού δεν το πίστεψαν για άληθινό· μα οι Βενετσάνοι άρχισαν να στέλνουν με πλοια στο στρατόπεδο άλογα άγωγιάτικα και άτια πολεμικά, από κείνα πούχαν πιάσει στην πολ·τεία.

"Όταν ο αυτοκράτορας 'Αλέξιος είδε πώς μπόρεσαν αυτοί να βάλουν πόδι μέσα στην πόλη του, άρχίζει να στέλνη έναντίο τους τους ανθρώπους του, σε τέτοιο πλήθος, πού εκείνοι ένοιωσαν πώς δεν τους είναι μπορετό να τους βαστάξουν και γι' αυτό έβαλαν την φωτιά ανάμεσά τους και των Γραικών· και ο άγέρας φυσούσε προς τη μεριά των ανθρώπων μας· και τόσο θέριεψε ή πυρκαγιά πού δεν μπορούσαν οι Γραικοί να ιδούν τους δικούς μας. "Ετσι αυτοί μπόρεσαν ν' άποτραδηχτούν στους γουλάδες πούχαν πατήσει και κυριέψει.

Τότε ο αυτοκράτορας 'Αλέξιος βγήκε από την πολιτεία με δλη του τη δύναμη από κάποιες πύλες πού βρίσκονταν έσο μιά λεύγα μακριά από το στρατόπεδο· και έδβαιναν τόσοι πολλοί, πού θάλεγε πώς ήταν ο κόσμος δλος. "Υστερα έπαράταξε τα άλλάγια του ο Αυτοκράτορας καταμερίς της έξοχης, και έβάδισε καταπάνου μας. Και οι δικοί μας, μόλις τους αντίκρυσαν, άδραξαν άμέσως τ' άρματα. Την ήμέρα εκείνη ο 'Ερρίκος, άδελφός του κόμη της Φλάντρας Βαλδουίνου, φρουρούσε τις πολεμικές μηχανές μπροστά από την πύλη των Βλαχερνών, και ο Ματθαίος ντε Βαλεγκούρ ήταν μαζί του, μαζί με τον Βαλδουίνο ντε Μπωδουάρ· δλοι με τους ύποταχτικούς τους. 'Απέναντί τους είχε ο Αυτοκράτορας μυστικά παρατάξει κόσμο πολύ, πού θάδβαινε ξαφνικά από τρεις πύλες, όταν αυτός θα ρίχνονταν στο στρατόπεδό μας από άλλη μεριά.

Και τότε βγήκαν τα έξη άλλάγια, πού είχαν από πριν όριστή και παρατάχτηκαν μπροστά από το ξύλινο περίφραγμα, οι σιργέντες και οι σκουτάριοι, πε-

ζοί, πίσω από τὰ καπούλια τῶν ἀλόγων τους, οἱ δοξαράτοι καὶ οἱ τζαγρατόροι, μπροστά. Καὶ ἓνα ἀλλάγι σχηματίστηκε ἀπὸ ἱππότες πεζούς, γιατί ἦταν τ' ὀλιγώτερο διακόσιοι χωρὶς ἄλογο. Ἔτσι ἐστέκονταν, ἀκίνητοι, μπροστὰ στὸν φράχτη. Καὶ τὸ μέτρο αὐτὸ ἦταν πολὺ φρόνιμο· γιατί ἂν εἶχαν ξανοιχτῆ στὴν ἄπλα τῆς ἐξοχῆς γιὰ νὰ σμιξοῦν μὲ τὸν ἐχθρό, αὐτὸς εἶχε τόσο μεγάλη δύναμη, ποὺ θὰ πνίγονταν στ' ἀλήθεια οἱ λίγοι δικοὶ μας ἀνάμεσά τους. Καὶ φαίνονταν ὅλος ὁ κάμπος σκεπασμένος ἀπὸ ἀλλάγια, ποὺ προχωροῦσαν σιγὰ καὶ μὲ τάξη. Ἡ κατάσταση φαίνονταν πολὺ δύσκολη γιὰ μᾶς· γιατί ἀπέναντι στὰ ἔξη δικὰ μας ἀλλάγια εἶχαν σαράντα οἱ Γραικοί, καὶ τὸ καθένα τους εἶχε πολὺ περισσότερους ἄντρες ἀπὸ τὰ δικὰ μας. Μὰ εἶχαν σταθῆ σὲ τέτοιες θέσεις οἱ δικοὶ μας, ποὺ μόνο ἀπὸ μπροστὰ μπορούσε νὰ τοὺς χτυπήσει κανεὶς.

Ὁ Ἀλέξιος, ὁ αὐτοκράτορας, προχώρησε τόσο κοντὰ μας, ποὺ οἱ δοξαράτοι ἄρχισαν ἀπὸ τίς ἐνὸς μεριές ν' ἀμολοῦν τίς σὰντιες τους. Καὶ ἔταν τ' ἄκουσε αὐτὸ ὁ δόγης τῆς Βενετίας, τραβάει τοὺς ἀνθρώπους του ἀπὸ τοὺς γουλάδες ποὺ εἶχαν πατήσει, καὶ λέει πὼς θέλει ἢ νὰ ζήσει ἢ νὰ χαθῆ μὲ τοὺς Σταυροφόρους μαζί. Καὶ τράβηξε κατὰ τὸ δικό μας στρατό, καὶ πρῶτος, ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους του, ποὺ τοὺς εἶχε τραβήξει ἀπ' τοὺς πύργους, πάτησε τὸ πόδι του στὴ στεριά.

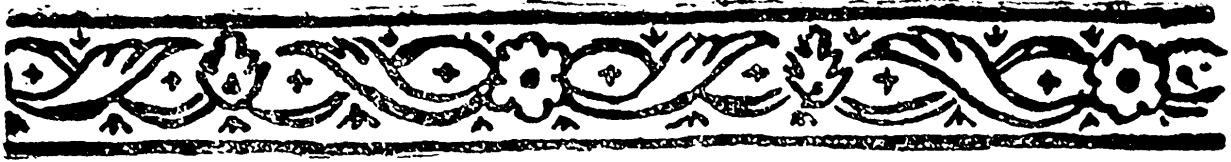
Ἔτσι στάθηκαν γιὰ κάμποσο ἀντίκρυ τ' ἀλλάγια τῶν Γραικῶν καὶ τῶν σταυροφόρων, γιατί οἱ Γραικοὶ δὲν κόταγαν νὰ χτυπήσουν τὰ ταμπούρια τῶν δικῶν μας, καὶ αὐτοὶ δὲν ἤθελαν νὰ βγοῦν μακριὰ ἀπὸ τὸν δυνατὸ τους φράχτη. Καὶ ἔταν ὁ αὐτοκράτορας εἶδε τέτοιο πρᾶμα, βάλθηκε νὰ τραβάει τοὺς δικούς του πρὸς τὰ πίσω, καὶ σὺν μαζεύτηκαν, υποχωροῦσαν ὅλοι. Τέτοια βλέποντας οἱ Σταυροφόροι, τοὺς πήγαιναν σιγὰ-σιγὰ ἀπόκοντα· καὶ τὰ ἀλλάγια τῶν Γραικῶν τραβήχτηκαν ὡς τὸ παλάτι, ποὺ τῶλεγαν παλάτι τοῦ Φιλώπα.

Καὶ νὰ ξέρετε πὼς ποτὲ ὁ Κύριος δὲν γλύτωσε κανένα στρατό, ὅπως τὴ μέρα ἐκείνη, τὸν στρατὸ τῶν Σταυροφόρων καὶ μάθετε πὼς δὲν βρέθηκε κανεὶς, ὅσο ψυχωμένος καὶ νάταν, ποὺ νὰ μὴ χαρῆ ἀληθινά. Αὐτὴ στάθηκε ἐλη-δλη ἢ ἀμάχη γιὰ κείνη τὴν ἡμέρα. Τίποτα ἄλλο δὲν ἐγινε, ἀφοῦ τέτοια ἦταν ἡ θέληση τοῦ Θεοῦ. Ὁ αὐτοκράτορας Ἀλέξιος γύρισε στὴν πολιτεία καὶ οἱ δικοὶ μας γύρισαν στὸ στρατόπεδο καὶ ξεματώθηκαν, γιατί ἦταν μὲ τὴν ψυχὴ στὰ δόντια, καὶ πήρσαν τροφὴ λίγη, καὶ λίγο κρασί ἐπιαν, γιατί λίγα πράματα τοὺς εἶχαν ἀπομείνει.

Καὶ τώρα κοιτᾶτε τὰ θαύματα τοῦ Κυρίου μας, πόσο ὁμορφα εἶναι, ἔταν αὐτὸς θελήσει. Αὐτὴν τὴν ἴδια νύχτα, ὁ αὐτοκράτορας Ἀλέξιος παίρνοντας μαζί του ἀπὸ τὰ πλούτια του ἔτα μπορούσε, καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους του, ἐκείνους ποὺ ἤθελαν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν, φεύγει μακριὰ ἀφήνοντας τὴν πολιτεία. Καὶ τὰ χάσαν στ' ἀλήθεια τῆς πολιτείας οἱ κάτοικοι ἔτσι, τράβηξαν κατὰ τὸ δεσποτήριον, ὅπου ἦταν κλεισμένος ὁ αὐτοκράτορας Ἰσαάκιος, ποὺ τοῦχαν πάρει τὸ φῶς, τὸν ντύνουν βασιλικά καὶ μὲ πομπὴ μεγάλη τὸν φέρνουν στὸν Βλαχερνῶν τὸ παλάτι, τὸν καθίζουσιν στὸν θρόνον τὸν ψηλὸ, καὶ τὸν ἀκοῦνε σὺν πιστοὶ ὑποταχτικοὶ του. Ἰστερα, μὲ συμβουλὴ τοῦ αὐτοκράτορα Κύρ Ἰσαάκ, ἐστειλαν μαντατοφόρους στὸ στρατόπεδο, γιὰ νὰ ποῦν στὸ γιό του καὶ στοὺς βαρόνους, πὼς ὁ Ἀλέξιος εἶχε ἀδειάσει τὸν τόπο, καὶ πὼς ὁ παλιὸς αὐτοκράτορας εἶχε ξανακερδίσει τὸ θρόνον του.

Α. Γ.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΑΦΤΑΝΤΖΗ

Ο ΑΓΡΟΣ ΤΟΥ ΚΕΡΑΜΕΩΣ

(Δ Ι Ξ Η Γ Η Μ Α)

Ἡ ἱστορία αὐτὴ ἀναφέρεται σὲ κάποια μακρινὴ ἐποχὴ, πού ὅπως τῶρα ἔτσι καὶ τότε οἱ ἄνθρωποι ἦταν δυστυχημένοι καὶ ἔχυνε ὁ ἕνας τὸ αἷμα τ' ἄλλουνοῦ γιὰ τὸ τίποτα.

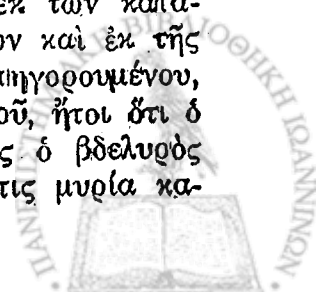
Μιὰ αὔρα ἀνοιξιάτικη πού φυσοῦσε ἀλαφοιά, ἔφερε ἀπ' τ' ἀνοιχτὰ παράθυρα γλυκὸ θρόισμα πλατανιῶν μέσα στὴν πνιχτικὴ αἶθουσα τοῦ θεοφροῦρητου δικαστηρίου. Ἀκίνητος ἀνάμεσα στὸ σιωπηλὸ ἀκροατήριό ὁ Ἀελίων Μπασαριάς, μὲ τὰ λεπτὰ χεῖλια του σφιγμένα, τὰ ξεθωριασμένα μάτια του μισόκλειστα, ἀκούγε προσεχτικὰ τὸ γέρο γραμματικὸ, πού διάβαζε ἀρχαῖα, μὲ φωνὴ μπάσα τὴν ἀπόφαση: «Ἐμφανισθεῖς ἐνώπιον τοῦ σεβαστοῦ ἱεροδικαστηρίου τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν ὁ ἀρχαιοματῶλης Θεοδόσιος, διωρισμένος ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐπιφορτισμένος μὲ τὴν καταδίωξιν καὶ σύλληψιν τῶν ἀπίστων ἐπαναστατῶν, ἀνέφερε καὶ κατέθηκε τὰ ἑξῆς: Ἴδου ἐκτελῶν ὑψηλὴν διαταγὴν, κατώρθωσα τῇ βοήθειᾳ τοῦ παντοδυναμοῦ Θεοῦ, νὰ συλλάβω καὶ φέρω σιδηροδέσιμον ἐνώπιον ὑμῶν τὸν ἐκ τοῦ χωρίου Μπαϊρακλή καταγόμενον ἀρματολὸν Παναγιώτην Μόσχον. Οὗτος ὡς γνωστὸν, ἀρνηθεῖς νὰ παραδώσῃ πρότινος τοὺς κατὰ τὸ παλαιὸν ἔθιμον ὡς γενιτσάρους κριθέντας υἱοὺς του Δημήτριον καὶ Βλασίλειον, ἀπετόλμησε προσέτι νὰ φονεύσῃ καὶ τῶν εἰς τὸ χωρίον του μεταβάντα πρὸς ἐνέργειαν καταγραφῆς τῶν γενιτσάρων ἐθνομάρτυρα σιληγάρην Ἐμποῦ Μπεκήρ, μετὰ τῶν δύο συνοδῶν του μουμιπασίρηδων, δημοσίᾳ καὶ ἐν μέσῃ σουλτανικῆ ὁδοῦ. Ἐν τέλει δὲ ὑπόσας τὴν σημαίαν τῆς ἀκαροσίας καὶ ἐπαναστάσεως, ἐσχημάτισε θυμμοσίαν, ἣ ὁποία ἔκτοτε διατρέχουσα ἀνακρανδὸν τὰ δροῦ καὶ τὰς πεδιάδας τῶν

καζάδων Ζίχνας καὶ Σερρῶν, μυρία διέπραξε κακουργήματα, ἤτοι φόνους καὶ ληστείας εἰς βάρος τόσων πιστῶν μουσουλμάνων. Καὶ οἱ μὲν ἀπαίσιοι καὶ μισαροὶ σύντροφοὶ αὐτοῦ μετὰ τῶν δύο υἱῶν του, καταδιωκόμενοι κατὰ πόδας παρ' ἐμοῦ, περιεσφίχθησαν πρὸ τινῶν ἡμερῶν παρὰ τὸ πομνιοστάσιον τοῦ Κότσουφα, ἔνθα κατόπιν κρατηρῶν καὶ λυσσώδους μάχης, ἐβλήθησαν διὰ σφαιρῶν ἅπαντες καὶ παρέδωσαν τὴν ἀκάθαρτον ψυχὴν των ἐπὶ τόπου εἰς τὸν σατανᾶν. Ὁ δὲ ἀχρεῖος Μόσχος τραυματισθεῖς καὶ συλληφθεῖς, ἀγεται σήμερον ἐνώπιον ὑμῶν. Κατηγορῶ ὅθεν τοῦτον δι' ὅσα διέπραξεν ἐγκλήματα καὶ ἀξιώ ὅπως κριθῆ καὶ τιμωρηθῆ κατὰ τὸν ἱερὸν νόμον τοῦ σερῆ, θεωρουμένου τοῦ αἵματός του ἀνευ ἀξίας.

Μετὰ ταῦτα προσήλθεν ἐνώπιον τοῦ ἱεροῦ δικαστηρίου ὁ ἐκ τῆς συνοικίας Μουσταφᾶ, τῆς πόλεως Δεμιρ—Ἰσὰρ κληθεῖς ὡς μάρτυς Ἀελίων Μπασαριάς, ὅστις δεκισθεῖς κατέθεσε καὶ ἐβεβαίωσε, ὅτι ὁ Μόσχος οὗτος, ἀνήκων εἰς τὴν βρωμερὰν θρησκείαν τῶν ἀπίστων, τυγχάνει κάθαρμο τῆς γῆς καὶ συστηματικὸς ληστής ἀξίος ἐξοντώσεως.

Ἐρωτηθεῖς ἐπὶ τούτου ὁ κατηγορούμενος Μόσχος, ἀπετόλμησε νὰ διακηρύξῃ δημοσίᾳ καὶ εἰς ἐπίκουρον τῆς σεβαστῆς καὶ ἱερᾶς ὁμιγύρεως, διὰ τῶν ρωπαρῶν χελέων του τὰς ἀσεβεῖς φράσεις: «Εἶμαι ὀληθρῶς ἀρματολὸς καὶ διακηρύντω τὰ φρονήματά μου».

Ἐπειδὴ τὸ Δικαστήριον ἐκ τῶν καταθέσεων τῶν ὡς ἄνω μαρτύρων καὶ ἐκ τῆς ἐκουσίας ὁμολογίας τοῦ κατηγορουμένου, ἐπέισθη περὶ τῆς ἐνοχῆς αὐτοῦ, ἤτοι ὅτι ὁ συλληφθεῖς εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ βδελυρὸς ἐπαναστάτης ὀπλαγχηγός, ὅστις μυρία κα-

κουρήματα διέπραξεν ἐναντίον τῶν δυστυχῶν ὑπερώων, ἀποφασίζει καὶ καταδικάζει αὐτὸν εἰς τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον καὶ διατάσσει τὴν παράδοσίν του εἰς τὸν δῆμιον.

Ἐγράφη τῇ 15ῃ τοῦ ἱεροῦ μηνὸς Ρεμπῆ Οὐ Ἐβέλ τοῦ Ἀραβικοῦ ἔτους 1004.

Ὁ ἱεροδικαστὴς: Ὁ Γραμματεὺς:
Λουταῖ Ἀβδουραχμάν Κιαζήμ Ἐφέντης
Οἱ Μάρτυρες:

Ἰσμαήλ Σαχκέτ, ἱεροκῆρυξ ἐκ Χασιζή
—Μπερλί.

Μουσταφά Τσελεμπή Ζουλφικιάδ.

Ἀχμέτ Σελήμ, Ἰμάμης.

Χαλίμ Ἀγάζ, μπέης καὶ τιμαριούχος τοῦ χωρίου Γενίζιοῖ.

Χασάν Μπαχράμ, Μπουλοῦκ μπασῆς.

Χουσιρ Σελήμ, μουεζίνης.

Μιά νεκρική σιγή σκέπασε τὰ τελευταῖα λόγια τοῦ γραμματικοῦ, πού τὴ διαδέχθηκε σὲ λίγο τὸ βοικερὸ σοῦφτα—φέρτα ὄλου ἐκεῖνου τοῦ πολίχραμου καὶ ἑτερόκλητου πλήθους, πού ἀποτελοῦνταν ἀπὸ Τούρκους, Ἑλλήτες, Ἀρμένηδες, Βουλγάρους καὶ Ὀθριοὺς.

Ὅποιος πρόσεχε ἐκεῖνη τὴ στιγμή τὰ πρόσαια αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων, καθὼς οἱ χωροφύλακες ἀνοίγαν τόπο ἀνάμεσά τους γιὰ νὰ περάσουν τὸ μελλοθάνατο, θὰ διαπίστωνε πὺς μ' ὄλο πού οἱ Χριστιανοὶ δὲ μπορούσαν νὰ φανερώσουν τὴν ἀγανάκτησή τους καὶ οἱ μουσουλμάνοι χαμογελοῦσαν ἐπιδειχτικά, στὸ βάθος ἦταν ὄλοι ταραχημένοι καὶ ἀνήσυχτοι. γιὰτὶ ἕνας ἀόριστος φόβος πλάκωνε σὰν μιὰ κόλαση τὶς καρδιές, ἀπ' τὴν ἔλλειψη ὑσφάλειας στὸν τόπο αὐτὸν μὲ τὸ ἀβέβαιον μέλλον καὶ τὶς σκοτεινὲς διαφορὲς τοῦ αἵματος.

Τὴν ἄλλη μέρα προῖ—προῖ ὁ Ἀελίων Μπασαριάς, θέλοντας νὰ ξεκαθαρίσει τὸ λεπτὸ ζήτημα τῆς πληρωμῆς, ξεκίνησε νὰ ἐπισκεφθεῖ τὸν ἱεροδικαστὴ. Αὐτὴ τὴ φορὰ, δὲ φοροῦσε τὸ φαντασιωρὸ του ἀντεροῖ πού εἶχε χθὲς στὸ δικαστήριον, μὰ ἕνα ἄλλο, τριμμένο καὶ παλιό, πού ὁ πονηρὸς Ὀθριὸς τόβρισκε πῶς κατ'ἀλλήλο γιὰ τὴν περικτωπή. Σὰν ἔφθασε ὄξω ἀπ' τὴ μαρμαρένια πύλη τοῦ δικαστικοῦ μεγάρου, ἡ φήμη πὺς αὐτὸς ὁ ἱεροδικαστὴς, ἔξδν πού ἦταν αἰμοδόρος καὶ καλὸς, εἶχε καὶ

μιὰν ἀρρώστεια σὰν σεληνιασμό, τὸν ἔκαμνε νὰ χάσει γιὰ μιὰ στιγμή τὸ θάρρος του. Μὰ τελικὰ τράβηξε τὸ κοινδύνη καὶ περίμενε. Τὸν ἀνοῖξε κάποιος μονόφθαλμος κλητῆρας, πού τὸν ὀδήγησε ἀμέσως στὸν ἱεροδικαστὴ. Ἄν τύχαινε αὐτὸς πού θὰ ὑποκλίνονταν ἔτσι, ὅπως ὁ Ἀελίων Μπασαριάς, μὲ πόσο ὑπακοιτικὸ σεβασμιό, νὰ εἶναι μωκαμεθανός, θὰ ἔπρεπε νὰ τὸν προσγορεύσει βέβαια μ' ὄλους ἐκεῖνους τοὺς τιμητικὸς τίτλους καὶ τὰ ποικίλα ἐτίμητα, πού μ' αὐτὰ συνηθίζον νὰ προσφωνοῦν τὰ σημαντικὰ πρόσωπα οἱ ἄνθρωποι τῆς Ἀνατολῆς: «Ἐπίγειο θεματοφύλακα τῆς κληρονομίας τοῦ οὐρανόπεμπου προφήτου ἡ ὀδοτόμο ἐπιμευτῆ τῶν θεῶν παθαγγελμάτων τοῦ σερῆ ἡ δικαιοτάτον σιντέλεστή τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς εὐδαιμονίας τοῦ αἰωνίου Χαλίμῆτον τῶν Ὀσμινιδῶν». Μὰ ὁ Ἀελίων Μπασαριάς δὲν κατάφερε νὰ ἀρθρώσει παρὰ διὸ τρία χιλοτομμύμενα ἐτίμητα: «Σοφολογιώτατε, πανιερώτατε, περινοῖστατε» καὶ ὕστερα βάλθηκε νὰ περιμένει παρηκμένος καὶ παίζοντας νευρικά στὰ δάχτυλα τὸ μαῦρο σοῦφτα του.

Ὁ δικαστὴς, πού ἐκεῖνη τὴν ὥρα καθάριζε τὰ νύχια, σήκωσε τὸ σοφὸ καὶ φασκιωμένο μὲ τσόχα πράσινη κεφάλι του καὶ τὸν κοιτάζε κάμποσες στιγμὲς ἀνεκφραστα. Ὅσπερα τὰ μάτια του ζώηρεψαν ἀτότμα ἀπὸ μιὰ ζεστή καὶ ἕγρη λάμψη πού τὰ ἔβαψε καταπράσινα καὶ ἀπλώνοντας τὸ χέρι τοῦ ἔδειξε κάποιον κάθισμα. Ὁ Ἀελίων κάθησε σὰν ἕνας μπόγος ἀπὸ μπαμπάκι μαλακὰ καὶ κάθισε τὰ ψόφια μάτια του στὸ λεκιασμένο πάτωμα. Πλαῖ στὸν ἱεροδικαστὴ καθόταν ὁ γραμματικὸς ξίνοντας τὴν ἀετήσια μύτη του, πού καθὼς τὴν περιτριγύριζε μιὰ κίματιστὴ ἀσπρη γενειάδα, ἔμοιαζε μὲ ἀκρωτήριο ἐπιβλητικὸ μέσα σ' ἀφροισμένο πέλαγο. Τὴ διαφορὰ πού ἡ φύση ἔταξε στὸ μεγαλοσρεπτὴ καὶ μεγαλόσωμο αὐτὸν ὑπαὐλήμιστο καὶ στὸ μικροκαμωμένο καὶ ντελικάτο ἀρχιδικαστὴ, μάταια προσπαθοῦσε νὰ ἰσοπεδώσει ἡ κοινωνικὴ διάφορα, στὸ σφαριδιασμένο μυαλὸ τοῦ Ἀελίων, μὲ μιὰ πάλη γελοία ὡς τὸ θάνατο.

Κοιτώντας ἀπ' τὴ βαθεῖα σιλόνη πού βασάνιζε τὸ δικαστὴ ὁ Ἀελίων, ἔβγαλε τὸ συμπεράσμα πὺς ἦθε σὲ ὥρα ἀκπαλλή

λη. Γι' αυτό παραξενεύτηκε πολύ όταν ο δικαστής είπε το γραμματικό να του διαβάσει την παρακάτω έκθεση, που αφού τη διέκρινε και τη σφράγισε ύστερα με βουλοκέρι, του την έδωσε με την έντολή να την παραδώσει στον γενικό διοικητή Θεσσαλονίκης, ξεκινώντας όσο μπορούσε πιο γρήγορα.

«Προς τον χρησιμώτατον και ένδοξώτατον Βεζίρη, τον μέγαν μουδέρην και έξοχώτατον Διοικητήν του σαντζακίου Θεσσαλονίκης. Μεχμέτ Έμίν Πασάν, ούτινος την λεονοημίαν και ισχύν μεγαλύνει Κίριος.

Εξ Θεσσαλονίκης

Διά της παρούσης αναφοράς, έχω την τιμήν και την εντιμίαν να φέρω εις γνώσιν της ύμετέρας έκλαμπρότητος, ότι ο δια ύψηλής διαταγής του διβανίου ύμών διαταχθείς άρματωδός Θεοδόσιος και έπιληφθείς της άμειλίχτου καταδιώξεως της συμμορίας του κατηγορούμενου όπλαρχηγού Παναγιώτου Μόσχου, έμπληρώων πιστώσ και μετ' άρσινώσεως το καθήκον του, κατώρθωσε δόξα τω παντοδυνάμω Θεώ να έξοντώση αυτήν, τον δέ Μόσχον να συλλάβη και μεταφέρει ζώντα εις Σέρρας.

Συνεπεία τούτου, προσεκαλέσαμεν άμέσως ένταύθα τους βοεβόδας και λοιπούς προκρίτους και ισχυρούς του τόπου, ένώπιον των όποιων συνεκροτήσαμεν χθές έκτακτον ιεροδικαστικόν συμβούλιον, πρό του όποιου όχθεις δέσμιος ο φοβερός κακοποιός, κατεδικάσθη συμφώνως προς το ιερόν ρητόν του θεοπέμπτου ήμών Προφήτου: (φρονείσατε τους άπίστους έναντιουμένους) είτα δέ παραδοθείς εις τον παρακαθήμενον τω ιερω συνέδριω Βοεβόδαν Μουχαρέμ Άγάν, έπλήρωσεν διά του άθλίου αίματός του. Μεθ' ο διατάχθη ο διοικητής του τάγματος Σερρών Ρετζέπ Άγας, όπως αποκόψη την κεφαλήν του άπίστου και ένεργήση την σχετικήν διαπόμπεισιν ανά τας σοιλιτανικάς όδους της πόλεως, όπως στείλη δέ κατόπιν ταύτην εις το ύψηλόν διβάνιον της Θεσσαλονίκης. Το χρυσάφιγον των ως άνω άπεργθών άναρχικών, υπέδειξεν εις τας άογάς ο έπιφέρων την παρούσαν Ιουδαίος Άελών Μπασαριάς, όστις τυγχάνει έγνωσμένων φρονημάτων, επιδείξας και παρα-

σχών από της εκρήξεως της έπαναστάσεως των δολίων και άχαριστων Έλλήνων, προς το ύψηλόν διβάνιον της Θεσσαλονίκης και προς το μέγα Κράτος των πιστών του Ίσλάμ, πολλές και μεγάλας εκδουλεύσεις και ύπηρεσίας. Υποβάλλω όθεν την παράκλησιν όπως ένεργήσητε υπέρ αυτου τα δέοντα.

Έργάφη τή 17η του μηνός Ρεμπή Ουλ Έβέλ του έτους 1004.

Ο ιεροδικαστής

Λοιπφή Άβδουραχμάν.

Την άλλη μέρα τα χαράματα, ξεκίνησε για τη Θεσσαλονίκη ο Άελών μ' ένα πολυώροδο καραβάνι από άραμπάδες, καμήλες, άλογα και πεζοίς, που το συνόδευαν για το φόβο των ληστών είκοσι πάνοπλοι ζαπτιέδες καθάλλα σε όμορφροστολισμένα άράπικα άλογα.

Το βράδυ, μ' όλο εκείνο το άλλόκοτο άνθρωπομαζάωμα του καραβανιοϋ, διανυχτέρευσε στο χάνι του Άλή, κοντά σ' ένα ντερεβένι άγριο και την επόμενη το απόγειομα μπήκε στη Θεσσαλονίκη κι έμέσως τράβηξε και ζήτηξε να παρουσιαστεί στο Γενικό Διοικητή.

Φαίνεται πως ο πασάς αυτός ήταν πολύ παραξενος άνθρωπος. Τον δέχτηκε σε μιá πελώρια κάμαρα, που το λεπτοσκαλισμένο της ταβάνι στηριζόταν σε τρείς σειρές διπλές κολώνες από ρόζ, κίτρινο και πράσινο μάρμαρο. Άμέτρητα κλοισθία κρεμότανε από παντού γεμάτα με κάθε λογής γνωστά και άγνωστα πουλιά. Πότε—πότε μερικά απ' αυτά άφηναν μελωδικούς κελαηδισμούς, μά τις πιο πολλές φορές άκουγόταν κρογγομοί υπαίσιοι. Στο βράχος της κάμαρας, πάνω σ' ένα χαμηλό και στρόγγυλο σοφά με πολύχρωμα μεταξωτά μαξιλάρια, καθόταν σταυροπόδι ο πασάς, έχοντας σ' ένα σκαμνί πλάι του, ένα κοντακιανό κατάξερο άνθρωπάκι, που έχτελούσε χροή κλητήρα, γραμματέα και μεταφραστή. Πίσω του σκεκόταν όρθιοι σά βράχοι, δυο κατσουκριασμένοι σαματοφύλακες, με τα νυμνά χέρια πλεγμένα διαρκώς στο τριχοπό στῆθος τους κι ένα πελώριο γιαταγάνι στη κίτρινη μουσελίνα του σαλβαριοϋ.

Κάθε λίγο και λιγάκι, ο πασάς έφερνε στα χείλια ένα τσιμπούκι από κόκκινο γαλλί κι απολάβαινε με γλυκερή έκφραση τον

μυρωδάτο Ζιγναλίδικο, καλνό, σουρώνον-
τάς τῆ μελιτζανιά μούρη του.

Ἀφού ἄφησε ἀρκετὴ ὥρα τὸν Ἀελίων
νὰ περιμένει σὰν ζαβλακομένος καὶ στυ-
φτός, ἔβαλε ἐπὶ τέλους τὸ γραμματικὸ νὰ
τοῦ διαβάσει τὴν ἀναφορά καὶ ὕστερα ἀπ'
αὐτὸ διέταξε νὰ προσφέρουν στὸν ξένο κά-
θισμα καὶ ναργιλέ. Ὁ Ἀελίων τὰ πῆρε ὄλ'
αὐτὰ σὰ δείγμα ἐξαιρετικῆς φιλοφροσύ-
νης καὶ εὐνοίας καὶ ὄχι μόνον τοῦ ἔφυγε ἀ-
μέσως ἓνα μούδιασμα πὺν ἔνοιωθε πίσω
ἀπ' τὰ δυὸ αἰτιά καὶ κάτω ἀπ' τὸ σαγῶνι
του, μὰ ἄρχισε νὰ αισθάνεται κίβλας ὄρε-
ξάτος καὶ περιήφανος. Ἡ διάθεση αὐτῆ
γίθηκε πάλι μονομιῆς, ὅταν τὸ βλέμα του
ἔπεσε ξαφνικά στο ζομένο κεφάλι τοῦ ἀν-
θρώπου πὺν πρόδωσε προχτὲς καὶ πὺν κοι-
τόταν πεταμένο ἐκεῖ, σὲ μιὰ γωνιά τοῦ ζο-
γραρισμένου μὲ πολίχρομα ψηφιδωτὰ πα-
τόκιατος. Θιμήθηκε ἄθλα τὸ φοβερὸ σπι-
θισμα τῶν ὑπεροχῶν ἐκείνων καὶ φροτει-
νῶν ματιῶν, πὺν ἔχασαν μισογυμένα καὶ
θαμπά, τὸ περιήφανο, τὸ λιονταρίσιο τίναγ-
μα τῶν μαλλιῶν, πὺν τὴν ἦταν μεροδε-
μένα καὶ κολλημένα φρυγὰ ἀπ' τὰ αἶματα.

Ἄρχισε νὰ ἔχει τὴν ἐντίπωση πὺς τὸ
κεφάλι ἔστειλε κατ' ἀπάνω του μιὰ ἀπαι-
σια μυροιδιά θανάτου καὶ ἀποσύνθεσης,
παρ' ὅλα τὰ μυρωδικὰ πὺν ἔχασαν ὄλογυ-
ρα καὶ ἴδωσαν ἀνατογιαζόντας πατόκορφα

—Τὸ λοιπόν, τί θές τοῦ λόγου σου γιὰ
πλερομῆ; τὸν ρώτηξε τὴν ἴδια στιγμή ὁ
πασᾶς καὶ αἰμέσως ὁ Ἀελίων ἐπεσπράτεισε
ὄλα ἐκεῖνα τὰ τόσο ἀντιπαθητικά, μὰ καὶ
μὲ τόση μεγάλῃ πέφωση καμῶματα τῆς γο-
ρομιάτικῆς πονηριᾶς, τὰ πὺν ψηχολογημένα,
τὰ πὺν πιθανά, γιὰ νὰ κοίτηει τὴ φοβερὴ
ἀπλήστια του καὶ νὰ φανεῖ ταπεινός, δυ-
στιχησιμένος καὶ ὀλιγορκῆς. Πότε τραβῆζε
ξελίτηδες, πότε ἔφρυγγε κάτω τάχατες ἀπ'
τὴν τασάχη τὸ σκούφο τοῦ, γενικά ἦταν ἔ-
νας παλὸ μελετημένος καὶ ἀξιοθαύμαστος
παλιάνθρωπος.

—Ἐγὼ πασᾶ μου... ἔκανε, Ἐγὼ... ὁ τι-
φλοπόντικας, τὸ μπαγγινο τῶν σκιλιῶν,
πὺν σὰν τῆς καμῆλας τὸ παιδὶ τίποτες ἴ-
σιο δὲν ἔχω, δὲ θάθλα γουισάρι, ἔχι. Μὰ
ἂν ὁ πολίχρομενος μου ἀφέντης πιστεῖται,
πὺς ἡ κλοπαιὶ τ' ἀρνιοῦ εἶναι γὰρὰ τοῦ
λίτου, τότενες ἄς μοῦ δώσει γουράρια, ἄς

μοῦ δώσει γῆς. Τὸ ξέρε, δὰ καὶ ἡ ἐλάμ-
πότητά σου, πόσο προσκαιρινὸ πρᾶγμα
εἶναι τὸ χρῆμα καὶ ἐπικίντυνο γιὰ τῆ ζοῆ
σήμερις.

Ἐνα ζοκκίνο κίμα θυμοῦ ἔβαψε ξα-
φνικά τὸ πλαδαρὸ μούτρο τοῦ πασᾶ, πὺν
ἔκανε τὴν καρδιά τοῦ Ἀελίων νὰ κορδοκυ-
λίσει μὲς τὰ στήθια σὰν ὑδράργυρος. Μὰ
εὐτυχῶς ὁ πασᾶς ὅπως θύμωσε ἀπότομα ἔ-
τσι καὶ ἠρέμησε ἀπότομα. Ὅστερα ἐντε-
λῶς ὀζίνητος, σὰν βάρκα μὲ ξεφουρωτὸ
πανί, βάλθηκε νὰ περιεργάζεται τὸν Ἀελί-
ων, μὲ τὰ δυὸ ματάκια του πὺν γοροπη-
δοῦσαν διαρκῶς, ὅμοια μ' ἄλλοκοτα χρυσό-
ψαρα μέσα στὶς θαμπὲς γυῖες του. Οἱ
ἀπότομα αἰεῖς ψυχικὲς ἀλλαγὲς τοῦ Μεγ-
μέτ Ἐλὶν Πασᾶ, ἔκαναν τὸν Ἀελίων νὰ
τάχει σὰν χαμένα καὶ νὰ σκέφεται πὺς αἰ-
τὸς ὁ θεοπάλαβος σουλτανικὸς διοικητῆς,
δὲ ἦταν παρὰ ἓνας ἠλίθιος τύραννος, ὅπως
ὄλοι οἱ τύρανοι τῆς γῆς. Τὴν ἴδια ὥρα ὁ
Πασᾶς, σηκώθηκε γλυστορώντας ἀνάλαφρα
ἀπ' τὸ σοφᾶ καὶ τέντωσε πίσω τὸ κορμί,
μὲ τὰ χέρια στὴ μέση γιὰ νὰ ξεπαστεῖ.
Ὅστερα διευθύνθηκε γοργόρα κατὰ τὸ ἀν-
τιζορνὸ παράθυρο καὶ τραβῶντας δυὸ βα-
ρειῆς βελοιδινὲς κουρτίνες μὲ παρᾶξενα
ξομπῆλια καὶ χρυσᾶ κεντήματα, τὸ ἀνοῖξε
διάπλατα. Ἐνα ἄμορφο μοιζέτο χρωματι-
στὲς ἀχτίδες γίθηκε ὀρητικὰ στο πάτω-
μα καὶ ξάστραψε ἀψηλά ὁ λουλακένιος σί-
ρανός μὲ δυὸ ματωμένα σῆνεφα. Πέφω
καὶ ὡς τὸ ἀπροσμέτρητο βάθος. Ξύπλωνε ἡ
πεδιῶδα πνιγμένη σὲ ἀνάεση ἀγλὴ καὶ γλῶ-
χα, πὺν ἔσταζε πάνω τῆς ἀργά—ἀργά τὸ
σούφοιτο.

—Καὶ πόση γῆς ἐπιθυμεῖς μωρέ; Ξα-
ναρώτησε τὸν Ἀελίων ὁ Πασᾶς, κάνοντάς
τον νόμιμα νὰ πλησιάσει στο παράθυρο, ἔ-
νω στὰ μάτια του γῶνεσε παρᾶδοξα ἐκεί-
νο τὸ ἀλεποιδίσιτο παιγνίδισμα, πὺν τόσο
συχνὰ κατορακυλάει ἀπ' τὴν παρᾶφροσίνῃ
καὶ τὴν περιφρόνηση. Ὁ Ἀελίων κᾶτι πῆ-
γε νὰ πεῖ, μὰ ξεροκατάπε σκίβοντας τὸ
κεφάλι ταπεινά.

—Τότες βοὲ τοιφότη, εἶπε ὁ πασᾶς
παίζοντας μὲ τῆς πελώριες μονοτιέρες του,
ἀπ' τῆ γῆς ἐτόυτη πὺν κοιτᾶμε καὶ πὺν ἔσ-
πλώνεται μεροστά μας, χάρισμά σου, ὄση
θα πατήσεις ὡς τὸ ἡμιοθασίεμα. Ὅστερα,

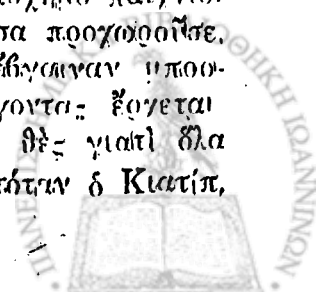
ἀφήνοντάς ἕνα πνιχτὸ γέλιο σὰ κακὰ ἔργα, ἔκανε ὑπότομα μεταβολὴ καὶ χάθηκε τρέχοντας σχεδὸν, μέσα σ' ἕνα καφασωτὸ διάδρομο.

Εἶναι ἀλήθεια πὼς ὁ Ἀελίων δὲν κατάλαβε στὴν ἀρχὴ καλὰ, τὶ ἐσημαιναν γι' αὐτὸν τὸν αἰώνια γδυτὸ καὶ νηστικὸ μπαγαπόντη, τὰ λόγια ἐτοῦσια τοῦ πασᾶ, πού τὸκαινε ὁ γραμματικὸς τὴν ἴδια στιγμή φερμιάνι σφραγισμένο καὶ ἐλίσιμο. Κι οὔτε μποροῦσε νὰ φαντασθεῖ πὼς ὁ ματαιόδοξος αὐτὸς δυνάστης, ὁ πιστὸς ὑπέρκοος μᾶς ἄχανοῖς αὐτοκρατορίας, δὲν ἔβλεπε σ' αὐτὴ τὴν παραχώρηση τῆς ἐλάχυστης, τῆς ἀσημαντῆς γῆς τῶν γκισαούρηδων, παρὰ ἕνα ἀπ' τὰ εὐτελέστερα μέσα πληρωμῆς, ἂν ὄχι κι ἕναν σίγουρο μετᾶ γι' αὐτὸν τὸ συγαμμένο σίμμαχο. Ἄλλωστε δὲν τοῦ ἔμεινε καὶ πολὺς καιρὸς γιὰ τέτοιου εἶδους σκέψεις, γιατί ἀμέσως παρουσιάστηκε μπροστὰ του ἕνας ψηλόλιγνος, μαυροδερδὸς ἀξιωματικὸς, ὁ Κιατίπ Ἀγάς, μ' ἕνα ἄσπρο σαοῖκι στὸ κεφάλι καὶ δυὸ ἀσημοκαπνισμένες πιστόλες στὸ σάλαχι του. Μόλις τὸν ἀντίκρισε ὁ Ἀελίων, ἔνοιωσε μιὰ δυσάρεστη ἀντιπάθεια γι' αὐτὸν κι ἔβγαλε τὸ συμπέρασμα πὼς ἦταν κοιτὸς σὰ χήνα, μὰ γελᾶσθηκε. Ὁ Κιατίπ Ἀγάς ἦταν ἕνας Τουρκαλᾶς γεννημένος πρὶν ἀπ' τὸ διάολο, μὰ προῶς, γλυκομίλητος καὶ μέγχοι νὰ σοῦ δίνει στὸ νεῦρο ἀπαθῆς. Ἐξήγησε στὸν Ἀελίων πὼς πῆρε ἐντολὴ νὰ τὸν συνοδεύσει ἔφιππος καὶ νὰ καταγράψει ἐλίσιμα τὰ χωράφια πού θὰ διάλεγε, σύμφωνα μὲ τὴ διαταγὴ. Ὑστερα ζήτησε μὲ εὐγένεια τὴν ἄδεια νὰ λείψει λίγα λεφτὰ ὥσπου νὰ ἐτομασθεῖ τὸ ἄλογο καὶ ἀποσύοθηκε τραβώντας κατὰ τοὺς σταύλους στὴν ἀθή.

Τώρα ἦταν κι ἂν ἦταν σὺν χαμένος ὁ Ἀελίων, μὴ τολμώντας νὰ πιστέψει ἀκόμα στὴν ἀνέλεπτη τύχη του. Βγῆκε βιαστικὰ κι αὐτὸς ἀπ' τὸ σαράι πηδώντας τρία τρία τὰ σκαλιά, δοασκέλισε τὴν πλακόστρωτη ἐσωτερικὴ αἴθλη καὶ κεῖ στὸ πεζούλι μᾶς βούση-μαρμάρινος, κάθισε νὰ περιμένει τὸν Κιατίπ, κοιτάζοντας μ' ἕνα σφιγμένο στήν καρδιά τὸν καταπράσινο ἥλιο πού διασκόζωσ κωπῆβαινε. Ὑπολόγισε, ξίνοντα-ἀνιπότομα τότε τὰ φεγγαρισμένα του ἀντιά, τότε τὸ συγκληρὸ σαγόνι του, πὼς εἶχε

δὲν εἶχε μιὰ ὥρα νὰ χαθεῖ. Γι' αὐτὸ μόλις φάνηκε καθάλα σὲ μιὰν ἄσπρη φορὰ ὁ Κιατίπ, ὁ Ἀελίων χύθηκε ἀκράτητος κατὰ τὸν κᾶμπο, σούρνοντας τὰ ξυλοσόκαρά του πάνω στὰ βρώμικα κατεροῖμα τῆς πολιτείας, μὲ κοίφιο θόρυβο. Σὲ λίγο ἔφτανε στὰ προῶτα σταροχώραφα. Μιὰ μυρουδιά ἀπὸ φρέσκο χῶμα χτύπησε ἀμέσως στὰ ρουθούνια του. Τόπους, τόπους οἱ παπαροῦνες, λέκιαζαν τὴ βελουδένια προσινάδα τῶν γρασιδιῶν καὶ τὰ χαμομήλια, οἱ ἀσφάδελοι, τὰ ρεῖζια, λὲς καὶ κουλούνιζαν μελωδικὰ, καθὼς τὰ σάλευε ἀνάλαφρα ὁ κλισσιωμένος ἀνεμὸς. Χωρὶς νὰ σκεφτεῖ ἄλλο τίποτα, ὄρμησε μέσα στὸ προῶτο χωράφι πού χτύπησε γιὰ καλλίτερο στὸ μάτι του. Ἴσως νᾶταν χωράφι γκισαούρικο, ἴσως νὰ ἦταν τοῦ πασᾶ, ὁ Ἀελίων δὲ νοιάζονταν γι' αὐτὸ. Τώρα ἦταν πιά δικό του, καταδικὸ του, βιὸς του, χτήμα του, ὄφρου τὸ εἶχε διασχίσει ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη μὲ τὰ πόδια του. Γύρισε νὰ πῆ στὸν Κιατίπ Ἀγά νὰ τὸ περάσει στὸ χαρτί, μὰ ὁ Τοῦρκος πού τὸν ἀκολουθοῦσε ἀμίλητος ἀπάνω στὸ ἄλογο, εἶχε κιόλας κάνει τὴν καταχώρηση καὶ τώρα ἔπαυσε μὲ τὰ χαλινάρια, ψάγγοντας σὰ νᾶψαχνε γιὰ τὸ μέλλον, μὲ βλέμμα ἀνεξιχνίαστο, πέρα, βαθειά, κατὰ τὸ γουσαφένιο δοῦζοντα.

Πλάι σὲ τοῦτο τὸ χωράφι ἦταν ἕνα ἄλλο μὲ τριφύλλι ποτιστικὸ καὶ ὁ Ἀελίων, πού εἶχε μάθει ἀπὸ μικρὸς πὼς σὲ κάθε ἀνθρώπο μιὰ φορὰ μονάχα γαμογελάει ἢ τίχη στὴ ζωὴ, ἀποφάσισε νὰ τὴν πιάσει γερὰ ἀπ' τὰ μαλλιά. Γι' αὐτὸ χωρὶς ἀργοπορία πετάχτηκε καὶ τὸ διέσχισε καὶ τοῦτο σὺν βέλος, παίροντάς το ἔτσι στὴν ἰδιοκτησία του. Ὅπως ἦταν ἐπόμενο, ἴσως ἀπ' αὐτὸ τέσσεσε σὲ ἄλλο καὶ σὲ ἄλλο, πετώντας τῶσα πιά τὰ ξυλοσόκακα καὶ βιάζοντας στὰ ποδιάρια του ὄλο καὶ περισσότερη γρηγοράδα, ὅσο ἔβλεπε πὼς ὁ ἥλιος ἔγερνε πρὸς τὸ τέλος του. Καὶ σὺν γιὰ εἰρωνεία τῆς μοίρας, πού λὲς καὶ εἶχε ἀποφασίσει νὰ παίξει κάποιο ἄσχημο παιγνίδι στὸν Ἀελίων, ὅσο πιδ' μέσα προχωροῦσε, τόσο καλλίτερα χωράφια ἔβγαναν μπροστὰ. Ἔτσι, θὲς γιατί τοῦγονταξ ἔρεται ὅπως λέει ὁ λαὸς ἢ ὄρεξη, θὲς γιατί ὄλα εἶναι γραμμένα ὅπως σκεφτόταν ὁ Κιατίπ,

ὁ Ἄελιών ἄρχισε νὰ κυριεύεται σιγά—σιγά ἀπὸ ἓνα εἶδος πυρστού, τὸ τρέξιμό του ἔγινε πρὸ σβέλτο μὰ καὶ πρὸ σπασμωδικὸ καὶ μ' ὄλο πού ὁ ἰδρώτας ἔκαμνε νὰ κολοῦν πιά τὰ ροῖχα του στὸ ἰσχνὸ κορμί, ἢ ἀλλόκοτη αἰσθησιὴ πῶς γινόταν ἀπὸ στιγμή μὴ σὲ στιγμή πλούσιος, ὄλο καὶ πλουσιώτερος, πῶς τὸ μαγικὸ ὄνειρο μιᾶς ὀλάξερης ζωῆς γινότανε ξαφνικὰ πραγματικότητα. ἔδινε φτερὰ στὰ πόδια του. Καὶ καθὼς περνοῦσε ἀπ' τὴ σκέπη του θαμπὰ ἢ ὡς τὰ τότε μίσηρη ζωὴ του, δὸς του ἐπιστροφάειτε καὶ τίς τελεπταῖες δυνάμεις του, δὸς του καὶ ζορίζε μέχρι σπασμοῦ τὸ κορμάκι του. Καὶ ἔπρεχε, ὄλο ἔτρεχε, ξεπατώθηκε νὰ τρέχει, καταβροχθίζοντας σὰ μιὰ ἀχόσταγη λάμπα πράσινες μάζες πλημμυρισμένες ἀπὸ φῶς, κόκκινα καπνοχώραφα, μυρωδάτους σουσαμότοπους, ἄλωνα σκιερά, ἀνλακιές μ' ἐμπέλια, ἡλιοτρόπια καὶ λιόδενδρα.

Ὁ ἥλιος κόντευε ν' ἀγγίξει πιά τὸ φρούδι τοῦ βουνοῦ, ὅταν γιὰ κακὴ του τύχη, ὁ Ἄελιών ἔπεσε πάνω στὸ πρὸ καρπερὸ κομμάτι τοῦ κώμπου, σὲ κάτι περιβόλια ὑπέροχα. Τὸ κατάλαβε ἀπ' τὰ φουντωμένα δέντρα μὲ τὰ δαντελωτὰ λουλοῖδια, κάτασπρα, ρόζ, γαλάζια, κόκκινα, πού σίνθεται προστὰ στὰ μάτια του μιὰ ἀρμονικὴ ζωγραφιὰ καὶ ἀπ' τ' ἀσημοκαπνισμένα ρυάκια, πού στοραφάλιαζαν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ πάνω στ' ἀφράτο καστανόχαμα. Ὁ Ἄελιών, σὰ νὰ εἶδε κιόλας τὰ ἄνθη αὐτὰ νὰ γίνονται μονομιᾶς μελένιοι, γρουδατοὶ καρποὶ καὶ νὰ πέφτουν σὲ χουσοκόκκινους σωρούς στὰ πόδια του. Ἔτσι οἴχτηκε μὲ περισσότερην ὄρεξιν προστὰ, μὰ ξάφνου ἔνοιωσε μιὰ ζάλη, ἢ γλῶσσα, πού ὄλη αὐτὴ τὴν ὥρα μπαινόβγαίνε σὰ τοῦ σκιελοῦ ἐνάμεσα στὰ κοίφια δόντια του, ξεράθηκε ἐντελῶς καὶ

τὰ φλογισμένα μάτια του γλαρῶθηκαν θαμπὰ, μέσα στὶς μελανὲς κόγχες τους. Ὁ Ἄελιών ἔπεσε καταγῆς κοντανασαίνοντας βαρειά. Τὸ περιβόλι μὲ τίς μενεξεδένιες του σκιές βροσκόταν μόνις λίγα μέτρα ἀπ' αὐτὸν καὶ στὸ μεταξὺ ὁ ἥλιος ὄλο καὶ κατέβαινε, σὲ λίγο θὰ χανόταν πίσω ἀπ' τὸ βουνὸ καὶ μαζί μ' αὐτὸν θὰ χανόταν γιὰ τὸν Ἄελιών καὶ αὐτὸς ὁ μοναδικὸς καρπότοπος, αὐτὰ τὰ γαργάρα νερά, πού τὸν καλοῦσαν σὰ σηοῆνες σαγηνευτικά μὲ τὸ τραγοῦδι τους. Ἡ φοβερὴ ἰδέα πῶς δὲ θὰ κατῶρθωνε νὰ πραγματοποιήσῃ τὴ λαχτάρα του, ἔκανε νὰ παγῶνει τὸ αἷμα στ' ἀκροδάχτυλα. Τότες ἔβαλε ὅσες δυνάμεις τοῦ ἀπέμειναν, μὰ δὲν τὰ κατάφερε νὰ σηκωθεί. Καὶ ξαφνικὰ μὲ μιὰ παρᾶξενη ἀγωνία, ἄρχισε νὰ σέρονεται, νὰ πιάνεται ἀπὸ οἴζες, νὰ σαλώνει ἀπὸ λιθάρια, γιὰ νὰ πλησιάσει στὸ μπαξέ. Ὅλα εἶχαν χαθεῖ ἐκείνη τὴ στιγμή γιὰ τὸν Ἄελιών καὶ ὁ χρόνος καὶ ὁ κόσμος καὶ μοναχὰ τὸ περιβόλι αὐτὸ εἶχε γίνει ἓνας στρογγύς ἀπίθανος γιγάντιος, ὅσο ἓνα σύμπαν ὀλάξερο. Δυὸ μέτρα... ἓνα μέτρο... νάτο λοιπὸν πού θὰ τὸ κατάφερνε καὶ ξαφνικὰ ἄρχισαν νὰ στοιφογινοῦν ὅλα τὰ ἄνθη ἀντίκου του, ἕστερα ἓνα πέπλο σκέπασε τὸ φῶς καὶ μαζί μὲ τὸν ἥλιο πού χανότανε, τὰ μάτια τοῦ Ἄελιών καρφωθήκαν γουρλωμένα στὸ ἄπειρο.

Κανεῖς δὲ νοιάστηκε γιὰ τὸν Ἄελιών, οὔτε καὶ ὁ σινοδὸς του ὁ Κιατίπ, πού ἀποῦ κατάλαβε πῶς πέθανε, βίτισε τὸ ἄλογό του καὶ ἔφυγε παρατώντας τὸν ἐκεῖ.

Λέγεται πῶς τὸν ἔθαψαν στὸ χωράφι αὐτό, πού ἀπὸ τότε ὀνομάστηκε ὁ «ἀγρός τοῦ Κεραμέως» καὶ ἔτσι ἔμεινε ὡς τὰ σήμερα.

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

Η ΚΥΡΑ ΑΡΡΩΣΤΕΙΑ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

«Καλῶς τὴν, καλῶς τὴν. Κόπιασε κυρά. Μὲ τὸ καλὸ ἤρθες, μὲ τὸ καλὸ νὰ φύγῃς».

Ἄνοιξα μὲ κόπο τὰ θολωμένα ἀπὸ τὸν προετὸ μάτια μου καὶ τᾶφερα ἕνα γύρω στὴν κάμαρα, νὰ ἴδῶ ποῖον καλωσόριζε μὲ τόση μελιστάλαχτη καὶ συγκινημένη φωνὴ ἢ Νόνα μου, ἀλλὰ δὲν εἶδα κανέναν. — Ποιὸς ἦρθε Νόνα;— ρώτησα μὲ πολλὴ περιέργεια. — Κανένας μάτια μου. Καλωσορίζω τὴν ἀρρώστεια. Λέω, πὼς μὲ τὸ καλὸ ἦρθε καὶ μὲ τὸ καλὸ νὰ φύγῃ.

Στὴν παιδικὴ φαντασίᾳ, ἡ ἀρρώστεια, ποὺ ἔπεσε πάνω μου σὰν κροανὸς ἀπὸ τὸ προηγούμενο βράδυ, ὑλοποιήθηκε, πῆρε μορφὴ ἄγριας μεγαλόσωμης γυναίκας μ' ἀρχοντικὰ φροσέματα — ἀφοῦ τὴν εἶπε κυρά— ποὺ ἦρθε νὰ μὲ βασανίσῃ, ποιὸς τὸ ξέρει γιατί καὶ γιὰ ποῖο λόγο. Τὴν ἔνοιωσα κι' ὅλας σκυμένη πάνω μου νὰ βάζῃ τὸ γόνατο σὲ στήθος καὶ νὰ μὲ φροθερίζῃ. Ἔβγαλα σπαραχτικὴ φωνή. — Νὰ τὴ διώξῃς Νόνα θὰ μὲ σκοτώσῃ. — Θὰ φύγῃ μὲ τὸ καλὸ γυιέ μου, μὴ τὴ θυμώδῃς, δὲν κάνει— εἶπε καὶ σκούπισε τὰ μάτια της.

Ἐπειτα, ἔστησε σὲ τραπέζι, ἄσπρο ὑφαντὸ πεντακάθαρο τραπεζομάντηλο κι' ἔβαλε πάνω κάρτιο κι' ἄλλα πολύχρωμα ταχαρωτά, συνεχίζοντας τίς εὐγενεῖς φιλοφρονησεις, πρὸς τὴν ἀόραστη μουσαφίρισσα, ποὺ θυμώθηκε τὸ σπῆτι μας καὶ θροιάσθηκε γιὰ καλὰ.

— Κόπιασε κυρά, πῶς νὰ γλυκαθῆς.

Σὲ λίγο ὄλες οἱ γειτόρισσες τρομοκρατημένες, ἔφεραν ἀπὸ ἕνα πιατάκι κάρτιο-τάχαση μὲ κουφέτα καὶ ἰθάλαν κι' αὐτὲς πάνω σὲ τραπέζι. — Σοῦ φέρομε ἐδῶ τὸ κέρασμο, κυρά, νὰ μὴ κάνῃς τὸν κόπο νὰ κοπιώσῃς κι' ὡς τὸ σπῆτι μας—. Μέχρι τὸ

ἀπόγευμα ἀπ' ὄλο σχεδὸν τὸ χωριό, ὄλες οἱ μικρομάγκες, κουβάλησαν ζαχαρωτὰ λογιῆς λογιῆς, γιὰ νὰ φάῃ ἡ κυρά ἀρρώστεια. Κουφέτα, ζαχαμέλλες, κάρτιο, λουκούμια, γέμισαν τίς γωνιὲς μας μὲ τρεμάμενα χέροια. — Νὰ φᾶς κυρά νὰ γλυκαθῆς καὶ νὰ πᾶς σὲ τὸ καλὸ σου.

Ὅμως ἐκεῖνη δὲν τ' ἄγγιζε. Ἐπρωγε ἀπὸ μένα, μέρα καὶ νύχτα, χόρταινε καὶ δὲν τῆς ἔμενε ὄρεξη γιὰ τίποτε ἄλλο. Τὴν αἰσθανόμουν νὰ κοιτουράῃ, σὰν σκελὶ τὰ κόκκαλά μου, νὰ σουφράῃ σὰν φίδι τὸ αἷμα μου, νὰ κολουιάζεται γύρω σὲ κορμί μου, ἢ ν' ἀρπάξῃ ἕνα λουρὶ καὶ νὰ μὲ χτυπάῃ. Πότε πάλι, νὰ μὲ σέβρῃ μαζὶ της ἔξω σὲ ρεμματιές, νὰ μὲ σποῶνῃ σὲ γκρομούς, νὰ μὲ κελᾷ σ' ἀγκυθερούς τόπους, νὰ μὲ οἶχνῃ σὲ παγωμένα νερά, ἢ μέσα σὲ γλόγες. Κι' ὄλο σὲ τρελλὸ ἐκεῖνο παραλήρημα φώναζα. — Νὰ τὴ διώξῃς Νόνα, εἶναι πολὺ κακὴ—. Καὶ περιμένα νὰ πάσῃ ἡ Νόνα μου ἕνα χοιτὸ ἔξω καὶ νὰ τὴν κερνήσῃ πολὺ μακρὰ κι' ὄχι νὰ τὴ γλυκοκουβερτιάξῃ καὶ νὰ τὴν κερνήσῃ γλυκίσματα. Μὰ ἡ Βάβω δὲν τὴν ἔδιωχνε. Γονατιστὴ προσετὰ σὲ κρεβάτι μου, χάιδεγε τὰ σκαλώματα καὶ τὴν παρακαλοῦσε ὅσο μπορούσε πιὸ μαλακά, νὰ φύγῃ μὲ τὸ καλὸ. — Φιάνει κυρά, δὲν τὸ λυπάσαι; Καλὴ εἶσαι κι' ἄγια εἶσαι. Σὲ τιμοῦμε καὶ σὲ φιλοῦμε. Μὰ φιάνει πιά—. Τοῦ κάκου. Ὅλα χαμένα, τίποτε δὲν γίνονταν. Κουφὴ ἦταν καὶ δὲν ἄκουγε, τυφλὴ καὶ δὲν ἔβλεπε, μανιασμένη καὶ δὲν ξεδύωνε.

Τ' ἄλλα παιδιά δὲν ἔπαιναν μέσα. Ἐξοργιστὴ ἡ μάνα μου σ' ἄλλο δωμάτιο, νὰ μὴ τὰ ἴδῃ καὶ τὰ θυμώδῃ κι' αὐτὰ. Μόνο ὁ γιατρός πῆγαινε κι' ἐσοχότανε σιεροχορημένος, λιγομίλητος κι' ἀνίκανος νὰ

τὴν πολεμῆσιν. Δὲν εἶχε ὁ δυστυχῆς κανέ-
να ὄπλο, πάρεξ καὶ χρωματισμένα νερά
ποῦ ἀφρίζαν καὶ ποῦ ἡ ἀροῦστικὴ τὰ
γλείφαζε καὶ δὲν τὰ λογάριζε ὀλίγελα.

Ὁ ἅγιος Φλέμινγκ δὲν εἶχε ἀκόμα πα-
ρουσιαστέϊ καὶ τὰ μεγάλα του θαύματα,
οὔτε κὰν μποροῦσε νὰ τὰ ὑποψιασθῆ κανέ-
νας. Ὁ τόπος τότε ἦταν ἄδειος, νὰ σιοι-
θάζονται τὰ δάκρυα τῶν μαννάδων καὶ νὰ
γερμίζη μὲ σταιφῶδες μικρῶν παιδιῶν. Ἐ-
κεῖ ποῦ τὴν ὥρα εἶναι σιημένος ὁ τρισάγιος
βρωμὸς του, κι' εἰ μαννάδες ἀποδέτοιον τὴν
καρδιά τους, πλημμυρισμένη ἀπὸ εὐγνωμο-
σύνη, ἦταν μιὰ ἀχόρτιαγη ροιφήτρια καὶ
κατάπιε τὰ παιδιά.

Πόσες μέρες κἀθησε τοῦτη ἡ «κρυφά»
σιὸ σπῆτι μας, ποῦ νὰ τὸ θινῶται κανέ-
νας; Κι' ὅλες ἐκεῖνες τὶς μέρες, δὲν τη-
γάνισαν τίποτε, δὲν ἔβρασαν κρέας, δὲν
ἔψησαν πίττα. Ἡ κρυφά ἀροῦστικὴ, δὲν τὰ
σιμπανοῦσε αὐτὴ, θύμωνε κι' ἀγρίεψε πε-
ρισσοῦτερο. Μόνο γλινὰ καὶ καλὰ λόγια ἤ-
θελε. Κι' ἀπ' αὐτὰ τῆς προδορεοῦσαν μπό-
λιστα καὶ μὲ τὸ παρολάνω.

Ἐπειτα ἔφριγε μὲ τὸ καλὸ, ὅπως τὴν
παρακάλεσε ἡ Νόνα μου. Ἄφησε τὸ σπῆ-
τι μας καὶ τριγύρισε, ἀφινισαμένο αὐτὸ, ὅ-
λο τὸ χωριό. Μπῆκε σ' ὅλα τὰ σπῆττα παρ'
ὄλο ποῦ τῆς κοβάλιον ἐδῶ τὰ κεράσμα-
τα. Αὐτὴ ἤθελε νὰ τὰ ἐπισκεφθῆ ὅλα, νὰ
μὴν ἀφήσῃ κανένα παραπονεμένο.

Ὁ μπαγάλης δὲν πρόφταινε νὰ παραγ-
γέλνει ἀπὸ τὰ Γιάννερα κοιφῆτα καὶ καν-
τιοζάχαρη. Οὔτε καὶ σ' ὅλα τὰ σπῆττα γά-
μο νάχαν, τῶρα δὲν θὰ ξεοδεύονταν.

Θάμεινε κίτω κάτω διὸ—τοεῖς μῆρες
γιατὶ τὸ χωριὸ ἦταν μεγάλο κι' ἔπιασε
πολλὴ δουλειά.

Ἄπλωσε τὴν πλοκαμοῦς τῆς πάνω σ'
ὅλες τὶς σιέγες, ἔκλεισε τὰ σχολεῖα, ἐρή-
μασε τοὺς δρόμους, τρικύμισε τὸν ἀέρα καὶ
κιθεροῦσε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη.

Πολὸν τῆς ἄρεσε φαίνεται τῆς κρυφῆς
καὶ καλοκάθηρε. Ὁμορφο ἦταν τὸ χωριὸ
κι' ἀπάνω στὰ κάλλη τῆς ἀνοιξῆς. Ἐλαυ-
πε σὰν ἰστέρι, ἀνάμεσα στὰ κακοτάγαλα
βουβά. Ὅι ἀκτικὲς δλανθισαμένες μωσοδο-
λοῦσαν, τ' αὐτέλια εἶχαν προσιόσει, τὰ
μελίσοια κοιβαλοῦσαν τὴ χειρῆ γύρη τῶν

λοιλουδιῶν, ὁ κοῦκος τῶλεγε τὰ βράδνα,
ὁ κότσιφας γλινκοτραγοῦδοῦσε τὶς αὐγές,
τὰ χελιδόνια ἔρχιζαν τὶς φωλιές τους κι'
ὅλα βροσκοῦνταν στὴ γλινκῆση ὥρα τους.

Μόνο οἱ ἄνθρωποι σιέκονταν ἀπραγοῖ
καὶ σὲ βαθειὰ ἀπελπισία. Οἱ μάννες ἔκρυ-
βαν τὰ παιδιά τους καὶ λιβάνιζαν. Μὰ
αὐτὴ, καθὼς εἶπαμε, βροῆκε τρόπο καὶ ξε-
τρόπωσε ὅλα τὰ παιδιά.

Τὰ βασάνισε, τὰ ἔδειρε, τὰ ἔψησε στὴ
φωτιά τῆς, τὰ τούπησε μὲ καντῆς βελόνες
καὶ τᾶφησε μὲ μόνον τὰ κόκκαλα γερά, κα-
τὰ ποῦ λέει ὁ λόγος.

Πάλι καλὰ ποῦ ἔφησε καὶ τὰ κοκκα-
λάκια. Καλὴ ἦταν ἡ κρυφά ἀροῦστικὴ κι'
ὅρα καλὴ σιὸν κακὸ τῆς τὸ δρόμο.

Τέλος, ἀποφάσισε νὰ φύγη. Σέλλωσε
τὸ μαῦρο τῆς ἄλογο, καθάλικεψε καὶ ξε-
κίνησε.

—Ἄς πάη σιὸ καλὸ. Κακὸ δὲν μᾶς
ἔκανε τοῦτη τὴ φορά. Μπῆκε ἀπὸ τὸ δικό
μας τὸ σπῆτι, ποῦ ἦταν προῖτο σιὸ ξυπτα.
τὰ πῆσε ὅλα σθάρα, ἔφαγε, ἤπιασε κι' ἔφρι-
γε ἀπὸ τὸ τελευταῖο, σιὸ ἔβγα τοῦ χωριοῦ
Ἐκεῖνο υἷαλιστὰ τὸ λημοῦνησε, ἢ μπορεῖ
καὶ νὰ βαρέθηκε καὶ δὲν κινήκε.

Κι' ἦταν ἐκεῖ μέσα καλὸ μου, τοεῖς
γοῆς, κοῦτσουρα ἀποραποκαμμένα καὶ μεγά-
λωναν. Ἐνα κοιλάρσκαλο βλασταράκι, τὴ μό-
νη φῆτρα ἀπὸ τὸ παλιὸ βοοβάτο σπιτικό.
Τὸ Γιαννάκη ποῦ τὸν φέγγαζαν στὰ ποῦ-
πουλα, ποῦ τὸν κανάκεαν σὲ χίλια γάδια,
τὴ μόνη παρηγοριὰ τῆς χαροκαμένης ζω-
ῆς τους, τὸ μόνον φῶς τῶν ματιῶν τους.
Σὰν ἔνα κλωταράκι ἀνθισμένης μυρδαλι-
ᾶς μέσα σιὸ βαρὸν χειμῶνα τους.

—Γκορμιοισακίστηκε ἡ ἀφορεσμένη—
εἶπε ἡ βιάω τοι— ἄς βγάλουμε κι' εμεῖς
τὸ παιδί μας νὰ πάσῃ λίγον ἥλιο κι' ἀέ-
ρα— Καὶ τῶθραλαν σιὸ περιβόλι. Ἄχ
μεγάλον λόγον ξεσιόμισε ἡ γοῆ. Τέτοιον
ποῦ ἀπόμεινε σημαδιακὸς καὶ μολογιέται
ἀκόμα.

Τῶρα, θέλεις γιατί τᾶχονσε καὶ τῆς
βουροφάνηκε, θέλεις γιατί νιοῦπνε νὰ φύ-
γη μ' ἄδεια γέσια ἀπὸ ἔνα τόσο μεγάλο
χωριό. Πισωνῶσαι βαλαντωμένη κι' ὅπως
εἶδε τὸ Γιαννάκη νὰ μαζεῖν μανοικῆσια
τὸν ἄδοσε ἀπὸ τὰ μαλλάκια τὸν φορῆσε
μόνον μιὰ μέρα σιὸ σιρῶνα κι' ἴσπερα βια-

ΑΛ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΕΝ ΗΠΕΙΡΩ,

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

—Καὶ ποῦ 'ν' ὁ Χριστός, μάννα;

Ἠρώτησα μετ' ἀδημονίας τὸ ἐσπέρας τῶν Χριστουγέννων τὴν μητέρα μου ἀποκαμῶν, πλεον ἀπὸ τὰ βάσανα ὀλοκλήρου τεσσαρακοστῆς, καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς ὁποίας εἶχον τεθῆ ἐν ἰσχύϊ ὄλαι αἱ ἀπαγορεύσεις, ἀπὸ παντὸς βρωσίμου σχέσιν ἔχοντος πρὸς τὰ λεγόμενα «ἀρ ημένα».

Πᾶν ὅ,τι ἤγγιζον ἦτο «ἀρτημένον» καὶ ἡ Σαρακοστὴ ἐλάμβανε τεραστίας διαστάσεις φαντάσματος εἰς τὰς σκέψεις μου, εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀπασχολουμένη, εἰ μὴ τὴν ἐπιτήρησίν μου.

—Ἐρχεται, βλαστάρι μου, καβάλλα στὸ γαϊδούρι μὲ τὴ Μάννα του ἀπ' τὸν Ἄϊ Θανάση! Μόνε κοιμήσου τώρα, γιατί ταχειὰ θὰ ξυπνήσης, νὰ πᾶς σὶ τὴν ἐκκλησιά.

Ἦμουν παιδίον δεκαετῆς, τὸ δεύτερον ἐκ τριῶν ὄρφανῶν, τὰ ὁποῖα ἀφῆκεν ὁ πα-

σιτικὴ τὸν πῆρε μαζί της καὶ ἔφυγε εὐχαριστιμένη.

Τοῦτος ὁ μικρὸς Γιαννάκης, ἔγινε τὸ ἐξίλαστήριον θῦμα καὶ μ' αὐτὸν πληρώσαμε τὸ σκληρὸ ἡμῶν, σὶ τὴν γὰρ ἀσθένεια, ἐκείνον τὸν μικρὸ.

Στὰ γύρω χωριά δὲν ἦταν τόσο συγκαταβατικὴ. Στάθιζε ἀνελέγηται καὶ πῆρε φόρο βαρῶν. Ἐμᾶς μᾶς καλοτύχιζαν καὶ μᾶς μαζάριζαν.

Κε' ἀλήθεια, πολὺ φτηνὰ τὴν ἐξοφλήσαμε. Μὲ τὸ τίποτε ποὺ λέει ὁ λόγος. Τὴν ξεκινησαμε, μ' ἓνα κλωνάρι ἀνθισμένης μηγδαλιάς.

Οἱ ἄλλοι ἔδωσαν πολλά. Ἐμεῖς δώσαμε μόνο τὸ μονάχοιθο Γιαννάκη καὶ ἡ Κερά Ἀσθένεια ἔφυγε... μὲ τὸ καλό!

(Ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ
«Φωνῆς ἀπὸ τὸ γρόνον»)

τῆς μου εἰς τὰς φροντίδας τῆς μητρός μου. Ἐπαίζομεν μετὰ τῶν ὀμηλικῶν πλεόντες εἰς τὸ ὄνειρον τῆς εὐτυχίας ἐλαχίστων ἀπαιτήσεων, ποὺ εἶχομεν ἔναντι τῆς μικρᾶς καὶ ἀσημάντου ζωῆς μας; εἰς μικρὸν χωρίον τῆς Ἠπείρου

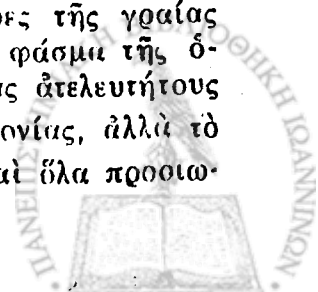
Τί νὰ ἐπιθυμήσωμεν, ἀφοῦ ὄλα ἦσαν ἰδικὰ μας εἰς τὸ χωρίον;

Μὴ δὲν ἐγευόμεθα τὰ μῆλα εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν; τὰ κορόιηλα, τὰ σταφύλια, τὰ σῦκα; Ὅταν ἐτελείωνον, ἐτελείωνον δι' ὄλους καὶ ἀνεμένομεν τὴν ἐπάνοδόν τῶν βέβαιοι, ὅτι οὐδαμοῦ ὑπῆρχον εἰς ἄλλην ἐποχὴν καὶ εἰς ἄλλον τόπον.

Ὅμως εἰς τὸν κύκλον τῶν ὀμηλικῶν κάποιος ἔφερε μίαν ζώην, ἡ ὁποία συνεκέντρωε τὸν θαυμασμὸν ὄλων, ὅταν ἐπαίζομε τὸ «λουρί», ἄλλος εἶχεν ἓνα ζιλευτὸν «σουγιᾶν», ἄλλος ἔφορει τσαρούχια κόκκινα, φέροντα θύσανον λευκὸν καὶ «πούλιες» χρυσές.

Καὶ τὰ μὲν τσαρούχια, ἦτο βέβαιον ὅτι κατελέγοντο εἰς τὰς ἑορταστικὰς φροντίδας τῆς μητρός μου καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἀμφιβολία περὶ τῆς προμηθείας τῶν. Ἐκεῖνο διὰ τὸ ὁποῖον μὲ συνεῖχε πραγματικὴ ἀγωνία ἦτο ὁ «σουγιᾶς», περὶ τοῦ ὁποίου ἐπιμόνωσ μετὰ θέρης καὶ διακρύων ὀμίλου εἰς τὴν μητέρα μου ἀπὸ πολλοῦ καὶ ἐλάμβανον καθησυχαστικὰς διαβεβαιώσεις, ὅτι ἡ ἐκπλήρωσις τῆς ἐπιθυμίας μου θὰ συνέπιπτε πρὸς τὴν ἐρτήν τῶν Χριστουγέννων, ἔαν «ἐνήστευα ὅλη τὴ Σαρακοστὴ καὶ ἐκαθόμου φρόνιμα».

Μακρὰ ἦσαν αἱ χειμεριναὶ ἡμέραι τῆς νηστείας, μακρὰ ὡς αἱ χεῖρες τῆς γοαίας λιποσάρχου Σαρακοστῆς, τὸ φάσμα τῆς ὁποίας μὲ κατεδίωκε κατὰ τὰς ἀτελευτήτους νύχτας τῆς παιδικῆς εὐδαιμονίας, ἀλλὰ τὸ τέραμα τῶν δεινῶν ἤγγιζε καὶ ὄλα προσιω-

νίζοντο τὴν ἔλευσιν τῶν Χριστουγένιων, τοῦ Μικροῦ Πάσχα, ὅπως ὠνομάζετο εἰς τὴν Ἡπειρον.

Αἱ πυρετώδεις προετοιμασίαι, ὁ ἐφοδισμὸς τοῦ οἴκου—μόλις τὴν προτεραίαν τῆς παραμονῆς ἢ μητέρα μου ἐπιστρέφουσα ἀπὸ τὴν ἑβδομαδιαίαν πανήγυριν ἔφερεν ἐξ Ἀργυροκάστρου τὰ Χριστουγεννιάτικα ὀψώνια, τὰ τσαρούχια, τὰ κουμπουράλαχανα (1) καὶ τὰ πράσα ἀλαραίτητα διὰ τὸ ἑορταστικὸν φαγητὸν μετὰ χοιρείου κρέατος, ἅπαντα τῆς παραγωγῆς τῶν χωρίων Κάριανης καὶ Κακόζης, ἀπὸ τὰ μοναδικὰ εἰς τὸ εἶδος τῶν «μποσάνια» (2)—προεμήνυον τὴν ἔλευσιν τῆς μεγάλης ἑορτῆς τῆς Χριστιανωσύνης.

Καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὁ σουγιᾶς, ὁ πολυπόθυτος σουγιᾶς. Ποῖος ἐκ τῶν ὀμιλήκων θὰ ἐτόλμα νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν ἀδιαμφισβήτητον ὑπεροχὴν μου; Ὁ μαγικὸς σουγιᾶς κρεμάμενος ἐκ τῆς ζώνης ἐπέβαλλε τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴν ὑποταγὴν. Ἦτο δὲ τὸ ὄπλον αὐτὸ ἀφελοῦς κατασκευῆς, ξυλομαχαιρίδιον, ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα φέρουν τὸ ὄνομα «κολοκοτρώνηδες».

Ὁ ἰδικὸς μου «κολοκοτρώνης» προωρίζετο διὰ ποικίλας χρήσεις. Θὰ ἤνοιγον εὐκόλως τὸ κλειδοπίνακον (3), θὰ ἐσπενδον πλησίον τῆς μητρὸς μου νὰ κόψω ὅ,τι δῆποτε ἐχρειάζετο, συμβοηθὴς εἰς τὰς οἰκιακὰς τῆς ἐργασίας, θὰ ἐδυνάμην μετὰ φιλοκαλίας νὰ λειάνω τὰ ξύλα δι' οὐρανομήκεις χαρταετοὺς καὶ τέλος, ἀσυναγώνιστος, θὰ ἤμποροῦσα νὰ κάμω «τζαμάρες» (4), ἀποφλοιῶνων τοὺς εἰδικοὺς κλάδους τῆς κουτσουπιᾶς-ἀγριοξυλοκερατιᾶς, μετὰ τοὺς φλοιοὺς τῆς ὁποίας, συστρέφων καταλλήλως, κατὰ τὰς πρώτας ἔλευσομένας τῆς Ἀνοιξέως ἡμέρας θὰ τὰς κατεσκευάζον. Ἡ χαρὰ μου ἦτο ἀπερίγραπτος μετὰ τὴν ἐλπίδα τῆς λαμπρᾶς ὑπεροχῆς.

Ὁνειρευόμην τὴν ἡμέραν ἐκείνην, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπὶ ὑψηλοῦ τινος λόφου κυκλούμενος ἀπὸ ἐκπλήκτους ὀμηλικούς, ὑπερήφανος θὰ ἔπαιζα τὴν τζαμάραν. Καὶ ἐκείνη θὰ ἦχει στεντορείως ὡς σάλπιγξ τῆς Ἱεριχοῦς καὶ θὰ ἀντήχουν οἱ φάραγγες τῶν πέριξ βουνῶν καὶ οἱ χωρικοί, ὡς εἰ

μαγεμένοι, θὰ ἠρώτων περὶ τοῦ φιβεροῦ ἤχου, τοῦ ἐμποιοῦντος τὸν φόβον εἰς ἔμψυχα καὶ ἄψυχα, «εἰς ὅλην τὴν ἐμφήλιον» κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἱεροψάλτου τοῦ χωρίου.

Εἰς ὅλο τὸ χωρίον αἱ αὐταὶ προετοιμασίαι. Ἡ παραμονὴ τῆς τοῦ Χριστοῦ Γεννήσεως εἶναι ἡμέρα τῶν ἑορτίων ἐργασιῶν. Ἀπὸ πρώτας ἢ σφαγὴ τῶν χοίρων. Φωνὴ ἐν Ραμᾷ, κοπετὸς καὶ θρηῆνος τῶν σφαζομένων ζώων. Εἰς τὰ ὄρεινά τῆς Ἡλείρου εἶναι συνήθεις αἱ κραυγαὶ τῶν πεινῶντων λύκων ἐν τῇ νυκτερινῇ ἡσυχίᾳ. Κατ' ἔτος τὰς παραμονὰς τῶν Χριστουγέννων αἱ οἰμωγαὶ τῶν χοίρων ἀποτελοῦν φρικαλέον κλαυθμόν, ὅμοιον πρὸς ἐκείνον τῶν πειναλέων λύκων. Ὁ «σφάχτης» περιφέρεται ἀπὸ αὐλοθύρας εἰς αὐλόθυραν διὰ τὴν θυσίαν. Γυναῖκες καὶ ἄνδρες κατεγίνοντο εἰς τὸ νοικοκύρεμα αὐτῶν τῶν κρεάτων, κατανέμοντες αὐτά, ἄλλα διὰ «πάστωμα», ἄλλα διὰ τὸ αὐριανὸν «κεμπάπι», δηλαδὴ τὸ Χριστουγεννιάτικον φαγητὸν, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ τεμάχια χοιρείου κρέατος διαπερασμένου εἰς σοῦβλαν μετὰ φύλλων δάφνης καὶ ὀριγάνου, ἄλλα δὲ διὰ τὰ λουκάνικα, εἰς ἐτησίαν προμήθειαν, τῶν ὁποίων τὸ «γέμισμα» ἀπειέλει ἀληθῆ τελετουργίαν.

Ἄλλαι γυναῖκες κοταγίνονται εἰς τὸ καθάρισμα τῶν οἴκων, τὸ ἀσβέστωμα τῶν ρειθρῶν καὶ τῶν αὐλῶν καὶ ὅλοι ὁμοιάζον πρὸς ἐργάτας ἐργοστασίου πυρετωδῶς ἐργαζόμενοι ἐν ἀναμονῇ τῶν Χριστουγέννων.

Εἰς τὴν δυσχείμερον Ἡπειρον αἱ χειμεριναὶ ὥραι καὶ τὸ ὄρεινόν ψυχρὸς περιορίζουν τοὺς χωρικοὺς εἰς τοὺς οἴκους καὶ τὰς οἰκιακὰς αὐτῶν ἀσχολίας. Εἶχεν ἤδη βραδύσσει. Χονδρὰ κούτσουρα ἔκαιον εἰς τὸ μπουχαρὶ (5) τῆς μεγάλης σάλας μας, διηρημένης εἰς τὸ μέσον δι' αὐτοσχεδίου χωρίσματος ἀπὸ ἀμπάρι ἀπλήρη καρπῶν, εἰς κρεβατοκάμαραν καὶ μαγειρεῖον.

Πυκνὰ στρώματα χιόνος ἐκάλυπτον ἤδη τὰ πάντα. Τὰ ξύλα εἰς τὸν ὄβωρον (6) τῆς αὐλῆς μετὰ τάξιν ἐστιβαγμένα, πρῶτα τὰ χονδρὰ καὶ εἶτα τὰ λειανὰ, ὅλα εἶχαν ἀσπρίσει. Ἡ ἀνταύγεια τῆς πυρᾶς ἐφώτιζε τὰ χαρούμενα πρόσωπα. Ἡ θεία Ἀμαλία

παραμέριζε τὸν ὑψηλὰ κρεμάμενον ὄρμα-
θὸν ἀπὸ λουκάνικα καὶ πιτιές, τὰ ὁ-
ποῖα πρὸ ὀλίγων ὥρων εἶχον ἐτοιμασθῆ
καὶ ἔκαπνίζοντο εἰς τὸ βάθος, εἰς τὸ μου-
χαρί, ἵνα μὴ ἀρπάξουν ἀπὸ τὴν φλόγα.

Αἱ φλόγες ἔλειπον τὰς καιομένας δρυῶ-
σι δὲ μηρηρισμοὶ τῶν ὁμοιάζον πρὸς τὰς
ἀκαταλήπτους μαντικὰς διουσημίας τῆς Δω-
δωναίας φηγοῦ (7).

Προσῆγγιζεν ἡ ὀγδόη νυκτερινή, αἱ
ἄλλαι ἐργασίαι εἶχον λάβει πέρας, καιρὸς
ἤδη καὶ διὰ τὸ φαγητόν.

Ἡ γιαιὰ ἐτυλίχθη εἰς χονδρὸν σάλι,
λαβοῦσα δὲ δύο δοχεῖα καὶ ἀνοίξασα τὴν
ἐξώθυραν κατήρχετο τὴν ξυλίην κλίμακα.
Σφοδρὸς ἀνεμὸς εἰσῆλθεν εἰς τὴν κάμαραν
ὥσει προυτίθετο νὰ καταλάβῃ τὸ κενόν,
ἐνῶ νιφάδες χιόνος μετ' αὐτοῦ εἰσελθοῦ-
σαι ἀπεσβύννυντο, πίπτουσαι ἐπὶ τοῦ δα-
πέδου.

Ἡ αὐλή ἦτο πλήρης προβάτων. Ἡ-
κούοντο βελάσματα νεογεννηθέντων ἀμνῶν
καὶ μηρυκασμὸς τῶν ζώων, γονυκλινωῶς κα-
θημένων. Αἱ ἀκτῖνες τῆς σελήνης διαπερῶ-
σαι ἐνίοτε τὰ νέφη, τὰ ὁποῖα ἤλαυνεν ὡς
ποίμνια σφοδρὸς βορρᾶς, ἔπιπτον ἐπὶ τῶν
προβάτων, φερόντων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν
λαμπρὸν ἐκ χιόνος διάδημα.

Ἡ γιαιὰ ἀκολουθουμένη ὑπὸ τῆς μη-
τρὸς μου, κρατούσης τὸν λύχνον τοῦ πε-
τρελαίου, εἰσῆλθεν εἰς τὸ κατῶγι καὶ
ὠμίλησεν, ὥσει καλησπερίσασα τὸν ἵππον
δειπνοῦντα εἰς τὴν φάτην, ὁ ὁποῖος ἀν-
απέδωσε ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν τὸν χαιρετισμόν,
χρεμετίσας οἰκείως.

Διηυθύνθησαν ἀμφότεραι εἰς τὸ κελ-
λάρι, φυσικὴν σπηλαιώδη ὑπὸ τὴν οἰ-
κίαν κρύπτην, ὅπου ἐφυλάσσετο τυρὸς, βού-
τυρον καὶ μέλι ἐντὸς κάδων καὶ πίθων.
Ἀνελθοῦσαι ἔφερον μετ' αὐτῶν, πλὴν τῶν
λαμπρῶν ἀρτυσίμων, καὶ τὴν πλάκα. Ἐ-
στι δὲ πλάκα, πλακόπετρα μαύρη, δι' ἧς οἱ
χωρικοὶ εἰς τὴν Ἡπειρον συνηθίζον νὰ
κατασκευάζουν τοὺς φούροους (8).

Ἡ γιαιὰ ἐκάθησε πλησίον τῆς πυρᾶς
καὶ μετ' αὐτὴν τὴν μασιάν (9), σφυρηλατημέ-
νην εἰς τὰ περίφημα γύφτικα τοῦ Ἀρ-
γυροκάστρου, ἐσυμποῦσε (10) τοὺς
δρυῖνους κλάδους, ρίπτουσα συνεχῶς ἄλ-
λους πλησίον εἰς τὸ μεγάλο κοῦτσουρο,

τὴν μάνα τῆς πυρᾶς, τὸ ὁποῖον ἔκαίετο
ἀπὸ ἡμερῶν συνεχῶς χωρὶς νὰ σβῆνῃ. Ἐ-
κάθισε περίφροντις ἐκεῖ ὅπου ἐκάθησαν αἱ
προαπελθοῦσαι αὐτῆς πρόγονοι Ἐστιάδες
διὰ νὰ τελετουργήσῃ τὸ Χριστουγεννιάτι-
κον ἔθιμον, τὶς λαλαγγίτες ἢ τηγα-
νίτες, αἱ ὁποῖαι ἐσυμβόλιζον τὰ σπάργανα
να τοῦ Χριστοῦ καὶ ἦσαν νησισίμος τῆς
παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων τροφή.
Ἔθεσε εἶτα τὴν πυροστιάν (11), μι-
κρογραφίαν τοῦ χρησιμοδοτικοῦ τρίποδος,
ἐπὶ τῆς πυρᾶς καὶ ἐπ' αὐτῆς τὴν πλάκα, ἣν
θερμανθεῖσαν ἀρκούντως ἐκαθάρισε διὰ
λευῆς αἰθάλης.

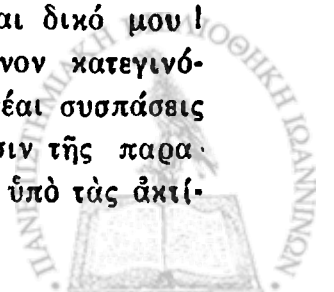
Αἱ ἀνταύγειαι τῆς ἐνδυναμωθείσης πυ-
ρᾶς ἐφώτιζον τὴν δροφὴν, πλήρη ἐξ ὄρμα-
θῶν ἀραβοσίτου καὶ κρομμύων κρεμαμέ-
νων εἰς τὰ πάτερα (12). Τὰ πάντα ἀν-
έδιδον χρυσὴν λάμψιν, ὥσει εἶχε ψαύσει
ταῦτα ὁ Μίδας, μεταβαλὼν εἰς χρυσᾶ ἀντι-
κείμενα.

Ἡ γιαιὰ ἔλαβεν ἐκ τῆς προσαχθείσης
χύτρας διὰ κοχλιαρίου χυλὸν ἐκ σιταλεύ-
ρου καθαροῦ καὶ ἔρριπτε τοῦτον ἐπὶ τῆς
πλακῆς, ἀπλώνουσα μετ' αὐτὴν τὸ καλαμίδι
(12) ἢ πλάστην τὰς τηγανίτας.

Ἡ θεία Ἀμαλία ἐκοπάνιζεν κα-
ρῦδια καὶ ἀμύγδαλα καὶ ἠτοίμαζεν ἐν τά-
χει ὑδρόμελι.

Καθ' ἣν ὥραν αἱ δύο γυναῖκες ἤσχο-
λοῦντο εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ δείπνου, ἡ
μήτηρ μου κατήρχετο εἰς τὴν αὐλήν πρὸς
ἐπιθεώρησιν τῶν προβάτων, τινὰ τῶν ὁ-
ποίων ἀπὸ ἡμερῶν εἶχον ἀρχίσει νὰ γεν-
νῶσι. Καὶ ἦτο καιρὸς, διότι παρὰ τῆς αὐ-
λῆς τὸ ὑπόστεγον ἔκειτο χαμαὶ εὐλογημένη
ἐπίτοκος ἡ λάγια (14), παραδοθεῖσα εἰς
τοῦ τοκετοῦ τὰς ὠδίνους. Εἰς τὰς ἐπικλή-
σεις τῆς μητρὸς μου κατέβημεν καὶ ἡμεῖς
προστρέξαντες διὰ τὰς πρώτας βοηθείας
εἰσκομίζοντες δέμα ἀχύρων, ἵνα μὴ «ξεπα-
γιάσῃ» ὁ γεννώμενος ἀμνός, εἰς οὗ τὴν ἔξο-
δον ἐν τῇ ζωῇ ἐρρήξαμεν φωνὰς θριάμβου
καὶ ἀγαλλιᾶσεως.

—Γέννησε ἡ λάγια! Εἶναι δικό μου!
Ἐν τούτοις καθ' ὃν χρόνον κατεγινό-
μεθα εἰς τὰς περιποιήσεις, νέαι συσπάσεις
τῆς λεχοῦς ἀνήγγελλον συνέχισιν τῆς παρα-
γωγῆς καὶ μετ' ὀλίγον ὠφθη ὑπὸ τὰς ἀκτί-

νας τῆς σελήνης καὶ δεύτερος ἀμνὸς καὶ εἶτα καὶ τρίτος.

Εἶναι ἀνέκφραστος ἡ χαρὰ καὶ ἡ ὑπερηφάνεια ἡμῶν διὰ τὸ πανευτυχὲς γεγονός, διὰ τὸ γοῦρι, τὸ ὁποῖον προεμήνυε ἀναμφισβητήτως εὐτυχῆ τὸν νέον χρόνον.

Τὰ νεογέννητα μετεφέρθησαν ἐν τάχει εἰς τὸ δῶμα, ὅπου ἀπετέθησαν ἐν ἀλαλαγμῷ πλησίον τῆς πυρᾶς καὶ ἐκεῖ εἰς τὰς ἀγκύλας μας ἤναψε τὸ ἡμέρον ὄμμα των.

Μόλις οἱ λαλαγγίτες ἐρρόδιζον ἀπετίθεντο εἰς καθαρώτατον κάνιστρον διὰ νὰ ξεϊδρωθοῦν καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς ταψιά, ὅπου ἐξεμαίζοντο. Ἡ Γιαγιά ἐφημίζετο, ἀπὸ τῆς ωραίας αὐτῆς νεότητος, ὡς ἡ ἀξιωτέρα πασῶν ἐν τῷ χωρίῳ ἀνεγνωρισμένη διὰ τὴν τέχνην τῆς, τοῦ νὰ κατασκευάζῃ τὰ ψιλότερα φύλλα διὰ τὰς πίτες καὶ τὰς δίπλες. Εἶχε δὲ πλήρη συναισθησιν τῆς ἑαυτῆς ἱκανότητος ἐπαιρημένη δι' αὐτὸ καὶ δικαιώνουσα τὸν Ἀθηναῖον εἰπόντα ὅτι «ἀλαζονικὸν ἐστὶ πᾶν τὸ τῶν μαγείρων φῦλον».

Οὕτως αἱ τηγανίτες, ἡ ὀμηρικὴ ἐκείνη ὀπτὴ μᾶζα, ἣς ὁ Σόλων εἶχεν ὀρίσει νὰ γεύωνται οἱ ἐν τῷ Πρωταεῖῳ ἐστιώμενοι, ἡ ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους μνημονευόμενος ἄμης, καρυκευμένα με καρῦδια καὶ ὑδρομέλι ἦσαν ἐτοιμοὶ καὶ τὰς ἐτρόγαμεν ἡ ἡμετέρα δωρικὴ οἰκογένεια δηλ. πάντες οἱ ἐν τῇ Βορείῳ Ἡπειρῷ Ἕλληνας μεχουλιάρη.

Ὁ χορὸς τῶν χειμερινῶν ὥρῶν ἐσύρετο ἀκαταπαύστως καὶ ὁ Μορφεὺς παρεμβὰς ἀπέστειλεν εἰς ὑπνοὺς ἡμᾶς τοὺς μικροὺς καὶ εἶτα τοὺς «μεγάλους».

Ἐκοιμήθημεν ὑπὸ τοὺς γλυκασμοὺς τοῦ ὄνειρου, ἀναμένοντες τοὺς ἤχους τῆς καμπάνας τοῦ Ἁγίου Νικολάου.

Περὶ τὴν δευτέραν μεταμεσονύκτιον οἱ κώδωνες ἐσήμαναν χαρμῶσύνως. Ἠγέρθημεν ἐν τάχει καὶ ἐνεδύθημεν τὰ χονδρὰ μάλλινα. Ἐν μέσῳ τῶν κωδωνοκρουσιῶν εὐχαὶ ἀντηλλάσσοντο εἰς τὰς αὐλοθύρας τῶν οἰκιῶν μετ' ἐγκαρδιότητος ἀπενθυνόμεναι, ἐνῶ εἰς τὰς ὁδοὺς ὄμιλοι ἐπορεύοντο θορυβωδῶς συζητοῦντες.

Εἰς τὸ ὑπὸνυμνον χαγιμίτι τοῦ Ἁγίου Νικολάου, εἰς τὸ ἄκρον αὐτοῦ, πυρὰ παμμεγέθης ἔκαιεν καὶ παρ' αὐτὴν οἱ πρῶτοι

καταφθάσαντες καὶ ποιμένες ἀγραυλοῦντες τῶν πέριξ τοῦ χωρίου ποιμνίων, καταβάντων διὰ ξειμῶνιασμα, κεκαλυμένοι «μὲ τὶς βαρειὰς κάπες».

Χωρικοὶ ἐξήρχοντο ἐκ τοῦ ναοῦ καὶ παιδία μικρὰ ἐπλησίαζον τὴν πυρὰν καὶ ἐθέρμαινοντο, καὶ πάλιν εἰσῆρχοντο εἰς τὸν ναόν, ἐνῶ εἰς τὸ ἐκ τῆς φυσικῆς ὀρθῆς γωνίας ἰζάκι τοῦ χαγιατιοῦ ἔκαιόντο μετὰ θορύβου καὶ σπινθηρισμῶν τὰ ξηρὰ ξύλα. Ἡ ὄλη σκηνογραφία ὠμοίαζε πρὸς τὸ σπήλαιον τῆς Βηθλεέμ.

—Σὺ, Κύριε, κατέδειξας ἡμῖν τὸ μέγα τοῦτο τῆς σωτηρίας μυστήριον· σὺ κατηξίωσας ἡμᾶς, τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἀναξίους δούλους σου...

Ὁ παπα Μόσχος εἶχε ντυθῆ τὰ χρυσὰ ἄμφια, λεπτούργημα τέχνης ἐξαιρετικῆς, ἀποσταλέντα ἐκ Ρωσίας, καὶ ἡ Ἀκολουθία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ἤρχιζεν ἡρέμα κατακηλοῦσα τῶν πιστῶν τὰ ὦτα.

Ἡ ἕκτη πρωτὴν εὐρε τὸ ἐκκλησίασμα ἐξερχόμενον ἐκ τοῦ ναοῦ ὑπὸ ψυχὸς δριμύ καὶ ἐν πλήρει ἀκόμῃ σκοτία ἐπιστρέφον εἰς τὰς οἰκίας.

Ἡ γιαγιά εἶχε στρώσει τὸν σοφρᾶν, ἐπάνω εἰς τὸν ὁποῖον ἐν τερίστιον χάλκινον σινὶ (15) εἶχεν ἀβραμιαίου οἴκου ἀγαθὰ: ἐτι δὲ γκουλιάστραν (16) ἀχνίζουσαν ἀλμεχθῆσαν πρὸ ἡμισείας ὥρας, τυρὸν σκληρὸν πρὸ διαιτίας ἀποκείμενον εἰς τὰς μεπύντενες (17) τοῦ κελλαριοῦ, μόλις δὲ ἐξαχθέντα, ἐνῶ τὸ κεμπάτι ἐστρέφετο ἐπάνω εἰς τὰ πύρορυσια (18) καὶ εὐωδίοιζεν ὅλως ἡ ἀναδιδομένη κνῖσα.

Ποτήρια μέχρι χειλέων πλήρη διπλοκαζανιασμένον οὐρακὶ ἐσκόρπιζον ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν εὐθυμίαν.

—Εἰς ἔτη ποῖλά!

—Καὶ τοῦ χρόνου!

Ἦσαν τὰ τελευταῖά μου Χριστούγεννα ἐν Ἡπειρῷ.

Οἱ παρελθόντες ἐνιαυτοὶ ἔσυραν εἰς τὴν αἰωνιότητα πάντα τὰ προσφιλῆ πρόσωπα τῶν ἔρασμίων αὐτῶν σκηνῶν τῆς παιδικῆς εὐδαιμονίας. Δὲν ζῆ πλέον κανεὶς ἐξ αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἄψυχα ἠλλαξαν μορφήν. Κύματα πολεμικῆς ἀγριότητος ἐκάλυψαν

διὰ τέφρας τὴν ἐπιφάνειαν τῶν πραγμάτων. Μόνη ἢ ἀνάμνησις διασφύζεται εἰς τὴν καρδίαν μου, ἄλλοτε νύχουσα αὐτὴν καὶ ἄλλοτε θέλγουσα, κατὰ τὰς ἐμφύτους διαθέσεις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς.

ὦ γῆ τῶν προγόνων μου, ἃς ἠδυνάμην νὰ σὲ ἀσπασθῶ.

ἐκ ξηρολιθιᾶς ἢ τοίχου καὶ αὐτὴ ἐνίστε ἢ αὐλὴ τῶν χωρικῶν οἰκιῶν, 7) φηγὸς=ιερά δρυς παρ' Ὀμήρω, ἧς ὁ θρούς τῶν φύλλων ἐσήμαινε διὰ τοὺς Δωδωναίους μάντις, 8) φοῦρος=φοῦρνος ὑπαίθριος ἢ ἐντὸς τοῦ οἴκου, 9) μασιὰ=πυράγρα, 10) συμπῶ=συνδουλίξω τὴν πυρᾶν, 11) πυροστία=τρίπους σιδηροῦς τιθέμενος ἐπὶ τῆς πυρᾶς καὶ ἐπ' αὐτοῦ τὰ μαγειρικὰ σκεύη, 12) πάτερα=ξύλα τῆς ὀροφῆς, ὑπὸ τὰς ψαλίδας τῆς ξυλίνης στέγης (κολοκῦθια στὸ πάτερο παροιμ. φράσις), 13) καλαμίδι=τεμάχιον καλάμου, 14) λάγια=μέλαν πρόβατον. 15) σινιδίσκος ἐκ χαλκοῦ, 16) γκουλιάστρα=μανόγαλα, τὸ πρῶτον γάλα τοῦ θηλασμοῦ, 17) μπουντενα=κάδος ἐκ ξύλου, 18) προύσια=ἀνημμένοι ἄνθρωποι.

ΣΗΜ. 1) κουμπουράχανα=κραμβολάχανα, 2) μποστάνια=ἀρδευόμενα ἐκτάσεις διὰ καλλιέργειαν λαχανικῶν, 3) κλειδοπίνακον=ξύλινον δοχεῖον σφαιροειδές διὰ τὴν ἐναπόθεσιν τυροῦ, 4) τζαμάρα=εἶδος σάλπιγγος ἐκ φλοιῶν κουτσουπιᾶς, 5) μπουχαρι=τζάκι, 6) ὀβωρός=αὐλόγυρος

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Νύχτα βαθεῖα στὴ πλάση κι' ὅλη μυστήριο
σιωπὴ, γαλήνη, γλύκα τρυφερότη
ἀκούγεται ἢ ἀνάσα μόνο τοῦ Θεοῦ
κι' ἡ ἀγωνία Του σαλεύει τὴν καρδιά

Κάποιο προμήνυμα στὸν ἄνθρωπο βαθύ.

Νύχτα στὴν γῆ κι' ὅλο πηχτὸ σκοτάδι
δέος στὴν ἔρημη, γυμνὴ ψυχὴ
σὰν χύθηκε δειλὰ στὴ πλάση
γιὰ νὰ γευτῆ τὴ μυστικὴ τῆς γλύκα.

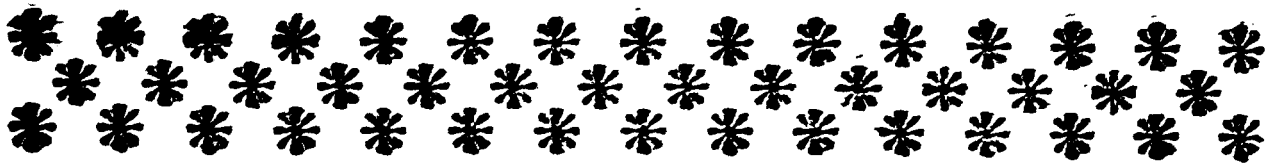
Νύχτα τῆς γῆς ἱερὴ
καὶ οἱ καμπάνες σήμαναν τῆς ἐκκλησιᾶς
πὼς εἶναι ἡ τελευταία σκοτεινὴ
τοῦ ἔρεβους τοῦ παγεροῦ τὸ τέλος.

Τὸ ἀληθινὸ τὸ Φῶς ἔγεννήθη
(ἕμνολογοῦν, φωνῆς στοὺς οὐρανοὺς Ἀγγέλων)
γιὰ σὲ ὦ ἄνθρωπε ποὺ βάδιζες τυφλὸς
κι' ἃς εἶχες ἀνοιχτὰ τὰ μάτια...

ὦ! ἃς χαροῦν τὰ μάτια καὶ ἃς λάμπουν
ποὺ ἔμεναν σθησμένα στοὺς αἰῶνες
κι' ἀγάπη ἃς δροσίσει τὶς ψυχές.

Καὶ νὰ τὸ φῶς! λάμπει γλυκὸ
γαλήνιο, στὴν ταραγμένη μου ψυχὴ
ποὺ σιωπηλὴ τὴν ἅγια νύχτα
προσεύχονταν στῆς Βηθλεὲμ τὴν φάτην.

EDWARD G. WATERHOUSE

Ο ΗΠΕΙΡΩΤΗΣ ΜΙΧ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ*

(1837 - 1906)

«Τό ὄνομά του ἀνήκει στήν Ἑλλάδα, ἡ φήμη του στίς Ἡνωμ. Πολιτείες καί τό ἔργα του στήν ἀνθρωπότητα!»

Ὅταν ὁ πρόεδρος τοῦ Συνεδρίου σας, ὁ κ. Θεόδωρος Ε. Σάστας, μέ προσέβαλε νά παραστή τήν βραδυάν αὐτή, γιά νά πῶ μερικῆς λέξεως «εἰς ἀπόκλιαν φήροι τιμῆς» πρὸς τόν Μιχαήλ Ἀναγνωστόπουλον, ἀσμένως ἀποδέχτηκα τήν πρόσκληση. Ἦταν ὁ προκατόχος μου στή Διεύθυνση τῆς Σχολῆς Πέρας, ἀπό τὰ 1879 ὡς τὸ 1906.

Σηχνά, καθὼς τραγουῶ στὸν περίβολο τῆς Σχολῆς μας, γιά νά δείξω στοὺς ἐπιστήμιες μας μερικὰ ἀπ' τὰ καλλίτερα ἔργα ποὺ ἔχουμε, λέγω σ' αὐτούς, τὸ πρῶτος εἶναι ὁ ἐπιπέθνος γιά δὲ αὐτά. «Μίσιζέ Ἀνάγνωτος», ἐπαναλαμβάνουν, «μὰ πρέπει νά ἦσαν Ἕλληνας». Συναφωνῶ, φυσικά. Ἀλλ' ἀπὸ τόρα καί στοὺς ἐξῆς, δὲ ἐλενημιζῶ σ' αὐτούς, ὅτι ἦσαν Ἡπειρώτης.

Ὁ Μιχαήλ Ἀναγνωστόπουλος, γεννήθηκε τραγῳπαιδῶ, στὸ χωριὸ Πάπιγιο τῆς Ἡπείρου, στὰ 1837. Κατὰ τὴ νεότητά του, φύλαγε πρόβατα. Ἀγωνίζονταν νά μορφωθῆ, καί τὸ κτώμενος νά φοιτῆ τῆ στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ἀπ' τὸ ὁποῖο ἔλαβε τὸ πτυχίον του στὰ 1861. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἀπεφοίτησε πρὶν ἀπὸ 100 ἀναβάθως χρόνια, τέσσαρ μῆνα. Ἡ σύμπτωση αὐτή, εἶμαι βέβαιος, πῶς θὰ σὰς εὐχαριστήσῃ ὅλους, γιὰτὶ καθ' ἑστὰ τὸ μνημόσυνο τοῦτο, ἀπολέ ως ἐπίκαιρο.

Εὐτυχῆς ὄνητός εἶν' ἐκεῖνος, καὶ τὸν ἀναθημοῦνται ἑκατὸ χρόνια μετὰ τὴν ἀποφοίτησή του ἀπ' τὸ Πανεπιστήμιον. Διὰ ὅρας εὐτυχῆς εἶν' ἐκεῖνος ποὺ τοῦ ἔζηλα νά τὸν ἀναμνησθῶνται μ' ἐκείνους καὶ ἐπιθεμοῦμε νά τοῦ ἀπονεύσῃμα ἀπόψε.

Ὁ Μιχαήλ Ἀναγνωστόπουλος ἐκπῶξεν ἕνα μεγάλο διοικητικὸ πνεῦμα, ἕνας τέλειος ὀργανωτὴς ἔργων καί ἕνας φιλόλογος. Γιά τὸ τελευταῖον τοῦτο, τιμήθηκεν ἀπ' τὸ Χάρβαρντ Γιουνιβέρσιτυ, μὲ τὸν σπάνιον, τιμητικὸ ἀπονεμόμενον τίτλον Μάστερ ὀβ Ἀρτς Ναιγροῦ.

Υπῆρξεν ἐπίσης ἀείσθητός. Ἀληθινά, οἱ πρῶτες παρατηρήσεις καὶ ἔλαμα στὴν πρώτην του Ἐτήσιαν Ἐκθέσιν πρὸς τοὺς Ἐφόρους τῆς Σχολῆς, ἀναφέρονται

(*) Ἡ ὀμιλία τοῦ Ἀμερικανοῦ Καθηγητοῦ κ. Ἐντουαρδ Γ. Γουὼντερχαουζ, συνεγεσθεῖ καὶ μετὰ τὸν ἔργον τοῦ Ἡπειρώτου Μιχ. Ἀναγνωστόπουλου εἰς τὴν Διεύθυνσιν τῆς πρῆξιμου Σχολῆς Τερλίων τῆς Βοστωνῆς «PERKINS SCHOOL FOR THE BLIND», δόθηκα κατὰ τὸ δευτέρον Συνεδριον τῆς ΠΑΝΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ, καὶ ἀντιλήθη εἰς τὰς «Ἀθήνας τῆς Ἀμερικῆς», ὅπως χαρακτηρίζεται ἔδω, γιά τὴν πνευματικότητά της, ἢ πρωταίσια τῆς Μασσαχουσέτης, μετὰ τὴν ὄψιν καὶ τῆς Ἰουλίου 1861. Ἡ μετῆρσις τῆς ὀμιλίας αὐτῆς, ἢ ὁποῖα παρῆται ἀρτισμένη νὰ στοιχεῖα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου ἑνὸς μεγάλου Ἡπειρώτου ἀπόδημου, ἀλλὰ καί αἱ ὀποσημασίσεις καὶ τὴν συνοδου-σιν, ἀρταίονται εἰς τὸν παλιγραφημένον Ἑλληνοαμερικανικὸν λόγιον καὶ φίλον κ. Ἠλ. Ζιόφριν, διευθυντὴν τῆς θεημαστῆς ἐτημιας ἐκπετηρίδος «Ἀρτιστῆς» τῆς Ν. Ἰόρκης.

M. MANOS

στην πειθαρχία. Όμως δὲν ἦταν ψυχρός, μήτε σκληρός. Ὑπάρχουν ἀκόμη στὴ Σχολή, ἄντρες καὶ γυναῖκες τυφλοί, ποὺ ζοῦν ἀκόμη, καὶ ὑπῆρξαν μαθητὲς του, καὶ ποὺ θυμοῦνται, πόσον εὐχάριστος ἦταν μαζύ τους. Ζεῖ ἀκόμη ἐκεῖ, (στὴ Σχολή), ἓνας ἄνθρωπος, ποὺ εἶναι σὲ θέση νάνακαλέση στὴ μνήμη του, τὶς παλιές ἐκεῖνες ἡμέρες τῆς Σχολῆς, στὴ δυτικὴ Βοστώνη. Καὶ ἰδίως, νάνακαλέση στὴ μνήμη του, τὴν ὥρα ποὺ ἦταν ξαπλωμένος στὴν κλίνη του, στὸν τρίτον ὄροφο, τὸ δυνατὸ γέλιο τοῦ Μάϋκελ Ἀνάγκνος, τὴν στιγμή ποὺ κατέβαινε τὰ σκαλοπάτια, ἀπὸ πάνω, ἀπ' τὸ Γραφεῖο του, καὶ γλεντοῦσε κάποιον ἀνέκδοτο ποὺ ἄκουσε στὴ συνεδρίαση τῆς Ἐφορείας.

Ἦταν ἓνας μεγάλος φίλος τῆς Ἐλευθερίας, καὶ σ' αὐτὸ δφεύλονταν ὁ ἐρχομὸς του στὴν Ἀμερικὴ. Ἡ πρώτη νύξη γιὰ ἀποδημία, προῆλθεν ἀπὸ τὸν Δρα Σάμουελ Χάου, (1) τὸν πρῶτο μας Διευθυντὴ καὶ ἰδρυτὴ τῆς Σχολῆς, ποὺ στὰ 1820, ὑπηρετήσε ὡς γιαντρός στὸν Ἑλληνικὸ στρατὸ τῆς ἀνεξαρτησίας. Σιράντα χρόνια ἀργότερα, γέρος πιὰ, ὁ Χάου ξαναπῆγε στὴν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ μοιράση δέματα στὴν ἐπαναστατημένη Κρήτη. Σ' αὐτὸ τὸ ἔργο, βοηθήθηκεν ἀπὸ τὸ νεαρό, τότε, Ἀναγνωστόπουλο, ποὺ τὸν καιρὸν ἐκεῖνο, ἦταν, προσωρινά, ἀνεργὸς δημοσιογράφος. Εἶχεν ἀπωλέσει τὴν ἐργασία του, συνεπεῖα τῆς πολεμικῆς του δημοσιογραφικῆς πολιτικῆς.

Ἐδῶ στὴν Ἀμερικὴ, περιέκοψε τὸνομά του καὶ τόκαμε: Ἀνάγκνος. Τὰ καθήκοντά του στὴ Σχολή, τ'ἀνέλαβε μὲ μεγάλον ἐνθουσιασμό. Ἦταν ἓνας μεγάλος ὀδηγητὴς, καὶ τὰ Πρακτικὰ τῶν Συνεδριάσεων τοῦ Διοικ. Συμβουλίου τοῦ Ἰδρυματός μας, εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ ἐντινες παραιτηρήσεις του. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο διοικοῦσε, ἀδιαφορῶντας ἂν θὰ δυσαρεστοῦσεν ἐκείνους, ἰδίως, ποὺ ἐπιθυμοῦσαν νὰ φανοῦν εὐάρεστοι στοὺς συναδέλφους των, σὲ οἰκονομικῆς φύσεως θέματα. Πρόκειται γιὰ μιὰν ἐνδιαφέρονσα λεπτομέρεια, ποὺ περνᾶ ἀπ' τὴ μιὰ γενεὰ τῶν Ἐφόρων, στὴν ἄλλη. Τοῦτο ἀναφέρεται, στὸ ὅτι ὁ Ἀνάγκνος, σὺλες τὶς Συνεδριάσεις, ἔβγαζεν ἓνα μεγάλο φάκελλο ἀπ' τὴν τσέπη του, καὶ τὸν τοποθετοῦσεν στὸ γραφεῖον του, μπροστὰ σὺλους. Αὐτὸ ἐσήμαινε σιωπηρά, πὼς ἦταν ἔτοιμος νὰ παραιτηθῆ, ἂν κάποιος τοῦ ἔκαμνε ἀντιπολίτευση.

Κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο, ὁ χωρικὸς ἀπ' τὴν Ἠπειρο, ἐπέβαλεν ἰσότητα στοὺς γαλαξοαίματους Βραχμάνους τοῦ Μπῆκον Χίλλ. (2)

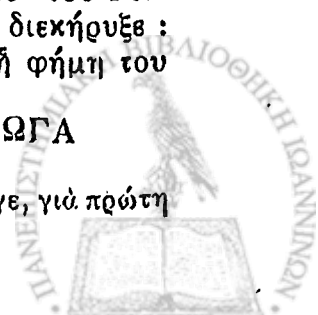
Ὁ Μιχαὴλ Ἀνάγκνος, πιθανῶς εἶναι καλλίτερα γνωστός, ἀπὸ τὴ συνεργασία του μὲ τὴν Ἄννα Σώλιβαν καὶ τὴν Ἐλένη Κέλλερ. Ἦταν αὐτὸς ποὺ ἔστειλε τὸ τυφλὸ κορίτσι μόλις εἶχεν ἀποφοιτήση ἀπ' τὴ Σχολὴ καὶ πῆγαινε κάτω στὴν Ἀλαμπάμπα γιὰ νὰ τύχη μεγαλείτερης φροντίδας τὸ τυφλοκωφάλαλο αὐτὸ παιδί, ποὺ τώρα ἔγινε διάσημο.

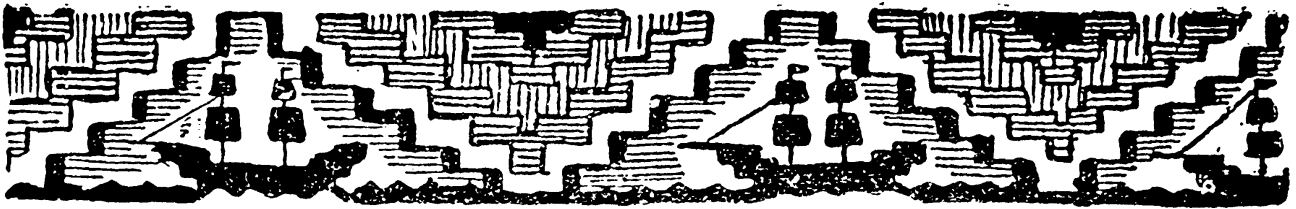
Ἀπόψε, (3) στὰ θέατρα τοῦ Λονδίνου, τῆς Αὐστραλίας καὶ ἄλλων χωρῶν, ὁ Μιχαὴλ Ἀνάγκνος, ἐμφανίζεται σὰν ἓνας χαρακτηρὸς (τύπος) στὸ ἔργο Δὴ Μίρακελ γουῶρκερ (ὁ θαυματοποιὸς ἐργάτης) ἀπ' τὸν ἠθοποιὸ Γουίλλιαμ Γκίμπσον, ὁ ὁποῖος διηγίεται τὴν ἱστορία τῆς μορφώσεως τῆς Χέλεν Κέλλερ. Γρήγορα αὐτὸ τὸ ἔργο, θὰ ἐμφανισθῆ ὡς κινηματογραφικὴ ταινία, καὶ ἡ φυσιογνωμία τοῦ Μιχαὴλ Ἀνάγκνου, θὰ προβάλλεται ἐπὶ τῆς ὁθόνης, σὺλο τὸν κόσμο.

Τὸ ἐπεισόδιο τοῦτο τῆς ζωῆς του, θὰ τὸ ἀναθυμούμαστε πάντα. Πιθανῶς ἡ ζωὴ του θὰ μποροῦσε νὰ ἐκφρασθῆ, μὲ τὰ λόγια ποὺ ὁ κυβερνήτης τῆς πολιτείας τῆς Μασσαχουσέτης, εἶπε σῆνα μνημόσυνο γιὰ τὸν μυστηριώδη θάνατο τοῦ Μιχαὴλ Ἀνάγκνου ποὺ συνέβη στὴ Ρουμανία, στὰ 1906. Ὁ Κυβερνήτης διεκήρυξε: «Τὸ ὄνομα τοῦ Μιχαὴλ Ἀναγνωστόπουλου (4) ἀνήκει στὴν Ἑλλάδα, ἡ φήμη του σὶς Ἡν. Πολιτεῖες, καὶ τὸ ἔργο του στὴν ἀνθρωπότητα».

Ἀπόδοση: ΗΛΙΑ ΖΙΩΓΑ

1. Ὁ Dr SAMUEL GRIDLEY HOWE ἦταν γιαντρός ἀπ' τὴ Βοστώνη. Πῆγε, γιὰ πρώτη

ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ ΣΤΗΝ ΠΑΜΒΩΤΙΔΑ

(Στις δέκα ἑπτὰ γυναῖκες ποὶ ἐπνίξανε στὴ λίμνη)

Στὸ γλυκὸ θαμποφῶτισμα
μιᾶς Σελήνης ρεμβῆς,
ἢ γαλήνη τῆς λίμνης εἰσρόμαξε τόσον,
ὡς ἐδέχθη στὴν κρύα
στοργικὴν ἀγκαλιά της,
τὰ θερμά τους κορμιά,
ποὺ τραγούδησαν ἔντονα
τὴν θεὰ τῆς ἀγάπης.
τὸν ἀνίκητον ἔρωτα.
Ὁ τρανὸς σπαραγμὸς τῆς ψυχῆς τους,
κοπιτερὸς σὰν μαχαῖρι,
τὴν καρδιά τῆς Σελήνης αἰμάτωσε...
Ὅμορφόθωρα πλάσματα,
ἢ Σελήνη μονάχα π' ἀγάπησε
σὰν ἐσᾶς φλογισμένα
τὸν πόνο σας δέχτηκε
στὴ ρεμβή της ψυχῆς...
Στὰ νερὰ τῆς γαλήνιας λίμνης,
ποὺ δεχτήκανε τότε
τὰ κρινένια κορμιά σας,
μιὰ βραδιά φωτισμένη θαμπὰ
μὲ τὸ φῶς τῆς Σελήνης,
κατακόκκινα σκόρπια ρόδα...

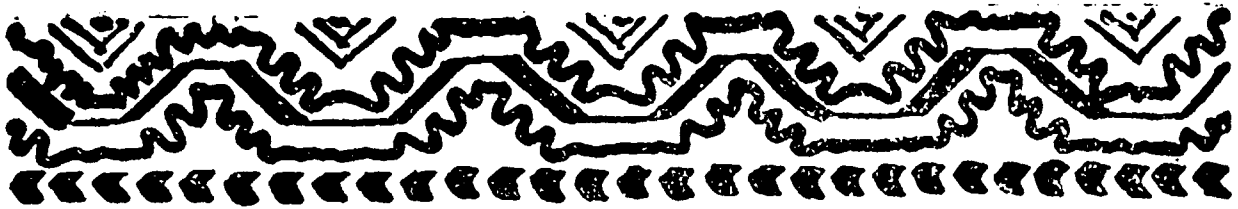
I. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

φορὰ στὴν Ἑλλάδα, σὲ ἡλικία 23 ἐτῶν, τὸ χειμῶνα τοῦ 1824, σπρωγμένος ἀπὸ τὸν ἄδολο φιλελληνισμό του. Στὰ 1828 γύρισε στὴν Ἀμερικὴ, ὅποτε ἐξέδωκε τὸ δισεῦρετο σήμερα ἔργο του *AN HISTORICAL SKETCH OF GREEK REVOLUTION*, Νέα Ὑόρκη 1928. Τὸ σπουδαῖο αὐτὸ Χρονικὸ, καθόσον ξέρουμε, δὲν μεταφράσθηκεν ἀκόμα στὴ γλῶσσα μας—καὶ εἶναι τόσο πολῦτιμο, γιατί ἀποτελεῖ μαρτυρία ἐνὸς ἀληθινοῦ φιλέλληνοσ ποὺ βρέθηκε στὴν Ἑλλάδα στὰ πιὸ κρίσιμα χρόνια της. Τὸν ἴδιο χρόνο (φθινόπωρο τοῦ 1928), ξαναπῆγε στὴν Ἑλλάδα ὁ Χάου καὶ μετὰ δυὸ χρόνια (1830) γύρισε πίσω, στὴν Ἀμερικὴ. Στὰ 1867 ξαναπῆγε γιὰ τρίτη φορὰ, γιὰ νὰ βοηθήσῃ τὸν ξεσηκωμὸ τῶν Κρητῶν. Τότε γνωρίσθηκε μὲ τὸν Ἀναγνωστόπουλο. Ὁ Χάου θεωρεῖται, καὶ εἶναι πραγματικά, ὁ μεγαλειότερος καὶ συνειδητότερος Ἀμερικανὸς φιλέλληνας. Στὸν Ἀναγνωστόπουλο ἔδωσε τὴν κόρη του Τζούλια.

2. Χαρακτηριστὸς τῶν ἀρχοντικῶν οἰκογενειῶν τῆς περιφερείας Μπῆκον Χίλλ τῆς Βοστώνης, ἀπ' τὴν ὁποία προέρχονται ὄρισμένα μέλη τῆς Ἐφορείας τῆς Σχολῆς Πέρινας.

3. Τὸ ἔργο παίξονταν καὶ στὴ Νέα Ὑόρκη τότε (καλοκαῖρι τοῦ 1961).

4. Περί τοῦ Ἀναγνωστοπούλου ἐγράφησαν παλλὰ εἰς τὰ Ἑλληνοαμερικανικά ἱστορικὰ ἔργα τῶν Κανούτα, Μαλαφούρη κλπ. Ἐπίσης ἔγραψεν ὁ Δρ. Δημ. Καλλιμάχος καὶ ὁ Φ. Μιχαλόπουλος στὸ πανηγυρικὸ τεῦχος τῆς «Ν. Ἐστίας», τὸ ἀφιερωμένο στὸν Ἑλληνισμό τῆς Ἀμερικῆς (Χριστούγεννα 1955), ποὺ φρόντισεν ὁ μεταφραστὴς τοῦ παρόντος. Τὸ πληρέστερο βιογραφικὸ σημεῖωμα γιὰ τὸν Μ. Ἀναγνωστόπουλο, δημοσιεύθηκε στὸν «Ἐθν. Κήρυκα» τῆς 8ης Ἰαν. 1961. στὴ σειρὰ «Ἡ Ὅμογένεια στὴν Ἀμερικὴ», ὀφείλεται δὲ καὶ αὐτό, ὅπως καὶ ὅλα τὰλλα σημεῖωματα τῆς σειρᾶς, στὸν κ. Η. Ζιώγα.

WALLACE STEVENS

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΓΙΑ ΤΗ ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΠΟΙΗΣΗ

Τὸ ποίημα τοῦ μυαλοῦ πὸν ψάχνει νὰ βρεῖ
τί εἶναι ἀρκετό. Δὲν χρειάστηκε πάντοτε νὰ τὸ βρεῖ :
Τὸ σκηνικὸ ἦταν στημένο.
Ἐπανέλαβε ὅτι ὑπῆρχε γραπτό.
Ἔστερα τὸ θέατρο ἄλλαξε
σὲ κάτι καινούριο Τὸ παρελθὸν ἦταν μιὰ ἀνάμνηση.

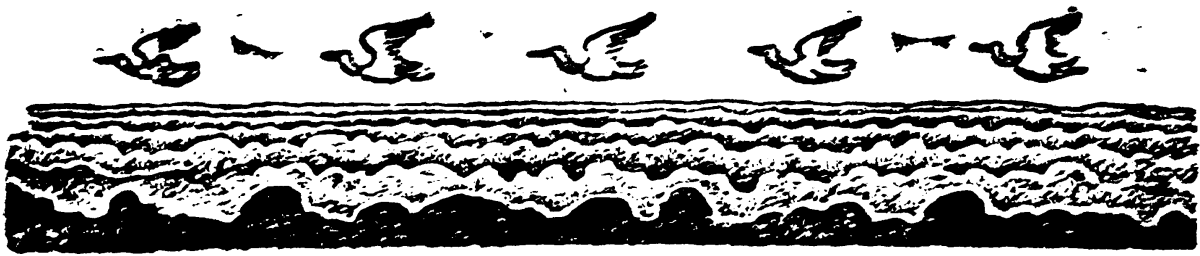
Πρέπει νὰ εἶναι ζωντανό, νὰ μάθει τὴ γλῶσσα τοῦ τόπου.
Πρέπει ν' ἀντικρούζει τοὺς ἄντρες τῆς ἐποχῆς καὶ νὰ
συναντᾶει τίς γυναῖκες τῆς.
Πρέπει νὰ σκέπτεται γιὰ τὸν πόλεμο
καὶ πρέπει νὰ βρίσκει τ' εἶναι ἀρκετό.
Πρέπει νὰ φτιάξει μιὰ νέα σκηνή. Πρέπει νὰ βρίσκεται πάνω σὲ τούτη
[τὴ σκηνή]

καὶ σὰν ἀκόρεστος ἄνθρωπος, σιγὰ καὶ μὲ περίσκεψη
νὰ λέει λόγια πὸν σι' αὐτί, σιὸ πιὸ τρυφερὸ αὐτί τοῦ νοῦ,
νὰ ξαναλέει ἀκριβῶς αὐτὰ πὸν θέλει ν' ἀκούσει,
καὶ πὸν τὸν ἤχο τους ἔνα ἀόρατο ἀκροατήριον θὰ προσέχει
ὄχι τὸ ἔργον, ἀλλὰ τὸν ἑαυτό του,
πὸν θὰ ἐκφράζεται μὲ τὴ συγκίνηση δύο ἀνθρώπων,
σὰν οἱ δύο συγκινήσεις νὰ γίνονται μία.
Ὁ ἠθοποιὸς εἶναι ἕνας μεταφυσικὸς μέσα σιὸ σκοτάδι,
πὸν τεντώνει ἕνα ὄργανον, πὸν τεντώνει μιὰ χορδὴ
πὸν βγάζει ἤχους πὸν διαπερνοῦν ὀλοκληρωτικὰ τὸ πνεῦμα.
Πιὸ κάτω δὲν μπορεῖ νὰ κατεβεῖ
πιὸ πάνω δὲν θέλει νὰ ὑψωθεῖ.

Τὸ ποίημα πρέπει νὰ εἶναι
ἢ εὕρεση μιᾶς ἱκανοποίησης, πὸν μπορεῖ νὰ εἶναι
γιὰ ἕναν ἄντρα πὸν παγοδρομεῖ, γιὰ μιὰ γυναῖκα πὸν χορεύει,
μιὰ γυναῖκα πὸν χτενίζεται.
Τὸ ποίημα τῆς ἐνέργειας τοῦ νοῦ.

Μετάφραση : ΠΑΥΛΟΣ Π. ΝΑΘΑΝΑΗΛ

ΤΡΙΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΑΡΑΝΤΟΥ ΠΑΥΛΕΑ

ΕΡΩΤΗΣΗ

Μικροτόνικό μου θαΐμα, έντιμο έλάχιστο του προικτού
ποιή μιά μισοκλήϊς, μιά μισανόγεις τό γαϊνό σου τό φτεροβγί
νά δοκιμάζεις έλεύθερο τό άπέραστο κενό,
κι έσύ του ζώου έπομοσή έποιαγμένη
νά τρέφεσαι άπό τό χέρι του Θεού ή, του άνθρώπου,
τόσο άδύναμα ποτέ μέ τό πάλμα μου
κι έσύς μέ την άσπασή μου σά θέλῃσαι σās σκοιώνω,
γιατί τάχα έσύς και τά δυό νά 'στε πολλαπλάσια άπό έμένα εβτοχισμένα ;

ΣΠΟΥΔΗ

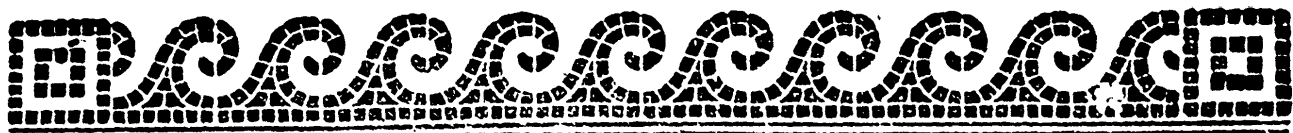
Σε ποιό φροτιστήριο Χριστιανικό νά φοιτήσω,
νά σπουδάσω την άκμή της καρτερίας ;
άπό ποιό σπουδαστήριο σπαρταχικό πρέπει νά περάσω
για νά κερδίσω την άπειλωσία ποί περιγελῶ.
τά λείπειά της ;

ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ

Κάθε χρόνο βλέπω νά 'ρχονται τά νέα χελιδόνια
και κάθε χρόνο άναρωτιέμαι ήν τό ξαναδῶ την ήλλη άνοιξη και πάλι,
ν' άνάβουν στο γαλάζιο ούρανό τις μικρές σπιθίτσες της φωτός τους
του στήθους τους τό ιροδόχρωμο βραμβάκι τους νά βλέπω.
Κάθε χρόνο νιώθω πόσο μικρή είναι ή σοφία μου, και ή δύναμή μου.
Πρόγονέ μου, 'Οδυσσεΐα, φέρνιζέ με ν' άκούσω τό Θεό στο πλάγι μου
τροχμομένος νά σέκει.

ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΠΑΥΛΕΑΣ

ΚΙΒΩΤΟΣ

Ἀδελφή μου

Γυρεύω ἓνα ράμφος περιστεριοῦ
κλωνάρι ἐληᾶς νὰ σοῦ στείλω
τὸ μύνημα κάποιας ἐλπίδας.

Ὅμως τίποτα γύρω μας ἀκόμα δὲν φτερουγίζει.
Στὴν «κιβωτό» μας κλεισμένοι ἀπὸ χρόνια
προσδοκοῦμε λίγη γῆς.

Τὰ μάτια μας ἔχουν θολώσει ἀπὸ ὕδατομους,

Ὅλα γύρω μας ὑδάτινες εἰκόνες
χθεσινὸι στοχασμοὶ ποὺ ἐπιπλέουν
χθεσινὲς γενναιότητες ποὺ πνίγηκαν
γιατὶ δὲν εἶχαμε νὰ τοὺς ρίξουμε
τὸ σωσίβιο τῆς πίστεως μας.

Ὅμως δὲν εἴμαστε πνιγμένοι.

Ζοῦμε !

Λαχταροῦμε τὸ χῶμα τῆς σταθερότητας

Λίγο ζεστὸ μαλακὸ χῶμα
κάτω ἀπὸ τὰ σάπια πέλματά μας
γιὰ νὰ ποῦμε πὼς σωθήκαμε
τελειωτικά.

Ἀδελφή μου

Ἡ στάθμη τοῦ νεροῦ μας
κατεβαίνει ἀργὰ ἀργὰ
ὅμως σίγουρα κατεβαίνει.

Ἐνας χλωμὸς ἥλιος
ἀρχίζει νὰ ζεσταίνει τὰ ὑγρά μέλη μας
εὐεργετικά.

Εἶναι καὶ τὸ χαμόγελό μας
χλωμὸ σὰν τὸν ἥλιο
ὅμως εἶναι κάποιο χαμόγελο.

Ἀνθίζει δειλὰ δειλὰ
σὰν ταπεινὸ χαμολούλουδο
καὶ προσμένει.

Ἴσως αὔριο ποὺ θὰ ξυπνήσουμε
ἀντικρούσουμε τὴν ποθητὴ γῆ,
νὰ δώσουμε κίνηση καὶ ρυθμὸ
στὰ μουδιασμένα πόδια μας
ποὺ ξέχασαν νὰ βαδίζουν ἀνθρώπινα
στὴν ἀκίνησια τῶν χειρῶν μας
ποὺ ξέμαθαν ν' ἀγκαλιάζουν
γιατὶ ἀπομένουν δεόμενα ἀκόμα
πρὸς τοὺς οὐρανοὺς τῆς λύτρωσης.

Χορτάζαμε εμπειρία Ἀδελφή μου.
 Τραφήκαμε μὲ τὸ πικρὸ μας σάλιο
 κούραστήκαμε στὴν ἐγκαρτέρηση
 ὅμως δὲν λυγίσαμε τὰ γόνατα.
 Κάποια γλυκὰ ὄραματα
 ἀποκοίμιζαν μέρες καὶ νύχτες
 τὴν ταλαιπωρημένη πορεία μας
 πάνω στὴν ὑδάτινη γῆς μας.
 Ἐὰν εἶναι νὰ ζήσουμε ἀκόμα λίγο
 ὡς προφτάσουμε νὰ βγοῦμε
 ἀπ' τὴν πικρὴ «Κιβωτιό» μας
 νὰ τρέξουμε πάνω σὲ μιὰ φωτεινὴ ἄσφαλο
 νὰ χορέψουμε μέσα σ' ἓνα δάσος μὲ τὰ πουλιά
 ἀγκαλιάζοντας τὴν αἰωνιότητα τῶν δένδρων.
 Νὰ χαϊδέψουμε λίγα παιδικὰ μαλλάκια
 Ν' ἀγαπήσουμε ὅσο ποτέ!
 Ν' ἀγαπηθοῦμε!

ΜΑΡΙΑ ΚΕΝΤΡΟΥ—ΑΓΑΘΟΠΟΥΛΟΥ

Α Π Ο Κ Α Λ Υ Ψ Η

Χιτὲς
 ἔκανες ἀπαλὰ τὴν ἀρχὴν
 καὶ ἄρχισες νὰ μετρᾷς τὴν εὐτυχία
 μὲ τὰ διαμαντένια λεπτὰ τῶν χρυσῶν ὠρῶν
 ποὺ διαβαίνανε κάποτε,
 ὅπως οἱ ὤμορφες κυρίες στὴ γωνιά τοῦ πεζοδρομίου.
 Καὶ καθὼς
 κύτταξα τὸν οὐρανὸ
 —τὰ ἴδια ἀστέρια σὶὸ σκοτεινὸ φόντο—
 ἀντίκρισα τὴ μορφὴ σου,
 ἀπογυμνωμένη,
 ἀπὸ τίς κακίες τῶν ἄλλων.
 Καὶ ἀπὸ τότε
 ἀγάπησα τὰ ὄνειρα.

ΚΩΣΤΑΣ ΣΤΑΜΟΣ

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ

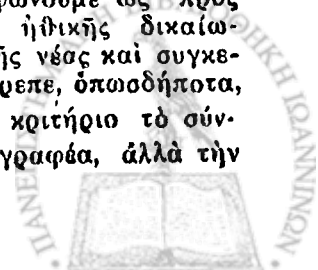
Βαθειά ικανοποίηση αισθάνεται τὸ Περιοδικό μας γιατί βλέπει ὅτι οἱ δίκαιοι ἀγῶνες του γιὰ τὸ θέατρο τῆς ἐπαρχίας, ἀφοῦ βρῆκαν πρῶτα τὴ θεωρητικὴ τους δικαίωση, ἀποδίδουν τώρα πλούσιους καρπούς. Τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο, πού ἐπὶ 25 σχεδὸν χρόνια μᾶς εἶχε ἀγνοήσει, ἔρχεται πάλι στὸν τόπο μας — θαυμάσιο ὄργανο θεατρικῆς ἀγωγῆς —, γιὰ νὰ βοηθήσῃ τὴν ἐπαρχία πού ἀγωνίζεται γιὰ ἓνα ἐπίπεδο πολιτισμοῦ ὑψηλότερο καὶ γνησιώτερο. Ὅταν πρὸ πέντε περίπου ἐτῶν ὁ κ. Παπαγεωργίου, στὶς στήλες μας, ἔθεσε τὸ ζήτημα τῶν ὑποχρεώσεων τῆς ἐθνικῆς σκηνῆς ἀπέναντι ὅλων τῶν Ἑλλήνων, πού ἀπὸ τὸ ὑστέρημά τους συντηρεῖται, καὶ ἐζήτησε τὴν δίκαιη συμμετοχὴ τῆς ἐπαρχίας στὴ γνήσια καλλιτεχνικὴ τέρψη πού προσφέρει ὁ θεατρικὸς αὐτὸς ὀργανισμὸς, πολλοὶ νόμισαν πὼς ταξιδεύουμε πρὸς τὴ χώρα τῆς Οὐτοπίας. Ὅταν ὁμως ὑστερα ἀπὸ δυὸ χρόνια, ἐπανελάβε τὸ περιοδικὸ ἐντονώτερα τὸν ἀγῶνα τοῦ κ. Παπαγεωργίου, μὲ πολὺπλευρὴ ἐξέταση τοῦ θέματος καὶ τὴν ἔκδοση εἰδικοῦ φυλλαδίου, καὶ βρῆκε συμπαραστάτας στὴν ἐκλεκτότερη μερίδα τοῦ ἡμερήσιου καὶ περιοδικοῦ τύπου τῆς Ἀθήνας καὶ τῶν ἐπαρχιῶν, τότε ἔρριξαν τὰ πανιὰ οἱ ἄπιστοι, ἐνώθηκαν μαζί μας, καὶ ὅλοι μαζί ἐργαστήκαμε γιὰ τὸν κοινὸ σκοπὸ ἀποτελεσματικὰ, ἀφοῦ τὸ θέατρο ἔρχεται. Ἡ χαρὰ μας εἶναι μεγάλη γιὰτὶ εὐδοκίμησε ὁ ἀγαθὸς ἀγῶνας μας, ἀφοῦ μάλιστα, χάρις στὶς προσπάθειες τῆς Ε.Η.Μ., δόθηκε στὴν πόλη μας, ἀπὸ ὅπου ἐξεκίνησε τὸ δίκαιο αἴτημα, μιὰ προτεραιότητα, πού πρέπει νὰ θεωρηθῇ σὰν ἠθικὴ ἐπιβράβευσή της.

ΤΑ ΒΡΑΒΕΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Γιὰ τὴν χρησιμότητα τῶν Κρατικῶν Λογοτεχνικῶν Βραβείων καθὼς καὶ γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῶν λογοτεχνῶν μὲ τὴν ἀγορὰ βιβλίων ἀπ' τὸ κράτος, νομίζομε, πὼς θὰ χρειάζονταν νὰ μὴ εἴμασταν ἔτοι πρόχειροὶ στὴ συζήτηση. Εἶναι ἓνα εὐρὺ θέμα, πού, παρ' ὅλες τὶς συνεντεύξεις καὶ παρ' ὅλες τὶς ἀρμύδιες ἀπόψεις, πιστεύομε πὼς ἀκόμα δὲν συζητήθηκε ἀποφασιστικὰ. Στὸν τόπο μας, ὑπάρχουν τόσα ἐλπιδοφόρα κείμενα καὶ τόσοι λίγοι ἀναγνώστες, πού, γιὰ νὰ δοθοῦν λύσεις στὴν χρισιομότητα τῆς κατάστασης τῶν πνευματικῶν μας πραγμάτων, θὰ πρέπει νὰ ξεκινήσουμε ὄχι μὲ τὶς περιστασιακὰς συσραφὰς πού συνηθίσαμε. Γι' αὐτὸ, δίνοντας ἐδῶ μιὰ ὑπόσχεση νὰ ἐπανέλθουμε πρὸς ἐκτεταμένα, περιοριζόμεστε μονάχα στὴν ψηλάφηση κάποιων ἀπλῶν σκέψεων, πού ἔχουν τὸ χαρακτηριστὸ τῆς ἐπικαιρότητας. Κι' αὐτὸ τὸ κάνομε ὄχι γιὰ τίποτ' ἄλλο, παρὰ γιὰ νὰ διατυπώσουμε κι' ἐμεῖς μιὰ γνώμη, ἀφοῦ ἡ συζήτηση πῆρε κάποια ἔ-

κταση ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους τῆς κάστας μας.

Καί, πρῶτ' ἀπ' ὅλα, ἀντιπαρερχόμεστε κάθε δεοντολογικὴ συζήτηση γιὰ τὴν συγκεκριμένη περίπτωση τῆς βράβευσης τῶν προσώπων. Εἶναι φυσικὸ νὰ ὑπάρξουν οἱ ἀντιρρήσεις (καλόπιστες καὶ μὴ), ἀφοῦ ξεκινᾶν ἀπὸ ὑποκειμενικότητα κριτηρίων. Στεκόμαστε μοναχὰ στὸ πνεῦμα, στὴν ἔννοια τῆς ἀποστολῆς τῶν βραβείων. Τὸ σημεῖο τοῦτο, πού πρέπει νὰ εἶναι βασικὸ, φαίνεται πὼς εἶναι κάπως συγκεκριμένο, ἀφοῦ ἡ βράβευση δὲν γίνεται μονάχα γιὰ τὴν ἀνάδειξη ἐνὸς ἔργου, ἀλλὰ ἐνέχει, κατὰ τὴν ὁμολογία τῶν ἀρμοδίων, τὴν ἔννοια καὶ τῆς ἀναγνώρισης μιᾶς καθιερωμένης πνευματικῆς προσφορᾶς. Χωρὶς νὰ παραγνωρίζομε τὴν ἀξία καὶ τὴν ὀρθότητα τῆς σκέψης αὐτῆς, διαφωνοῦμε ὡς πρὸς τὴν ἐξοικονόμηση τούτης τῆς ἠθικῆς δικαίωσης, γιὰτὶ γίνεται εἰς βάρος τῆς νέας καὶ συγκεκριμένης δημιουργίας. Θὰ ἔπρεπε, ὅπωσδήποτε, ἡ βράβευση νὰ γίνεται ὄχι μὲ κριτήριο τὸ σύνολο τῆς παραγωγῆς ἐνὸς συγγραφέα, ἀλλὰ τὴν

ἀξία ἐνὸς συγκεκριμένου ἔργου, σὰν νὰ μὴν ὑπάρχει κἄν ὁ συγγραφέας πού τὸ ἔγραψε. Καί γιὰ τὴν καθιερωμένη προσφορά, νὰ γίνεται ἄλλη, ξεχωριστὴ ἀξιολόγηση καὶ εἰδικὴ βράβευση. Τότε, νομίζομε, οἱ βραβεύσεις θὰ δύνονταν νὰ προωθήσουν τὴν λογοτεχνική μας ἀνάπτυξη καί, παράλληλα, νὰ μὴν ἀφήσουν λόγον γιὰ διαμαρτυρίες. Πρὸ παντός, θ' ἀποκλείονταν οἱ παρερμηνεῖες πού ὀδηγοῦν στὴν ἀνάσχεση. Καί κάτι ἄλλο: τὰ βραβεῖα, γιὰ νὰ ἔχουν εὐρύτερο κύρος καί γιὰ νὰ εἶναι οὐσιαστικὰ πολύτιμα γιὰ τὸν συγγραφέα, θὰ πρέπει νὰ δίνονται ἀπὸ κριτικὴ ἐπιτροπὴ κάποιας νομικῆς εὐθύνης καὶ πανελληνίας σύνθεσης καί νὰ μὴν ἔχουν ἐπαθλομονάχα ψυχία. Παραπέρα, ἐρχόμαστε στὴν ἀγορὰ τῶν λογοτεχνικῶν βιβλίων: Κι' ἐδῶ, νομίζομε, πῶς τὰ ὄρια τῆς ἔννοιας, πού ἔχει ὁ σκοπὸς τῆς ἀγορᾶς, εἶναι τὸ ἴδιο συγκεκριμένα. Κατ' ἀρχὴν, ἡ ἐνίσχυση εἶναι ὁλότελα ἀσήμαντη καί, γιὰ τὸν λόγο αὐτό, δὲν μπορούμε νὰ πούμε πῶς, ἔτσι ὅπως εἶναι (δηλ. 50J—600 δρχ. ὄλο ὄλο), βοηθαίει καθόλου τὸ συγγραφέα στὰ οικονομικά του προβλήματα. Γιὰ νὰ μὴν εἶναι μονάχα λίγα βιβλία σὲ κάμπουσες ἀπ' τὶς βιβλιοθηκῆς πού ἔχουμε, θὰ ἔπρεπε νὰ πολλαπλασιασθῆ με βάση τὴν ἀναγκαιότητα: οἱ καλοὶ συγγραφεῖς νὰ δύνονται νὰ ζοῦν ἀπ' τὰ βιβλία τους. Κι' ἄς ἔπαιρνε ὁποιαδήποτε ἄλλη μορφή. Ὑστερα, ἔτσι ὅπως γίνεται ἡ διανομὴ ἢ, πιὸ σωστά, ἡ ἐπιλογή τῶν βιβλίων πού προκρίνονται γι' ἀγορὰ, δὲν ἀποκλείεται νὰ ἐπιτυγχάνεται τ' ἀντιθετὸ ἀποτέλεσμα. Γιατί, ἐκτός πού θὰ μπορούσε κανεὶς ν' ἀναφέρει πᾶμπολλες περιπτώσεις πού παραλείφθηκαν ἔργα πολὺ μεγαλύτερης ἀξίας ἀπὸ πολλὰ πού ἀγοράστηκαν, δὲν φαίνεται κα-

θαρά πῶς ἡ ἀγορὰ ἔχει σκοπὸ τὴν ἐνίσχυση πειρισσότερο τῶν συγγραφέων καὶ λιγώτερο τὴν ἀπόκτηση τῶν βιβλίων αὐτῶν. Πῶς ἄλλοιῶς νὰ ἐξηγήσουμε τὴν ἀγορὰ, μετὰ τὰ χρήματα, τὰ ἐλάχιστα τοῦτα χρήματα γιὰ τὴν προώθηση τῶν λογοτεχνῶν μας, ἔργων τῶν μὴ ζώντων συγγραφέων, ὅταν μένουν ἔξω ἀπ' τὸν κατάλογο ζωντανοί, καὶ μάλιστα νέοι πού δίνουν ἀναμφισβήτητες ἐγγυήσεις πνευματικῆς ἀξίας; Ἀλήθεια, θὰ εἶναι κρῖμα ν' ἀποτύχουν αὐτὲς οἱ ἐλπιδοφόρες ἐκδηλώσεις κρατικοῦ ἐνδιαφέροντος, πού, παρ' ὅλη τους τὴν ἀναιμικότητα καὶ τὴν ἀνυπόφορη ἀνεπάρχεια, βοήθῃσαν τόση ἀπήχηση καὶ σημάδεψαν ἔτσι μιὰ θεμελιώδη ἀνάγκη γιὰ τὴν ἐθνική μας ὑπόσταση. Καί, ἐπειδὴ κάτι πού ἀρχίζει στραβά, τελειώνει καὶ στραβά, θὰ πρέπει νὰ καθορισθῆ κι' ἐδῶ τὸ πνεῦμα ἢ ἔννοια πού ἔχει ἡ ἀγορὰ τῶν λογοτεχνικῶν βιβλίων. Νὰ προταχθῆ, δηλ., ἡ ἐνίσχυση τῶν λογοτεχνῶν με κριτήρια αὐστέρᾳ (θὰ λέγαμε ἀκόμα μόνο στοὺς φτωχοὺς συγγραφεῖς). Κατάτιν, ὁ πλουτισμὸς τῶν βιβλιοθηκῶν μας θὰ γίνονταν, ὡς καί τὸ ἐντελῶς ξεχωριστὸ κι' ἔξω ἀπ' τὰ βρασιὰ πλαίσια τοῦ μέτρου τῆς ἀγορᾶς αὐτῆς.

Οἱ παραπάνω ἀτόψεις δὲν ἀποτελοῦν παρὰ μιὰ πρώτη θέση, στὴ συζήτηση πού αἰοῖξαν ἀνάμεσα στοὺς λογοτέχνες μας, οἱ βραβεύσεις κι' ἡ ἀγορὰ τῶν φετεινῶν βιβλίων. Οὔτε ἀντιδικούμε οὔτε ἐπιχειροῦμε νὰ συμβιβάσουμε τὰ διεστῶτα. Εἶναι μιὰ προσωπικὴ θεώρηση ἐνὸς ζητήματος γενικώτερης σημασίας στὰ πνευματικά μας πράγματα, πού θὰ προσπαθήσωμε, ἄλλη φορὰ, νὰ τὴν ἀναπτύξουμε πιὸ συστηματικά.

ΔΗΜ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

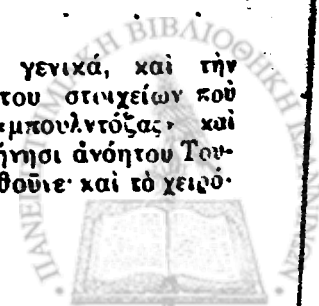
Ἡ Ἐθνικὴ μας Φυσιογνωμία

Παρακάτω, δημοσιεύομε ἀπόσπασμα ἀπὸ μιὰ ἐπιστολή, πού νομίζομε πῶς ἐνδιαφέρει γενικώτερα τὴν προσπάθεια γιὰ τὴν διατήρηση τῆς παράδοσης τῆς ἐθνικῆς μας φυσιογνωμίας. Ὁ συντάκτης τῆς, κ. Πέτρος Ἀδάμ, ἔθνογράφος, λαογράφος καὶ ξεχωριστὸς πνευματικὸς ἄνθρωπος εἶναι ἐγκαταστημένος μόνιμα στὸ Παρίσι καί, ἀπὸ κεῖ, κάνει ἕναν ἀγῶνα, μιὰ πραγματικὴ σταυροφορία γιὰ τὴν ἀποθησαύριση τῶν ἀντικειμένων καὶ τῶν στοιχείων τῆς λαϊκῆς παράδοσης. Ξεχωριστά, ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὸ ἑλληνικὸ περίπτερο στὸ Μουσεῖο τοῦ Ἀνθρώπου στὸ Παρίσι πού, μέσῳ τῶν ἐπαφῶν του μετὰ Γιάννινα («Ἡπειρ. Ἑστία», Πρόγραμμα Ἀναπτύξεως Ἡπείρου, Ἑταιρεία Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν), πρόκειται νὰ πλουτισθῆ με ἡπειρωτικὰ ἐνδιαφέροντα, τὰ ὁποῖα ἀνάλαβε νὰ ἐξεύρει τὸ Πρόγραμμα Ἀναπτύξεως Ἡπείρου.

Ὁ κ. Πέτρος Ἀδάμ εἶναι ἕνα πολύτιμο ἐνεργητικὸ πνευματικὸ κεφάλαιο καὶ θὰ πρέπει νὰ μὴν μείνει ἀβοήθητος. Ἡ ἐθνικὴ μας φυσιογνωμία, στὴν πυρετώδη ἐποχὴ πού διερχόμαστε, μόνον με τέτοιους ἀνθρώπους εἶναι δυνατὸν νὰ σωθῆ. Γι' αὐτό, ὄχι μονάχα οἱ ἀρμόδιοι καὶ τὰ ἀρμόδια πνευματικά μας Ἰδρύματα, ἀλλὰ καὶ κάθε ἄτομο, πού θεωρεῖ πῶς εἶναι χρέος του νὰ συμβάλει στὴν προσπάθεια γιὰ τὴν ἀποθησαύριση τῆς λαϊκῆς μας παράδοσης, πρέπει νὰ υἰοθετήσῃ τὴν γεννιότητά του. Ἡ διεύθυνση τοῦ κ. Π. Ἀδάμ εἶναι: *Petros Adam, 15 Place Malesherbes, Paris XVII.*

...Ἐὰν μοῦ ἐπιτρέπετε, μάφορμὴ τὴν περίπωση αὐτῆς τῆς συγκριτικῆς λαογραφίας, θὰ ὑποβάλω τὴ σκέψη νὰναλῶβει συστηματικώτερα ἢ «Ἡπ. Ἑστία» τὴν ἐθνολογικὴ διαπαιδαγώγησι ὅσων ἔχουν ἔστω καὶ ἄλλη πνευματικὴ περι-

έργεια γιὰ τὸ πολιτισμὸ μας γενικά, καὶ τὴν διάσωση τῶν πολιτισμικῶν του στοιχείων πού μετὰ τὸ σημερινὸ ρυθμὸ τῆς «μπουλντόζας» καὶ τοῦ ραδιοφώνου καὶ τοῦ Ἀθήνησι ἀνόητου Τουρισμοῦ, σὲ λίγα χρόνια θὰ χαθοῦνε καὶ τὸ χειρό-

τερο, χωρίς νάχουν άφήσει ίχνη. Πιστεύω πώς άν διαθέσει καμιά δεκαριά σελίδες και για καθαρά λαογραφικό υλικό, αλλά και για τεχνολογική ανάλυση τών εργαλείων, αντικειμένων, υλικών, τεχνών και τρόπων εργασίας, καθώς και για τις μεθόδους, ειδικώτερα τών καινούργιων, που χρησιμοποιεί ή έθνογραφία και έθνολογία, θα μπόρεις να δημιουργήσεις μιá κίνηση ανάμεσα λ. χ. στους δασκάλους τών χωριών και σ' όσους άλλους θάβρισκαν ένδιαφέρον, όπως πρόεδροι, γραμματείς κοινοτήτων, γιατροί, φαρμακοποιοί, ή και απλά «θεριακλήδες» του χωριού τών. Έτσι λ.χ. στη Σιάτιστα συνάντησα ένα χτίστη που «μάζευε» ένα σωρό παλιά στοιχεία της τέχνης του· τó ίδιο στό Βόλο ένας γέρος «καπετάνιος» που ζωγραφίζει τα καράβια «του πολιού καιρού» και ξαίρει χίλιες λεπτομέρειες πραγμάτων που χάθηκαν πειά σήμερα. Στα Γιάννινα προσπάθησα να βρω στοιχεία για τις φυσικές βαφές και είδα πόσο λίγα στοιχείο παραμένουν πρόχειρα λ.χ. σέναν από τους καλλίτερους μαντηλάδες σας, τον κ. Πετσαλίτη. Έχω την πεποίθηση ότι με συστηματικώτερη έρευνα και πειρά μακρόχρονη.. βέβαια θα μπόρειαν ακόμη να βρεθούν και διασωθούν όλεις οι τεχνικές και έτοιμασίες ύλων, της τόσο πλούσιας και έντοπιας βιοτεχνίας σας. Μιά τέτοια διάσωση και άποκρυστάλλωση, χάγια που θα έπιτρέψει και την βραδύτερα έξάλειψη μερικών κλάδων, θα προμηθέψει και πολύτιμα στοιχεία και στο σημερινό μελετητή της ιστορίας, της οικονομίας, της άνθρωπογεωγραφίας, στον έθνολόγο, στον κοινωνιολόγο αλλά και στον μέλλοντα αρχαιολόγο μας. Πάντες ξεχνούμε συχνά ότι σέ 100 και 200 χρόνια, άν δεν «έξατομισθούμε» θάνα ή σημερινή μας ζωή και ειδικώτερα τών άμωσων προγόνων μας, αντικείμενο αρχαιολογικής έρευνας. Κ' ένώ με τόση συχνή κίνηση—και συχνά ονόμικο θάυμασμό—κοιτάζουμε την κούτα στον Όμηρικόν πολεμιστή και τó ξύλινο κουτάλι αρχαίου Αιγύπτου, άν δεν τó προσέξουμε, ό είκοστός μας αιώνας πούχε ένα έπος σάν τó 'Αλβανικό, δέ θάφήσει ίχνη ούτε του τσαρουχιού, ούτε πώς ζούσανε και εργαζότανε οι ήρωικές ήπειρώτισσες λ. χ., έξόν μερικές φωτογραφίες προπαγάνδας ή για λόγους έμπορικούς... Με τή δίψα του μ ο ν τ έ ρ ο υ, ξεχιάμε τις ρίζες απ' όπου βγήκε.

Αν ή ιδέα σάς άρέσει, εύχαρίστως και έχω ό ίδιος και μάλλους έθνολόγους που θα προσπαθήσω να ένδιαφερθούν, θα εως έκανα ένα σχέδιο ένέργειας καθώς και μεθοδικόν κατατοπισμόν και διαφώτισης για τó πώς μαζεύονται τάντικείμενα (και ποιá λ.χ. τó παλιό άλέτρι, ή δρεπάνι, ή τó πέταλο...) πώς αναλύονται, περιγράφονται, πώς διατηρούνται κλπ. κλπ. Έπίσης πώς μπορεί ό κάθε δάσκαλος ή κοινότητα να κάνει ένα έθνογραφικό μουσειο πολυτιμότητας, μένα σωρό πράγματα που δεν έχάηκαν ακόμη.. ή δεν έσκούρισαν. Αυτή ή όξιοποίηση, και έμμεσα θα μπόρει να έπιδράσει στο ήθικό ένός χωριού, που συχνά πάσχει από σύμπλεγμα κατωτερότητας.

Αφήνω πώς με τέτιες έρευνες μπορεί να βρούμε στοιχεία του από που κρατάει ή φύτρα μας, σοβαρώτερα από χίλια «άμες έσμέν...» του Λεωνίδα και του Περικλή άπόγονοι! Έτσι, στη Σάμο βρήκαν μιá πήλινη «δικια κούπα»—μένα σίφωνα έσωτερικά—που τη φκειάνουν ακόμα λαϊκοί τεχνίτες· την ίδια άκριβώς περιγράφει ό Ήρων της 'Αλεξάνδρειας πριν 2.000 χρόνια. Δεν είναι καταπληκτικό δείγμα της «συνέχειας» του πολιτισμού μας και του πνεύματος της φυλής μας; Και πειότερο από τά παχειά λόγια της πατραγαθίας! Την ίδια κούπα της 'Αλεξανδρινής εποχής τη φκειάνει ό άγράφματος Σαμιώτης σήμερα, από παράδοση. Πέστε πώς είναι Τουρκος ή Πέρσης ή Φράγκος, τώρα! Σταματώ όμως γιατί θα σās ζάλησα. Με κατέχει όμως μιá τέτια άγωνία προς στην άδιαφορία τών ίθυόντων και την κατάντια μας σέ «ύπαναπτύκτους» ζητιάνους που εύχαριστιούμαστε με τά κόκκαλα που μās ρίχνουν από τους ουρανόξυστες της 'Αμερικής, που θάθελα ναχα χίλιες ζωές και χίλια χέρια για να κινήσω ό,τι μπορεί να κουνήθι ακόμα στην Έλλάδα, για να σώσουμε τó βασικώτερο από όλα, τó έλληνικό μας είναι, έφόσον ύπάρχει ακόμα. Έλπίζω πώς θα με συχωρέσετε.

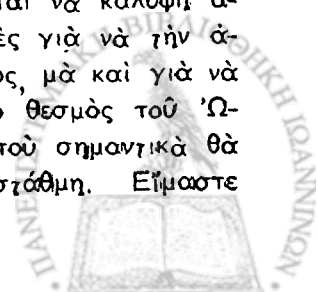
ΠΕΤΡΟΣ ΑΔΑΜ

Παρίσι 1961

ΤΑ ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΤΟΥ ΩΔΕΙΟΥ

Σέ μιá ώραία συγκέντρωση τόν περασμένο μήνα, με εύκαιρία τó κόψιμο της πίτσας, έγιναν τά έγκαίνια του 'Ωδείου της Φιλαρμονικής του Δήμου. Τώρα, άν κρίνη κανείς από την άνακοίνωση τών πεπραγμένων και άν λάβη ύπ' όψει την άναμφισβήτητη οικονομική εύρωστία του νέου θεσμού, μπορεί άσφαλώς να μορφώσει τις καλύτερες έλπίδες για τó μέλλον του. Με την λειτουργία του 'Ωδείου, που έκτός από τις σχολές πιάνου, έγχορδων κτλ., περιλαμβάνει και σχολές ρυθμικού λόγου και ρυθμικής Γυμναστικής, καθώς και τάξεις θεωρητικών μοθημάτων, συμπληρώνεται, ό κύκλος τών δραστηριοτήτων της Φιλαρμονικής. Τώρα δεν άπομένει πορά να άξιοποιηθούν, με μιá σύντομη και σύμμετρη καταβολή φροντίδων, από τó διοικητικό Συμβούλιο, οι δυνατότητες που προσφέρονται για να βελτιώνεται συνεχώς ή δημοτική μπάντα, που κοιλείται να καλύψη άνάγκες άμεσες και σημαντικές για να την άξιοπρεπή εμφάνιση της πόλεως, μά και για να ριζώσει και να εύδοκιμήσει ό θεσμός του 'Ωδείου, έργο μακράς πνοής, που σημαντικά θα ύψώσει την πολιτιστική της στάθμη. Είμαστε

Γέβαιοι ότι όλοι εκείνοι που έμochθησαν για την καλλιέργεια της θείας Τέχνης σ' αυτόν τον τόπο από την ημέρα που η Φιλαρμονική έχει ιδρυθή, θα βοηθήσουν με όλη τους την καρδιά το νέο Συμβούλιο στο να πραγματοποιήσει τις φιλότιμες προθέσεις του.

A. Γ.

Η ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ κ. ΜΟΤΣΕΝΙΓΟΥ

Την δεύτερη μέρα των Χριστουγέννων μίλησε στην αίθουσα της Ε.Η.Μ. ο κ. Μοτσενίγος για το έργο του σπουδαίου μουσικού Σπύρου Σαμάρα, που γιορτάζονται έφέτος τα 110 χρόνια από το γέννησή του. Ο όμιλητής μίς έδωσε πρώτα μια λεπτομερή βιογραφία του μεγάλου μουσουργού, μίς μίλησε με συγκίνηση για τους άγώνες, τις περιπέτειες και τους θριάμβους του. Ύστερα, αφού, επί τη βέσει του προσωπικού ημερολογίου του Σαμάρα, έκαμε μια έμπεριστατωμένη και επίμονη ανάλυση της καλλιτεχνικής του ψυχής με τα κριτήρια της νέας ψυχολογικής επιστήμης, μίς μίλησε έν έκτασει για το πλούσιο έργο του, που τιμάει την Έλληνική μουσική. Ο κ. Μοτσενίγος στάθηκε πάντα σαφής και καταποτιστικός και, παρά την προφανή του συγκίνηση, παρά την άφοσίωσή του στη μνήμη του Σαμάρα, δίκαιος αμερόληπτος όμιλητής. Μετά την όμιλία μπορούσαμε να ιδούμε μια μικρή έκθεση ένθιμων του Σαμάρα, που παρουσίαζε έξαιρετικό ενδιαφέρον, γιατί ο κ. Μοτσενίγος, με χιλιάδες κόπους, έχει συγκεντρώσει το πιο πλούσιο, ή μάλλον το μοναδικό μουσικό αρχείο του τόπου μας. Πρέπει να εύχαριστήσομε λοιπόν θερμότατα και τον όμιλητή και όσους είχαν την εύτυχη πρωτοβουλία να τον κα' έσουν εδώ.

A. Γ.

ΓΙΑ ΜΙΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

Η Σχολική Έφορεία του Δημοτικού Σχολείου Σουλίου—Χρηστοδασίλη, έχοντας έμπιστή και πρωτοπόρο τον Διτή του Σχολείου κ. Δ.Κ. Βακάλη, προχωρεί στην συγκρότηση μίς λαϊκής Κοινοτικής Βιβλιοθήκης. Η προσπάθεια για την δημιουργία της Βιβλιοθήκης, τοποθετημένη μέσα σ' ένα εύρύτερο πρόγραμμα για την δημιουργία ενός πνευματικού

Κέντρου (Μουσείο, αναγνωστήριο, τοπικές εορτές κ.λ.π.) σ' όνομα του Χρηστοδασίλη, ήδη πήρε σάρκα και όστά και, τώρα, προκαλεί το ενδιαφέρον πολλών πνευματικών παραγόντων. Έτσι, από ένα έγγραφο της Σχολικής Έφορείας, πληροφορούμαστε πως, για τον πλουτισμό της Βιβλιοθήκης, δωρήθηκαν τελευταία κάπου 112 τόμοι, που τα πρόσφεραν διάφοροι λόγιοι και λογοτέχνες, καθώς και 1.000 δραχμ., που διέθεσε η «Έταιρεία Ήπειρωτικών Μελετών» στη διάθεση της Έφορείας για την αγορά βιβλίων.

Η «Ήπειρωτική Έστια», τογμένη ως εκ της αποστολής της να υπηρετεί τις τέτοιες προσπάθειες, είχε την εύκαιρία να σημειώσει, και προηγούμενα, την καλή αυτή κίνηση. Τώρα, με πολλή εύχαρίστηση, ξεχωρίζοντας την αρχή της επιτυχίας, κάνει ακόμα τη σύσταση, για μια πλατύτερη συμπαράσταση, Η δημιουργία τέτοιων πνευματικών εστιών στα χωριά μας θα είναι η καλύτερη έγγηση για την ένθική μας ύπσταση και για την έν γένει προαγωγή της ζωής.

Δ. Κ.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ Α. ΨΑΡΙΑΝΟΥ (Μητροπολίτου Σερβίων και Κοζάνης): «Δημοσιογραφικός» (Κύκλος Α') Αθήναι, 1961.

Ο Σεβασμιώτατος κ. Διονύσιος Ψαριανός (Μητροπολίτης Σερβίων και Κοζάνης), είναι από εκείνες τις πνευματικές φυσιογνωμίες των Ήραρχών μας, που τιμούν ξεχωριστά την Έλληνική Όρθόδοξη Έκκλησία. Η πνευματική προσφορά, πέρα από τα ποιμαντορικά καθήκοντα, ανεβάζει την ακτινοβολία του Αρχιερέα. Δίνει ένα βαθύτερο και ουσιαστικότερο περιεχόμενο στην έννοια του Θρησκευτικού—πνευματικού ήγέτου και, πόν' από όλα, στηρίζει την αποστολή του που δεν μπορεί παρά να είναι κυρίως πνευματική ποδηγέτηση του ποιμνίου του. Γι' αυτό, η περίπτωση της συγγραφικής προσφοράς του Σ. κ. Ψαριανού, μίς ετοχρωώνει να την ξεχωρίσουμε και να την χαίρεσομε με ιδιαίτερη ικανοποίηση. Η κοίλοδαμνη, το ένθσιο καλοτυπωμένο σύγγραμμα, που ο Μητροπολίτης αυτός έκδιδε κάθε χρόνο, καθώς κι η πνευματική επικοινωνία που έχει με τους κύκλους των Γραμμάτων, έχει κά-

νει ήδη γνωστά ὄλ' αὐτά. Τώρα, μὲ τὸ παραπάνω βιβλίο (μιά θαυμάσια ἔκδοση τοῦ γνωστοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου Ἀλ. καὶ Ε. Παπαδημητρίου) ὁ Σεβασμιώτατος Σερβίων καὶ Κοζάνης δίνει, στὴν ἑλληνικὴ βιβλιογραφία, 58 ἄρθρα, (μικρὲς μελέτες), ποὺ ἀναφέρονται πάνω σὲ Κυριακάτικα θέματα καὶ ποὺ δημοσιεύθηκαν, στὶς ἐφημερίδες τῆς Κοζάνης μεταξὺ 1959 καὶ 1960. Εἶναι, δηλαδή, ἀπάφεις ποὺ ἀναπτύχθηκαν ἔξω ἀπ' τὸν Ἀμβωνά, ἐλεύθερες ἐρμηνείες τοῦ Χριστιανικοῦ Πνεύματος ἀνάμεσα στὶς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων, ποὺ, ὑπὸ μορφήν δημοσιογραφικῆς συνεργασίας, ἀποτέλεσαν ἕνα εὐρύτερο πνευματικὸ ἀνάγνωσμα. Θὰ εἶταν νομίζομε, περιττὸ νὰ ζυγίσουμε δῶ τὴν χρησιμότητα τῆς ὥρας τούτης ἐξωεκκλησιαστικῆς Χριστιανικῆς διαφώτισης, γιατί, ποιὸς λίγο, ποιὸς πολὺ, ξέρομε ὅλοι πῶς ἕνα πνευματικὸ κίνημα δὲν περιορίζεται μονάχα στὴν ἀπὸ Ἀμβωνος ὁμιλία. Κι ὁ Σ. κ. Ψαριανὸς ὄχι μονάχα δυνήθηκε νὰ ἐκτιμήσει αὐτὴ τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ καὶ νὰ τὴν κάμει πράξη, ἔργο ὀργανωμένο. Ἔτσι, ἔφτασε νὰ μᾶς παραδώσει ἕνα θαυμάσιο ἀποτέλεσμα —σκεφθῆτε πῶς ἡ Μητρόπολις Σερβίων καὶ Κοζάνης δὲν εἶναι οὔτε μεγάλη οὔτε πλούσια—, ποὺ, κατὰ τὴν ταπεινὴ μας γνώμη, βάζει ὅπωςδήποτε καὶ σὺν ὄρα γιὰ τὴν πνευματικὴ δραστηριότητα πολλῶν Ἱεραρχῶν μας. Τὸ σύγγραμμά του, ταξινομημένο μὲ ὑποδειγματικὴ τάξη, διαίρεῖται σὲ τέσσερες κατηγορίες θεμάτων (Ἀποστολικά —Εὐαγγελικά— Ἑορταστικά— Πατερικά) κι ἔχει λεπτομερῆ ἐγκυκλοπαιδικὸ πλῆθος μὲ ἀλφαθητικὴ ἀποδείξιοποίηση τῶν λέξεων, τόσο καλὰ φτιαγμένον (ἔργο τοῦ Ἀρχιμανδρίτη κ. Νικ. Δρόσου, ἱεροκήρυκα καὶ ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου στὰ Σέρβια), ποὺ τὸ κάνουν εὐχρηστότατο. Εἶναι ἀφιερωμένο στὴ μνήμη τοῦ Γρηγορίου Παπαμιχαήλ καὶ προλογίζεται, μὲ μιὰ ἐξαιρετικὰ καλλιεργημένη δημοτικὴ γλῶσσα λογατεχνικῆς στάθμης, ἀπ' τὸν ἴδιον τὸν Μητροπολίτη κ. Διον. Ψαριανό. Στὴν ἐποχὴ μας, ποὺ ἡ κρίση τῶν ἠθικῶν ἀξιών κι ἡ κενότητα τῶν ἐπιδιώξεων ἔχουν κλονίσει ἐπικίνδυνα τὸν Ἀνθρώπο καὶ τὸν Χριστιανό, ἡ ἀποστολὴ τῶν πνευματικῶν ἡγετῶν εἶναι πολὺ βαρειά. Πρέπει νὰ σκύψουν πάνω στὴ νεολαία, πρέπει νὰ προβληματιστοῦν, ν' ἀνοίξουν δρόμους γιὰ τὴν πορεία τῶν ἀνθρώπων. Κι εἶναι τοῦλάχιστον, παρήγορο, ὅταν ὑπάρχουν Ἱε-

ράρχες, ποὺ αἰσθάνονται, μιλοῦν καὶ σκέπτονται τὸ ἴδιο ὅπως τὸ ποίμνιό τους. (Ἐδῶ, μᾶς δίνεται ἡ εὐκαιρία νὰ θυμηθοῦμε, καὶ τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτη Κισσάμου, στὴν Κρήτη, ποὺ εἶναι κι αὐτὸς ἕνας ὀλοκληρωμένος πνευματικὸς Ἱεράρχης καὶ ποιητής). Τούτη τὴν ἀνεκτίμητη προσφορὰ τοῦ Σ. κ. Διονυσίου Ψαριανοῦ τὴν θεωροῦμε σὰν πολυσήμαντη ἐπίτευξη στὴν ἱστορία τῆς σύγχρονης Ἑλληνικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας μας καὶ περιμένουμε νὰ βρεῖ τὴν δικαίωση ποὺ τῆς ἀξίζει ἀνάμεσα στοὺς Ἱεράρχες μας.

(Σημείωση: Τὸ παραπάνω σημείωμα πρέπει νὰ θεωρηθῆ —ὅπως καὶ εἶναι— περισσότερο μιὰ κριτικὴ παρουσίαση καὶ λιγώτερη κριτικὴ ἀνάλυση τοῦ βιβλίου ποὺ ἀναφέρεται).

ΣΤΑΥΡΟΥ ΙΩΣ. ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ: «Αἱ σλαυικαὶ δεισδύσεις ἐν Ἀγίῳ Ὄρει», Ἰωάννινα, 1961.

Μεταξὺ τῶν εἰδικῶν ἱστορικῶν, ποὺ ἀσχολήθηκαν μὲ τὴν ἰδιομορφία, τὴν ἱστορία καὶ τὴν μορφή τῆς Κοινωνίας τοῦ Ἀγίου Ὄρους, ὁ κ. Στ. Παπαδάτος ἤδη ἔχει πάρει μιὰ ξεχωριστὴ θέση. Ὁ συγγραφέας αὐτός, λόγιος ὑπομνηστὴς ἐν ἐνεργείᾳ καὶ γνωστὸς στοὺς πνευματικούς ἀνθρώπους, δὲν τιμᾷ μονάχα τὸ Σῶμα τῆς Βασιλικῆς Χωροφυλακῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐθνικὴ μας βιβλιογραφία. Πρόπερσι, μὲ τὸ βιβλίο του «αἱ νομικαὶ βάσεις τῆς Ἀγιορειτικῆς Πολιτείας» καὶ, φέτος, μὲ τὸ παρῶπάνω ὀγκῶδες ἐπιστημονικὸ σύγγραμμά του, ὁ κ. Σ. Παπαδάτος, μᾶς ἔδωκε μιὰ εὐρύτερη ἱστορικὴ καὶ ἐρευνητικὴ πληρότητα γνώσεων καὶ τεκμηρίωσε ἀποφασιστικὰ τὴν ὑπόσθη τῆς ἱερῆς πολιτείας τοῦ Ἀγίου Ὄρους. Ἡ ἐργασία τούτη, στηριγμένη πάνω στὴν προσωπικὴ ἐρευνα καὶ πλαισιωμένη ἐξαντλητικὰ ἀπὸ μιὰν ἐγκυρη βιβλιογραφία, ἀναφέρεται γενικὰ στὴν ὀργανικὴ συγκρότηση τῆς μοναχικῆς κοινωνίας καὶ εἰδικὰ στὴν προσπάθεια τῶν σλαυικῶν φύλων νὰ τὴν καταστήσουν, κάτω ἀπὸ εὐλαβὴ ἢ ἀνευλαβὴ προσχήματα, μιὰ δική τους προέκταση. Ἡ ἐξέταση ἢ, πῶς σωστὰ, ἡ θεώρηση τοῦ θέματος γίνεται δῶ ἀπὸ θέση ἀντικειμενικὴ καὶ κάτω ἀπὸν ἀπρίσμα καθορῶς ἐπιστημονικῶν κριτηρίων, ἔτσι ὥστε νὰ εἶναι ἀδιάβλητη. Ἀναπτυγμένη κριτικὴ ὀξυδέρκεια καὶ ἀποκρυσταλλωμένη ἱστορικὴ σκέψη, μαζὶ μὲ κάποια ἐντονὴ προσωπικὴ συμμετοχὴ στὸ σύγγραμμά

ταύτο, συνθέτουν και μιὰ ἄλλη ἐπικήσ μνημόνευσης τῆς πόλης καὶ τῶν ἀγνωστων ἐκείνων μοναχῶν, πού στάθηκαν ἥρωικά καὶ δὲν ὑπόκυψαν στὴν πίεση τῆς ἐπὶ χρήμασι ἐξαγοράς, πού τόσο χρησιμοποιήθηκε ἀπ' τοὺς Ρώσσοις «ἀδελφοὺς» των. Ἀκόμα μέσα στὴν ἱστορίαν αὐτὴ, διακρίνεται μ' ἐνάργεια ἢ καταβολὴ τῆς Ἑλληνοχριστιανικῆς Συνειδήσεως, πού φυλάχτηκε καὶ πού κληροδοτήθηκε στὴν παράδοση τοῦ Ἁγίου Ὄρους, πράγμα πολυσήμαντο γιὰ κάποια γενικώτερη ἔρευνα τῆς ἱστορικῆς ὄψεως τοῦ Βαλκανικοῦ χώρου. Τὸ σύγγραμμα, ἐκτετατικὸν χρονικὰ ὡς τὴν τωρινὴ (μεταπολεμικὴ) περίοδο, ὀργανώνει καὶ ἀξιολογεῖ κάθε πηγὴ καὶ κάθε ἀξιόλογο περιστατικόν, πού μέχρι τώρα εἶταν πράγματα ἀγνωστα καὶ χωρὶς καμμιά σημασία. Ἐτσι, ὁ κ. Παπαδάτος, πρόσφερε μιὰ ὑπηρεσία μεγάλης ἐθνικῆς ὠφέλειας καὶ, ταυτοχρόνως ἔδωκε στὴν ἱστορικὴ βιβλιογραφία ἕνα σοβαρὸν ἰτοκουμένον, ἀναπτυγμένον μὲ ὑπαδειγματικὴ τάξην καὶ μέθοδον πού τὴν καθιστᾷ εὐχρηστὴ καὶ πλήρως ἀφομοιωσίμη στὴν ἔρευνα τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτοῦ ἱστορικοῦ ἀντικειμένου. Εἶναι μιὰ ἀλοκληρωμένη ἱστορικὴ σύνθεση πού πρέπει νὰ βρεῖ τὴν δέουσαν ἀπήχηση καὶ νὰ γίνῃ ἀπαραίτητον κτῆμα κάθε σοβαρῆς βιβλιοθήκης. Ἰδιαιτέρως, γιὰ τοὺς κληρικοὺς καὶ γιὰ τοὺς μελετητὰς τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης, τὸ βιβλίον τοῦτο, ἔρχεται νὰ καλύψῃ καὶ κάποια μεγάλα κενά, πού ἔμειναν ἀπὸ ἐλλείψεως ἐπιτόπιου ἔρευνας στὸ Ἅγιον Ὄρος.

✽

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΜΗΛΙΩΝΗ: «Παρρησιαί» (διηγήματα), Γιάννινα, 1961.

Ὁ συγγραφεὺς (νέος Ἠπειώτης καὶ γνωστός στὰ γράμματά μας, ἀπὸ κάμποσα χρόνια), στὴν παραπάνω ἐργασία του, δίνει μιὰ καλὴ καινούργια παύρα. Ἐχε καλλιεργημένα ἐκφραστικὰ προσόντα καὶ στὰ διηγήματά του, καμωμένα ἀπὸ ἐμπειρίες τῆς ἀτομικῆς του ζωῆς κυριαρχεῖ ἡ προσωπικὴ εἰσφορά. Ἐτσι, παρ' ὅλο πού ἡ ἀναφορά δὲν γίνεται στὸ πρῶτον πρόσωπον, ἡ ἀμεσότητά του τὴν δίνει κάποιο βάθος, πικιώνει τὶς εἰκόνες καὶ περιορίζει τὴν ἔκτασιν. Κι οἱ ἥρωες ξεκομμένοι ἀπ' τὴ φυσικὴ τους ἀκεραιότητα, κινούνται καὶ ζοῦν μέσα σ' ἕνα μισοφωτισμένον ζεστὸ κλίμα πού φτιάχεται ἀπὸ αἰσθήματα ἀστικῆς νοοτροπίας κι ἀπὸ κάποια τραύματα ἐρωτικῆς μνήμης. Στὶς πρὸ καλῆς περιπτώσεις («Ἄμλετ μὲ σαβόφω-

νο»), εἶναι ἀλοκληρωμένες καταστάσεις αὐτῆς τῆς ψυχολογίας, πού τὴν συναντᾷ κανένας στοὺς σύγχρονους νέους τῆς κλειστῆς ζωῆς. Γι' αὐτὸ, κι οἱ χαρακτήρες τους δὲν ἔχουν τὴν εὐρύτητα τῆς ἀνοιχτῆς πάλης καὶ τοῦ εὐρύτερου προσανατολισμοῦ. Μοιάζουν νὰ εἶναι νηλικίτοι, περὶχαρακωμένοι στὴν ἀριστοκρατικότητά μιᾶς παθητικῆς στάσεως ἀπέναντι στὴ ζωὴ, πράγμα πού τοὺς προσδίνει ἕναν τόνο ἀδύνατης εὐαίσθησις. Καυτενιάζουν καὶ φιλοσοφοῦν σ' ἕναν μονόλογον, συνθεμένον ἀπὸ πραγματικότητες καὶ μνήμες ἀγῆτα. Ἐτσι πού ἡ ζωὴ τους νὰ μὴν ἔχει σαφῆ ὄρια, πάντοτε ὁμοῦς μέσα σὲ μιὰ δίκῃ τους μοναξιά πού τοὺς κάνει νὰ παῖνουν πότε πότε τὴ μορφή τῆς σκῆς. Ὁ Χρ. Μηλιώτης, αὐτὴ τὴν ἐσωτερικότητα τὴν ὀργανώνει μὲ φροντίδα, ἀλλά, ὁμοῦς, δὲν φτάνει πάντοτε στὴν πλατύτερη σύνθεση τῆς προσωπικότητος. Εἶναι στιγμῆς πού παραμένει στὶς πρῶτες γραμμῆς σ' ἕνα σκίτσον μιᾶς εἰκόνας, ἐνὸς ἀνεκδότου. Σ' αὐτὸ, πολλὰ φορὲς ὀδηγεῖται, κι ἀπὸ κάποια ὑπερεκτίμησιν στὶς δυνατότητες καὶ στὴν προσφορά πού ἔχουν τὰ πρόσωπα μιᾶς γέτοιας ψυχολογίας.

✽

Γ. ΤΣΑΝΤΙΛΗ: «Ἄγγελος Σικελιανός» (ὁ λυρικός λόγος τοῦ ποιητῆ), Ἀθήνα, 1960.

Πολλὰ ἔχουν γραφῆ γιὰ τὸν Ἄγγελο Σικελιανὸν καὶ γιὰ τὸ Μεγάλον Λόγον πού οἰκοδόμησε στὸ Νέον Ἑλληνισμό. Ἡ βιβλιογραφία, δίκῃ μας καὶ ξένη, εἶναι ἀπ' τὶς πρὸ ἐκτετατικῆς στὸν πνευματικὸν τοῦτο εἰδικὸν χώρον κι ἡ ἀναδύωσις τοῦ Ἀρχαίου Θεάτρου, πού ζεπήθηκε ἀπ' τὶς Δελφικὰς γιορτὰς, εἶναι ἡ Σικελιανία κληρονομία. — ἄσχετα ἂν, στὸ μεταξύ, πῆρε διαφορετικὴ μορφή— στὴν τωρινὴ πορεία πρὸς συνάντησιν τῆς «Συνειδήσεως τῆς Φιλῆς» τοῦ Σικελιανοῦ. Βέβαιον, ἡ ἐποχὴ μας ἐθίαζε, στὸ μεταξύ, καινούργια κρητῆρα καὶ καινούργια ὄραση, ἀλλά τὸ ἔργο τοῦ λυρικοῦ Ἰεροσόνη—Ποιητῆ εἶναι πάντοτε αὐτοδύνατον πνευματικὴ δημιουργία στὸ ὕψος καὶ στὶς διαστάσεις πού εἶχε ἀπ' τὴν ἀρχή. Παραμένει νὰ εἶναι ἡ φωτεινὴ ποδηγητικὴ ἀλυμπτικὴ δόξα πρὸς τὴν Πνευματικὴν Ἀμφικτυονίαν τῶν Λαῶν. Μ' ὅλα ταῦτα, ὁ Γ. Τσαντῆλης, ἕνας λαμπρὸς Σικελιανιστὴς — ἄς μὴ συγχωρεθῆ ἡ λέξις καὶ ὁ χαρακτηρισμός—, ἕνας πνευματικὸς ἀνθρωπος καὶ φιλόλογος μὲ ἰδιαιτέρως ἐνδεδειγμένα

γύρω απ' τὸ νεοελληνικὸ θέατρο (εἶναι ὁ Γραμματέας τῆς «Ἀπτικής Σκηῆς» πού ἐφπίαζε ὁ Σωκρ. Καραντινός), δίνει κάποια καινούργια βοθύτητα ἐπαφῆς μὲ τὸ Λυρικό Λόγο τοῦ Σικελιανοῦ. Τὸ παραπάνω βιβλίο (πού ἐγινε ἀπὸ μιὰ διώλεξη τοῦ συγγραφέα, πού δόθηκε δυὸ φορές τὸ 1959, μία στὴ Λαϊκὴ Βιβλιοθήκη Καλαμῶν καὶ μία στὴ Χ.Ε.Ν. Ἀθηνῶν), ἀπαυλοποιημένο ἀπὸ κάθε ἄγονο στοιχεῖο (βιβλιογραφία, βιογραφία, ἡμερομηνίες κ.λ.π.), εἶναι ἀκριδῶς αὐτὴ ἡ νέα παρουσίαση τοῦ Ἀγγελου Σικελιανοῦ. Ὁ Γ. Τσαντίλης, ἀγγίζοντας τὴν πλατύτερη καὶ τὴν γνησιώτερη πρόθεση τοῦ ποιητῆ τοῦ Ἀλαφροῖσκιωτου, κατορθώνει νὰ τραβήξει τὰ κύρια, τὰ θεμελιώδη στοιχεῖα τῆς ποίησης καὶ τῆς δράσης τοῦ Σικελιανοῦ καί, κατόπιν, νὰ τὰ δέσει σ' ἓνα σύνταμο ἐρευνητικὸ λόγο, ἔτσι πού νὰ χύνεται ἓνα δυνατὸ φῶς πάνω του. Ἡ θεώρηση αὐτῆ, κρατημένη κυρίως στὸ λυρικό μέρος τῆς ποίησης τοῦ Σικελιανοῦ, νομίζομε πῶς εἶναι κι ἡ μοναδικὴ πύλη πού φέρει σ' αὐτόν. Καί, παρ' ὅλη τὴν ἀνυπόκριτη ἀγάπη, παρ' ὅλο τὸν χρωτισμὸ τοῦ συγγραφέα μὲ τὴν πνοὴ καὶ τὸ κλίμα τοῦ ποιητῆ, ἡ μελέτη εἶναι συγκροτημένη πάνω σὲ ὑποδειγματικὴ μορφή φιλολογικῆς ἐξέτασης. Ἀκόμα, ὁ Γ. Τσαντίλης, ἐξικνεῖται παραπέρα ἀπ' τὰ καθιερωμένα στὸ εἶδος αὐτό: κάνει μιὰ τοποθέτηση στὸ πνεῦμα καὶ στὰ πράγματα τῆς ἐποχῆς τοῦ Σικελιανοῦ καί, ἀπὸ κεῖ, προεκτείνεται μονάχος — ὄχι αὐθαίρετα — ὡς τὰ σύνορα πού σημαδεύτηκαν ἀπ' τὰ δράματα τοῦ δημιουργοῦ τῆς Δελφικῆς Ἰδέας. Εἶναι, κοντολογίς, μιὰ ἀπαυλοποιημένη καὶ μιὰ πληρότητα πνευματικῆς θεώρησης, πού δὲν πρέπει νὰ τὴν ἀγνοοῦμε. Δὲν παραλείπομε, ὡστόσο, νὰ τονίσουμε πῶς κι οὐτὸ τὸ γράψιμο ἀκόμα τοῦ Γ. Τσαντίλη εἶναι ποτισμένο μὲ τὸν οἶστρο τῆς φιλολογικῆς αἴγλης πού ἔχει ὁ λόγος τοῦ Σικελιανοῦ. Ἀντιρρήσεις μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν μονάχα ὡς πρὸς τὰ κριτήρια, κάπως ἀπ' τὰ ὁποῖα ἐδρεῶνεται ἡ πίστη στὴν ποιότητα τῆς ποίησης τοῦ Σικελιανοῦ. Ἀλλὰ, ὅμως, αὐτὸ εἶναι ζήτημα καθαρὰ ὑποκειμενικῆς κρίσης. Ἐκφράζομε τὴν εὐχὴ νὰ φροντίσει, ἡ Ἐταιρεία Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν νὰ δοθεῖ αὐτὴ ἡ διώλεξη καὶ στὰ Γιάννενα.

✽

ΛΕΥΤΕΡΗ ΤΖΑΛΛΑ: «Μολπές» (ποιήματα), Ἰωάννενα, 1961.

Κάποτε ὑψώσαμε τὰ λάβαρα
κόναμε τ' ὄνειρο τραγοῦδι

... ..
Θάμωμε τοὺς ἀδελφοὺς μας τὴν ἀνοιξί
καὶ τὰ ντουφέκια μας σκούριασαν.

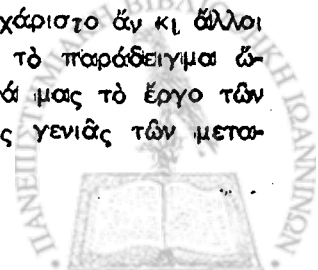
... ..
Ὁ Λ. Τζάλλας, νέος χωρὶς καιμιὰ πνευματικὴ ἐπιτήδευση, δίνει μιὰν ἀπλή ποίηση, πού εἶναι διοποτισμένη ἀπὸναν πικροστάλαχτο λυρισμὸ. Στέκεται στὴν πρώτη συγκρότηση ἐκείνης τῆς «αντελικάτης» τρυφερότητας τῆς καρδιάς πού πάσχει ἀνθρώπινα, δίχως ὑποκρισία καὶ δίχως τίς κατασκευασμένες ἠθικές, καὶ πού πονάει σὰν ἀδελφή. Γι' αὐτό, ἀγγίζει τὴν εὐαισθησία μας. Ἔτσι, χωρὶς (ἢ πιὸ σωστά, ὅπου δὲν ἔχει φιλολογικὴ ἐπιβάρυνση) τὴ φιλοδοξία τῆς «μεγάλης» ἀπόπειρας, κατορθώνει νὰ ἐκφράσει — μὲ κάποιες ἀδυναμίες, βέβαια, στὰ σημεῖα τῆς σύνθεσης — βαθεῖα ἀνθρώπινα αἰσθήματα, νύξεις πού τίς νοιώθουμε καθημερινὰ στὴ ζωὴ. Καί, σήμερα πού ἡ ἀμβλυσση ἔχει φέρει κάποια ἠθικὴ σκληρότητα, οἱ στίχοι αὐτοὶ ἔχουν κάποιο κεντρί, ἔστω κι ἂν προδίνουν μιὰ ρομαντικὴ διάθεση. Ἐν τούτοις, μέσα στὴν ἐλεγειακὴ ποιητικότητά, πού κυριαρχεῖ στὰ ποιήματα τούτα τοῦ Λ. Τζάλλου, ὑπάρχουν κι οἱ ἀρρενωπότητες (ὅπως οἱ παραπάνω στίχοι). Ἐκεῖνο πού πρέπει νὰ προσέξει, ὁ ποιητῆς, εἶναι ἡ φιλολογικὴ πληρότητα, πού, σὲ πολλές περιπτώσεις, ἀραιώνει τὴν πυκνότητα τῆς φράσης καὶ τὴν φορτῶνει μ' ἓνα ὄχι ἀπαισιόλητο βάρος περιγράμματος. Ὁ Λ. Τ. ἔχει πνευματικότητα καὶ κλλιεργημένη δεκτικότητα, προσόντα βασικά, πού ἀνοίγουν εὐρύτερα περιθώρια γιὰ μιὰ προσωπικὴ ποίηση μακρύτερης πορείας. Γι' αὐτό πρέπει νὰ κρατήσῃ τὴν ἀδιόρατη καὶ φευγολεῖα ἐκείνη αἴσθησι πού τόσο τὸν ξεχωρίζει. Καὶ τούτο, ἀκριδῶς, χρειάζεται πιὸ τολμηρὴ αὐστηρότητα στὶς λέξεις.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

✽

ΝΙΚΟΥ ΚΑΡΟΥΖΟΥ: «Ποιήματα».

Ὁ γνωστὸς ποιητῆς κυκλοφόρησε συγκεντρωμένη τὴν ἐργασία του τῆς τελευταίας ἐπταετίας. Θάταν ναμίζω πολὺ εὐχάριστο ἂν κι ἄλλοι συνάδελφοί του ἐμμούνταν τὸ παράδειγμα ὡστε νὰ εἶχαμε ἔτσι μπροστὰ μας τὸ ἔργο τῶν κυριώτερων ἐκπροσώπων τῆς γενιάς τῶν μεταπολεμικῶν ποιητῶν.

Πριν αποτολμήσει κανείς οποιοδήποτε τοποθέτηση του έργου του Νίκου Καρούζου μέσα στη σύγχρονη ποίησή μας, θα πρέπει πρώτα να τονισθεί άπερίφραστα μια αλήθεια: πώς διαβάζοντας στίχους του ή ακόμη γυρνώντας και τον ίδιο σαν άνθρωπο, δεν μάς μένει ούτε στιγμή ή άμφιβολία πώς έχουμε να κάνουμε με «Ποιητή». Είναι δύσκολο να καθορίσουμε τι ακριβώς έννοούμε μ' αυτό, όμως θα μπορούσαμε να οριοκοινοποιήσουμε έναν όρισμό: Ποιητής σημειολογικά σημαίνει άνθρωπος που να όργωνεται από έσωτερικές άνησυχίες, που ν' άνοζητεί δρόμους έκφραστικούς νέους, που να δέχεται κάθε μέρα «σαν έρχομό πνοής μέσα στο πνεύμα» την είσβολή του πουλιού της έμπνευσης. Τα στοιχεία τούτα βρίσκονται σε κάθε στίχο, του Ν. Καρούζου.

Δεν προσπαθεί να εκπλήξει με άντροβατισμούς έπιφανειακά «μοντέρνους» που στο βάθος τους δεν είναι παρά ένας τρόπος να συγκολληθεί ή κενότητα του πνεύματος μερικών, δεν προσπαθεί άκόμη να άκολουθήσει το ρεύμα των ποιητών του πολυθρύλητου «όγχους» που κιντεί να καιαντήσει μόδα. Αντίθετα, χωρίς ούτε στιγμή να μιμείται, έκφράζει δόξα και την σημερινή ψυχική τρικυμία με στίχους λιπούς, συχνά τραγικούς, άλλοτε «χριστιανικούς», πάντοτε γνήσιους που σ' άναγκάζουν να σκέφτεσαι. Τι περισσότερο μπορεί να φιλοδοξήσει ένας νέος τεχνίτης του στίχου στην έποχή μας, με συναίσθηση της άποστολής του της τόσο άγνωστης αλλά και τόσο ιερής;

✽

ΒΑΣΙΛΗ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ: Τριλογία («Φύλλο», «Πηγάδι» και «Αγγελιασμός»).

Όταν ο Βασίλης Βασιλικός κυκλοφόρησε νεώτατος, μόλις 19 χρονών, την «Διήγηση του 'Ιάσονα» και παρ' όλιγο να έπαιρνε το βραβείο των Δώδεκα, όλοι πιστέψαμε πώς γεννήθηκε ένας πεζογράφος που είχε όλες τις δυνατότητες να παρουσιάσει έργο που να άποτελέσει σταθμό στην εξέλιξη της Λογοτεχνίας μας. Το δεύτερο βιβλίο του τα «Θύματα Ειρήνης» δεν δικαιολόγησαν άπόλυτα τις προσδοκίες όσων χειροκρότησαν την παρθενική του εμφάνιση. Φέτος όμως ο Βασιλικός, τέλεια άνανεωμένος, μάς παρουσίασε μια σειρά από τρία πεζογραφήματα που άποτελούν κατά κάποιο τρόπο μια ένότητα. Η τερατώδης άνά-

πτυξη ενός φυτού στο πρώτο, ή τρώγική περιπέτεια, σ' ένα πηγάδι στο δεύτερο και το πρωτότυπο μακάβριο αλλά και σατυρικό θέμα του τρίτου εκ πρώτης όφους δίνουν την έντύπωση πώς δεν έχουν καμιά σχέση μεταξύ τους. Τα συνδέει όμως μια κοινή έσωτερική γραμμή που τα διαπερνάει και τα τρία: ή πίστη του συγγραφέα στην ένότητα του κόσμου. Δεν ξέρω αν αυτό είναι καταστάλαγμα φιλοσοφικής σκέψης. Υποπτεύομαι όμως πώς πρόκειται για το άποκορύφωμα μιας όδυμηνης πνευματικής πορείας που άρχισε από τον «'Ιάσονα» για να ώριμάσει τώρα στην τριλογία που έχουμε μπροστά μας.

Ο Βασίλης Βασιλικός ξεχωρίζει άνάμεσα σ' όλους τους συγκαταρκινούς του πεζογράφους, πάνω απ' όλα, για την βαθύτατη κι άναμφισβήτητη καλλιέργειά του. Άλλοι σπριζονται άποκλειστικά σε κάποιο, μικρότερο ταλέντο, άλλα σε μελέτη ξένων συγγραφέων που προσποθούν να έγκληματίσουν τα διδάγματά τους στις δικές μας συνθήκες. Ο Βασιλικός δεν άφήκει άπόλυτα ούτε στους πρώτους άλλα ούτε και στους δεύτερους. Το έργο του μαρτυρεί ότι μέσα του συντελείται ένας συγκερασμός που βαθμιαία καταστολάζει για να λιπάνει την άνάπτυξη μιας άτόφιας πνευματικής προσωπικότητας. Ο συγγραφέας του «Πηγαδιού» όδύει τον άνηφορικό αλλά και μόνο σωστό δρόμο!

ΠΑΥΛΟΣ Π. ΝΑΘΑΝΑΗ

✽✽✽

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΤΟΥ ΛΑΜΠΡΟΥ ΜΑΛΑΜΑ

Άγαπητή μου «'Ηπειρωτική Έστία».

Σά φίλος και κατά καιρούς συνεργάτης σου, σε παρακαλώ να δημοσιεύσεις την παρακάτω έπιστολή μου, έλπίζοντας πώς θ' άπηγήσει, όπου σκορπής το φώς σου, σε καρδιές που διψούν γι' Αλήθεια. Γιατί, ξέρω, πώς αγαπās κι' εσύ, όπως πολλοί, την άδολη κι' άδέσμευτη ψυχή, τη λεφτερη σκέψη και το δίξιο.

Σ' εύχαριστώ
Γιάννινα, 15.1.62
Λ. ΜΑΛΑΜΑΣ

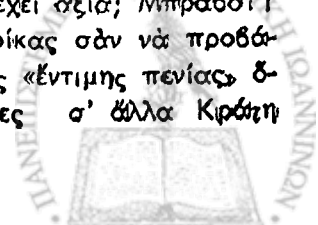
Πρός την Έπιτροπή Άγοράς Βιβλίων και την «'Επιθεώρηση Τέχνης».

Η φωνή έτούτη δεν βγαίνει ν' άναπαράξει του χρέους την γαλήνη σας. Μήτε να κλονίσει την πολυτέλεια των σολωνιών σας. Δεν άσχολλάει στις άπάτητες κορφές. Και δεν άντιλαλεί

ν' αφρίσει τὰ πελάγη τῆς φιλοδοξίας τὰ μακάρια ὅποιον κι ἂν περιλούζουν. Τούτ' ἡ φωνὴ μικρὴ, σκληρὴ κι ἀσήμαντη, μὰ γνήσια καὶ λεύτερη ἀπὸ τὰ καταρράχια τῆς Ἡπείρου. Ἀπὸ τὴ δόλια ἐπαρχία πού ἡ λογοτεχνικὴ Ἀθήνα ξεκομμένη ἀπ' τὴ ζωὴ τῆς ὑπαίθρου πνίγει συνήθως τὴ φωνὴ τῆς. Ἔρχεται νὰ σὰς πεῖ τὰ παροκάτω λόγια, σταράπα, καθαρὰ καὶ ξάστερα. Μὲ ἀφορμὴ τὶς πρόσφατες ἐρευνες τῆς «Ἐ. Τέχνης».

Ἡ χώρα πληθῶρισε λογοτέχνες... καὶ λογοτεχνία προκαμμένη δὲν ἔχουμε.. Ὁ νέος πνευματικὸς πολιτισμὸς εἶναι ἀμυδρὸς κι ἀνύπαρχος σχεδὸν γιὰ τὸ λαὸ μας γενικὰ, σὲ μιὰ καθ' ὅλα ὑποανάπτυχτη Ἑλλάδα. Οἱ λογοτέχνες πού ἔχουν συναίσθησι καὶ συνείδησι τῆς ἀποστολῆς τῶν κι ἔνωσαν βαθιὰ τὸ χρέος καὶ τὸν προορισμὸ τους καὶ προσφέρουν ἔργα στὴν κοινωνία γιὰ τὸ καλὸ τῆς, δὲν ἐπιδιώκουν διακρίσεις καὶ δόξες καὶ βραβεῖα. Ὅσοι χάνονται σὲ πολέμους κι ὅσοι ἀπονεκρῶνονται στῆς βιοπάλης τὸ ψωμί εἶναι οἱ πιὸ ἀδικημένοι καὶ τοὺς κλαίμε. Ὅσοι ὅμως κατορθώνουν νὰ ξεπεράσουν τίμια ὅλα τὰ τραμερὰ ἐμπόδια, αὐτοὶ μπορεῖ νὰ κολλήσουν κάποτε σὰ ρετσίνι στὴν καρδιά καὶ τὴ συνείδησι τῶν γενεῶν. Ἄν λοιπὸν ὑπάρχουν, κύριοι, μερικοὶ τέτοιοι στὴ σημερινὴ Ἑλλάδα, δηλαδὴ πηγαῖα κι ἀληθινὰ ταλέντα, γνήσιοι δημιουργοί, ποῖα εἶναι ἡ θετικὴ βοήθεια πού προσφέρατε ἐσεῖς οἱ «φτασμένοι» τῆς Ἀθήνας σ' αὐτὰ τὰ ταλέντα, καὶ ποῖα ἡ δικαίωσι γενικὰ στοὺς γνήσιους καὶ ἀνεπιτήδευτους δημιουργοὺς; Γιατὶ δὲν ζητήσατε ἀπ' τὸ ἐπίσημο Κράτος νὰ διπλασιάσει καὶ πενταπλασιάσει τὰ 500 χιλιάρικ (ψυχίσ) πού δίνει τὰ τελευταῖα χρόνια γιὰ τὴν ἀνάπτυξι τοῦ πνευματικοῦ του πολιτισμοῦ, ὅταν γιὰ μιὰ γέφυρα ἢ ἓνα δρόμο πού διαβρῖνουν λίγα μουλάρια διαθέτει δεκάδες ἑκατομμύρια; Εἶπατε ποτέ, Σεβαστὴ Ἐπιτροπὴ, στοὺς ἐκάστοτε Ὑπουργοὺς τῆς Παιδείας: Ἡ παραιτούμοστε ἢ ἀπιλύετε τὰ προβλήματα τῶν Λογοτεχνῶν (ἐκδοτικὸ, ἐπιχορηγητικὸ, ἀσφαλιστικὸ, συνταξιοδοτικὸ), γιὰ ν' ἀποδῶσουνε κι αὐτοὶ στὴ διαπαιδαγώγησι καὶ φώτησι κι αἰσθητικὴ ἀπόλωση τοῦ στερημένου κόσμου; Δὲν σκεφτήκατε ποτέ ὅτι τὸ ἐπίπεδο τῆς τέχνης καὶ τῆς μόρφωσις εἶναι τὸ μέτρο τῆς ἀξίως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἑνὸς ἔθνους; Γιατὶ διανέμετε τὸ ποσὸ αὐτὸ τῆς ἀγορᾶς βιβλίων

κατὰ τρόπο ἄνισο, κατὰ τὴ γνώμη μας; Ἄβηλο κι ἀκαπιστάλαχο; Γιατὶ ἐγκατολείπετε τοὺς ζωντανοὺς φτωχοὺς καλλιτέχνες καὶ δῶσατε τόσα στοὺς ἐκδότες καὶ τοὺς πεθαμένους συγγραφεῖς; Γιατὶ τοὺς εἰρωνεύσατε τρογικὰ σὰν νὰ τοὺς πετᾶτε ἓνα κομμάτι ψωμί ψηλὰ στὸν τάφο τους; Ἐνῶ ὅταν ζοῦσαν δὲν τοὺς δίνατε σημασία καὶ πέθαιναν σὲ ὑγρά ἀνήλιαγα ὑπόγεια καὶ σοφίτες; Τὶ καρδιζέται ἀπ' τὴν ἀχάριστη μοῖρα ἐδῶ νὰ τιμῆται καὶ ν' ἀναγνωρίζεται ὁ πνευματικὸς δημιουργὸς μετὰ θάνατο; Γιατὶ ἀγοράσατε ἀπὸ 3—4 ἐκδόσεις ὄλο δοκίμια καὶ μελέτες; Γιατὶ δὲν ἐκτιμᾶτε ἄλλα τὰ γνήσια δημιουργήματα καὶ τὴν περιφρονήσατε φέτος, ὅπως ἂν δὲν κάνω λάθος τοῦ Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου, τοῦ Φουριῶτη, τῆς Ζιτσαίας, τοῦ Τάκη Δόξα, τοῦ Α. Σταθόπουλου καὶ ἄλλων; Δὲν εἶχαν ἀξία αὐτοὶ οὗτοι συγγραφεῖς ἔστω γιὰ λίγα ἀντίτυπα γιὰ στάχτη στὰ μάτια τοῦ κοινοῦ πού λέει ὁ λόγος; Κατὰ ποῖο τρόπο βοηθάτε ἐσεῖς εἶναι νέο φυσικὸ τοῦ λέντο ἐντελῶς ἀσπούδαχο σχεδὸν τῆς Ἐ' Δημοτικοῦ ὅταν ἐκδίδει μὲ θανεικὰ λεπτὰ φίλων του μέσα σὲ 5 χρόνια πού ἄρχισε νὰ δημιουργεῖ 600 σελίδες λογοτεχνία καὶ 1000 σελίδες πού ἔχει ἀνέκδοτες; Σὰς συγκίνησε ποτέ μιὰ τέτοια περίπτωσι; Κι ὅμως ἀποδείξατε τὸ ὄχι. Τότε ποῖα εἶναι ἡ προστασία καὶ οἱ ἀριστες σχέσεις Κράτους—Λογοτεχνῶν πού κομπορημονεῖ ὁ κ. Μυριθῆλης; Ἀσφαλῶς θὰ εἶναι ἐκτὸς πραγματικότητος. Καὶ πῶς γολμάει ὁ συγγραφέας τοῦ «ἡ Ζωὴ ἐν Τάφῳ» νὰ μονοπωλεῖ τὴν Ἐθνικοφροσύνη ὅταν κατηγορεῖ δὲν συναδέλφους του στὴν «Ε. Τ.» κι ὅταν ὄλοι οἱ Ἕλληνες πολῖτες ἀνήκουν στὸ ἔθνος καὶ τὸ ἔθνος σ' αὐτοὺς ἄσχετα ἂν ἀγωνίζονται ἀπὸ διαφορετικοὺς δρόμους γιὰ τὴν καλλιτέρεψι τῆς ζωῆς; Γιατὶ ὁ κ. Ζῶρας λέει ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ προβαίνει σὲ ἀπονομὴ βραβείων καὶ ἀγορὰ βιβλίων κρίνοντας πρῶτα τὴν ἀξία τῶν συγγραφέων κι ἔπειτα τῶν ἔργων; Κι ἐπικροτεῖ πάνω σ' αὐτὸ καὶ ὁ κ. Βαρίκας; Δηλαδὴ ὅταν ἐνοῦ λασπᾶ ἢ χαμόγη γενήσῃ ἡ μήτρα τοῦ μυαλοῦ του ἐν' ἀριστούργημα, (καθὼς τ' ἀγκάθι βγάζει ῥόδο, κατὰ φυσικὴ νομοτέλεια), τὸ πετᾶτε στὰ σκουπίδια γιὰτὶ προέρχεται ἀπὸ ζέτιον καὶ δὲν ἔχει ἀξία; Μπράβο! Κι ἔπειτα γιὰτὶ ὁ κ. Βαρίκας σὰν νὰ προβαλεῖ ἔμμεσα στὴ θεωρία τῆς «ἐντιμῆς πενίας» δὲν λέει ὅτι οἱ Λογοτέχνες σ' ἄλλα Κράτη

που δικαιώθηκαν έγιναν «προνομιάχος Κάστρος». Και σε συνέχεια παραπονούνται οι κριτικοί της Έπιτροπής πως δεν πληρώνονται. Γιατί να μη πληρώνονται από το Κράτος; Χίλιες φορές ν' αμειψθούν. Για να μη λέει, ό κ. Βαρίκας ότι διακυβέεται ή υπόστασή του, και δεν χωρίζεται τίποτα να διαβάσει, 300 βιβλία το χρόνο και ν' ακούει και να σχολιάζει τών άλλων. Και κατά πο-ό φυσικό κανόνα δεν έχει ό Λογοτέχνης αισθητικό κριτήριο κατά τόν κ. Βαρίκα; Γιατί να μη, πλεισιβαθύν αυτές οι Έπιτροπές κι από Λογοτέχνες— Κριτικούς της Έπαρχίας. Γιατί δεν έπισχύνεται όλα τα λογοτεχνικά περιοδικά και πρό παντός της έπαρχίας, κι είναι πολλά αυτά που μέ προσωπικές θέσεις διαφόρων εκδίδονται μέ την άστυργία του Κράτους;

Τέλος ή «Ε. Τ.» που είναι περιοδικό περιορισμένης κάπτας γιατί κόβεται συχνά για 4—5 Λογοτέχνες μοναχά και τούς θεοποιεί; Δεν νομίζει ότι παραπράδωσε το σκοπό της προσεπολογοσίας κι ότι ζούμε σ' έναν αιώνα απλόγτητας και κοσμογονίας, καθολικότητας και μετροφρασίας που πνέουν καινούργιοι άνεμοι κι όλα τα πουλιά (θέλει δε θέλει) θα κελαιθήραυ;

Η φύση κι ό σοφός λαός γεννάει κι άλλα παιδιά της τέχνης σαν αυτά που λιθώνει ή κείνη αποκλειστικά. Άς γινώξει λοιπόν ότι ή άνοιξη θ' άνθίσει όλα τα δέντρα της ζωής και του αιώνα.

Οι άδικίες κι οι φαρτίες έχουν τούτο παραγίει. Κι όλα τα παραπάνω ερωτήματα είναι περιλαμβανένες από άγανάκτηση φωνές που ή ποβάλλονται, και δεν ζητούν μοναχά της άποις θεωρίας άπαιτήσεις αλλά πρακτικές έπανορθώσεις και μέ αντικειμενική κι άμεροληπτη κρίση γρήγορη άπειομή της δικαιοσύνης.

Δικός σας
ΛΑΜΠΡΟΣ ΜΑΛΛΑΜΑΣ

ΣΣΣ

ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

1) Έλ. Μπότσιου

Στή φετιμή χειμερινή περίοδο, έγιναν στα Γιάννινα (στις αίθουσες της Λέσχης Ίωαννίκων), δυο έκθεσεις ζωγραφικής. Η πρώτη— που έγινε πριν από δυο μήνες— ήταν της συμ-

παλήτριάς μας Κας Έλ. Μπότσιου που παρουσίασε μια ενδιαφέρουσα εικόνοθηρία και ζωγραφικά κριτήρια πολύ ήσυχμής άπύληψης. Πρέπει να σπρειώσουμε, πως ή Κα Μπότσιου, έχοντας αξιόλογα προσόντα, κράτησε την προσπάθειά της μέσα σ' ένα κλειστό χώρο, τόσο στα θέματα, όσο και στον τρόπο της τεχνικής της. Η ταλμηρότητα και ή κάποιος δυναμική παρουσία στα χρώματα που έχουν άορισμένοι πλάκες της δίνουν μια καλή έγγύση για την εξέλιξη της ζωγράφου. Γι' αυτό, κριάφεται περισσότερο έκλεκτικότητα—για να μην πούμε άραίρεση— στην εξέίρεση των θεμάτων και, πρό παντός, περισσότερο μελέτη της ζωγραφικής και της Τέχνης γενικότερα, για να συγκροτήσει μια πιο εύριτερη θεωρία προσωπικής θέσεως.

2) Θέμη Φράγκου.

Έκθεση, που είχε δεχαριστό τόνο, προβληματισμό και άναζητήσεις έκφραστικής, ήταν και του κ. Θέμη Φράγκου, που έγινε το Δεκέμβριο, στις αίθουσες της Λέσχης Ίωαννίκων. Η έργασία του κ. Θ. Φράγκου, χωρίς άμοιογένεια στο πλείστο μέρος της, είχε πολλές χρωματικές έντονες συγκινήσεις, καθώς και πολλές έκκεραλμικές προσπάθειες κατασκευής μιας προσωπικής ζωγραφικής. Κι αν αυτά, έπηρεασμένα τόσο απ' τους μεγάλους έμπρεσσιονιστές όσο κι απ' τους άπηρεμένους τών παρών χρόνων μας. Εν τούτοις, μ' ένα γεωμετρικό και, μαζί, κωδιστικό ύφος στη γραμμή και στην χρωματική επένδυση, κατάφερε, σε κάμποσους πίνακες (όπως στη «Ροδιά» και στη «Λερονιά» Νο 2 και 3) να δώσει πίνακες ή διαίτερης καλλιτεχνικής άρρεκαπότητας και προσωπικής λύσης στην ήμιαφραμένη μορφή γεμάτους έντονα χρώματα και ταλμηρότητα βάθους. Χωρίς άμφαβολία, ό κ. Θ. Φράγκος, είναι ζωγράφος που έχει ικανότητες και, πρό παντός, τούτο μεγάλα περιθώρια για μια εξέλιξη σε πιο άνοιχτό χώρο καλλιτεχνικού προθλητισμού. Άκόμα, πρέπει να τονίσουμε μια ποιήση και μια καλλιεργημένη γνώση που διαθέτει ό νέος αυτός καλλιτέχνης.

3) Βασίλης Δρόσου

Στήν περίοδο τών εορτών, έκθεση, στην αίθουσα του πρακτορείου «Διαδύνα», κι ό συμπόλιτης μας κ. Βασ. Δρόσου. Οι πίνακές του

έχοντας ως θέματα λουλούδια και φρούτα, παρουσίασαν όλη την ευαίσθητη εκείνη φυσική εύγένεια και την λεπτότητα ενός άθόρουβου στοχασμού, που ο κ Β. Δρόσος έχει και σαν άνθρωπος. Στην περίπτωση τούτη, το πιο συγκινητικό, είναι πώς, ο άνθρωπος αυτός, ζώντας ως φτωχός οικογενειάρχης και μεσήλικας, όχι μούσα δεν εξοντώθηκε απ' τη βιοτική μέριμνα και τα καθημερινά προβλήματα ενός βίου, αλλά μπόρεσε να κρατήσει, να καλλιεργήσει και να φτιάξει μια θελκτική αγάπη για την τέχνη και για την όμορφη της φυσικής αλήθειας. Και, στα λίγα έργα του, αυτή η πραγματικότητα είναι έκφρασιμένη: μιαν άθόρουβη συγκίνηση, όμοια μ' ένα κυκλάμινο, χωρίς κανένα βάρος και χωρίς καιμιαν άλλη κραυγή.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

✠✠✠

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

"ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ,"

(Τεύχος 115ον)

—Σελ. 968: στίχ. 7 αντί *ελευσον*, διορθ. σε *άλυσον*, στ. 26, αντί *Μάτια* διορθ. σε *Μάνα*.

—Σελ. 971: στίχ. 11, αντί *επικίνδυον*, διορθ. σε *επικίνδυνος*, τελευτ. στίχ. αντί *Μεσ* διορθ. σε *ΜΕΣ*.

—Σελ. 972: στίχ. 2, μετά το *Μέτσοβον* να μπει η λέξις *έδότη*.

—Σελ. 973: στίχ. 17, αντί *Γκουτοβίσιδα*, διορθ. σε *Γκουτοβίσιδα*.

"ΚΑΘΩΣ ΧΑΡΑΖΕ Η ΛΕΥΤΕΡΙΑ,"

—Το διορθωνόμενο σημείωμα του «Κα-

θώς χάραζε η λευτερία», αρχίζει κανονικά από το 13ο στίχο της α' στήλης, της σελίδας 1073. Τα ιστορικά της τελευταίας νύχτας της σκλαβιάς, προηγούνται, φυσικά, από τους διθύραμβους της απελευθέρωσης. 'Ανάμιξη των χειράγραφων προκάλεσε την μετάθεση των σχετικών τμημάτων.

—Στη σελ. 1088 στη λέξη *μαζούς*, διάβαζε... ειδικός.. ρος... ενός. Στη λέξη *μαρδάς*, τονιστέο το τελικό άλφα. Στη σελ. 1089 λέξη *μειμούρης*, διάβαζε *μειμούρης* και *μεμούρ* στη *μεσανταράς* αντί γενικά, διάβαζε *γωνιά*.

Δ. Σ.

✠

Στη σελ. 1132, πρώτη στήλη, στο σημείωμα του κ. Δ. Κόκκινου «Τα Βραβεία και τα Βιβλία», εκεί που γράφεται (στίχος 21ος) (δηλ. 600—600 δρχ. όλο όλο), να διορθωθεί σε (δηλ. 500—600 χιλ. δρχ. όλο όλο).

✠✠✠

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

'Η «'Ηπειρωτική 'Εστία» εξέτυπωσε και διαθέτει καλύμματα, πάνινα και δερμάτινα χρυσόδετα, όλων των μέχρι τώρα τόμων της (1952, 1953, 1954, 1955, 1956, 1-57, 1958, 1959, 1960, 1961).

'Αντίτιμον Καλυμμάτων :

1) Πάνινα χρυσόδετα	το	τεμ.	δρχ.	16
2) Δερμάτινα	»	»	»	21

✠

'Η «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ» (του Βασιλείου Πυρσινέλλα) διατίθεται απ' ευθείας: Δρχ. 25—Ταχυδρομικώς δρχ. 30.

ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ ΤΟΥ Ι' ΤΟΜΟΥ

Πέτρος Β. Ἀδάμ, Μιρία Ἀρχαδίου, Ἀνθιμος (Ἱεροψάλτης Μεσολογγίου), Μηνᾶς Ἀλιανός, Μαρία Κέντρου—Ἀγαθσπούλου, Κ. Δ. Βελιαρούτης, Ἡλίας Βασιλάς, Charles Wolfes, Γιάννης Βουκελάτος, Ἀντιγόνη Γαλανάκη—Βουρλέκη, Rex Warner, Στ. Βαλιούλης, Γεώργιος Βαρλαμίτης, Μιχαήλ Βάλας, Γοδοφρείδος Βιλλαρδουίνος, Edward G. Waterhouse, Νικόλαος Γρίσπος, Πᾶνος Νικ. Γρίσπος, Σταῦρος Μ. Γκατσόπουλος, Ἀρσένης Γερωντικός, Ἀγγελικὴ Γάττου, Δημήτριος Γιᾶτος, Κων. Α. Διαμάντης, Φραγκίσκος Δαπόλας, Τάκης Δόξας, Γεώργιος Δέλιος, Ἀναστ. Εὐθυμίου, Karol J. Erben, Ἰωάννης Ἐξαρχος, Α. Ν. Ζοῦμπος, Χρυσάνθη Ζιτσαία, Ἀλέξης Ζακυθηνός, Δημοσθένης Ζαδές, Ἡλ. Ζιώγας, Στέφ. Ἰωαννίδης, Shirl Jackson, Ἰούλιος Καΐσαρ, Πανταζῆς Κοντομίχης, Χρ. Κοσσέρης, Κώστας Κατσούκης, Γιάννης Κορίδης, Κώστας Καλαντζῆς, Rob. M. Coates, Γεώργιος Καφταντζῆς, Δημοσθ. Γ. Κόκκινος, Γ. Καψαμπέλης, Λαογνωσικός, Κων. Π. Λαζαρίδης, Lívio A. Lacci, Λαφονταίν, Νικόλ. Λώλης, Κων. Δ. Μέρτζιος, Εὐάγγελος Μπόγκας, Στέφανος Μπέτιης, Σπύρος Μουσελίμη, Παρασκευᾶς Ι. Μηλιόπουλος, Θεόδ. Μετσιμενίδης, Λάμπρος Μάλυμας, Κώστας Α. Μιχαηλίδης, Γεράτιμος Μίχας, Α. Α. Μιμμόπουλος, Κ. Μπράτσος, Μιχ. Μᾶνος, Παῦλος Ναθαναήλ, Κώστας Νικολαΐδης, Νίνα Κοκκαλίδου—Ναχμία, Μάνθος Κ. Οἰκονόμου, Γεώργιος Α. Οἰκονόμου, Σταῦρος Ι. Παπαδάτος, Νικ. Χ. Παπακώστας, Μιχ. Κ. Πετρόχειλος, Α. Χ. Παπαχαρίσης, Πρόγραμμα Ἀναπτύξεως Ἡπείρου, Poly, Ι. Παπαδημητρίου, Σαράντιος Παυλέας, Θ. Παπαθανασόπουλος, Θανάσης Πάσχος, Γεώργιος Ι. Παπαγεωργίου, Γεώργιος Παΐσιος, Νικ. Α. Πράσσοι, Νικόλαος Β. Πατσέλης, Λάμπρος Παπαχρόνης, Μ. L. Ruilly, Γιῶργος Ράγκος, Μαξιμίλ. Ρούνιβιν, Γεώργιος Σαμαριτζῆς, Δημ. Σαλαμάγκας, Σπυρ. Στούπης, Βασίλ. Κυρ. Σκαφιδᾶς, Γιάννης Σαυαλῆς, Ἀπόστ. Σπυρόπουλος, Νικ. Σκληρός, Τάκης Σωτήρχος, Τάκης Σιωμόπουλος, Κων. Στάμος, Wallace Stevens, Κάρολος Τσίτσεκ, Τίτσα Χρυσοχοΐδου, Χρ. Χρηστοβισίλης, Γεώργιος Χ. Χιονίδης.

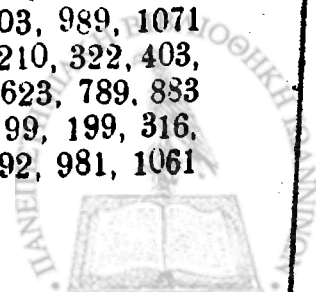
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ Ι' ΤΟΜΟΥ

ΕΡΓΑ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

«Ἡ χαρὰ τοῦ σπιτιοῦ» (έλαιογραφία)	Νικ. Γρίσπου	Τεῦχος	106ον
«Ὁ ποιητής Γερ. Μαρχοῦς» (έλαιογρ.)	Γεωργίου Σαμαριτζῆ	»	108ον
«Στὸ ὑπαιθρο»	»	»	108ον
«Terracota»	Τίτσα Χρυσοχοΐδου	»	116ον

ΙΣΤΟΡΙΑ

Ὁ Χριστ. Φιλητᾶς εἰς τὴν Ἑσπερίαν	Κ. Α. Διαμάντη	1, 125, 221, 314, 393, 507, 592, 786, 888, 975, 1075
Εὐεργέται Ζαγορίου	Μάνθου Οἰκονόμου	7, 141, 611, 797, 901, 978
Καθὼς χάραξε ἡ Λευτεριά	Δ. Σαλαμάγκα	13, 135, 207, 311, 410, 510, 587, 808, 903, 989, 1071
Αἱ σλαβικαὶ διεισδύσεις ἐν Ἀγίῳ Ὄρει	Στ. Ι. Παπαδάτου	16, 115, 210, 322, 403, 499, 623, 789, 833
Ματθαῖος Μητροπολίτης Μυρέων	Σταῦρου Μ. Γκατσοπούλου	99, 199, 316, 413, 491, 604, 812, 892, 981, 1061

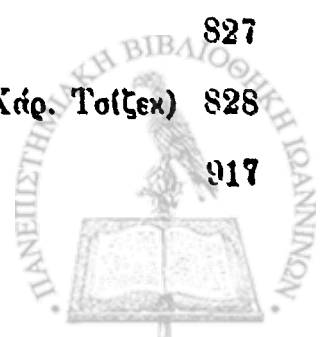
Αιματηρά επεισόδια εις τὰ Βενετο—Τουρ-
κικά σύνορα Βονίτης τὸ 1789—Περὶ
τῶν κατοίκων τῆς Νησίδος Ἰωαννίνων
Πῶς εἶδα ἀπὸ τὰ Γιάννινα γὰ πέφτει τὸ
Μπιζάνι
Ἡ Βόνιτσα στὸν 19ον αἰῶνα
Τινὰ περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Μεθοδίου Ἀν-
θρακίτου
Συμπληρώματα γιὰ τὴν ἐξέγερση καὶ τὸ χα-
λασμὸ τῶν Γραμμενοχωρίων στὰ 1831
Κωνσταντῖνος Ἀσώπιος
Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Μελισσουργῶν «Εἰσόδια
τῆς Θεοτόκου»
Τὸ Καπέσσοβον τοῦ Ζαγορίου
Ἐνθυμήσεις καὶ σημειώσεις στὰ ἐξάφυλλα
Πηδαλίου Μονῆς Παγανῶν Θεσπρωτίας
Ἡ Δράγανη
Ἀναστάσιος Μελισσόβας
Πρεβεζᾶνοι καὶ Παργηνοὶ Διδάσκαλοι καὶ
Λόγιοι 18ου καὶ 19ου αἰῶνα
Ἱστορία τοῦ Μετσόβου

Κ. Δ. Μέρτζιου	110
Εὐαγγ. Μπόγκα	129
Πανατζή Κοντομίχη	193, 295
Α. Ν. Ζούμπου	218
Στ. Μπέττη	291
Κ. Δ. Βελιαρούτη	304
Ν. Χ. Παπακώστα	387
Μιχ. Κ. Πετροχείλου	483
Σπ. Μουσελίμη	513
Σπ. Μουσελίμη	579
Σπ. Στούπη	584
Ἡλία Βασιλᾶ	781, 878
Βασ. Κ. Σκαφιδᾶ	965, 1055

Λ Α Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

Λαογλωσσικά
Ποιμενικὸ Λεξιλόγιο Σουλίου—Θεσπρωτίας
Τοπωνυμικὸ τῆς ποτὲ ἐπαρχίας Κουρέντων
Λαογραφικὰ Ἀρίστης Ζαγορίου
«Μιά σκύλα πεθερὰ»
Ἐνθυμήσεις καὶ ἐξορκισμοὶ
Συμπληρώσεις καὶ ἐτυμολογικὰ στὸ ποιμε-
νικὸ λεξιλόγιο τοῦ Σπ. Μουσελίμη
Προσθῆκαι εἰς τινὰ τοῦ ποιμενικοῦ λεξι-
λογίου τοῦ Σπ. Μουσελίμη
Θρύλοι καὶ παραδόσεις γιὰ τὸ Κοσάφτικο
Κονίτης
Τὸ τελευταῖο γράμμα
Τουρκο—Περσο—Ἀραβικὲς λέξεις στὸ Γι-
αννιώτικο γλωσσικὸ ἴδιωμα
Τὸ Μοναστήρι τῆς Μπούντας καὶ τὸ πανη-
γύρι τῆς Ἁγιά Παρασκευῆς
Τὸ Ζαγορίσιο σίτι
Στοιχίμα μὲ τὰ ψέμματα
Ἡ Χριστός, ἡ Γυναίκα καὶ ὁ Γεωργὸς
Ἡ Μακρὺς, ὁ Φαρδὺς καὶ ὁ Θρυφαλομάτης
Ἐπὶ τῶν Τουρκο—Περσο—Ἀραβικῶν λέ-
ξεων στὸ Γιαννιώτικο γλωσσικὸ ἴδιωμα
Οἱ τρεῖς χροσὲς τρίχες τοῦ πανήξερου παπ-
ποῦ
Ἡ ἐπαρσις τῆς σημαίας ἐν πομπῇ γάμου
ὡς ἰσχυρὸν ἔθιμον ἐν Ἡπείρῳ ἴδια
Λαογλωσσικὲς σελίδες—παπαδικὰ καὶ θεο-

Λαογλωσσικοῦ	25
Σπ. Μουσελίμη	39
Στ. Μπέττη	144, 419
Γιάννη Σαραλῆ	223, 329
Κ. Π. Λαζαρίδη	227
Σπ. Μουσελίμη	230
Ἡλία Βασιλᾶ	233
Α. Χ. Παπαχαρίση	426
Ἀναστ. Εὐθυμίου	521
Παρ. Ι. Μηλιοπούλου	524
Δ. Σαλαμάγκα	526, 647, 824, 908, 1009, 1088
Σπ. Μουσελίμη	638
Γιάννη Σαραλῆ	642, 817, 912, 1095
Παρ. Ι. Μηλιοπούλου	645
Παρ. Ι. Μηλιοπούλου	650
Karel J. Erben (μετάφ. Καρ. Τσίτζεκ)	653
Ἀποστ. Σπυροπούλου	827
Κ. J. Erben (μετάφρ. Κάρ. Τσίτζεκ)	828
Στ. Ι. Παπαδάτου	917

τικὰ (ὁ Ἅγιος καὶ ἡ φοβέρα—Γιώω- ωωργ!—Νάμουν Ἰγώ, νάμουν Ἰγώ I)	Παρ. I. Μηλιοπούλου	922
Λαϊκὸ γιατροσόφι (Συνταγολόγιο)	Σπ. Μουσελίμη	1002, 1080
Ἐνα Ἡπειρωτικὸ παραμῦθι σὲ σύγκριση μ' ἓνα Τσαχοσιοβάκιχο	Χρυσ. Ζιτσαίας	1033
Καλικάντζαροι	Πέτρον Β. Ἀδάμ	1090

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ—ΟΙΚΟΝ. ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ

Τὸ Πρόγραμμα Ἀναπτ. Ἡπείρου 1960— 1964	Πρόγρ. Ἀν. Ἡπείρου	48, 151, 235, 335, 432
Οἰκονομ. καὶ Κοινωνικὴ ἀνάπτυξις τῆς Ἡπείρου	Livio A. Lacci	530, 659
Ἡ Κοινοτικὴ Ἀνάπτυξις	Χρ. Κοσσέρη	673
Βελτίωσις τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἀγελαδοτρο- φίας καὶ δημιουργία Γενεολογικοῦ Βι- βλίου Ἡπειρ. Ἀγελάδος «Φαῖα τῶν Ἄλπεων»	I. Ἐξάρχου	834
Δημιουργία Γενεολογικοῦ Βιβλίου ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς Ζώνης Πειραματι- σμοῦ καὶ Ἐπιδείξεως	Poly	838
Ἡ ἀνάπτυξις τῆς Ἡπείρου	Νικ. Σκληροῦ	947
Μέθοδος προσδιορισμοῦ τοῦ ζῶντος βάρ- ους τῶν ἐν Ἡπείρ. ἐκτρεφόμενων ἁ- γελάδων φυλῆς «Φαῖα τῶν Ἄλπεων»	Ἰ. Ἐξάρχου—M. L. Ruilly	1011

Λ Ο Γ Ο Τ Ε Χ Ν Ι Α

Ποίησις

Ἐπεῖγον	Τάκη Σωτήχου	70
Ὁ Μυλωνᾶς, ὁ γυιὸς του καὶ ὁ γάϊδαρος	Λαφονταῖν (εἰσαγωγή—μετάφραση : Ἄ. Γεροντικοῦ)	71
Ἡ ταφή τοῦ Σέρ Τζὼν Μοῦρ στὴν Κου- ρούνα	Charles Wolfes (Μετ. : Π. Ναθαναήλ)	166
Ἐσπερινὸς	Ἄγγελ. Γάττου	169
Ὁ Ἀηδονας	Παρ. I. Μηλιοπούλου	250
Ἐνα ἀνθογυάλι	Κώστα Κατσούκη	259
Εἰς ἓνα ἀνάγλυφον τῆς Ἐλευσίνας	I. Παπαδημητρίου	263
Ἡ Τρίαινα τοῦ Ποσειδῶνα	Σαράντου Παυλέα	349
Ἡ Ἀνεξιὼ	Μαρ. Ἀρχαδίου	356
Πένθιμο ἐπισκεπτήριον	Γιάννη Βουκελάτου	364
Πόνος μὲ χαμηλὸ φῶς	Γιάννη Κορίδη	461
Πόλεμος	Ἄγγελ. Γάττου	465
Κοσμάς ὁ Αἰτωλὸς	Θ. Παπαθανασοπούλου	518
Ὁ Ἡνίοχος	I. Παπαδημητρίου	554
Λίγοι στίχοι πικροὶ	Π. Π. Ναθαναήλ	555
Ἄνοιξη στὴν Πατρίδα	Μ. Ἀρχαδίου	562
Πολεμικὴ ἱστορία	Κώστα Νικολαΐδη	692
Οἱ μέρες—Μεσαίωνας	Θανάση Πάσχου	704
Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν «Ἐλευσίνιο μῦθον»	Γ. Ράγκου	709
Μαρμαράδες τοῦ παλιοῦ καιροῦ	I. Παπαδημητρίου	718
Δὲν εἶναι θάνατος	Α. Γαλαν.—Βουρλέκη	718
«Ἀντρομάχη» (ἀπόσπ. στ. 1—146)	Εὐριπίδη (μετ. : Γ. I. Παπαγεωργίου)	845

Προσμονή	Κώστα Νικολαΐδη	863
Ἐν πολεμήσαμε	Θανάση Πάσχου	864
Παρά τὴν Παμβώτιδα λίμνην—Ἀπορία	Ι. Παπαδημητρίου	865
Μούμια	Στεφ. Ἰωαννίδη	868
Περπάτημα πάνω στὸ νερό	Ν. Κοκκαλίδου—Ναχμία	950
Ἐναμνήσεις	Κώστα Νικολαΐδη	950
Μνήμη καὶ Ζωή	Κώστα Νικολαΐδη	1020
Ἡ νέα χήρα—Ὁ ἑφημέριος καὶ ὁ νεκρὸς του	Λαφονταῖν (μετάφρ. : Α. Γερωντικοῦ	1021
Κῆπος—Θερμοπύλες—Ποτὲ—Ἀπιστία	Σαρ. Παυλέα	1024
Ὁ Ἀράπης	Χρυσ. Ζιτσαίας	1028
Χριστούγεννα	Κ. Μπράτσου	1123
Μνημόσυνο στὴν Παμβώτιδα	Ι. Παπαδημητρίου	1126
Γιὰ τὴν μοντέρνα ποίηση	Wall. Stevens (μετάφρ. : Παύλου Ναθαναήλ)	1127
Ἐρώτηση—Σπουδὴ—Συνείδηση	Σαρ. Παυλέα	1128
Κιβωτὸς	Μαρίας Κέντρου—Ἀγαθοπούλου	1130
Ἀποκάλυψη	Κώστα Στάμου	1130

Πεζογραφία

Ὁ Ταγματάρχης Λίτκε	Ἄλ. Ζακυθηνοῦ	63
Ἡ φωτογραφία	Ἰωάν. Ν. Νικολαΐδου	163
Ἕπνος κάτω ἀπ' τὴν οὐρανὸν	Θ. Μετσιμενίδη	251
Ἡ Πολωνέζα	Χρ. Ζιτσαίας	260
Ὁ ἀπόστρατος	Χρ. Χρηστοβασίλη	452
Μιά ὥραία ζωὴ	Λ. Μάλαμα	549
Περίπατοι ἀνάμεσα ἀπὸ αἰῶνες καὶ τοπία τῆς Πόλης	Φραγκ. Δαπόλα	693
Ἡ Κερασία—Si vous l' aviez Compris	Ν. Κοκκαλίδου—Ναχμία	705 - 707
Τὸ Παράπονο	Στ. Βαλιούλη	866
Οἱ τύψεις	Τάκη Δόξα	925
Μιά μικρὴ κι' «ἀσήμαντη» ἱστορία	Χρ. Ζιτσαίας	931
Γράμμος, Μόραβα, Ἰβάν, Κάμια	Κώστα Καλάντζη	942
Ἡ λοιταρία	Shirley Jackson (μετ. : Ν. Λώλη)	953
Ὁ Νόμος	Rob. M. Coates (μετ. : Ν. Λώλη)	1025
Οὐ Παπαν'κόλας	Παρ. Ι. Μηλιοπούλου	1037
Τὰ δελφίνια	Ν. Κοκκαλίδου—Ναχμία	1042
Ὁ «ἀγρὸς τοῦ Κεραμέως»	Γιώργου Καφταντζῆ	1111

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ—ΚΡΙΤΙΚΗ—ΔΟΚΙΜΙΟΝ

Ἀπομνημονεύματα ἀπ' τὸ Γαλλικὸ Πό- λεμο	Γαῖου Ἰουλίου Καίσαρος (Μετάφρα- ση—Σχόλια : Γ. Βαρολαμίτη)	74, 171
Ἀγιογραφία καὶ Ἀγιογράφοι Χιονιάδων	Γεωργ. Παῖσιου	80, 177, 265, 369, 397, 515, 595, 800, 995
Τὸ Χρονικὸ τοῦ Θεάτρου	Τάκη Σωτήρχου	94, 284, 379, 479
Ἡ γραφὴ τῶν Ἑλληνικῶν μὲ Λατινικὰ στοιχεῖα σιὸ ἸΣΤ' καὶ ἸΖ' αἰῶνα	Μ. Βάλσα	167
Ἐρευνα γύρω στὶς ξένες λέξεις ποὺ εἶναι στὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Παραχελω- τιδος	Ἄπ. Σπυροπούλου	255
«Ἡ ἀγάπη νίκησε, τὰ τεῖχη γκρεμίστηκαν»	Ν. Α. Πράσσου	280

Ἡ 25η Μαρτίου καὶ ἡ Ζ.Π.Α.	Δ. Κόκκινου	286
Ἐνα γεγονός καὶ μιὰ ἐλπίδα	Ἄρσ. Γεροντικοῦ	357
Ἡ μοντέρνα τέχνη στὸ θέατρο	Πάνου Γρίσπου	360
Γεώργιος Τερτσέτης	Γ. Δέλιου	365
Ἡ μοντέρνα τέχνη στὸ θέατρο	Πάνου Γρίσπου	446
Ὁ Ἄλκης Τροπαιάτης καὶ ἡ παιδική μας λογοτεχνία	Δ. Γιάκου	462
Ὁμάρ Καγιὰμ	Κώστα Μιχαηλίδη	466
Ἡ κρίση τοῦ βιβλίου	Ἄρσ. Γεροντικοῦ	542
Ἑλλης Λαμπρίδη : «Νίκη»	Π. Γρίσπου	556
Μιὰ πολύτιμη ἀγιογραφία	Στ. Μπέτη	563
Ν. Μακιαβέλλη	Ἄρσ. Γεροντικοῦ	685
Τὸ κλέος καὶ τὸ ἄλλος τῆς Ρωσικῆς λο- γοτεχνίας	Μαξ. Ροῦντιβιν (μετ. : Δ. Σαλαμάγκα)	711
Ὁ Θυμελικὸς Θίασος στὴ Νικόπολη	Γ. Ι. Παπαγεωργίου	716
Ὁ Εὐριπίδης καὶ ἡ ἐποχὴ του	Rex Warner (μετ. : Τ. Σιωμοπούλου)	854
Χαφίζ Σιραζί	Κ. Α. Μιχαηλίδη	935
Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἀλῆ Πασᾶ, 1820	Ἀνθίμου Ἱεροψάλτου Μεσολογγίου	952
Β. Ἐπιθυμιάδης : «Πασκάλ»	Π. Γρίσπου	1029
Ὁ Γοδοφρείδος Βιλλαρδουῖνος καὶ τὸ Χρο- νικὸ τῆς Ἀῆς Ἄλωσης	Ἄρσένη Γεροντικοῦ	1101

Σ Η Μ Ε Ι Ω Μ Α Τ Α

Σ υ ν τ ἄ ξ ε ω ς : Τὸ Κρατικὸν Θέατρον Βορείου Ἑλλάδος, 88—Ε.Ι.Ρ. καὶ ἐπαρχία, 91—Ἡ Πινακοθήκη καὶ ὁ «Ζυγός», 186—Μαθήματα ἀπὸ ἓνα πάθημα, 187—Μιὰ ρεαλιστικὴ ἄποψη, 188—Ἡ «Ἐταιρ. Ἡπειρ. Μελετῶν», 277—Τὸ φεστιβάλ Δωδώνης, 566—Τὰ δάση, 569—Κρατικὸν Θέατρο Βορείου Ἑλλάδος, 720—Τὰ κοινοτικὰ ἔργα, 722—Οἱ γιορτὲς τῆς Δωδώνης, 723—Τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο στὰ Γιάννινα, 1131—Ἡ Ἐθνικὴ μας φυσιογνωμία, 1132.

Α. Γ ε ρ ο ν τ ι κ ο ῦ : Μιὰ παρεξήγηση, 89—«Ὁ Πυρσός», 90—Ποτὲ τὴν Κυριακὴν (τὰ παιδιὰ τοῦ Πειραιᾶ), 90—Τὸ βραβεῖο κριτικῆς, 276—Τὰ δυὸ ρεσιτάλ, 277—Οἱ ὁμιλίαι τοῦ κ. Καλογήρου, 373—Ἐπικήδειος σὲ παλῆς ἁμαρτίαι, 719—Ἡ ὥρα τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν, 869—Τσακάλωφ, 960—Τὸ νέο κῦμα, 960—Ἡ Ζωσιμαία Βιβλιοθήκη, 960—Ἀγαθὴ ἔρις, 961—Ἡ παιδεία στὴ Σμύρνη, 1045—Τὸ Ὁδεῖον, 1133—Ἡ ὁμιλία τοῦ κ. Μοτσενίγου, 1134.

Τ ἄ κ η Σ ω τ ῆ ρ χ ο υ : Πλησιάζετε τὸ λαό, 187—«Θρακικὰ Χρονικά», 475—Τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο, 567—Θεατρικὸ καλοκαίρι, 720—Περιμένουμε, 721.

Μ η ν ᾶ Ἀ λ ι α ν ο ῦ : Τὸ Θέατρο Βορείου Ἑλλάδος, 273.

Π. Π. Ν α θ α ν ἠ λ : Κριτικοὶ καὶ λογοτέχνες, 276—Παράδοση καὶ μοντέρνος στίχος, 475.

Δ. Σ α λ α μ ᾶ γ κ α : Τὰ μηνύματα τῆς Ἐπαρχίας, 278—Μιὰ τριαντάττα, 726.

Δ. Κ ό κ κ ι ν ο υ : Γιὰ τὴν Πινακοθήκη, 373—«Αἰτωρικὰ Γράμματα» καὶ «Θεσσαλικὰ Γράμματα», 475—«Σερραϊκὰ Γράμματα», 568—Ἡ ἔκθεσις ὑδατογραφιῶν, 724—Ἡ Χ.Ε.Ν., 724—Ἡ «πνευματικὴ ἡμέρα» τῆς Α.Τ.Ε., 725—«Δωδωναῖον Φῶς», 725—«Πρακτορεῖον Πνευματικῆς Συνεργασίας», 726—Ἰωάννης Τσαμᾶκος, 1047—Τὰ βραβεῖα καὶ τὰ βιβλία, 1131—Μιὰ πνευματικὴ ἐστία, 1134.

Γ. Χ. Χιονίδη: «Ο ιστορικός Ἰωάννης Κορδᾶτος καὶ τὸ συγγραφικὸν ἔργον του, 473.

Π. Γρίσπος: Μιά Ἠπειρώτισσα, 721.

Γ. Α. Οἰκονόμου: Μιά ἐξήγηση, 722.

Λ. Παπαχρόνης: «Κινηματογράφος καὶ πρωτοπορεία». 1045.

B I B Λ Ι Ο Κ Ρ Ι Σ Ι Α Ι

Κων. Κοντοσάκου: «Ἐκλογή ἐξήκοντα παραμυθιῶν τοῦ Ἑλλ. Λαοῦ» (Δ. Σαλαμάγκα)	92
Κώστα Ἀγνάντη: «Λογῆς λογιῶν» (Δ. Σαλαμάγκα)	92
Γιάννη Σφακιανάκη: «Οἱ ἔνοχοι» (Δ. Κόκκινου)	93
Παρασκευᾶ Ι. Μηλιοπούλου: «Θρησκευτικοὶ Ὕμνοι» (Δ. Κόκκινου)	94
Χρυσάνθης Ζιτσαίας: «Προσκύνημα στὴν Κύπρο» (Δ. Κόκκινου)	188
Ἄλ. Μαρμποπούλου: «Ἠπειρος» (Δ. Σαλαμάγκα)	189
Ἐλπινίκης Σταμούλη—Σαράντη: «Ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴ Θράκη» (Δ. Σαλαμάγκα)	280
Δημ. Σταμέλου: «Ρουμελιώτικο Ἡμερολόγιο» (Δ. Σαλαμάγκα)	281
Κώστα Καραπατάκη: «Γάμος τοῦ παλιοῦ καιροῦ» (Δ. Σαλαμάγκα)	281
Ἡλία Γεωργίου: «Ἀνακρίβειαι διδασκόμεναι ἐν τῇ Νεοελλ. Ἱστορίᾳ» (Ν. Β. Πατσέλη)	282
Δημοσθ. Ζαδέ: «Γλαροφωλιές στὴ Φύμαινα» (Δ. Κόκκινου)	282
Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλη: «Ραφτᾶδες—Χρυσορράφτες καὶ Καποτᾶδες» (Δ. Σαλαμάγκα)	283
Γ. Χ. Χιονίδη: «Ἱστορία τῆς Βέροιας» (Δ. Σαλαμάγκα)	374
Γ. Χ. Χιονίδη: «Σύντομη Ἱστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ στὴν περιοχὴ τῆς Βέροιας» (Δ. Σαλαμάγκα)	374
Ν. Π. Δελιαλῆ: «Ἀρχ. Ἐκκλ. Ἱστορίας Κοζάνης» (Δ. Σαλαμάγκα)	376
Φιλαρέτου Βιτάλη: «Ἡ Μονὴ Ζαλόγγου» (Γιανν. Βουκελάτου)	377
Βασίλη Κραψίτη: «Ταξίδι στὴν Ἠπειρο» (Δ. Κόκκινου)	377
Στέργιου Βαλιούλη: «Ἐνας Βασιλιάς χωρὶς...τάκτ» (Δ. Κόκκινου)	377
Λάμπρου Μάλαμα: «Πουλιὰ τῶν Καταιγίδων» (Δ. Κόκκινου)	378
Θ. Τρουπῆ: «Ἀιθροποὶ τῆς σκαλωσιᾶς» (Δ. Σαλαμάγκα)	475
Γ. Καρανικόλα: «Κίλελερ» (Δημ. Ζαδέ)	476
Στ. Σταμάτη: «Ὁ κάμπος μὲ τὰ ὄνειρα» (Δ. Κόκκινου)	478
Ἰφιγ. Διδασκάλου: «Καστοριανὰ» (Α. Γεροντικοῦ)	569
Γ. Μ. Τσατσάνη: «Παναγιώτης Σωτηρόπουλος» (Α. Γεροντικοῦ)	570
Α. Κανακάρη: «Ἀριστομένης Προβελέγγιος» (Α. Γεροντικοῦ)	570
Γ. Πράτσικα: «Τὸ τρίπτυχο μιᾶς ἐποχῆς» (Δ. Σαλαμάγκα)	571
Ἀντιγ. Γαλανάκη—Βουρλέκη: «Πορεία πρὸς τὰ ἔνδον» (Δ. Σαλαμάγκα)	572
Πέτρου Τριαντάφυλλου: «Πορτρέτα ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτο» — «Τοῦ ἤχου τὸ μίλημα» (Δ. Κόκκινου)	574
Τάκη Π. Γκοσιόπουλου: «Ὁ γυμνὸς τῆς νύχτας» (Δ. Κόκκινου)	726
Χρυσ. Ζιτσαίας: «Ἐάστεροι οὐρανοὶ» (Α. Γεροντικοῦ)	870
Ἑλλης Λαμπρίδου: «Νίκη» (Α. Γεροντικοῦ)	871
Λάμπη Βολονάκη: «Μυστικὸς Δεῖπνος» (Π. Γρίσπου)	872
Γιάγκου Πιερίδη: «Οἱ ἄλλες φωνές» (Δ. Κόκκινου)	873
Νίκου Βουζούκα: «Ἐλλωτες τῶν Βουλγάρων» (Δ. Κόκκινου)	873
Ἀνθούλας Ζόλδερ: «Ἀνάλωση» (Δ. Κόκκινου)	874

Κων. Β. Σταμάτη: «Ταξιδεύοντας στην "Ηπειρο» (Δ. Κόκκινου)	874
Βασ. Ἐπιθυμιάδη: «Πρόσωπα και ἰδέες στὸ σημερινὸ Βόλο» (Δ. Κόκκινου)	874
Γιάννη Φάτση: «Ἐξολοθρεμὸς» (Δ. Κόκκινου)	961
Ἡλία Π. Κατσόγιανη: «Ἀναλαμπὲς τοῦ λυκόφωτος» (Δ. Κόκκινου)	962
Ἐυριπίδη (μετάφρ. Γ. Ι. Παπαγεωργίου): «Ἰφιγένεια στὴν Αὔλιδα» (Δ. Κόκκινου)	962
Κύπρου Χρυσάνθη: «Ἔτσι ἄρχισε ἡ Κυριακὴ» (Δ. Κόκκινου)	963
Βάσου Μάρμπα: «Κοντὰ στὸ κρεββάτι τοῦ πόνου» (Δ. Κόκκινου)	963
Χρήστου Β. Ζιάκα: «Τί λένε οἱ σοφοὶ καὶ τί ὁ κόσμος» (Δ. Κόκκινου)	963
Κ. Δαφνῆ: «Κερκυραϊκὰ Χρονικὰ» (Α. Γεροντικοῦ)	1048
Γιάννη Μπενέκου: «Κωλείης» (Α. Γεροντικοῦ)	1048
Σπ. Μοτσενίγου: «Νεοελληνικὴ Μουσικὴ» (Α. Γεροντικοῦ)	1049
Περιοδικό: «Νέος Κουβαρᾶς» (Δ. Σαλαμάγκα)	1050
Χρ. Χρηστοβασίλη: «Διηγήματα τῆς Στάνης» (Δ. Σαλαμάγκα)	1050
Ὁργ. Τουρ. Ἐκδόσεων: «Τουριστικὸς ὁδηγὸς 1961» (Δ. Κόκκινου)	1050
Διον. Α. Ψαριανοῦ: «Δημοσιογραφικὰ» (Δ. Κόκκινου)	1134
Στ. Ι. Παπαδάτου: «Αἰ σλαυικαὶ διεισδύσεις ἐν Ἀγίῳ Ὄρει» (Δ. Κόκκινου)	1135
Χριστ. Μηλιώνη: «Παριφωνία» (Δ. Κόκκινου)	1136
Γ. Τσαντίλη: «Ἄγγελος Σικελιανός» (Δ. Κόκκινου)	1136
Λευτέρη Τζάλλα: «Μολπές» (Δ. Κόκκινου)	1137
Νίκου Καρούζου: «Ποιήματα» (Π. Ναθαναήλ)	1137
Βασίλη Βασιλικοῦ: «Φύλλα—Πηγάδι—Ἀγγέλιασμα» (Π. Ναθαναήλ)	1138

Τ Ε Χ Ν Ο Κ Ρ Ι Τ Ι Κ Α

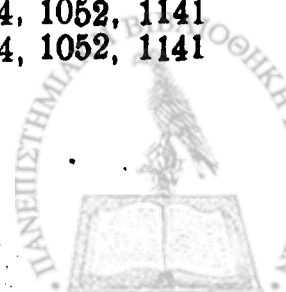
Ἐκθεση ζωγραφικῆς Κ. Χαιροπούλου καὶ Κ. Στεφάνου	191
Ἐκθεση ζωγραφικῆς Δημ. Σακκά (Δ. Κόκκινου)	384
Ἐκθεση ζωγραφικῆς Π. Κουσουτζίδη	728
Ἐκθεση Χαρακτικῆς Α. Τάσσου (Ἄρσ. Γεροντικοῦ)	875
Ἐκθέσεις ζωγραφικῆς (Δ. Κόκκινου)	1140

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Α Ι

Πρὸς τὴν «Π.Ε.» (Γ. Καψαμπέλης), 190—«Ἀνοιχτὸ γράμμα γιὰ ὅλους τοὺς Πλεσίτους ὅπου κι' ἂν βρίσκονται», (Γερ. Μίχα) 190—«Πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴ Κρ. Βραβείων» καὶ «Ἐπ. Τέχνης» (Δ. Μάλαμα), 1138.

Δ Ι Α Φ Ο Ρ Α

Βιβλιογραφία:	Σελ. 192, 287, 385, 481, 576, 729, 964, 1051.
Πνευματικὰ γεγονότα:	» 191, 192, 481, 576, 728
Εἰδήσεις:	» 383, 729, 876
Ἀνακοινώσεις:	» 192, 384, 386, 481, 964, 1052, 1141
Παροράματα:	» 288, 386, 728, 876, 964, 1052, 1141

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΙΣΕ—

ΤΟ ΝΕΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΗΠΕΙΡΩΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΗ
ΛΑΜΠΡΟΥ ΜΑΛΛΑΜΑ

"ΑΝΤΙΛΑΛΟΙ ΤΟΥ ΠΟΝΟΥ,"

(ΠΟΙΗΤΙΚΟΙ ΡΥΘΜΟΙ)

160 συμπυκνωμένες από τόν άνθρω-
πινο πόνο σελίδες με τόν καφτό ψυ-
χικό προβληματισμό της έποχής μας.

ΠΩΛΕΙΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑ ΤΑ ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΒΙΒΛΙΟΧΑΡΤΟΠΩΛΕΙΑ

ΓΕΝ. ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ Κ. ΚΑΤΣΑΡΗΣ ΠΛ. ΚΑΡΥΤΣΗ 3 ΤΗΛ. 22.707 & 32.842

